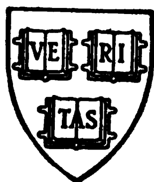
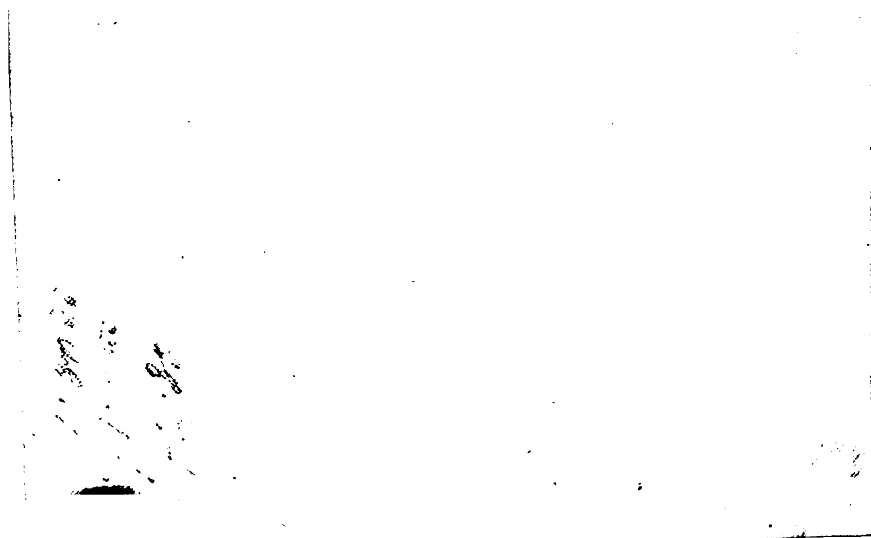

VE
RI
TAS

ZORA.

ALMANAH OMLADINY MORAVSKÉ.

USPOŘÁDALI:

FRANT. BÍLÝ, VÍTĚZSL. HOUDEK, JOS. VEČEŘA.

ROČNÍK II.

Čistý výnos věnován »Radhošti«.

V PRAZE.
Tiskem Josefa Koláře. — Nákladem vlastním.
1878.

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY

PŘÍZNIVCI STUDENTSTVA

PROFESSORU

FRANTIŠKU BARTOŠOVI

NA DŮKAZ

VDĚČNÉ LÁSKY A ÚCTY

VĚNOVÁNO.

Na troskách slávy.

I.

Ty chvíle dávných snů, jež chladným okem zíráš
v ten život pučící, v ty mocné záchvaty,
proč smutku závojem ta čela obestíráš,
když ruce v nadšení jsou k nebi sepjaty?

Snad kletba v úděl nám, že spásou slova holá,
že v lásky zápětí jen zášti plameny,
že naděj utuchá, a slávy aureola
jen v slzách hledí sem, v ty mohyl kameny!

II.

My oběť přinesli na oltář utrpení,
až ruce klesaly pod tíží okovů,
však nikdo neklekal tam s námi ku modlení,
jen bídu posměchu v líc vmetli poznovu.

A duch náš tichý tak — ó kdo se rozpomíná,
že tolik hrotů dyk nám zbodlo útroby!
Ó Pane, pokyň už, zda doba vzchází jiná,
či slzet máme dál zas otců nad hroby?

Jan Hudec.

Naděje.

Po porážce Rusův u Plevna.

Mně posud svatou myšlénka,
že budoucnosť je naší!
Ty smutné zvěsti z Balkánu —
to mráčkové jsou plaší,
jenž před východem slunce nám
snad blankyt slávy kalí,
a vznešený svobody chrám
u mlhy ještě halí.
Však prchnou mlhy, mrakové —
tu obzor vzplane rudou září
a Slovan vděčnou zbožnou tváří
uvítá kýžený ten den,
jímž provždy bude svoboden.
Pak velký národ poklekne
před stíny padlých hrdinů,
a vděčné žertvy zaplanou
v tu slavnou jitřní hodinu,
a druh tu druha obejme
a zaslzí a zaplesá,
že již ta drahá jeho bratř
pod jařmem robství neklesá.
I zavzní chorál velebný
a k nebesům se povznese,
i zavzní chorál vznešený,
až trůny vládcův otřese; —
a volnosť, volnosť, svoboda,
ta spasí národ klatý,
jen volnost, volnost, svoboda,
ta vrátí věk nám zlatý.

J. Dubský.

Chýžím Valašským.

Hoj! nám už z růží vstává den,
na Východě třpyt dennice,
v dál s nocí mizí čirá tma,
nám zápal stoupá do líce —
a chýže mé, vy ještě spíte?

Hle! nás už vítá jitra vděk,
už milý slyšet pěvců hlas,
už život nový rozkvetá,
a svěží síla kypí v nás —
a chýže mé, vy ještě spíte?

Odevšad spějem k svobodě,
teď k nám pohlíží celý svět —
my slávu svoji cítíme,
nadšením kypí každý ret —
a chýže mé, vy ještě spíte?

K. H. Sýkora.

Slovensko!

Slovensko, Slovensko, milované dítě,
jaká ti sudička žití předla nítě?

Zornička ranní je setkala v paprsky
a křest mi obstaral sám pánbůh nebeský.

Slovensko, Slovensko, kdo ti kmotry stáli,
pod hlávku rusavou jaký vínek dali?

Na skály nad lesy vysoké Oravy
slétli se sokoli z celých Čech, Moravy.

Slétli se, smluvili sokolíci bratří,
na věky do vínku že jich láska patří.

Slovensko, Slovensko, v srdci tě chováme,
pomoci, potěchy pro tebe nemáme.

Dáme ti, dáme ji, až tví poručníci
octnou se proti nám líce proti líci.

Slovensko, Slovensko, blaho tě nemine,
tvé-li jen srdéčko — před časem nezhyne!

Romuald Rakovec.

Zpěv o lásce k vlasti.

(Úryvek.)

Jen láska k vlasti pružinou buď vaší,
k té bídné vlasti, jiż vše opustilo,
k níž vymřela již láska
ve srdcích proto, že mrak těžký snáší
se po dnech slunných nade hlavou její.

G. Leopardi.

I.

Já ve snách ku chrámu šel na Hostýně.
Noc byla jasná, tajuplná, němá,
sen zdřímlým střehla svýma perutěma,
a tichý les tam dřímal v temném stíně.

Pohorský vítr províval mým oudem,
můj černý stín mne stále doprovázel,
a tmavý chrám svou hrůzu na mne házel,
že chvěl jsem se jak mladý vrah před soudem.

A zvolna kráčel jsem pln svaté bázně,
přede mnou chrám tak chmurný, zadumaný,
kamenné schody ve tmě z přední strany,
z nichž mrazné chladno nikdy nevyvázne.

Truchlivé luny paprskové bledí
míhají věžmi se a po kopuli,
tam zbořené zdi ve stínu se tulí,
a z chladných schodů dvé soch na mne hledí.

A s hrůzou, lekem zrak můj těkal plaše,
tvář zabledla a nohy se mi chvěly,
a hle, u schodů stín se míhá stmělý,
a slyším hlas se modlit „otčenáše.“

Dál vstoupám výš, hle, žebrák polonahý
tam na schodech, já peníz jemu hodil,
„Ó ne! — on vyřkl, peníz poodhodil,
a povstanul — ve tváři přísné tahy —

a děl mi: „Pane, máš ty čistou duši?“ —
A na mne upřel zrak, já stál tu němý,
tak přísný zrak, já oči sklopil k zemi
jak děcko to, jež první hřích svůj tuší.

On přede mnou stál bůh jak trestající,
já kárné blesky očí jeho cítil,
ten bouřný dech, jenž v prsou se mu vznítil,
a svatých nadšení, jež plálo v líci.

On přede mnou stál, jak mrak v nebi tmavý,
stín jeho černý propastí mně zdál se,
v niž svrhne mne, již temnoty já bál se,
a jeho řeč — hrom ze Sinajské vřavy.

A hřměl mi dál: „Jen duši kdo má čistou,
kdo vášní nepoznal, ni zlostných vzteků,
kdo bratra vidí v každém ve člověku,
a cestou kráčí bezhříšnou a jistou;

kdo ducha vznáší blankyt na nebeský
a láskou ku své rodné zemi hoří,
v ruch národů kdo mysl toužnou noří,
a zašlé slávy vrátit zas chce lesky;

kdo věštcem svatým různého jest rána
a lidstva prorokem i jeho spásy,
kdo nadšencem je pravdy, dobra, krásy;
ten vkročiť můž' v ta místa požehnaná!“

A umlknul. Já chvěl se po všem těle,
hle, žebrák — polobůh tu v zanícení,
on vstoupal výš, já klesal ke kamení,
a v duši cítil vlnobití celé.

On umlknul, jak bouř když v dál se valí.
A k otázce, již v srdce moje kladl,
já vyřkl: „mám!“ — ač sotva slovem vládl,
a náhle cítil, zrak že se mi kalí.

Teď měsíc zjasnil vlasy jeho bílé
i šedý vous i tváři vrásek plnou,
on tiše stál jak mrak nad bouřnou vlnou,
zář svatých oko zdobilo mu čilé.

A děl mi zas: „Jsem žebrák chudý, nuzný,
však velká tajemství bůh duši svěřil,
hluboké moře, jež svět nevyměřil,
kde život tajný, děsivý i luzný.

Již mnohý poutník kráčel tuto v noci,
však žádný, bych jej uved' v tajů říši,
to byla srdce, pokrytcem jež dýší,
ty nechati jsem musil bez pomoci.

Neměli mysli nevinné a ryzí,
neměli lásky ve svém srdci vroucí,
duch jejich list byl sežloutlý a mroucí,
a jejich srdce odumřelé, cizí.

Nuž tebe našel jsem, ó budiž vítán!
Tys porazil mne svojí odpovědí,
já nevěřil, že rtové tvoji bledí
tak rázně vyřknou mně, jenž zlobou zmítán.

Víš, co jest bůh, a co jest pomsta boží?
Víš, co jest nebe, po němž srdce práhne,
propasti pekel, kam tě démon táhne,
očistců sluje plny útrap, hloží?

Znáš lidstvo ty a zákon všehomíra,
znáš národ, vlasť a její žal a touhy?
znáš dějin běh tak nekonečný, dlouhý,
znáš srdce své, a jaká jeho víra?

Znáš svobodu a člověčenstva práva,
znáš muže ty, jenž slovou spasitelé,
jenž lidstvu zasvětili srdce vřelé,
jichž duchu vlasti jen se rděla sláva?

Znáš zrádce též a rotu odrodilců,
znáš jejich srdce pekelné a černé,
jež pravda svrhne v peklo ve příšerné,
tu zmíji lidstva, výkvět provinilců?

A to-li neznáš ty, pak pojď jen se mnou,
já zraky zbystřím ti, až ve chrám vkročíš,
co ještě dlíš? — jen pojď, tam divy zočíš“ —
A polomrtva veď mne branou temnou.

II.

Dubové dvéře hned se rozletěly,
a my jsme ve chrám vstoupli ozářený,
kol sluncem plály zadumané stěny,
o něž se varhan zvuky odrážely.

Já zachvěl se a nechtěl dále vzhůru,
však on tak silně objal moje tělo,
„Jen dále vstup a slyš!“ — mu ze rtů hřmělo,
v to mocný chorál s varhany zněl s kůru:

Ó sláva budiž, sláva,
věčnému božstvu sláva!
Zaplesej nebe, jásej země,
zvedněte hory hrdé témě,
červánky vzňaté, paprsky zlaté,
vyšlete záře v nadšenců tváře!

Ó sláva budiž, sláva,
milené vlasti sláva!

Sestup ó na nás, lásko svatá,
dej ať vše srdce tebou spjata,
rekové statní, voji posvátný,
vznes prapor Slávy v nepřátel davy!

Ó sláva budiž, sláva,
zmučené vlasti sláva!
Proklet buď škůdce, klatí vrazi,
pekla ať dech je pálí, mrazí,
proklet buď zrádce, bratr ve hádce,
proklet buď zrádce, bratr ve hádce!

Ó sláva budiž, sláva,
hrdinné vlasti sláva!
Zvučte již struny, chóry hřměte,
jásejte slávu po všem světě,
muži a kmeti, ženy a děti,
vy živé zpěvy: mládenci, děvy,
ó chvalte jméno vlasti!“

A hlasy umlkly. O dumné stěny
zvuk za zvukem se odrážel a hynul,
pod smělou klenbou v souzvuk ještě splynul,
a zmizel pak jak zmírajících steny.

A znova písně ve chrám zvučně spěly,
a varhan hlas to hudba triumfální,
to jásot vítězný a hymnus chvalný,
slavnostní střelby hluk to rozehřmělý.

„Nuž pojď jen dál!“ — můj vůdce na mne zvolal,
jen dále vstup!“ — a veď mne ode dveří
jak vítr mhlu, když ve kraji se šeří,
a jeho síle já již neodolal.

Ó jak tu žasl zrak můj položivý,
ó jak se zachvěl ret můj zesinalý,
ve chrámě zář, jak by se klenby vzňaly,
a ruch a šum a s kůru chorál tklivý.

A on mi pravil: „V minulosti taje,
v říš moci královské, v tu slávu dávnou,
ve svatyň otců tvých tak staroslavnou,
v ruch vítězství a v duhové jich ráje;

do jasných nebes, vyvolenců sídel,
kde není křivd, ni záští, podlé zrády,
kde nepřátelstva nepnou se výš hrady,
kde krutá pomsta nerozpíná křídel;

v tu říš, kde všechno ve shodě a míru,
ve věčné lásce brat se k bratru vine —
já vedu tebe, tam ti obraz kyne,
jejž smrtelník neuzří ve všemmíru.

Tys řekl, že máš čistou duši.
Nuž uč se znáti pravdu svojí řeči,
a vzývej bytosť, jež nás všech je větší,
již srdce upřímné jen ve snu tuší.

K ní modli se, jež oživí též kámen,
jež voj rozjaří, ku vítězství vede,
k ní modli se, jež zohní líce bledé
a nadšení ti vdechne mocný plamen;

k ní modli se, když vášeň tebou zmítá,
když květ ti vadne v trpkém odříkání,
k ní modli se, když hyneš ve zoufání,
a pochybnost tě v srdci trápí litá;

k ní modli se, když hrad tvých snů se drtí,
když noc zavládne ve tvém žití tmavá,
když nad hlavou ti bouře zuří dravá,
a pod nohama příval hrozí smrtí;

k ní modli se jak národ ve zlé strasti,
jeť jarem ona mdlému zimou kraji,
je sluncem, jímž zlob ledy roztávají,
k ní modli se, jež slove: „Láska k vlasti!“ —

A zmlknul. Líce ohněm se mu rděly,
já bezduch žasnul, jakby dech mně zhynul,
a slyšel zpěv, jenž pod klenbu se vinul
tak velebný — a varhany v to hřměly:

„Ó láska k vlasti! Buďtež požehnáni
vy všichni, kdož tou láskou nadšeni jste,
vám vítězství je připraveno jisté,
a slavná smrť a slavné vzpomínání.

Vy matky posvátné, jež při početí
již vlasti plod svůj v oběť milou dáte,
jež útlá srdce láskou rozhříváte
a němý ret učíte rozprávěti;

Vy matky velebné, vy ňádra svatá,
jež nadšením kojíte mladé duše,
jež dějům učíte hned od Libuše
a zrádcům pekla otvíráte klatá;

Vy přísní otcové, co kázeň ctíte
a svatých práv učíte hájiť syny,
co k břehům vlasti zarážíte klíny,
by nervalo ji cizí moře lité;

Vy muži rekové, vy šedé skály,
z nichž orel-duch vždy k nebi vyletuje,
chlad rozumu s obětným kouřem pluje,
jež božství mhla jak druhdy Olymp halí;

Vy kněží pravdy, lásky učitelé,
jimž blaho lidstva vytčeným je cílem,
vy rozsévači, úroda jichž dílem,
co v žírnou zem zrýváte pouště celé;

Vy děvy rajské, kouzlo květných luhů,
jimž láska svatostí, co v ňádrech klíčí,
jež dech měníte v píseň ve slavičí
a v oltář vlasti tkáte luznou duhu;

Vy bodří jonáci, vy statné štěpy,
jež k velkému jste nasázeny jaru,
jenž sil čerpáte k touženému zdaru
a nedbáte zlých vášní, jež jsou slepy.

Ó blaho vám, ó buďtež požehnáni
vy všichni, kdož tou láskou nadšeni jste,
vám vítězství je připraveno jisté
a slavná smrť a slavné vzpomínání!“ — —

A zněly dál. Můj vůdce ved' mne pevně,
hle zář a lesk jen slabý zrak můj slní,
chrám všechen vůně, světla, divů plný,
a hlasy divné ve směsici zpěvné.

„Stůj!“ — zvolal vůdce, „dál tvá nekroč noha,
stůj!“ — a já stanul, pohleď ku oltáři,
tam tisíc ohňů plápolá a září,
a při něm kněz, to velebná tvář boha.

A kněží sbor tu hymny zvučné pěje,
a v pravo tróny třpytí pozlacené,
baldachýn těžký nad nimi se klene,
a všechno zlatem, démanty se skvěje.

A tisícerých tonů ve záplavě
tu zní a hřmí a jásá zvučné pění,
to jako lid když plesá o vzkříšení,
že bůh vstal z mrtvých u vítězné slávě.

To byly davy lidstva nekonečné,
jich šat a kroj mně cizí byl a starý,
však jejich zrak byl ohnivý a jarý,
a v jejich líci blaho spalo věčné.

Ó takých zraků neuvidíš v světě,
ten oka blesk, v něm láska i hněv přísný,
myšlénku jeho sotva z nás kdo vysní,
a taká líc už sotva více kvete.

To byly tváře hrdinné a pevné,
to byla čela, z nichž jen věhlas září,
jich srdce — smírná oběť na oltáři,
a jejich rámě — hrozby byly hněvné.

Fr. Hostivít.

Život v odříkání.

Novella od *Josefa Večeře.*

„Komu los však méně skvoucí
padl, aspoň pro budoucí
poutníky a poutnice
urovnávej silnice.“

I.

Divná věc: čtyřicítku měl již v patách, měl také jakožto „medicinae doktor“ své hezké postavení v moravském okresním městě T . . . . ., k tomu byl dobrý, skromný, tichý, bez nejmenšího znamení nějaké vypínavosti, domýšlivosti neb vyzývavosti, chodil elegantně oděn, zevnějšku byl celkem dosti příjemného, až na úsměv — ostatně usmíval se až příliš zřídka — který mu tvořil hrubé poněkud záhyby od nosu dolů kolem koutků ústních, a až na ty hnědočervené oči — jediné takové oči spatřil jsem v celém svém životě — které však jen při prvním setkání s ním nepříjemně překvapovaly; když jim člověk jen poněkud uvykl, dodávaly docela svým šerým leskem jemně snědému obličeji doktorově jakési elegické nálady, podobně jako ji dodávají ztrácející se již červánky klidnému letnímu večeru: avšak přese všecky tyto dobré vlastnosti byl Horák — křestné jméno měl František — posud svoboden. Čím to bylo, že až posud se neoženil, to možná mělo svou hlubokou příčinu v jeho povaze a v celém jeho životě.

Ostatně, když to vezmeme koncem a koncem, shledáváme se dosti často se svobodnými muži jeho věku; že pak on svoboden nezůstal, jak mnozí z těchto, že zklamáni byvše jednou nedůvěřovali celému pokolení ženskému anebo snad proto, že manželský stav se jim zdál při životě jejich z jakýchkoli ohledův jaksi nemístným neb nepohodlným — tedy v obojím případě z jakéhosi přesvědčení: že tedy tak nebylo u doktora Horáka, můžeme každého na jisto ubezpečiti. Naopak: on posud o ženitbě takořka ani nepřemýšlel, něco takového mu posud ani na mysl nepřipadlo a my můžeme říci, že doktor Horák zachoval si až do nynějšího věku svého proti veškeré jemné pleti jaksi dětinně nevinnou mysl. Přiznáváme, že jest to podivno — zvláště u lékaře, ale přiznáváme to jen z té příčiny, že jest to neobyčejno. Vysvětliti však to lze tím, že na vzdor všem svízelům a bouřím praktického života, do kterého se jako mnoho našich studujících již za svých gymnasijních studií pustiti musel, že dovedl si povždy zachovati čistou ideální mysl a že šlechetná jeho povaha nikdy mu nedovolila, když k jednomu cíli životnímu protesaná dráha mu zabořena byla, aby oddal se na scestí zoufalosti a nepostavil si cíl jiný. On jinak pochopil hladkou zásadu života: „Jen jednou jsme na světě a proto ....“, než množství jiných .... Avšak přese všechno šlechetné snažení a úsilí nevynikal, jak by se mohlo mysliti v žádném oboru: nebyl poetou, nebyl vědátorem, ani neměl daru řečnění, ač pokoušel se ve všem: byl vším a přece ničím. Možná, že byla neschopnosť ta následkem nedosťatečného základu při duševním rozvoji dětském, možná že následkem brzkých a přílišných lopot praktického života a proto slabého vzdělání předběžného, možná že i následkem nějaké organické chyby, možná že i následkem věcí jiných anebo

všeho tohoto dohromady: přišel okamžik zanícení a nadšení, kdy závoditi chtěl s kterýmkoliv světovým poetou, obrazotvornosť vlnila se a bouřila, házela perly a korály jako rozbouřený oceán, stál zmámen jakoby nesen ve sférách nadoblačných . . . pak sedl . . . chtěl psáti . . . a po chvíli skloniv zemdlenou hlavu na ruce nevydobyl ze sebe leda vzdech a z oka slzu; jindy mněl se býti v okamžiku takovém velkým filosofem, jenž odhaloval nové pravdy ve všech oborech věd, ale přišla chvíle schladnutí a tu shledal s pocitem studu a trpkosti, že všechny ty pravdy jsou nesmysly, malichernostmi; a opět jindy viděl se na tribuně, lámal, bořil a rval hravě zkostnatělosti ve společnosti lidské, posluchačstvo tleskalo, jásalo, bouřilo a po chvíli zahrál mu kolem úst jen sarkastický úsměv . . . . Takovým životem, zahloubán v sebe, v nových nadějích a novém zklamání, v klidu a bouři, v jásotu a pláči žil dlouhé časy, při tom při všem pak byl na venek nesmělým, nedovedl se duševně opanovati ztrativ vždy při nejmenším nárazu vodicí nitku k tomu, nač směřoval, postrádal naprosto onoho sebevědomí a hrdosti, s jakými blýská se často lecjaká prázná a ničemná hlava — byl šlechetným ale slabým. Konečně nadešel okamžik, kdy poznav se uznal s hořkými slzami v oku všechno své snažení kráčeti v životě po cestách slávy za marné a smířiv takto nitro své se světem, s resignací a jakýmsi sladkohořkým klidem, jaký nastupuje po bouři, oddal se životu zcela tichému a vyhledal si cíl jiný — možná že i nevděčný, ale za to pro šlechetného člověka dostižný. A za tímto cílem kráčel a kráčí. Než nebylo naším úmyslem psáti životopis nýbrž jen episodu ze života doktora Horáka.

Pravili jsme, že doktor Horák se až příliš zřídka usmíval a dodáváme k tomu, stalo-li se to, že vždycky jen

na krátce — jako udeření kývadla u hodin. Jednou však — bylo to ku konci července r. 187* — vkročil doktor Horák okolo páté hodiny odpolední do svého pokoje, odložil šedý svrchník, hůl se zapletenou olověnou hlavičkou a slaměný klobouk, pak vstrčiv pravou ruku do kapsy, levou vložil za záda a chodě volně po pokoji jaksi neobyčejně dlouho se usmíval. Chvílemi zahrábl zvolna celou rukou v kapse, až se napjala a usmáv se ještě více potáhl vzhůru a pak nakřivil jaksi lenivě celé tělo na stranu, jako činíváme, když vzrůstá v nás jakési vysněné blaho, abychom mu snad v prsou zjednali větší prostoru. Tohle bylo k vážné usedlosti doktorově něco neobyčejného. Ba co — i to již bylo v ten den nepochopitelno, že přišel k páté hodině, kdežto přece Marjánka, stará, subtilná osůbka se scvrklou tváří, malými ústy a rovněž malýma, lesklýma, dobrodušnýma očima, která ho obsluhovala, řekla pacientovi, jenž přišel s poledne, že pan doktor jí povídal, aby říkala, že bude o jedné hodině doma! Marjánka, nemohouc se pana doktora dočkati, odšukala bezpochyby někam, aby se s někým mohla tomu podiviti. Doktor tedy nebyl nikým vytrhován a počínal si takto divně hezky dlouho, až najednou zavadil zrakem o zrcadlo na stěně visící a spatřiv v něm svůj obličej úsměvem znetvořený, zarazil se v chůzi, jakoby se něčeho ulekl, pak se nevrle odvrátil od zrcadla, sklonil hlavu a stáhnuv hnědočerné obočí zamračil se, jako to činíval, když zkoumal pacienta. Takto zakaboněný hleděl chvilku nepohnutě k zemi, najednou však jako když slunce vychází z pod mraku, počala se líce jeho opět jasniti a hned na to vytvořil nový úsměv opět ony hrubé záhyby kolem úst. Pak sebou jaksi automaticky hnul a bezpochyby ani o tom nevěda octnul se u pohovky a rovněž neuvědomělými pohyby položil se na ni na znak, skrčoval nohy

vztyčuje kolena vzhůru, oči přikryl si dlaněma a tlačil jimi vší silou na tvář a veškeré stahovací svaly napínal, jakoby ze sebe chtěl učiniti klubko.

V pokoji počalo býti šero způsobené srocujícími se po nebi mraky a blížící bezpochyby bouří.

Doktor převalil se na bok a nesundav ruce s očí počal se nyní opět natahovati; pak odkryl oči, tyto padly do okna . . . . . doktor se obrátil raději na druhý bok, ku zdi, hleděl na ni chvíli klidně a bezvýznamně, jakoby shledával něco v mysli, nato počal se opět skrčovati a natahovati, až najednou se vzchopil a usadiv se na pohovce, zívnul, až oči mu při tom zavlhly. Zívnutí to však nebylo následkem dlouhé chvíle, nýbrž podobného sladkého, nevypuditelného pocitu, jakým opanováni býváme při příjemném zahálčení, jehož vábivých pout nikterak se nemůžeme zbaviti. Hned na to se však doktor zachvěl jakoby zimou, počal zvolna ale silno dlaněma složenýma na stehně o sebe tříti a podobně kroutě hořejší částí těla šeptal jakoby ve snění: „Musí mě míti ráda. Jak jsem vzal její ruku a počal ji hladiti . . . .“ Doktor přestal mluviti a zamyslil se: viděl její ruku tak před sebou, jak ji před několika hodinami hladil a celou chvíli proskakovalo mu duší a hučelo v uších jen slovo: „hedvábí“. Pak pokračoval opět v šepotu: „Hladil jsem jí ruku . . . . hladil . . . . nejprv nejistě . . . neodňala ji . . . pak volněji . . . pohledla na mne beze slova a usmávši se jaksi sladce a s rozpaky ťukala druhou rukou dále po klavesách . . . .“ A doktor položil se opět na pohovku, přitlačil oči opět dlaněma a počal rychleji dýchati . . . . Namáhal se bezpochyby vykouzliti si před sebou tu tvář s tím nejistým, sladkým úsměvem, který mu snad měl býti na ono hladění ruky odpovědí.

II.

Za nedlouho vkročila do pokoje Marjánka. Doktor neslyšel slabého vrznutí dveří. Marjánka zastavila se hned u dveří. Levou ruku měla zahnutu a složenu pod prsy a držíc v ní za rožek psaní mezi palcem a ukazovákem hleděla v rozpacích na doktora nevědouc, zdali spí či bděje sní. Po chvilce s nejistým úsměvem na rtech zašeptala slabě: „Psaní“ — jakoby se bála doktora vytrhnouti nebo probuditi.

Doktor sebou nehnul.

Marjánka stála chvilku, jakoby rozmýšlela, nato ale s týmž úsměvem pošoupla se tiše o tři kroky ku předu a rty se jí již opět k nějakému slovu rozesmykovaly, když doktor sebou najednou pohnul a obraceje se na druhou stranu sňal ruce s očí a spatřil při tom postavu Marjánčinu, hotovící se s patrnou nejistotou k tomu, aby cosi řekla.

Tak polo leže na znak polo na bok zahleděl se na ni s pocitem asi takovým, jaký opanuje člověka, když spatří na psaní, které čistě a elegantně píše a napsati chce, najednou ohyzdnou kaňku.

Kdyby doktor nebyl člověkem od kosti dobrým, byl by se na Marjánku z mrzutosti osopil. Ostatně Marjánka to sama předešla. Usmála se ještě více — nyní měl úsměv ten na sobě jakýsi ráz přihlouplosti, což bylo rovněž patrno na lesklém pohledu jejích drobných očí — a řekla ukazujíc psaní: „Z pošty.“

Doktor vztáhl ruku. Marjánka podala mu psaní.

Zvláštnosť Marjánčina byla ta, že, když k doktorovi vešla, nikdy ho nepozdravila a jen se usmála, a pak ta, že vždycky čekala, aby s ní doktor zavedl nějaký hovor. Nedělo-li se však takto dlouho zjeho strany, prohodila ko-

nečně sama nějaké slovo a hleděla pomocí tohoto dostati se s ním do řeči, která se pak ovšem následkem málomluvnosti doktorovy vedla dosti kulhavě a nikdy dlouho netrvala.

Tak dělo se i dnes. Marjánka stála chvilku tiše na místě hledíc na doktora, jak prohlíží si ze všech stran psaní — doktor měl velmi malou korrespondenci — a čekajíc od něho nějakého slova. Když pak se toho nemohla dlouho dočkati a doktor již počal psaní rozpečeťovati, odšukala k bibliotéce, přejela zástěrkou několika knihám hřbet, jakoby byly zaprášeny, pošťuchla záclonu u okna, jakoby nechtěla, aby sem z venku vnikal tichý ještě blesk, narovnala větvičky několika květinám a vrátila se na předešlé místo naproti doktorovi.

„Je asi z daleka," prohodila pak po chvilce s týmž úsměvem kladouc opět levou ruku pod prsa.

Doktor chtěje již psaní čísti pozvedl k ní oči.

„Proč?"

„Je na něm moc těch dekretů."

Doktor se usmál: „Až z Prahy!" A sklopil oči do psaní.

Marjánka chvilku na něho ještě hleděla a pak podobným způsobem jako prve šukala po světnici.

Hrubé krůpěje deště počaly bubnovati na okna a hrom začal se ozývati, táhle doprovázeje mihající se blesky.

Marjánka se několikráte pokřižovala a zastavila se opět před doktorem.

Doktor četl.

„To je asi od velkého pána," promluvila pak.

Doktor jí neslyšel. — Marjánka chvilku mlčela. — Zablesklo se a hrom zarachotil. — Marjánka se pokřižovala.

„Tady už jsou velcí páni a Praha prý je tuze velká," podotkla hned na to.

Doktor jí neslyšel.

Marjánka obešla opět světnici, dotekla se fauteillu, pozdvihla na stole vázu a album, narovnala ubrus a zastavivši se ještě maličko pohledla na doktora a pak se vykradla ven.

Doktor hleděl dlouho a bezvýznamně na jedno místo v listě, tak že bylo patrno, že vlastně nečte.

Bylo tam psáno: „. . . . . A hleďte, proč Vás chci ještě navštíviti. Můj dobrý přítel a kollega mně jednou pravil, když jsem se mu zmínil, že chci Vás letos do města T . . . navštíviti: ‚Byl jsem poslední prázniny v okolí tom a zasadil jsem si tam do alba svých zpomínek jednu z nejmilejších mi fotografií. Na cestě totiž ze hradu „Veveří“ do města T . . . leží mlýn, v krajině krásné, věru velmi krásné. Nade krásu její však vyniká skutečně řídká pohostinnosť majetníkův onoho mlýna. A co ze všeho toho jest nejhlavnější, jest to, že jest tam holka, jaké jsem posud v životě nepoznal a mám za jisté, že i ty ne. Příteli, jdi a poznej ji a chci se založiti, že bude hrdinkou tvé nejblíže příští novelly.‘ Co tomu říkáte? — Znáte-li ji?“

Vichr opřevší se v okna, až zařinčela, vytrhl doktora ze snivé bezmyšlenkovitosti.

Zachvěl a posadil se.

Četl místo to ještě jednou . . . . . jakýsi nepokoj zmáhal se v nitru jeho . . . . . Četl dále, četl . . . . . a opět se zamyslil. Za chvilku sebou trhl, počal o několik vět před tím, než kde se byl zastavil, četl o kus dále, četl . . . . . a opět upadl ve snění . . . . v bezmyšlenkovitost. Takto se to několikráte ještě opakovalo, až došel konce, který zněl: „. . . . V loni poznal sem u Vás Hanou, letos těším se na českomoravskou vy-

sočinu a zvláště na její rusalku z Veverského mlýna. Znáte-li ji, strýčku, řekněte jí, že jsem již nyní dle líčení přítelova všechen do ní zamilován.

Váš

vděčný Ladislav.

NB. Za nějaký týden po obdržení tohoto listu jsem u Vás; máme nyní krátký výlet do Turnova."

Doktorovi při konci listu, zvláště při slově „zamilován" udeřilo srdce několikráte tak divně .... zdlouha a přece silno a strašně .... tak asi, jako když tluče srdce zvonu na poplach. Pak se svalil na znak na pohovku, ruka s psaním sklouzla mu s ní dolů k zemi a oči hleděly tupě ku stropu ...... Venku lítal blesk, rachotil hrom, svištěl a hučel vichor, déšť bubnoval na okno: nebe měnilo se v peklo — a v doktorových prsou měnilo se nebe v cosi podobného.

III.

V tutéž asi dobu, co doktor Horák vešel do svého pokoje, stál na silnici vedoucí z Veveří do městečka B.... mladík asi pětadvacetiletý. Místo, na kterém mladík tento stál, byl vlastně svah vrchu, na jehož jižním vrcholu vypínal se hrad Veveří. Zrovna od noh mladíkových sbíhala dolů stráň porostlá slabým, mladým lesíkem, který nikterak nevadil přehlednouti odtud malou rovinu, vlastně kotlinu, v níž leželo městečko B .... a stranou asi 10 minut od něho, v záhybu Svratky, dvoupatrový mlýn. Na mlýnu tomto lpěl mladíkův zrak.

„Je to on!" zvolal pak najednou vesele a přehodiv svrchník přes rameno a pozdvihnuv hůl poněkud výše pustil se rychle dolů po lesnaté stráni směrem ku mlýnu.

Asi dvě, tři minuty a byl dole, na rovině, v polích. Divné jakési romantické myšlénky vířící mu hlavou pobádaly ho k rychlým krokům. Kdyby ho byl někdo viděl, byl by řekl, že spěchá, aby unikl bouři, která blízkosť svou již slabými blesky z dálky dávala na jevo. On však skutečně možnosť bouře posud sotva zpozoroval; bylať veškera pozornosť jeho černých, odhodlanosť a sílu jevících očí obrácena ku mlýnu, jehož bok ukazoval se mu ulicí dvou mohutných lip stojících v úhlech zahrádky před ním rozložené. Průčelí mlýnu bylo obráceno k městečku B . . . ., pozadí tvořily štíhlé a vysoké topoly.

„Jsem žádostiv, skutečně žádostiv,“ míhalo mu hlavou, když blížil se ku mlýnu; černá jeho obočí stáhla se k sobě, až utvořila mezi sebou dvě rýhy, u levého oka mnohem hlubší a patrnější než u pravého a celá jeho tvář vzala na sebe obvyklý, chmurný, mračný výraz.

Přišel k zahrádce, šel podél plotu, zašel za ni a byl již u samé budovy mlýna. Tu otevře se branka ze strany zahrádky a z ní vyjde poněkud více než prostředně vysoký a dosti řídce tlustý pán, oděný docela po domácku a v pravé ruce nesoucí černý kostěný cvikr, v levé noviny — bezpochyby mlynář. Obličej jeho byl veskrz narudle červený, vous plný, dlouhý, u tváře šedivějící, dole černý; na hlavě měl široký, měkký, hnědočervený klobouk.

Náš mladík spatřiv ho zastavil se a obrátil, jakoby na něho chtěl čekati.

Mlynář prohlížel si ho pevným pohledem míře jakoby jen na obličej, hledě však na celou postavu a blížil se k němu volným kolísavým chodem. Ve mlýně hrál někdo na piano.

„Buďte tak laskav, pane,“ oslovil ho mladík, „mám daleko ještě do města T . . . ?“

Mlynář pohledl v tu stranu, kde asi T . . . leželo a pustiv nosem silný dech pravil volně: „No, to tam musíte jíti dobrou hodinu — když půjdete stezníkem, lesem.“ A vtáhnuv do sebe dech pustil ho opět silno nosem. Hlas jeho byl tvrdý, basový a řeč jeho činila dojem námahy; ale vyslovoval každé slovo s důrazem a potřásal při tom hlavou.

„Díky,“ vece mladík a odcházel.

Mlynář za ním chvilku hleděl.

„A musíte tam býti dnes?“ volal pak za ním týmže hlasem. „Vždyť zmoknete, mohl byste se u nás schovati — je-li libo.“

Mladík se zastavil.

„Musím, nemusím, ale byl-li byste tak laskav, než se to přežene,“ odpovídal pak a blížil se zdlouhavým krokem zpět ku mlynaři.

„Prosím, prosím — jen račte,“ a kolísal se s mladíkem do dveří mlýna.

Vedl ho nahoru do prvého patra. Otevřel dvéře a postupoval mu první místo. V tom zavznělo na pianě hlučné finále, hned na to ozvaly se lehké kroky a jasný dívčí hlas zapěl rychlými hravými akkordy:

Bouře se blíží,
již bije hrom,
s bohem buď, můj milý,
utíkej dom'!

Poslední verš byl silno vyražen a zároveň cvakla do něho klika skleněných zastřených dveří, vedoucích z malého pokoje, do kterého mlynář s mladíkem právě vstupoval, ve velkou prostrannou světnici. V témž okamžiku rozlétly se ony dveře a v nich objevila se dívka vyvinuté postavy majíc rty ještě od zpěvu rozsmyklé a zářic z každého tahu

veselou rozpustilostí — takovou asi, jakou verše ony dýchaly. Spatřivši však neznámého pána zarazila se i stanula na okamžik ve dveřích jako socha — tak právě, jak do nich byla vrazila: levice visela volně dolů, pravice vztažena na kliku rozevřených dveří, rty rozsmyklé, zraky upřené na mladíka.

„No tak — utíkej dom' — a já ti ho teprve vedu,“ zasmál se mlynář.

Dívka se začervenala.

„Má dcera,“ představoval mlynář; „pan — nemám tu čest ještě,“ obracel se a usmál na mladíka.

„Horák — absolvovaný právník,“ představoval se mladík.

Dívka se poklonila.

„Pan Horák,“ upjal na něho mlynář zraky — „a vy jdete do T . . . ? — Není pan doktor . . .“

„Jest můj strýc — jdu k němu na prázniny,“ dodal mladík.

„Nyní teprv budte nám vítán, srdečně vítán,“ podával mu mlynář radostně pravici a tisknuv ruku jeho oběma svýma dodal: „Pan doktor odešel od nás asi přede dvěma hodinami. — Prosím, račte dále, jste unaven, bude vám snad příjemno posaditi se.“

Dívka ustoupila ze dveří a mlynář vedl mladíka do druhé světnice.

„Emilko,“ obrátil se v tom k dceři, „jdi, přines panu Horákovi něco na posilněnou.“

Emilka odešla. Mlynář a Horák se posadili.

„No, to je jednou host — věru nenadál jsem se,“ přichvaloval si mlynář. „A odkud ráčíte jíti?“

„Přijel jsem vlakem z Prahy do Brna a odtud jdu pěšky — chtěl jsem hned na cestě viděti Veveří.“

„A že se nám pan doktor ani nezmínil, že ho navštívíte. Já býti strýcem takového poety a věděti, že mě navštíví, chlubil bych se tím již půl roku napřed svým známým.“

„Prosím, prosím — ne tak s vysoka,“ namítal s úsměvem Horák. „Ostatně strýc dozajista neví, že jsem mu již tak na blízku, ba snad ani posud to, že vůbec ho navštívím. Psalť jsem mu teprvé předevčírem, že k němu půjdu, možná tedy, že ještě psaní nedostal. Mimo to řekl jsem mu, že přijdu teprv někdy za týden, a zatím jsem se vydal hned druhý den po odeslaném listu.“

„Chtěl jste ho překvapiti — no hezké, hezké,“ smál se mlynář.“

„To právě ne, ačkoliv takto rád překvapuji, ale měli jsme umluvený několikadenní výlet do Turnova a okolí; když však docházelo k tomu, shledalo se, že druh po druhu, tak jako já, hleděl se vytrousiti již na prázniny.“

V tom vkročila Emilka do světnice nesouc láhev piva a na talíři kyprou buchtu.

„Hleďte, jak leje,“ obracel se mlynář k oknu; „to byste si byl dal, kdy bychom se byli náhodou nesešli.“

„Nemáme tam, tatí, právě nic vhodnějšího,“ omlouvala se Emilka. „Musíte vzíti, pane Horáku, prozatím za vděk tímto. K večeři již něco připravíme — pan Horák u nás bez toho zůstane přes noc, viďte, tatí?“ pohledla na otce nalévajíc Horákovi piva a předkládajíc mu buchtu.

„Inu, bôže“ . . . přisvědčoval mlynář a obraceje se k Horákovi, chtějícímu se protiviti takovému pozvání, dodal: „Jen pijte a zakousněte — je ujednáno; bude bláto, večer přikvapí a cesty beztoho neznáte.“

„Nač se tak obtěžovati,“ namítal přece Horák.

„Jen nechte, nechte,“ vstával mlynář. „Emilko, bav zatím pana Horáka. — Odpusťte,“ obrátil se opět k tomuto, „musím se podívati, má-li voda všude spád; nedohledne-li člověk, neudělá ta chasa nic.“

Horák se uklonil. Mlynář vyšel ze světnice.

IV.

Emilka byla holka asi 18letá. Postavy byla souměrně vyvinuté, prostřední výšky, nebyla útloučká, nýbrž všude plných tvarů, mohlo by se říci tlustá — ale úměrno k výšce. Obličej její nebyl právě obličejem Madonny, kdyby však dovedl nějaký Rafael zachytiti na plátně její pohled a úsměv, nechybil bych se s pravdou, kdybych řekl, že měla by ve světě tolik obdivovatelův jako kterákoliv Madonna. Oko její nebylo sice barvy rozhodně modré, ba mohlo by se říci, bylo více šedé, obočí a vlas nebyl rovněž rusý, nýbrž více hnědý, ale za to pohled její byl tak divně poutavým, že těžko jest jej vylíčiti: sebe menší stín snivosti byl ho daleko vzdálen — bylť čerstvý, svěží, plný života jako jarní jitro; nebyl také zahalen jakýmsi přílišerem nevinnosti — byl tak čistým, dobrým, přirozeně střízlivým a upřímným, jako hladina tichého jezera. Jemné líce její nerděly se ruměncem, když duše její byla ve stavu normálním, rty její byly outlé, dovedně utvořené a svěží, kolem nich však a po celém obličeji byl neustále rozlit jakýsi stín stagnantního úsměvu, tak že člověku patřícímu na ni připadlo na mysl, jako by to byla socha optimismu — allegorický výtvor umění. Chování Emilčino bylo nenucené, přirozené, upřímné a otevřené, tak že by ostatek byla vlastně holkou docela obyčejnou, kdyby, úhrnem řečeno, chování našich holek nebylo obyčejně více méně dělaným.

Co do výrazu obličeje byl Horák pravým opakem Emilčiným. Zamyslil-li se — což se stávalo vždy, byl-li sám anebo když ve společnosti neúčastnil se hovoru — vzala na sebe tvář jeho mračný, chmurný výraz, tak že dle toho každý na prvý pohled musel souditi, že je mrzoutem, pessimistou. Kdo však poněkuk lépe umí čísti v člověku, poznal brzo, že Horák není mrzutým, lenivým slabochem, naopak: odhodlanosť, síla, mužnosť, sebevědomí a jakási hrdosť zíraly mu z každého tahu a sice tak, že slity s onou ponurostí dodávaly obličeji jeho nátěr čehosi vznešeného, co neuráží, nýbrž budí jakousi úctu. Horák nebyl, jak by se na prvý pohled mohlo rovněž mysliti, člověkem zlým; kdo jen poněkud povahu jehò poznal, musel říci, že byl člověkem nad jiné dobrým, citlivým a šlechetným. Všechna pak jeho zachmuřenosť pocházela bezpochyby odtud, že přese vši ideálnosť dovedl pojímati život a přemýšleti o něm tak, jak byl. Že následkem své bystrozrakosti a vůbec talentu pozorovacího viděl všude sám bol a samu strasť, tím nebyl vinen on, nýbrž život lidský. Jsa dobrého srdce a zároveň rázným nemohl snésti slepé, následků plné kroky jednotlivcův a celé společnosti — káral, vedl a pomáhal . . . a sklízel nevděk . . .

Již samo početí jeho působilo bol a strasť — byl nemanželským synem sestry doktora Horáka. Matka jeho se již nevdala. Nemajíc již tehdy rodičů vedla i dále sama maličké hospodářství na moravském Slovensku. Ladislávek byl milý, čiperný a chápavý hošík a srdce doktorovo získal si, sotva že se naučil běhati a žvatlati. O jedněch prázninách — bylo to v době životní krise doktorovy — přitiskl ho tento, čtyrleté děcko, ku svým prsům, slzy vyhrkly mu z očí a šeptal: „Když já jsem ztracen, vynahradím vlasti neschopnosť svou tebou.“ A sotva stal se

samostatným, vzal hošíka k sobě a vychovávati ho bylo celým jeho životem. Když pak poněkud vzrostl, dal ho študovati a s velikou radostí a překvapením poznal najednou z prvých poetických pokusů, které se mu náhodou o jedněch svátcích do ruky dostaly, že Ladislav jeho jest nadaným poetou. Od té doby věda, že neminul se s cílem, choval ho starostlivě, jako drahý klenot, zaopatřuje a poskytuje mu vše, čím by talent jeho se mohl vybrousiti a rozvinouti. Ladislav vystoupil na veřejnosť, byl přijat a doktor jásal, plakal.

V.

„Prosím, pane, račte píti a zakousněte,“ pobízela Horáka Emilka, když mlynář vyšel, podávajíc mu buchtu „Či nerad jíte z mouky?“

„O prosím, prosím, slečno — sklepníci z pražských kaváren by vám nejlépe mohli říci, jak nemilosrdně tam s takovými buchtovými výtvory nakládám,“ činil jí Horák žertovně poklonu.

„Chodíte rád do kavárny?“

„Rád, nerad, slečno, ale v Praze náleží to k životu, zvláště v kruzích, které se jakž takž stýkají s literaturou. Co stolek, to spolek: zasedne se kolem do kola pohodlně do fauteillů, objedná se plno časopisů, čte se, upozorňuje, kritisuje, dělají se vtipy, hádá se, směje se — strýc mně na kavárnu musel dávati zvláštní příplatek,“ dodal opět žertovně.

„Tak — to je hezké,“ smála se Emilka. „Pan doktor vás musí míti nesmírně rád, pozorovala jsem to z jeho řeči; bylť jste často předmětem našeho hovoru.“

„Velká česť, velká česť,“ klaněl se s úsměvem Horák. „Bývá u vás často strýc?“

„Dle toho, jaké a kolik má pacientů v B . . . . . Jdeli tam, neopomene i k nám se podívati. Před půl rokem totiž zemřel v B . . . . lékař a posud tam není žádný umístěn. Tomu také děkujeme svou známosť s ním. Tehdy právě onemocněla maminka, tatínek byl tedy nucen zajeti do T . . . a přivezl pana doktora. Chodil k nám asi čtrnácte dní a já se s ním seznámila za ten čas tak, že jest mně jako otcem — vytkne a poví mi upřímně všechno jak otec. Když nás nyní navštíví, zahrám mu na klavír, pohovoříme si a pak ho kus vyprovodím.“

„Podívejme se — strýc umí také hovořiti se slečnami?“ zavtipkoval si s poněkud pichlavým smíchem Ladislav.

Emilka se začervenala.

Horák se zarazil. „Odpusťte, slečno,“ vyskočil z pohovky, „odpusťte, nemínil jsem tím nic,“ a ujal ji za ruku; „vyjelo mně to z úst jen tak — k vůli zábavě — odpusťte“ a políbil jí ruku.

Emilka jemně utrhla.

„Pro bůh, slečno, vy máte hezkou ručku,“ zvolal nyní Ladislav najednou v zanícení drže ruku její posud ve své a pohlednuv jí v obličej.

Emilka se usmála.

„Ta jemnosť a hedbávný lesk,“ blouznil Horák, „a hleďte, ty znenáhla a jemně na koncích soužené prsty, ten půvabný důlek za každým článkem, ta přímá čára od malíčku k zápětí, ta plnosť — slečno, skutečně, takové ruky jsem posud nespatřil.“ A Ladislav jí políbil ruku podruhé a horoucně.

Emilka se dala do smíchu. „Nu to jste se roznítil, nechtěla jsem vás vytrhovati, pokud byste sám nedokončil,

prosím, zavdejte si — to vás příjemně ochladí v tom zanícení," podávala mu s čtveračivým smíchem sklenici.

„Ne, slečno, beze žertu — takové ruky jsem posud nespatřil," ubezpečoval ji vážně Ladislav.

Emilka chtěla ještě něco namítnouti, v tom však vrzly v předpokoji dvéře a ozvalo se dětské volání: „Emilko, proč nedáváš tak dlouho svačinu, my chceme jísti a maminka ještě není doma." A hned na to otevřely se dvéře i do pokoje, ve kterém byla Emilka s Horákem, a jimi vehnali se tam tři hoši. Poslední dva jakmile spatřili neznámý obličej, zarazili se hned u dveří a sklopili zraky, nejmenší však přiskočil k Emilce a chopil se jí za šaty.

„Vy jste zlé děti, co pak tady chcete?" zlobila se Emilka. „Toníku, jdi pryč, já se na tebe hněvám," odstrkovala od sebe věšícího se na ni chlapce.

Hošík však zabloudil okem na talíř na stole a pozdvihnuv k ní obličej zvolal:

„My chceme — buchty!"

Horák dal se do smíchu.

„To je kříž," obrátila se k němu s úsměvem Emilka a vzavši s talíře kus buchty rozlomila ji na tři díly a dávala každému jeden.

Ladislav hleděl na ni se zálibou a pak prohodil: „Slečno, vy jste jako Lotynka ve Wertheru — věru docela taková."

„Vy ale nebudete Wertherem?" usmála se na něho Emilka.

„To záleží jen na vás, slečno — budete-li na př. ve všem Lotynkou."

V tom přibatolil se Toník opět k Emilce, chopil se jí opět za šat a pozdvihnuv hlavu zvolal podobně: „Emilko, my chceme také kávy."

„Ale vy jste zlí; jděte hned dolů,“ zlobila se opět Emilka.

„Slečno, já vidím, že vás zdržuji od domácího pořádku. Neobtěžujte se — prosím pojďte, já půjdu s vámi dolů,“ navrhoval Ladislav.

„Není to tak hrozné, pane Horáku — to jen ti malí nezbedové. Ostatně kdybyste chtěl býti v pravém domácím kruhu se všemi domácími nepříjemnostmi, tedy prosím — pojďme.“

Ladislav se hnul. Emilka vedla ho dolů. Hoši utíkali před nimi.

Sotva však sešli se schodů do síně, slyšeli již ve světnici vypravovati hochy: „Maminko, s Emilkou je nahoře nějaký pán.“

„No, no — opravdu? Ta dostane,“ odpovídal jim měkký ženský hlas.

„Již jste ohlášen,“ smála se Emilka a otevřela dvéře.

Ladislav vkročil. Ve světnici uprostřed hochů stála matka Emilčina: postava vysoká a štíhlá ve všedním a trochu promoklém obleku, obličej malý, oko plno lesku a dobroty.

Emilka Ladislava představovala.

„A to jste hodný, to je hezké od vás, že jste nás navštívil,“ radovala se a oko se jí při tom lesklo, což bylo u ní zvláštním znakem nelíčené upřímnosti. „Vždyť jsme vás znali již z vypravování pana doktora, jako byste byl náš.“

Emilka cítíc, že by Ladislav nucen byl říci na to něco k vůli formě jednak z nelibosti proti něčemu takovému jednak chtíc ho od toho osvoboditi prohodila rychle a vesele, jakoby nyní představovala Ladislavovi matku: „A to je maminka,“ učinivši při tom rukou naproti ní pohyb.

„I jdi k ďasu,“ utrhla se na ni s úsměvem tato. „Podívejme se, ona mě musí teprvé představovati! Inu ovšem, když slečna je doma v suchu a matka musí moknouti na poli, pak ovšem není podobna k dceři,“ omlouvala pak s žertovnou ironií svůj šat.

Ladislav se smál.

„To má člověk za společenský takt,“ zlobila se Emilka. „Proč jste neutekly? Vždyť jste viděly, že se mračí.“

„Ano, slečno, kdyby bylo naučiti se nebeskému taktu tak lehko jako společenskému,“ zavtipkoval Ladislav.

„Tak, tak,“ přizvukovala mlynářka. „Člověk je rád, když najde strom neb nějakou skrýši.“

„Již mlčím,“ vzdávala se Emilka.

„Nyní teprv počni mluviti,“ smála se mlynářka. „Posaďte se, pane Horáku,“ obrátila se k tomuto, „já musím odejíti do kuchyně.“

„Potom není bouřka dobrou věcí: zahnala vás k nám a mě sprostila vaření večeře,“ počala Emilka vesele novou rozmluvu, když matka její odešla.

Však než jí Ladislav mohl odpověděti, otevřely se dvéře a do světnice vešel mlynář, přisednul k nim za stůl a Ladislav musel vypravovati o Praze.

VI.

Druhý den ráno Ladislav chtěl odcházeti.

„I to, to,“ upjala na něho mlynářka zraky, když jí podával ruku; „snad byste již nechtěl . . . Teprvé jste přišel a již zase pryč?! To by bylo hezké. Však se vás pan doktor ještě dost nabaží. — Počkejte zde alespoň

do oběda, musíte to již u nás přijati tak, jak je to," dodala skoro prosebným hlasem.

Ladislav byl na rozpacích vida přívětivou tvář mlynářčinu; byloť mu jakési zůstati, když už byl vypraven. Však Emilka rozhodla.

„Pane Horáku," zvolala, „maminka bude práti, já budu dnes vařiti oběd — budete viděti, jak bude dobrý."

„Věru, to jsem žádostiv — to nemohu odmítnouti," rozhodl se Ladislav.

„A můžete býti se mnou v kuchyni — něčemu se naučíte."

„Nebudete péci buchtu? Tomu umění bych se v životě rád přiučil."

„No tak vidíme — ty se umíš domluviti," smála se mlynářka obracejíc se k Emilce.

A chvilku na to seděl Ladislav v kuchyni na lavici hledě na Emilku, jak obrací se kolem krbu.

Kuchyň byla prostranná, světlá, všechno v ní čisto, vyleštěno a na svém místě.

Emilky bylo plná kuchyň. Hned byla v tom koutě, hned zase v onom, hned u stolu, hned opět při krbu otvírajíc dvířka a upravujíc oheň, nadzdvihujíc pukličku a vypouštějíc páru, ochutnávajíc to i ono a přidávajíc té neb oné přísady, z jednoho hrnce ubírajíc do druhého přidávajíc, tam opět čímsi zamíchala vypouštějíc při tom z úst kus melodie, jako ta nádoba sloup šedé páry a zase otevřela troubu a chopíc se kostkované zástěrky povytáhla hbitě pekáč s kachnou a pohlednouc na ni znaleckým okem všinula ji zase nazpět, při tom byla červená, veselá a čerstvá jako křepelka.

Ladislav hleděl na ni . . . hleděl . . . dlouho — zamyslil se a duší mu cosi proskakovala . . . nejprv ne-

určito a přece jaksi známo . . . jako beztvarná mlha . . . pak to dostávalo rysy, oddělovalo se to ve tvary a najednou hrál mu celou duší verš: „hodnou, švarnou hospodyňku . . . hospodyňku.“ . . . Ladislav si zpomínal . . . „hodnou švarnou hospodyňku“ — věru, byl to verš z Puškinova Husara. Ladislavovi se zachvěly rty, pohnuly a tiše, neslyšitelně ho skandovaly . . . několikráte . . .

Emilka rozkřapla o hranu misky vejce jedno, druhé . . .

„A co jste tak zadumán, pane Horáku,“ obrátila se k Ladislavovi — „mluvte, bavte mě přece.“

Ladislav sebou slabě trhl a pohledl na ni jako ze sna.

„Řekněte mně, slečno,“ vyjel najednou, „řekněte mně: patří žena do kuchyně?“

Emilka se zasmála. „Inu, bože, muž tam přece nepatří: pro ženu je domácnosť, pro muže venek.“

Ladislav potřásl hlavou. „Máte pravdu, slečno, máte pravdu. Žena jest hostinskou,“ pokračoval jako ve svých myšlénkách, „muž jest hostem, muž jest skutkem, žena sladkým z něho pocitem a popudem k novým, muž jest akkordem, žena harmonií, žena jest duhou, muž jest bouří, muž jest zemí vesmírem se ženoucí, žena jest lunou ozařující mu dráhu elegickým světlem, muž jest — “

„Muž jest mužem a žena jest ženou,“ vytrhla ho Emilka. „Kdo rozdílu toho necítí —“

Ladislav upřel na ni zraky.

„A což emancipace?“ řekl po chvíli.

Emilka se opět usmála. „Emancipace je strašákem, je kometou s ohnivým ohonem, která se vleče oblohou a všechno leká a děsí. Až přejde, zůstane po ní jen vtip a smích a muž bude mužem a žena bude ženou, tak jako byli a jsou.“

V troubě něco zasyčelo a zapraskla.

„Ježíši dobrý," vykřikla Emilka a rychle tam přiskočivši vyňala pekáč.

Hustá pára vyvalila se z něho.

„Krista pána — hleďte: připálená kachna . . . ." zarazila se hledíc na Ladislava a ukazujíc mu zarudlou kachnu . . . „emancipovaná ženština," dodala však hned na to vesele.

Ladislav se dal do srdečného smíchu.

„No teď mne maminka zemancipuje," hořekovala Emilka.

„Nedělejte si z toho nic, slečno," těšil ji Ladislav, „já si emancipovaných rád dobírám."

„Tu to máme — maminka jde," vykřikla Emilka a rychle schovávala kachnu na kamna.

„No tak — jak?" usmála se mlynářka.

„Hned, hned bude oběd," odpovídala lhostejně Emilka rozmíchávajíc roztlučená vejce.

Mlynářka se rozhledla a šla ke kamnům.

Emilka pohledla na Ladislava. Ladislav se usmál.

„Vždyť máš kachnu připálenou," zvolala mlynářka sundávajíc pekáč, „i ty —"

„Ale, jak pak," hájila se Emilka, „to je jen tak více vypečená, já za to nemohu — pan Horák mně tu pořád —"

„Ano, pravil jsem slečně, že já kachnu rád vypečenou — tak hodně na rudo," pomohl jí Ladislav. „Divila se tomu, zdráhala se, ale konečně mně přece vyhověla."

„A což buchtu také?" otvírala mlynářka dolní troubu.

Emilka sebou trhla, pohledla tam matce rychle přes rameno a mrkla na Ladislava.

„Buchtu zvláště — tu již docela až skoro připálenou,“ odpovídal se smíchem Ladislav.

„No, snad již bude dost — již je až načernalá,“ vyndávala ji mlynářka.

„Vidíme, byla bych ti činila křivdu,“ usmála se na Emilku obracejíc se k ní.

„Nu, kdo pak vám rozumí,“ dodala pak odcházejíc.

„Bude to z vás advokát,“ smála se pak Emilka, když byli opět sami.

„To bych byla dostala; maminka drží na upečení více než na kteroukoliv svátosť.“ — —

Po obědě pravila mlynářka k Ladislavovi: „Víte co, pane Horáku, dnes u nás již zůstaňte. Zítra přijde pan doktor dozajista do B . . . ., navštíví nás a pak můžete jíti spolu.“

„I to se rozumí; vždyť pan Horák nepůjde,“ dodávala Emilka. „Pojďte nahoru, já vám zahrám na klavír,“ a běžela již sama napřed, vzala za kliku u dveří, zastavila se však a obrátila obličej: tentýž stagnantní úsměv, rozčeřený však nyní rozmarnou veselostí, tatáž živosť a svěžesť oka stupňovaná však následkem jakéhosi čilého, posud nebývalého vnitřního života, jenž ozval se v ní nejprvé jako jediným tónem, pak zavzněl akkordem, až rozzvučel se v celou arii.

Ladislav na ni pohledl, srdce se mu jaksi zatrhlo v tluku, hodil plaše zrak na mlynářku, chtěl jíti za Emilkou, ale zarazil se i zmátl se nevěda najednou, jaký učiniti k tomu přechod.

Emilka pocítila píchnutí svědomí a sklopila zrak.

„Musíte to vzíti již u nás, jak je to,“ promluvila mlynářka tichým hlasem, což obyčejně říkávala, když hostě nějakého chtěla zdržeti v domě. „Člověk je pořád zapřa-

žen — Emilko, na tobě to záleží, aby pan Horák u nás déle zůstal.“

Emilka stáhla ústa k úsměvu, pozdvihla plaše oči a opět je sklopila.

„Bavte se spolu, jak můžete,“ dodala pak mlynářka.

„Prosím, prosím,“ zachytil se Ladislav. „A co chcete hráti?“ obrátil se k Emilce.

„Uvidíte,“ zašeptala skoro tato pohlednouc na něho a předešlá veselosť rozletla se jí opět po tváři.

„Jsem žádostiv,“ usmál se Ladislav kloně aneb vlastně chtěje se kloniti mlynářce a jda při tom ku dveřím. Emilka otevřela a oba vklouzli do síně.

Ladislav se rozmrzel, byl sebou jaksi velice nespokojen: cosi na něho lehlo, čeho se nemohl zbaviti a následkem čeho nemohl se chovati nenuceně. Zamračil se.

Emilka běžela po schodech hbitě před ním.

„Já jdu napřed,“ obrátila k němu obličej, jakoby se omlouvala.

Ladislav se jen usmál neřeknuv ničeho.

Když přišli nahoru, zasedla Emilka za klavír a počala vesele: „Co vám mám hráti: z Mozarta, z Chopina, z Beethovena —“

„Chcete se chlubiti?“ přetrhl ji Ladislav rozmrzen a obrátil se k ní bokem. „Kterákoliv národní píseň je mi prozatím milejší.“

Jak hluboce výčitka tato Emilku v okamžiku tomto dojala, nemohl by nikdo pochopiti. V ňadrech zavířilo jí cosi jako vichřice, pak jakoby se jí pod srdcem zdvihla vlna, zachvátila a sevřela toto a rostla a tlačila se nezdolnou silou k hrdlu. Chtěla pozdvihnouti zraky, které jižjiž zalévaly se slzami, k Ladislavovi, aby mu jimi výčitku onu vrátila — víčka její však byla jako olověná.

Chtěla se zdvihnouti a utéci, ale zdálo se jí, že údy její jsou mrtvými. I trhla sebou násilně a ruka její při tom zavadila o klávesu: vysoký, jemný, elegický ton zavzněl vzduchem. Emilka se zachvěla, přitiskla prst křečovitě k téže klávese, jakoby onen tón chtěla zadržeti, hlava jí sklesla, pozdvihla automaticky ruku a tentýž tón zavzněl, pak druhý, třetí a Emilka počala je doprovázeti jako ve snu nejprv tichým žalným hlasem: „Ach, není tu, není . . . .“

Ladislav stál vedle ní a hleděl zachmuřeně a bez pohnutí brvy na komplikovaný ornament tapety pod oknem; nač myslil, ví bůh.

Hlas Emilčin počal znenáhla mocněti, víc a více, směleji a směleji.

Ladislav pohnul brvami, vyvalil oko a trhnul na stranu hlavou.

A Emilčin hlas zazníval směleji a směleji — a hle, najednou se ztrácel očividně jako rozvodněný potok, jenž přivalí se na písčitou půdu. Ladislav se k ní rychle obrátil a oko mu zaplálo.

A tentýž hlas se opět zaleskl, vynořil, mocněl. A Ladislav se chvěl: neslyšel zpěvu, slyšel pláč, ba nebyl to ani pláč, byl to jen zvuk padajících slzí a zvuku toho byla všude plná světnice, jakoby nikde nevznikal a nikde nezanikal. I zdálo se mu, že ornamenty na tapetách jsou stíny sotva zrozených a již zmírajících a mrtvých slastí, z jejich začervenalých zraků že roní se ony slzy a zvoní tak žalně o podlahu smutné, chladné přítomnosti.

„Dosť, slečno, pro boha, dosť,“ třásl se Ladislav uchopiv Emilku za ruku a přitisknuv tuto k rozpálenému čelu.

Emilka se ani nehnula, jakoby posud celá ponořena byla ve svůj zpěv.

Ladislav odňal ruku její s čela svého a přitiskl ji ke rtům. Pak zlehka otočil hlavu a pohledl jí v oko. V tuto chvíli bylo to oko gazelino.

„Není tu, slečno, co by vás těšilo?“ promluvil vřelým hlasem a zvolna opět se vzpřímil.

„Cítil jste můj zpěv?“

„Více cítil jsem v něm, než jsem se odvážil doufati.“

„Pojďte, já vám ukáži svou bibliothéku.“

A Emilka vstala a šla ku dveřím postranního malého pokojíka. V nich se zastavila a obrátila. Ladislav stál obratem takovým překvapen ještě u klavíru.

„Mám vaše básně, dar od pana doktora.“

„Ukažte,“ vyhrkl Ladislav, sotva že vyslovila poslední slova a spěchal za ní.

Emilka vzala ze skříně skvostně vázanou knihu a podala mu ji. Ladislav ji rychle otevřel a nedočkavě pátral na deskách, prvém a posledním listu a pak uvnitř. Nenalezl ničeho než: „Na památku“ a podpis: „František Horák.“

„Co hledáte?“

„Hezká vazba,“ zabručel Ladislav podávaje jí knihu zpět.

Emilka na něho bystře pohledla.

Ladislav sklopil zraky.

Trvalo chvíli ticho.

Ladislav podepřel si ruku o stolek, položil na ni hlavu a zahleděl se oknem ku Veveří. Jak krásné vedlo k němu údolí! Stříbrná Svratka vyvolila si je za svou pouť a za vděk umývá tam nohy těm strmým, vráskovitým a zšedivělým skalám tážíc se jich ve své bublavé naivnosti, jak že asi dlouho ony již tu odpočívají a jak ony to mohou stále na jednom místě tak dlouho vydržeti . . .

„Přečtu vám jednu z vašich básní," vytrhla Emilka Ladislava ze snění, „která se mi nejlépe líbí a ve které tak ohnivě dívce jakési vyznáváte lásku."

Ladislav se obrátil a chvíli na ni beze slova hleděl, jakoby ji nechápal.

„Vy jste báseň," promluvil pak dutým hlasem, „kterou bych po celý život nejraději čítal a ze které bych nejraději vyčetl to . . . ."

„Proč píšete pod pseudonymem?"

Ladislav se zarazil a opět na ni na chvíli se zahleděl.

„Vy, vy jste mi celá pseudonymem. Jaké jest vaše pravé jméno?"

Emilka se usmála tomu dutému a jaksi slavnostnímu tonu a neodpověděvši otevřela knihu na místě, kde držela prst a počala čísti: „Láska —"

„Láska!" vykřikl Ladislav jako u vidění a vykročiv vztáhl ruce k Emilce. „Láska jest tedy vaše pravé jmeno!"

Emilce vypadly básně z ruky a ona vyběhla z pokoje. Běžela dolů, kolem mlýna, na luky, zpět, zastavila se, ohledla a stála před oknem, z něhož Ladislav opět hleděl do údolí vedoucího k Veveří. Snad pátral, zdali Svratka to nemá pseudonym a jaké by bylo její pravé jméno.

Emilka spatřivši Ladislava, chtěla utéci, v tom spatřil ji i on a ona stanula jako přikována. Rety obou se zachvěly a zašeptaly proti sobě: „Láska . . ."

VII.

Následujíci den nebyli Emilka a Ladislav pořáde spolu jako včera; bylť tentokŕáte doma i starý mlynář a tu se držel Ladislava tento.

Mlynář, rodné jméno jeho bylo Malík — odtud i na mlýně jeho nápis velkými modrými písmeny: Umělostrojný mlýn Jana Malíka — strávil obyčejně většinu týdne mimo dům. Měl malý, jednokoňský vozík, na jehož zadní části nalézalo se obyčejné sedadlo s těžkým velikým plaidem, a malého hocha, jehož pojmenoval — nevím z jaké příčiny — „Švýcarem" a jenž řídil koně, malého to bělouše s drobnými šedivými kapkami po celém těle; takto vypraveni vyjeli časně ráno a přijížděli až večer. Kam pokaždé jel, to nevím, ba nevěděli to často ani domácí, poněvadž mlynář si řídil svůj rozsáhlý obchod výhradně sám nesděluje ze svých plánů s domácími nic jiného leda rozkazy.

Malík byl zjev zvláštní a u nás řídký, zaslouží si tedy většího povšimnutí. Mlynářství nebylo vlastním jeho povoláním; bylť vyučen zedníkem, procestoval jakožto pouhý tovaryš Moravu, Čechy a několik let protrávil také v Pešti, kde učinil zvláštní karriéru. V čem záležela tato, nevím, ale myslím, pokud jsem Malíka poznal, že nebylo to žádné pouhé štěstí, které by nemělo hlavní příčiny své v něm: podnikavý duch jeho, velká zkušenost, která se nezakládala na pouhé praxi, nýbrž i na theorii, studování, pokud o takovém lze mluviti u člověka, který pražádného vyššího školského vzdělání nenabyl — to bylo, tuším, jediné to štěstí, jediná ta karriéra. Zkrátka, Malík, když navrátil se z dvanáctiletých cest svých domů, do rodného města moravského M., byl ode všech titulován stavitelem a v krátkém čase vystavěl si z nepatrného domku, který po rodičích byl beze všeho ostatního jmění zdědil, velký dvoupatrový dům. Na to se oženiv vstoupil s otcem ženy své, mlynářem v témže městě, ve spolek a když se později dověděl o prodeji mlýna, jehož byl nyní vlastníkem, koupil tento a vedl obchod samostatný. Za let, která v rodném svém

městě strávil, požíval velké vážnosti ode všech občanů; o čemž nejlépe svědčí ta okolnosť, že dvakráte tam byl zvolen za starostu, ba i jeden čas na zemském sněmě moravském za tamní okres zasedal jakožto poslanec.

Že Malík byl na poměry své neobyčejně vzdělaný, lze poznati již z toho, co o něm již řečeno. Co však se týče bližšího, je nutno podotknouti, že znal všechny značnější básníky a spisovatele z literatury domácí, z jinojazyčných pak alespoň populárnější, zejména ruské (kterémuž jazyku se také přiučil) jako: Puškina, Lermontova, Gončarova, Gogola, Krylova, z kteréhož posledního uměl i některé bájky nazpaměť. Mimo jiné vědecké i zábavné knihy skvěl se v bibliotéce jeho Naučný Slovník v pěkné vazbě na prvním místě.

Malík byl dobrák, ale povahy pevné. Názor jeho o světě byl samorostlý a základ jeho činila svobodomyslnosť; nejednou podivil jsem se tomu, jak beze všelikého předsudku dovedl pojati a pronésti úsudek o mnohých choulostivých věcech. Koníčkem jeho bylo „pěstní právo," o kterém se leckdys pustil ve společnosti do dlouhé řeči užívaje při tom pádných, jemu vlastních výrazů. Byl však jinak poněkud uzavřený. Proto ale přece, když se v rodinném kruhu rozehřál, dovedl vypravovati mnoho zajímavých anekdot a to skutečně zábavně.

Denní život jeho, byl-li doma, byl tento: Časně ráno vstal a v podvlíkačkách, dlouhém starém kabátě, v barevných pletených pantoflech a v onom červenošedém širokém klobouce obešel kolísavým krokem mlýn, prohledl vnitřek jeho, dal rozkazy a posnídal. Na to šel nahoru, položil se na pohovku a četl. Pak se oblekl, prohledl a doplnil, čeho bylo třeba v knize „příjmův a vydání," kterou měl nahoře v první světnici (byla to jeho pracovna) stále na stolku

otevřenou, odpověděl na došlá psaní a šel k obědu. Odpoledne si trochu na pohovce zdřimnul, pak obešel opět mlýn, vzal noviny, které zatím hoch z pošty B—ské byl přinesl, a černý kostěný cvikr a šel je do zahrádky přečíst; nedošly-li však noviny ani listy, seděl s rukama položenýma na kolenách přede mlýnem na lavičce. Po večeři pak četl opět, pokud na něho nepřišel spánek. — Když chodil mezi čeledí a domácími, mluvil málo — více hleděl, pozoroval.

Dnes však vyšinul se Malík ze svého denního pořádku. Za prvé po snídaní nečetl, nýbrž šli spolu s Ladislavem do mlýna a Malík vykládal mu celé sestrojení svého umělostrojného mlýna; za druhé odpoledne si nezdřimnul, nýbrž seděl s Ladislavem nahoře za stolem a mluvili tuze mnoho o oekonomii a politice, a za třetí, dnes nečetl v zahrádce noviny, ačkoli přišly, poněvadž — —

VIII.

Emilka seděla dole ve světnici u okna a pletla otci Malíkovi z barevné vlny pantofle. Nešlo jí to však dnes jaksi od ruky; sčítala vždy několik oček na síti a místo co by do některého zapíchla jehlu, složila vždy ruku na rámec a zahleděla se oknem přede mlýn, k zahrádce. Tak se to opakovalo několikráte. Patrně zahrávaly si s duší její sny, vynořujíce se jeden po druhém, pestřejší a pestřejší, jako motýlové z kalichu květin, které se najednou tak bohatě v ňadrech jejích byly rozvily.

Hledíc takto zadumána ven trhla sebou najednou a napjala více zrak. U zahrádky vynořoval se slaměný klobouk, pak hůl s olověnou, opletenou hlavičkou, šedý svrchník — Emilka odhodila rámec, vyrazila ze světnice a běžela s ra-

dostným a veselým chvatem doktorovi vstříc. Tento spatřiv ji zčervenal, oči se mu zaleskly, srdce zabušilo a kolem úst se utvořily na okamžik ony hrubé záhyby.

„Že již jdete, pane doktore," vítala ho Emilka a uchopivši ho za ruku táhla ho chvatem ku mlýnu. „Víte-li pak, co je nového?"

Doktor byl opojen, zmaten.

„Nového?" zachvěly se rty jeho jako ozvěnou. „Ladislav přij . . ."

„Kdo vám to řekl?" zadržela Emilka bezvědomě vyhrknutá jeho slova a pustíc jeho ruku zastavila se a hleděla na něho.

„Tady mám od něho psaní," sáhl doktor rukou k náprsní kapse. „Jdu vám to oznámit, píše, že do týdne bude u mne," podotýkal pak, jakoby omlouval svůj příchod.

Emilka nyní chápala, že doktor vlastně neví, že Ladislav je již u nich a šelmovský úsměv zahrál jí kolem rtů.

„Tak? I to je překvapení," přetvářela se. „A to ho přece také přivedete potom k nám?"

„Inu, jak by ne?!" vpravoval se doktor do situace. A za chvilku na to rozjařen jsa a jist nyní, že ho má Emilka ráda, zažertoval pohroziv jí prstem: „Ale abyste se pak jenom do něho nezamilovala!"

Emilka se začervenala, zarazila, nejistě se usmála a najednou rychle se obrátivši vedla doktora do mlýna.

Doktor Horák neměl ani zdání, jaké city žertovné toto prohození vzbudilo v ňadrech Emilčiných. Byl to nejprvé pocit studu způsobený narážkou třetí osoby, ač docela mimovolnou, neúmyslnou, náhodnou, ale přece narážkou se stanoviska jejího, která tím více řádila uvnitř, poněvadž jednak city Emilčiny byly čisté, přirozené a jednak hrot narážky té nepotřeboval býti oslaben, otupen bráněním se

na venek. Za pocitem studu následovala pak hned ostrá výčitka. Nemohlať Emilka posud nepozorovati, jaké city zmítají útrobou doktorovou, zvláště v posledním čase, kdy viděla vždy v celém jeho chování, ve všech jeho pohybech a posunech, jak rád by byl s ní o samotě, když někdo třetí byl s nimi; a jakmile se tak stalo, jakmile byl jist, že nikdo je nevyruší, ztrácel najednou řeč a odpovídal-li jí, zajíkal se, chvěl se na těle, jakmile se k němu blížila a oči se mu leskly, když se ho dotekla. Emilka to všechno dobře věděla, nebyla však na to hrda, nechlubila se tím, že dobyla srdce takového muže, koketujíc s ním; na druhé straně ale nedala mu také ani nejmenším hnutím na jevo beznadějnosť; ctilať upřímně a vážila si doktora pro jeho povahu a ve chvílích, kdy bývali spolu sami a doktor byl rozechvěn, roznícen, opojen a zmaten, bylo srdce její obměkčeno tak živým k němu soucitem a tak upřímně k němu lnulo, že doktor kdyby býval byl jen poněkud rozhodnějším a smělejším a chopil se ve chvíli takové ruky její a požádal ji za ni jakkoliv city své vyjádřiv, tu mohl býti jist, že nikdy by mu jí byla neodepřela, ba byla by přísahala, že věrně ho po celý život bude milovati nevědouc, že domnělá láska její jest pouhý soucit a úcta. Než doktor se posud nikdy tak daleko nemohl dostati, ač myšlénku tu v prsou svých již nosil a ohříval, jí žil ve snu i bdění, jí léčil, jí uzdravoval — jiné, tak dlouho, až bylo pozdě na vyléčení a uzdravení jeho samého! Možná také, že bylo to štěstí Emilčino, že k něčemu takovému mezi nimi posud nedošlo; ať tomu bylo ale jakkoliv, Emilka cítila přece ostrou výčitku, jakoby byla doktora v něčem klamala.

„S tatínkem tam někdo je,“ promluvila Emilka rozechvěným hlasem nutíc se vydržeti v nevyhnutelné nyní přetvářce, když byla s doktorem vkročila do první světnice

a zde slyšeli Malíka ohnivě v druhém pokoji o čemsi rozmlouvati.

„Proč jsme nezůstali tedy dole?“ obrátil k ní doktor zraky. „Bude jim to nemilé, že je vytrhneme.“

Emilka však místo odpovědi otevřela dvéře a doktorovi tedy nezbývalo nic jiného než vejíti.

„A—“ přestal mlynář najednou mluviti, „no tak, pan doktor,“ a usmáv se vstával se židle.

„Strýček —“

„Ladíku,“ vykřikl doktor radostí a překvapením.

Objali se.

„Tys' tu — jak to?“ tisknul doktor ruku jeho ještě ve svých, obraceje se však k Emilce, jakoby u ní vlastně hledal odpověď.

Tato se nutila do úsměvu.

Když hoch chvíli na to nesl z pošty noviny, slyšel z hora hovor několika hlasů a zvuky klavíru. Proto Malík dnes nečetl v zahrádce noviny.

IX.

Když bylo k večeru, vypravovali se doktor a Ladislav do T. . . . Mlynářka zvala oba k brzké návštěvě, Malík však nabídl se, že vyprovodí je k mostu, který se nedaleko jeho mlýna klenul přes Svratku. Ladislav pohledl na Emilku, tato sklopila zraky. I prohodil šeptem:

„A vy strýčka vyprovázíváte?“

Emilka pohledla na něho s jemnou výčitkou, odskočila ku skříni, přehodila se šátkem a šla s nimi.

Doktor šel s Malíkem o několik kroků pozadu. Malík mluvil s uspokojením o letošních žněch.

Když přišla Emilka s Ladislavem k mostu, zastavila se, podávala mu ruku a zvala ho na některý den do mlýna.

Ladislav se k ní naklonil a šeptal tiskna jí ruku: „Kdybyste tak byla neučinila, věřte, že byl bych ještě zítra odejel z T . . . domů."

„Hleďte, pane doktore, to je jadrné proso," pravil v touže chvíli Malík k doktorovi ukazuje na pole vedle cesty. „Sem je seti vyplatí se lépe než hledati do pašijí poklady."

Doktor však místo na proso měřil zrakem Ladislava tisknoucího Emilce ruku a hnědočervené oko se mu divně zalesklo, když setkalo se při tom s plachým a zmateným zrakem Emilčiným.

Šli spolu ještě přes most a Malík když se vracel, zastavil se ještě u prosa a pravil k Emilce: „Vidíš, to bude kaše," a namejkl si ho do hrsti prohlížeje si je se zaníceným okem.

Emilka se obrátila ku prosu, zrak její však zabloudil přes most — za Ladislavem.

Doktor a Ladislav šli vedle sebe mlčky, zahloubáni každý ve své myšlénky. Bývá to tak vždy, když oddělí se najednou od sebe upřímní přátelé.

Slunce ponenáhlu zapadalo za vysoký les nad městečkem B . . . a lehké šero počalo se snášeti nad krajinou. Večer byl co do povětrnosti dosti hezký, příjemný, jenom že oblaka více méně zahalovala oblohu. Hvězdu vycházeti nebylo vidět žádnou, za to však zajímavo bylo pozorovati pod mraky chod měsíce, které právě v regioně jeho byly prořídlé a poněkud roztrhány. Zdálo se totiž, jakoby se klouzal; neboť vždycky, když objevil se na prořídlém místě,

bylo viděti, jakoby se vší silou opřel o oblohu, a pak letěl opět lehýnce, až zmizel pod přicházejícím mu vstříc mračnem.

Doktor a Ladislav přišli na vršinu, která z této strany tvořila stěnu kotliny, v níž leželo městečko B . . . a Malíkův mlýn.

Ladislav se zastavil.

„Strýčku, hleďte, jak jest ta krajina zde krásna,“ volal na doktora. Tento se zastavil a rozhlédl.

„Zrovna jako by to byl výtvor umělce,“ pokračoval Ladislav, „jehož obraz si byl tento dříve v mysli úplně sestavil, zdá se, jako by zde byla příroda vědomě tvořila. Všimněte si jen dna té kotliny, jak jest rovné, docela rovné a jak věrný má elliptický tvar. A ta obruba její: na západě hora s podlouhlým obloukovitým hřbetem a porostlá lesem — na východě hora s týmže hřbetem a rovněž porostlá lesem, jenže tvář její jest rozryta jizvami skal — je viděti, že více v životě zkusila, a na jihu a na severu podlouhlé vyvýšeniny s úrodnou, vzdělanou půdou. Tu mezi západní horou a tímto pahrbkem provléká se Svratka a — hleďte, hleďte, jak se tu pod námi v ní klouzá měsíc — ani jsem nepozoroval . . . hezké, skutečně hezké — a teče kol mlýna a utíká pak, jakoby do chládku tam té trhliny mezi jizvitou horou a oním pahrbkem, aby se občerstvila a sebrala na pohled chmurného s této strany Veveří . . . .“

Ladislav se zamlčel.

Doktor stál bez hnutí a hleděl v touže stranu jako Ladislav — ku mlýnu totiž a Veveří. Zdali sestřence svého poslouchal či ne, to nevím.

„A věru, věru, docela tak,“ počal Ladislav opět blouzniti. „Hleďte, strýčku, co mně napadá: celá ta krajina zdá

se mně býti člověkem, věru docela člověkem: Veveří jest hlavou, ona trhlina jest krkem, Svratka jest tepnou živící a jdoucí celým tělem, městečko — městečko — jest žaludkem, ano věru, ničím jiným není než břichem, žaludkem," zasmál se trpce Ladislav; „žije a tyje z celého těla nestarajíc se o nic jiného, než jak by něco do sebe dostalo. Hahá — žaludek!" A Ladislav potřásl hlavou a na okamžik se odmlčel. „Ale za to tam," pokračoval pak dutým hlasem a jakoby pro sebe, obraceje se ku mlýnu, „mlýn — ano, věru to jest srdce, srdce jest to, strýčku," pozdvihnul opět hlas, „a slyšíte ten šum topolů a vody sunoucí se po splavu? To jsou vlny citů, jež stále živým a zdravým srdcem tím zmítají. Srdce! Strýčku, srdce, a v tom srdci jest srdce . . . v srdci srdce — O, Hamlete . . . a proto přece, ba právě proto v srdci srdce svého musila by mě nositi, kdyby znala vášeň mou!"

„Ladí — Ladíku," zadrkotaly doktorovi zuby, „pro bůh . . ."

Ladislav sebou trhl a obrátil se ku strýci.

„Je zima — zima. Zachladíš se. A tma již — úplná tma — půjdeme lesem — tma a zima —" a doktor se hlasitě zachvěl a schouliv se do svrchníku pustil se do chvatné chůze neohlédaje se ani, zdali ho Ladislav následuje.

Doktor dnes špatně, velmi špatně spal — přes to, že dlel s ním pod jednou střechou milovaný jeho sestřenec, jediný a jediný cíl jeho života.

X.

Než Ladislav ráno vstal, byl již doktor z domu pryč.

Ladislav se oblekl, posnídal a seznamoval se s doktorovým bytem, který sestával ze čtyr pokojů. Chodil z je-

dnoho do druhého, prohledal, zobracel a přeházel všechno: knihovnu, lékárnu, skříni se šatstvem, sbírku brouků, ptáků a jiných tvorů ze zvířecí říše atd. atd., až posléze zastavil se před oknem, které vedlo na náměstí.

Mezi tím Marjánka uklízela, stále se ščuřila, chvilkami stavěla se s rukou pod prsy složenou před Ladislava a kladla mu otázky všelijaké, četné a spolu nesouvislé, všechny však naivné, až konečně konklusí docela logickou dospěla k tomu, že onehdy to psaní nebylo od nikoho jiného než od mladého pána, a měla z toho velikou radosť.

Ladislav brzo povahu její pochopil, zajímala ho svými zvláštnostmi, pozoroval ji a konečně hleděl si s ní ukrátiti chvíli, dávaje jí odpovědi žertovné, krátké, naivné a vůbec takového rázu, jakého byly její otázky.

Tak když se ho tázala, jací jsou v Praze lidé, odpověděl: „Takoví jako já a potom ještě všelijací jiní."

Náměstí T . . . ské mělo podobu rovnoramenného trojúhelníka, jehož základna byla mnohem kratší než ostatní dvě strany. Bylo dlážděno, ale kameny nestejnými a domy jeho byly vesměs dvoupatrové. Nedaleko středu základny stála na vysokém kamenném sloupu socha jakéhosi svatého, kterého Ladislav nemohl poznati, a kolem sloupu dole bylo malé, čtyrhranné zábradlí, rovněž kamenné.

„Jaký pak je to svatý?" obrátil se Ladislav k Marjánce. Tato se přišoupla k oknu za Ladislavem, ukázala pravicí na svatého, pak ji složila pod prsa, usmála se a pravila: „Ten? To je svatý patron našeho města."

„Tak, patron — hmhm, podívejme se — svatý patron," tvářil se Ladislav udiveným usmívaje se. „No a jak pak mu říkáte?"

Marjánka pohledla na něho s úsměvem plným naivného

úžasu, jak že by nemohl věděti, jak se jmenuje patron jejich města?! „Svatý Florián je to," poučovala ho pak.

„Svatý Florián — na mou duši! Ale hrotek jeho není možná poznati," omlouval se jí Ladislav. „Je viděti, že tvůrce jeho musel býti umělcem — bednářem alespoň nebyl," podotýkal pak pro sebe.

„Tak dlouho, moc dlouho chránil nás tu od ohně," vykládala mu Marjánka, „— a nedávno se tu oblekli do vojenských šatů a že prý oni včil budou od ohně chrániti. No však kdyby jen oheň — chraň od toho pánbůh — vypukl, ale však on by je svatý Floriánek potrestal za to rouhání." A tvář Marjánčina vzala na sebe posvátnou vážnosť, jejímž základem však přece jen zůstal úsměv.

Ladislav jí neodpověděl. I odešel k bibliotéce doktorově, vzal Shakespeara, četl některé scény Hamleta s Ofélií, Romea s Julií, pak začátek Byronovy Parisiny a na to spatřil Hálkovy „Večerní" a dlouho, dlouho se v nich přebíral.

Doktor přišel po desáté domů.

„Kde jste byl, strýčku? Proč jste odešel tak brzo a sám?" obrátil k němu Ladislav oči.

„Mám rýmu, Ladíku, silnou rýmu, musil jsem jíti, nechtěl jsem tě buditi — ostatně, musel jsem dnes nahraditi nemocným, čím jsem je včera zanedbal."

„Vy jste bledý, všecek, hrozně bledý a pod očima — vy máte pod očima modré kruhy."

Doktor pohledl do zrcadla.

„Slabě jsem spal, Ladíku, slabě, pranic jsem nespal, dusil jsem se, byl jsem jak ucpaný, rýma, rýma."

Ladislav zakroutil hlavou.

Doktor obědvával a večeřel v hostinci. Měl hostinec stálý — u zlatého jelena — a společnosť rovněž stálou. Bylo to jádro venkovské, maloměstské intelligence: soudní

a hospodářští adjunkti, učitelé, advokát, soudce a několik domácích pánů. Několik málo večerů a Ladislav byl je dokonale prohledl.

„Slupka, pleva, samá pleva a slupka — jádra málo," pravil o nich jeden den k doktorovi. „Pan kollega advokát nadutý, o nic jiného se nestarající hrabal, soudce všeovládnoucí byrokrat; učitelé a soudní adjunkti na jedno kopyto: potměšilí a podlízaví tichošlápkové; hospodářští adjunkti lehcí a prázdní floutkové s hladkým nátěrem; domácí páni slabé, obmezené hlavy a podpatky svých paniček. Jediný lékárník jest charakter a pak Kolčava — tuším hospodářský adjunkt?"

Doktor přikývnul.

„Neškodilo by trochu osvěhy v takovém povětří — co říkáte, strýčku, pojďme dnes do mlýna," navrhoval Ladislav.

„Nemohu, Ladíku, dnes nemohu, těžcí, nebezpeční pacienti, snad zítra, bude-li lépe."

Druhý den se tedy Ladislav přihlásil s týmže návrhem.

„Dnes docela ne, Ladíku, ne, nemohu."

„Tedy zítra."

„Možná, možná, Ladíku."

„Ne, ne — dejte slovo! Najisto?" naléhal Ladislav.

„Nevím, Ladíku, nevím, ale větším dílem, že nebude lépe, nebude, Ladíku."

„Tedy pozejtří — ale ruku na to!"

„Pozejtří, pozejtří (a doktor chvilku rozvažoval), středa, čtvrtek, pátek, pozejtří, víš co, hochu, vidím to: tobě je dlouhá chvíle, jdi sám, Ladíku, jdi dnes a omluv mě, pacienti . . . nemohu, jdi Ladíčku."

Ladislav šel tedy do mlýna, dnes odpoledne, ve středu — sám.

XI.

Děvečka pravila Ladislavovi, že je slečna sama doma a že je nahoře; mlynářka prý je na poli a pan Malík prý ráno kamsi odejel.

„Sama doma, sama“ — tlouklo Ladislavovi srdce, když šel po schodech nahoru. Zaklepal. Klepal již podruhé a nikdo se uvnitř neozýval. Mrzelo ho to, že nedal Emilku zavolati dolů anebo že se jí alespoň nedal ohlásiti. Otevřel však přece dvéře. V prvním pokoji nebyl nikdo — jen černý koštěný cvikr ležel na stolku na rozevřené knize „příjmů a vydání.“ Ladislav zaklepal na druhé dvéře. Opět žádná odpověď. Otevřel — všechno prázdno. Učinil tedy poslední pokus zaklepav na poslední dvéře u třetí postranní světnice.

Zašustění šatů jako při prudkém obratu a Emilčin hlas.

Ladislav vstoupil.

„Odpusťte, slečno, odpusťte, jest-li jsem vás překvapil nebo vytrhl z něčeho,“ omlouval se.

„Překvapil, věru překvapil,“ šla mu Emilka s oním živým, svěžím úsměvem od okna vstříc, u něhož byla stála. Myslelať jsem, že již vůbec nepřijdete.“

Ladislav chopil se podávané mu ruky, stisknul ji a chtěl ji políbiti.

„Pardon — počkejte,“ stáhla Emilka ruku svou jemně od jeho úst, ponechala ji však v jeho. „Proč jste tak dlouho nepřišel? Pamatujete si, s jakou rozhodností jste před týdnem u mostu mluvil?“

„Slečno —“

„Prosím, jen nechte, nechte, prosím — vím, že na omluvu dostačí taká neb onaká fráse.“

„Fráse, slečno — já? — Fráse!“

A Ladislav se začervenal.

Ale Emilka stiskla jeho ruku, přiložila ji lehce k ňadrům a pousmála se mu s takovou něhou do obličeje, že Ladislav se v okamžiku tom všecek zmátl a nevěděl, co vlastně chtěl říci. Pak přitáhla ho měkce, že to skoro ani nepozoroval, k oknu, u něhož byla dříve stála a pravila: „Hleďte, jak se vám líbí tu ty skály? Před chvílí četla jsem vaše básně — vlastně ne, počkejte, povězte mně napřed, komu jste to tak horoucně zpíval lásku?“

A Emilka pustila jeho ruku a pohledla mu s hravou pánovitostí do očí.

„Já — lásku?“ opakoval Ladislav, jakoby se rozpomínal.

„Ano, vy. Komu? No, povězte rychle!“

Ladislav chvilku váhal a pak řekl rozhodně: „Ženě.“

„Aha — ženě. A jaké, které ženě?“

„Ženě,“ odpovídal Ladislav s touže rozhodností.

Emilka se zarazila a zahleděla se na něho chvíli bez nejmenšího pohnutí okem.

Na to pravila tiše: „Vy jste tedy miloval a milujete snad posud?“

„Miloval jsem a miluji posud.“

„Koho?“

„Ženu.“

Emilka se od něho odvrátila a úsměv její prolinul elegickým žalem.

„Beznadějně?“ A hlas její zněl jaksi dutě.

„Miloval jsem ženu beznadějně,“ odpovídal Ladislav zaníceně, „pokud jsem znal všechny ženy, které jsem byl posud poznal.“ A Ladislav chopil se oběma rukama ruky její. „Zdali ale ještě nyní miluji ženu beznadějně, to jest

otázka, na kterou můžete jenom vy dáti odpověď.“ Ladislav přitiskl horoucně ruku její ku svým rtům. Emilka sice neodpověděla aniž sebou hnula, ale vřelé stisknutí ruk jeho mezi oním políbením odpovídalo, ba děkovalo až příliš jasně.

Chvíli trvali mlčky v tomto postavení. Pak přitáhla Emilka Ladislava k sobě a pravila tiše: „Jak se vám líbí zde ty skály nad Svratkou? Jest tam právě takový výstupek jako ve vaší idylle, říkáme mu „kazatelna.“ Jest z něho hezky viděti celou tu naši dolinku, celý ten utěšený koutek — právě jako ve vaší idylle — jenom ovčák a ovčačka tam scházejí, aby si vypravovali pohádky.“

„To jsme my — pojďme tam — to jsme my,“ vytrhl ji Ladislav a v témž okamžiku již běželi oba ze světnice ven jako děcka držíce se za ruce.

Když přišli na louku za mlýn, poskakovala Emilka lehce a hravě před Ladislavem a prozpěvovala si vesele jednotlivými zvuky spřádajíc je v přerozmanité melodie.

„Vy jste včelka, která stále bzučí, když létá okolo květiny,“ natahoval Ladislav po ní ruce chtěje ji chytiti.

„A vy jste ta květina?“ smála se Emilka hopkujíc před ním hbitě dále, aby na ni nedosáhl.

„To by byla trochu smělá metafora.“

„Ale mohu bzučeti tak vesele jenom kolem vás.“

A obrátila se a utíkala k lesu.

„Ať jest tomu jak chce, ale včelkou jste přece,“ doháněl ji Ladislav; „každá dívka má býti včelkou: má míti med pro všechny, ale chce-li jí ho někdo bráti, má píchati.“

Emilka mihala se mezi křovím, stíny a světlem jako vyplašená srnka.

„Proč ulétáte od květiny?“ hnal se za ní Ladislav.

„Jsem již opojena, přetížena pylem —“

Drobné kaménky a kyprá půda sypaly se za každým krokem jejich po stráni dolů, ku Svratce. Emilka dala se na pravo vyhýbajíc se nakupeným nad sebou balvanům.

Ladislav skákal po nich s jednoho na druhý, přímo nahoru.

„Včelka zabloudí a nenajde úlu, kde by složila pyl.“

„O úl nestojí, když najde opět květinu, až stráví nasbíraný pyl.“

Ladislav učinil poslední skok a byl dle všeho na ‚kazatelně.‘ Byl to vyčnívající úzký a z předu příkrý vrchol skály, jehož zadní část byla uloupnuta, tak že předek stál jako štít, zábradlí.

„Kde je včelka?“ rozhlížel se Ladislav.

Emilka objevila se po straně kazatelny i potřebovala skoku, aby se dostala docela na ni — takového, jaký byl poslední Ladislavův.

„Nemůže dále,“ obrátila k němu vzhůru tvář sotva vydychujíc a vztahujíc k němu prosebně ruce. Bože, jak byla v okamžiku tom krásna! Každý tah jemnější, ušlechtilejší, oduševněný, oživený, čelo lesklejší než jarní obloha, oko — ranní rosa, líce červánková záplava a ústa dva nachové proužky. Není člověk krásnějším, než když je zadýchán, unaven!

Ladislav chopil se jejích rukou a skloniv se k ní blíže všecek užasl. Nohy počaly se pod ním chvěti a ku hlavě valila se mu krev.

Emilka opřela se pravou nožkou o hranu výstupku, napjala síly, aby se vztýčila — teď! — Ladislav jí — nevím, zdali úmyslně — trhl více než bylo třeba a dříve než se toho mohla nadíti, ležela v kazatelně na prsou Ladislavových. Tento přižehl ji k sobě a hledal rty svými její ústa.

„—píchati — má, když — jí bere —“ než však se mohla ubrániti a vysloviti „med,“ lpěl již Ladislav s veškerým ohněm vášně své na sladkých proužcích jejích rtů.

„Žihadlo mé jest ochromeno,“ šeptala pak Emilka tiše a sklonivši hlavu na jeho rámě tiskla ho k sobě.

„Nebudete ho již více potřebovati — či chcete býti dále dívkou?“ A Ladislav vyvinul se jí z náruči a pohledl jí v oko. Tělo Emilčino se lehce zachvělo, i přitiskla pravici jeho na srdce své a levicí jeho přikryla si zvlhlé zraky.

„Vy jste muž,“ zachvěly se pak její rty — —.

„S bohem ‚kazatelno‘,“ obrátil se k ní ještě Ladislav, když opouštěli jizvitou horu, „tvé lůno chová v sobě sladké pohádky. Kéž slyšel bych je v životě vyprávěti ještě vícekráte!“

„Pane Horáku, vy u nás dnes zůstanete,“ oslovila ho Emilka. „Bude hezký večer, rybáři budou ve Svratce loviti při světle ryby. Viděl jste to již?“

„Nikdy.“

„A to zde musíte zůstati; to je vám krása!“

„Rád, velice rád, slečno, ale —“

„No, co tedy ‚ale‘? Tatínek dnes nepřijede a maminka vás nepustí.“

„A strýc?“

Emilka se zachvěla.

„Vždyť pan doktor bude věděti, kde jste. Alespoň vás přijde zítra hledat.“ Poslední slova však jí uvázla jaksi v ústech; bylo patrno, že řekla cosi, čehož uskutečnění si vlastně nepřála.

Ladislav mlčel.

„Zůstanete tedy? Možná, že něco tak krásného neuvidíte již nikdy.“

„Zůstanu.“

XII.

„No, vidíte, jak se pobavíte a nám by tu bylo samým smutno,“ libovala si mlynářka, když se po večeři vypravoval Ladík s Emilkou dívat se na lovení ryb. „Pane Horáku, vemte si také šátek — nachladíte se.“

„Děkuji, děkuji srdečně, paní Malíková. Mám svrchník — dostačí.“

„Vždyť je večer, nebude vás viděti nikdo. Jen vemte, uvidíte, jak vám bude dobrý.“

A mlynářka zaobalila Ladislava sama do vlňáka.

„A kam vy, nezbedové? Seďte doma!“ Než však to celé mohla vysloviti, byli již oba starší hoši ze dveří ven.

Večer byl krásný, ale tmavý. Vzduch byl příjemný a klidný. Obloha byla čista, tmavomodra a vykládána všemi skupinami hvězd. Ticho bylo všude, jen mlýn se chvěl a klepal. Měsíc nesvítil.

Mezi mlýnem, mostem, Svratkou a struhou — klín to, jehož špice počínala u splavu — byla louka posázená topoly a vrbami, vrbami totiž po břehu struhy, topoly po břehu Svratky a uprostřed tu a tam oběma. Emilka a Ladislav zašli za pilu a dali se podél struhy ku splavu.

„Hle, hleďte, vidíte, vidíte to?“

„Ááá, to je daleko, kde je to?“ tázal se Ladislav.

„To se jen zdá, jsou v dolině, hned zde, tady, na břehu řeky, na tomto —“

„Krásné, krásné,“ zatajoval Ladislav dech.

Tři plameny ztloušti hlavy nesly se v nejisté vzdálenosti černým vzduchem, aniž bylo koho při nich viděti. Výška jejich byla stále stejna a nad každým z nich čněl až na vrcholy topolů šedý sloup dýmu. Braly se ku předu

v nerovné čáře a týmže směrem jako Emilka a Ladislav. Zápach troudového dýmu. Za plameny černá tma. Někdy slabý praskot. Topoly až do svých vrcholů šedivěly — jeden po druhém, více méně, tak jak nesly se plameny, a od každého mihla se záře a stín až ku struze: stálé utíkání a honění se světla a stínu po louce — před Emilkou a Ladislavem.

„... krásné, krásné, tři ohniví muži, příšery s obrovsky vysokými šedými mitrami, topoly — duchové, v balladě, stín, světlo, stín, světlo a pořád k topolům a od nich — jich komonstvo . . .“

Najednou plameny shasly a místo nich objevil se jediný, ale objemný šedý sloup dýmu.

„Už jsou u splavu, rychle, pojďte,“ táhla Emilka Ladislava.

U splavu plápolal malý oheň a nedaleko něho stáli tři rybáři vyndávajíce z plachet, které měli přípřežovitě kolem těla uvázány, nachytané ryby a dávajíce je do podlouhlých bedniček mezi kameny opřených. Oba onino malí bratři Emilčini seděli před rybáři na bobečku a prohlíželi lov. Voda se splavu jednotvárně šuměla; jen zřídka vynikl silnější pleskot.

„Dobrý večer, slečinko, dobrý večer,“ pozdravoval smeknuv čapku a učiniv Ladislavovi poklonu mladý svobodný ještě hoch s veselou a příjemnou tváří stoje ohni nejblíže.

„No, Paxo — jak se vám to dnes povedlo?“ tázala se ho Emilka.

„Moc dobře, slečinko, moc dobře, plná bečička — nezhynulá lásko! — to bude žena smažiti — a půjdem ještě jednou.“

„Moc dobře, moc dobře,“ bručel v zadu starý rybák. „Tobě se povede vždycky moc dobře — ale plácání. Jsou to ryby? Za řeč to nestojí, dlašťka, oves —“ A přikročiv k ohni rozdělal plachtu prohlížeje zbývající tam ryby. Rudá záře ohně odporně odrážela se od hrubých tahů jeho tváře, surovosti, chtivosti, hrabivosti.

„A to jsou malé? Vždyť jsou jako topůrko. Vy byste nebyl ani spokojen, kdybyste potkana chytil,“ hájil se Paxa.

„Ani vlas nemáš po otci,“ bručel starý a sebrav ryby šel s nimi opět k bečičce do tmy.

Třetí rybář nemluvil. Tvář jeho byla tupá a plačtivá.

„Což, Paxo, půjdete-li brzo zas do vody?“ tázala se ho Emilka.

„Hned, slečinko, hned, hned — jen co to přečítáme. To bude žena smažiti, nezhynulá lásko!“

„Jakou pak máte, Paxo, ženu?“

„E, to já míním, slečinko, ženu tuhle „Krista Pána,“ ona mu vždycky natluče a přijde za mnou.“

„Že mně žena natluče?“ ozval se plačtivý hlas a ospale tupá tvář s plačtivým úsměvem obrátila se do okršku rudé záře. „Pane Kriste, jak mně může žena natlouci, když mě má ráda.“

„Nezhynulá lásko! A což, jak tě honila onehdy s pometlem okolo chalupy?“

„To povídala jen, že jsem prodal lacino ryby.“

„A vyhnala „Krista Pána“ a přišla za mnou.“

„Pane Kriste, jak může za tebou přijíti, když je mou ženou — Pane Kriste!“

„Nezhynulá lásko! Víš ty, že je tvou ženou? Vždyť jsi při zdavcích spal . . . Tak, hotov, to bude žena smažiti — nezhynulá lásko!“

A mladý rybák vzal troud, který ležel nedaleko na hromádce a rozložil ho na oheň.

Všichni tři rybáři postavili se do řady vedle ohně poštuchávajíce a opravujíce polohu troudu, aby se dobře a brzo chytil.

Ladislav s Emilkou stáli opodál, ve tmě, držíce se pod šátkem za ruce.

Voda se splavu jednotvárně šuměla; jen zřídka vynikl silnější pleskot.

Ladislav pozoroval tři rudě ozářené tváře. „Poctivá, bodrá, dobrodušná veselosť,“ šeptal Emilce. „Oštuchaný, tupý, mrtvý, apathický bol a surová, lakomá, potměšilá chytrosť.“

Emilčin bratr hodil do vody kámen: duté žblunknutí, zapleskání vody o břeh a opět ticho, až na jednotvárný šum splavu.

„Neházel tam, rozežene nám ryby,“ obrátil se na něho s přísným pohledem starý rybák.

Paxa se ohnul jakoby opravoval troud, zdvihnul ale kámen a vrhl do vody. Starý ohledl se na Emilčina bratra.

„Já ne, to Paxa,“ křičel tento.

„Ani vlas po otci,“ bručel starý.

Ticho.

Rybáři chopili se drátěných košíků s dlouhými držadly na železné obrubě a dávali si do nich hořící troud.

„Jsem žebrák, slečinko, pošlu si zejtra starou pro trošku mouky, na zásmažku jen,“ prosil starý.

„Ale ať s sebou přinese stará ryby. Zadarmo mu, slečinko, pořád nedávejte. Co pak bude dělati s těmi stříbrňáky v punčoše?“

„Škoda, že jsem ho vytáh zpod splavu — ani vlas po otci!“

Rybáři vešli s plameny do vody a brali se po vodě, směrem k mostu. Hoši běželi po břehu s nimi.

Ladislav a Emilka zůstali na místě.

„Hleďte, slečno, jak číhá ten starý celý sehnut, lakomé oko jak jezdí po vodě a ruka jak chtivě napjata nad samou vodou. Žblunk! — již ji má a již je v plachtě a ruka opět napjata nad vodou.“

„Ááá, krásné, velmi krásné,“ tiskl Ladislav tvář svou ku Emilčině. „Opět ony tři ohnivé příšery s vysokými, šedými mitrami a za nimi tři duše zatracenců. Obrovští šeří duchové topolů, klouzání a honění se stínů a světel mezi nimi, tři zlaté pruhy po vodě až ku mostu, kde zívají tři temné průchody, brány pekel, šum rozhrnované vody, zápach dýmu, slabý praskot, na nebi tmavé modro vykládané skupinami hvězd, kol temno.“

Ladislav tiskl se úžeji k Emilce, pravice jeho objala její bok, tváře hořely, žíly tepaly silněji, dech jejich stával se rychlejším, prudším a prudším . . . . A voda se splavu jednotvárně šuměla; jen zřídka vynikl silnější pleskot.

XIII.

Ladislav přišel odpoledne do T.... Doktor přišel domů teprve k večeru.

„Vám, strýčku, není posud lépe.“

„Mnoho práce, Ladíku, rýma, pacienti —“

Chvíli mlčeli.

„Nebyl jsem včera doma,“ podotýkal Ladislav, když doktor se o tom ničím nezmiňoval.

„Nebyl's doma?“

„Vy o tom nevíte?“

„A, vím, včera —“

„Nebyl jste snad dnes ve mlýně?“
„Ve mlýně? — Nebyl, Ladíku.“
„A kde jste byl?“
„Pacienti, mnoho v dědinách.“
Ladislav chvilku mlčel.
„Kde jste byl, strýčku, včera večer?“ tázal se pak.
„Včera večer? — Nevím.“
„Vy nevíte, kde jste byl včera večer?“
„A vím — včera večer — doma.“
„Nebyl jste tedy ‚u zlatého jelena‘?“
„Nebyl.“
„A co jste dělal?“
„Co jsem dělal? Studoval.“
„Vy jste studoval? Co pak?“
„Co? Tamhle tu lebku.“
„Lebku? Nač teď lebku? Proč?“

„Věděl bych rád, jak se může ze živé hlavy udělati taková lebka.“

„Nerozumím vám.“

„Nerozumíš?“

„Kdo pak tomu má rozuměti: jak se může udělati ze živé hlavy taková lebka!“

„A tak, pacient má — roztlučenou hlavu.“
„Vy jste roztržit, strýčku.“
„Roztržit? Nejsem, Ladíku.“
„Spal jste dobře?“
„Nespal jsem, Ladíku.“
„A co jste dělal?“
„Studoval jsem, Ladíku.“
„Co pak?“
„Lebku.“

„Lebku!" A Ladislav postavil se k oknu a hleděl zamyšleně dlouhou dobu ku sv. Floriánu. — —

Uplynulo čtrnácte dní.

Ladislav mezi tím býval často ve mlýně, zvláště poslední týden chodil tam téměř přes den, ale nikdy tam nezůstal přes noc.

Někdy šel tam proto, že měl to již určeno na denním programu; jindy vyšel si za město na procházku, šel, šel a než se nadál, byl na cestě ku mlýnu; a někdy opět byl doma, chtěl studovati, sedl ku knize, ale byl špatně naladěn, mrzut, roztržit i lehl na pohovku, přemýšlel, oči se mu počaly zavírati, najednou vyskočil, vzal hůl a klobouk a šel do mlýna. Tak chodil tam z plné vůle i mimovolně, ze zabloudění i z dlouhé chvíle, až zdálo se mu, že nemohl by ani vydržeti v T . . . ., kdyby hodinu od něho nestál Malíkův umělostrojný mlýn.

Doktora však nemohl Ladislav po celý ten čas do mlýna nikterak dostati. Vždycky měl nějaký důvod, vždycky nějakou výmluvu po ruce a vždy došlo to k tomu, aby jen Ladíček šel sám, aby ho omluvil, vyřídil od něho poručení, spolu že tam přijdou později, ten neb onen den, až ta neb ona překážka pomine. Ladislav posud vždy povolil. Ale jednou se stalo, že zůstal ve mlýně po celé tři dny a když odcházel, pravila mu Emilka: „Pan doktor prý vypadá velice špatně a bloudívá prý často celá odpoledne po lesích. Co je to, pane Horáku? Vykládaly mně to ženy z okolních vesnic, které chodí do lesa na dříví a kupují u nás mouku. Prosím vás, zítra ho sem přiveďte — rozumíte? Musíte ho sem zítra přivésti."

Když přišel Ladislav domů, pravil k doktorovi: „Strýčku, zítra půjdeme do mlýna."

„Zítra? Do mlýna? Ne, Ladíku, nemohu."

„Proč?“

„Proč? Víš, Ladíku — dětská nemoc, záškrt, slyšels, jak řádí?“

„Již přes týden vymlouváte se na záškrt. Slyšel jsem, že tady to již úplně pominulo.“

„Tady? Ano, tady úplně, Ladíku, ale v okolních dědinách, v dědinách, Ladíku.“

„Nikde nic není. Vím to jistě — půjdete?“

„Nevím, Ladíku.“

„Tedy půjdu sám a řeknu, že nechcete přijíti, že se pouze vymlouváte, že se vytáčíte.“

„Půjdu, Ladíku.“

Když přišli v noci od zlatého jelena, počal Ladislav opět: „Bloudíváte prý celá odpoledne po lesích. Co tam děláte, strýčku?“

„Po lesích? — Já? — Co tam dělám? — Nic — Ladíku.“

„Tak proč tam chodíváte? Dříve jste to nedělal.“

„Dříve? — Ne, dříve jsem to nedělal, Ladíku.“

„A proč tam chodíváte tedy právě nyní?“

„Proč tam chodívám? — Já? — Já botanisuju.“

„Vy botanisujete?“

„Ano — botanisuju, Ladíku. Tady v té krajině je zvláštní flora, nevěděl jsem to dříve, Ladíku.“

„Zvláštní flora? Jaká pak?“

„Nebudeš tomu rozuměti, Ladíku.

„Budu. Tak dalece mám známosti botanické — řekněte nějaký druh!“

„Donesu ti, Ladíku.“

„Dobrá. Kdy?“

„Zítra.“

„Zítra půjdeme do mlýna.“

„Tedy pozejtří."

Doktor chápal již dávno, jakou příčinu měla ona radosť, s kterou mu Emilka posledně vyběhla naproti. Těžká to tedy byla pro něho cesta, kterou druhý den odpoledne konal s Ladislavem do mlýna. Nemohlť se nejprvé nikterak vypraviti z domu. Bůh ví, zdali bylo to náhodou, či si doktor sám dnes tolik pacientů objednal. A samá těžká nemoc; u všech třeba bylo dlouhého prohlížení, zkoumání a radění. Konečně vyšli.

Když dostali se do lesa, pravil doktor: „Ladíčku — počkej. Co říkáš? Tuhle ta cesta vede sice hloub do lesa, ale nezajdeme si mnoho. — Našli bychom snad nějaký ten druh z té zvláštní flory."

„Nechte to na zítřek, strýčku. Dnes mne to nezajímá," šel Ladislav dále.

„Ale přece snad. — Což kdybych zítra žádný nenašel!"

„Tedy to necháme, až najdete."

„A což kdybych ho již vůbec nenašel?"

„Tedy to necháme tak."

Šli opět mlčky, až došli na dědinu, která ležela hned pod lesem.

„Je parno, Ladíčku — nemáš žízeň?" počal zase doktor.

„Parno? Nemám."

„Myslil jsem — tady ve vesnici je dobré pivo. ‚Klášterské' — dobrá qualita. Zvláště odpoledne prospívá."

„Není možná. Ostatně ve mlýně si dali včera přivézti čerstvé —"

„Není takové, Ladíku."

„A přece jste je, když jste tam byl naposledy, nesmírně chválil.“

„Chválil?“

„Ano, velice. Nechme si chuť na to.“

„Nechme, Ladíku.“

A opět šli mlčky.

Na pokraji lesa doktor spatřiv mlýn usadil se a nechtěl dále.

„Bolí nohy — počkej, Ladíčku — počkej — to běhání, to běhání — mnoho pacientů — počkej, Ladíčku.“

„Vždyť půjdeme již s kopce. Jen sejíti a jsme ve mlýně. Pojďte, vezmu vás pod paždí.“

„S kopce hůře než do kopce, Ladíčku.“

Nic na plat, Ladislav musel chvilku na doktora počkati, až si oddechnul.

Konečně sešli dolů s kopce a přišli na most. Emilka vyčkávala je as, neboť přiběhla jim na proti. Uchopila se doktorovy ruky, jakkoliv jí utrhoval, vlekla ho ku předu, hladila po tváři a poskakovala podle něho jako děcko. Tak přivedli ho s Ladislavem do mlýna. Malík a mlynářka vítali ho prvním, proč k nim tak dlouho nepřišel. Doktor se omlouval zmateně, jak mohl, známými nám věcmi.

Emilka běhala jako posedlá.

Přinesla kávu.

Doktor jedl nesmírně rád dort.

„Tu je dort, pane doktore. Dělala jsem ho sama. Nesníte-li ho všechen, věčné nepřátelství a válka na život a na smrt.“

Doktorovi se objevovaly a mizely ustavičně záhyby kolem úst.

„Strýc by rád pivo — pořád mě chtěl vláčeti tam do té dědiny pod lesem na dobré pivo,“ nabral ho Ladislav.

„Ale Ladí — Ladíku!"

„Tam? To byste si dali," smál se Malík a kázal děvečce přinésti pivo.

Doktor se červenal.

„Ne, já jdu sama, pane doktore," nabídla se Emilka a než se doktor mohl zdráhati, byla již venku.

Přinesši pak pivo nalila do dvou sklenic a chopivši se jedné připíjela doktorovi. Tento zdvihl sklenici a kolem úst objevily se mu záhyby.

Posléze musel diktovati Emilce, co má hráti.

„No, ty jsi dnes jaksi zábavnou," usmíval se Malík.

Doktor byl od onoho dne jako vyměněn. Rýma přestala, práce ubylo, do lesů nechodil a tedy také žádný druh oné zvláštní flory Ladislavovi již nepřinesl. 'Jednou odpoledne docela k němu pravil: „Což, Ladíku — dnes nic do mlýna?"

„Dnes mám právě chuť do nějaké práce. Vy chcete?"

„Ne — nemohu. Řekl jsem to jen tak. Musím jíti na venek." A odešel.

Ale Ladislavovi po chvíli chuť přešla, vzal klobouk a hůl a šel do mlýna. Koho však tam nenapadl jako pana strýčka!

„Napadla mne na cestě žena, abych šel do B . . . k muži — do B. . . . . — stavil jsem se," červenal se doktor.

Pak byli spolu několikráte ještě ve mlýně.

XIV.

Ladislav založil v T . . . ochotnické divadlo. Studenti a hospodářští adjunkti přidali se k němu.

Sehnány peníze, postaveno jeviště a určen první kus.

Za týden mělo se dávati první představení a po něm taneční zábava. Bylo velké nadšení jak mezi dámami tak mezi pány.

Ladislav šel zváti do mlýna. Byl rád, že nese novinku a těšil se, jak bude Emilka překvapena. Otevřel rychle dvéře, hledal ji zraky — ale místo ní seděla tam na lavici žena asi třiceti let, v rozedraných šatech a s jakýmsi odporně nestoudným výrazem ve tváři. U nohou seděla jí dvě malá děcka.

„Paní slečinka je v kuchyni — vaří tu těm broukům kaši," usmála se žena a vybledlá tvář její stala se ještě odpornější.

Ladislav na ni pohledl, zachmuřil se a místo aby byl šel do kuchyně, postavil se k oknu a hleděl jím ven. Ona rýha u levého obočí dělala se mu pořáde hlubší a hlubší.

Najednou otevřely se od kuchyně dvéře a jimi vběhla Emilka nesouc na talíři horkou ještě krupičnou kaši.

„A vy zde — pane Horáku — jak to? Proč se neohlásíte?" zastavila se najednou překvapena.

„Nechtěl jsem vás vytrhovati."

„Mne? Vytrhovati? Vy jste celý zamračen. Co je vám, co se stalo? — Tu máte, ženo, a nakrmte si je," obrátila se k této podávajíc jí talíř.

„Pane Horáku, prosím — pojďte nahoru." Odešli.

„Vy máte srdce," ujal Ladislav, posadiv se, ruku její a sklonil na ni čelo. „Já nemohl bych to učiniti."

„Přišla a prosila, abych jí něco dala, muž že ji zahnal a děti že celý den ještě nic nejedly."

„Dal bych jí, ale pak bych ji odkopnul."

„Je matkou."

„Dal bych jí také jen z toho ohledu."

„Jest nešťastnou ženou."

„Jest nestoudnice.“

„Proč?“

„Potkal jsem muže jejího. Čeká na ni. Dítek užívají za nástroj.“

„Není možná. Vy se klamete. Vy nenávidíte, vy pohrdáte nízkým, nešťastným lidem.“

„Ne, nikdy, slečno, pohrdám jak vysokým, tak nízkým, neboť bídný, shnilý jest všechen ten lid od dola až nahoru, ve všech vrstvách svých. Co mu má býti drahým, šlape a co má šlapati, jest mu modlou.“

„Vy jste pessimistou.“

„Ano, že vidím černé černým.“

„A to můžete býti nadšen?“

„Mohu.“

„Čím?“

„Člověčenstvem — a jak hluboce miluji toto, tak hluboce nenávidím člověka.“

„Člověčenstvo! — Já miluji člověka.“

„Člověčenstvo je ve svých bolech a strastech veliké, vznešené. — Člověk jest bahnem vášní, v němž se samochtě brodí.“

„A vy mne milujete?“ namítla Emilka dutým hlasem.

„Ano — celou bytostí svou, neboť ve vás miluji sebe . . . .“

Emilka se zachvěla.

„To jest sobectví.“

„Bohužel! Ale také nejjistější záruka věčné lásky.“

Emilka přitiskla hlavu Ladislavovu na svá ňadra.

„Jest to jen nálada chmurné chvíle,“ pravila pak tiše.

„Kéž by byla —“

„Jest — jako že vás znám.“

„Ano, Emilko, jest — jest, když slyším tlouci vaše srdce . . . Čistá milující duše může mnoho — Emilko, podejte mně pravici svou, pozvedněte mě a naučte mě opět milovati člověka.“

„Naučím,“ přitiskla Emilka líci svou ku tváři jeho. „Milujte mne, jak miluji já vás a pak budete milovati také člověka.“

„Budu, budu, anděli. Skrze sebe budu ho nenáviděti, skrze tebe budu ho milovati a poněvadž v lásce k tobě na sebe zapomenu, budu člověka jenom milovati.“ — —

Když pak oznámil Ladislav Emilce, proč vlastně přišel, byla skutečně překvapena a pravila: „Tatínek není sice doma, ale můžete býti jist, že přijedeme.“

A mlynářka dole, když se Ladislav poroučel, dodala: „No, jak pak by starý nejel! ‚To musíme podporovati,‘ řekne jak obyčejně. A mazlíček jeho bude také chtíti — a to ho dorazí.“

Ladislav odešel s uspokojením a vrhl se nyní s chutí na celý ten podnik, jehož byl duší. Cvičil s pány i s dámami úlohy, vpravoval je do nich, zaváděl a řídil zkoušky a nemluvil celý ten týden o ničem jiném než o divadle chtěje a skutečně také vzbudiv takto v celém T. . . . velké napjetí.

Když ale přišla sobota — představení a taneční zábava měla býti v neděli večer — obdržel Ladislav rekommandované psaní. Bylo od matky. Rychle je rozpečetil, četl a tvář se mu zachmuřila. Podal je doktorovi a vzal klobouk a hůl.

„Škoda, hochu, škoda,“ zarmoutil se doktor, když list přeběhl. „Tak hezký život tebou tu, v tom mrtvém těle, počínal prouditi!“

Ladislav běžel do mlýna.

„Pro boha, přijeďte zítra — musíte přijeti, pane staviteli. Já hned v pondělí odjedu pryč.“

„Odjedete? A hned v pondělí?“

Emilka zbledla.

„Matka upadla do jakýchsi soudních zápletek. Musím ji z toho vysekati. Prosím vás tedy, přijeďte, bude to slavnostní večer našeho rozloučení.“

Malík slíbil, že najisto přijede.

XV.

Ladislav nehrál, byl regisseurem.

Doktor stál vedle Emilky a bavil ji.

„Hezky zařízeno, hezky, že je pravda, slečno? Hezky. Společnosť vybraná a všechno v napjetí, v nadšení, dobrá myšlenka, dobrá —“

A po prvním aktu: „Hrají bez chyby, dokonale nacvičeno, slečno, dokonale, obecenstvo je živé, jistá známka zdravého jádra, jen kdyby se to celé udrželo, myšlenka dobrá, znamenitá. Ladislav je duch, skutečně duch, objemný a silný, silný, charakter. Takových potřebujem, takových, ti dovedou dáti národu pravý ráz, věru pravý, všude, ve všech okolnostech, ti ho representují, to je vlastní národ, takoví duchové. —. A Ladislav je takovým — velký, skutečně velký duch —“

A když spadla po posledním aktě opona: „Výborně, výborně, obecenstvo tleská, je rozjařeno, nanejvýš spokojeno, to zasluhuje podpory, přidám se k nim, vstoupím do jich spolku, budu přispívati radou, všemožně, ano všemi silami, nastoupím Ladíkovo místo, nastoupím, ano výborně, výborně, slečno.“

Taneční zábava.

U „zlatého jelena“ byl na dvoře krásný, letní, taneční sál a to v bezprostředním spojení s elegantně upravenou zahradou, ve které příjemno bylo za krásné noci po tanci se procházeti.

Ladislav tančil s více dámami, ale bavil se výhradně s Emilkou.

„Vždyť to mluví všechno německy,“ podotkla Emilka.

„Jak pak by ne? Vždyť jsme v moravském městě venkovském. A tu by mohly paničky u veřejnosti mluviti jinak než německy?! A páni nemají tolik síly — chudáci, aby odolali těm krásným ústům a odpovídali jim po česku. Jak pak kdyby se potom taková panička na něho ušklíbla — třebas také po německu a bez těch chyb, které jsou obligátní při každém slově, jímž se růžové rty její zachvějí.“ A Ladislav se trpce usmál.

Doktor netančil, v umění tom byl rozhodným laikem. Seděl ve své stálé společnosti, která byla dnes mimo jiné rozmnožena také Malíkem. Kouřili, pili a mluvili o rozličných věcech. Doktor chválil velice divadlo a mluvil pro udržení a podporu spolku. Malík ho podporoval.

Tanečníci seřadili se ku čtverylce.

Jakýsi výrostek, synek domácího pána v T . . . ., chopil se aranžování a velel německy.

Ladislav se zarazil, pohledl na něho a líce se mu zapálily.

„A tohle to již je přece jenom drzosť,“ pravil skoro hlasitě mezi tančením první toury.

„Eté — zde páni, tam dámy,“ velel opět onen německy.

„Prosím: Zde dámy a tam páni,“ zvolal Ladislav česky se silným důrazem. „Prozatím jsme zařídili českou

zábavu a proto si zatančíme také českou čtverylku. Prosím tedy, teď! — České eté, slečno — pamatujte!" obrátil se pak k tančící již Emilce.

Někdo se smál, někdo se nadul. Ladislav ale aranžoval česky celou čtverylku přidávaje tu a tam řízný vtip.

Doktor byl dnes s sebou velmi spokojen. Ale cosi nejasného jím chvilkami přece jaksi hýbalo. Přemýšlel, co by to bylo, přemýšlel a tu se to mezi přemýšlením vždy opět ztratilo. A za chvilku, hle zase jakýsi nepokoj, přemýšlel — „zahrada," vynořilo se mu najednou v mysli a doktor poznal, že touží po samotě. Zahráli polku.

Doktor postavil se mezi dvéře postranního pokojíku a hleděl do sálu na tanečníky.

V Emilce hrála každá žilka. Lítala z ruky do ruky. Růžová tvář velmi příjemně kontrastovala s bílým šatem. Nehynoucí její úsměv nemohl nikde lépe slušeti než právě zde. Doktor stíhal ji stále zraky a záhyby hrály mu jen kolem úst.

Když se dotančilo, sestoupil dolů a pravil k Emilce: „Jste uhřáta, ať se vám něco nestane. Ladíku, dej pozor na slečnu, ku zapálení plic není mnoho třeba."

„Plíce sem, plíce tam. Hůře, kdyby se srdce zapálilo," smál se Ladislav.

Doktor prošel sál a zažertoval tu a tam se slečnami a paničkami. Pak zapálil si nový doutník a vytratil se do zahrady. „Krásná, velmi krásná noc," liboval si chodě po chodnících. Bylo mu tak volno a blaze jako tehdy po onom hladění ruky Emilčiny — jako nemocnému před smrtí.

Nebe bylo čisto, jenom kolem měsíce nakupena byla oblaka, ze kterých si však tento utvořil pozadí nepřekonatelné krásy — rudozlatý, čím dále tím bledší a bledší věnec. Hudba zalétala sem s onou půvabnou přitlumeností,

jakou působívá na posluchače z uzavřeného prostoru. Vzduch byl velmi klidný a panovalo tedy ostatně všude ticho, jenom doktorovými kroky přerušované.

Doktor zašel si sem, aby onoho blaha, které se dnes v prsou jeho jaksi nevypuditelně rozhostilo, požil chvilku o samotě, nevyrušován, plným douškem a aby pokochal se ve snech na základě jeho vystavěných, které se mu, sedícímu ve společnosti, v hlavě byly jenjen rojily. Sotva však tu chvilku byl, nemohl se jaksi žádného snu zachytiti; zdálo se, jako by ono blaho, ona příjemná uspokojenosť se samým sebou leželo v prsou jeho jako ztuhlá, nehybná, mrtvá hmota a fantasie jeho jakoby byla hrozně unavenou. Činil si proto takořka násilí, aby se vtáhl do nějakých pružnějších snů. „Ladislav zítra odjede,“ šeptaly rty jeho. „Odjede. No tak co, když odjede?“ usmál se. „Odjede —“ A nemohl dále. „Vždyť bez toho řekl onehdy ve společnosti, že Emilka je jenom jeho přítelkyní. No, tak co, když odjede, co?“ A nemohl se nikterak zamysliti do něčeho s celou duší.

Již počala se o něho pokoušeti mrzutosť i sebral se na konci zahrady, aby opět odešel do společnosti, když najednou zaslechl šustot šatů a před síní, která spojovala zahradu s tanečním sálem, objevily se dvě osoby — pán s dámou.

Doktor mimovolně zastavil kroky. Stál pod košatým mladým štěpem, jehož větve splývaly až na keře růží, které před ním hustě bujely propleteny jsouce ještě k tomu velkým sadovým svlačcem. Mimo to nepronikalo sem světlo měsíčné a doktor byl tedy na místě, kde nemohl býti od přicházejících osob spatřen.

„Vidím-li před sebou ty naduté, vypočítavé, chladné a přece dělaně vřelé tváře, nemohu býti, Emilko, upřímným,“

promluvil pán a kráčeli oba směrem k doktorovi. Tento poznav známý mu hlas, zachvěl se, ale jakoby nechtěl věřiti sluchu svému, napřáhl ku předu hlavu, napjal zrak a viděl Emilku a Ladislava. Celá konstellace citů počala se znenáhla obraceti protivným pólem do duše jeho.

„Krátká ještě doba, Emilko, a musíme se rozloučiti — na jak dlouhý čas, duše drahá, to není v moci mé.“ Zastavili se nedaleko doktora.

„Přišlo to náhle, Ladislave, nemyslila jsem posud na to,“ sklonila Emilka hlavu svou na prsa Ladislavova.

„Já žil jsem rovněž tak — jako žádný, který najde lásku a žije v ní, nemyslí na rozloučení.“ A Ladislav položil pravici svou na hlavu Emilčinu.

„Tož přece snad?“ zabouřilo to celým nitrem doktorovým.

„Duše má nebude se míti čeho zachytiti, bude těkati jako loďka bez vesla.“

„A já budu jako veslo bez loďky, budu pomáhati a říditi jiné, sám však budu vlnami stále ohrožen.“

„Budu žíti, Ladislave, ze vzpomínek: čeho se ruka tvá dotekla, budu líbati, kudy noha tvá kráčela, budu blouditi jako světélka za sychravé podzimní noci a —“

„Žíti vzpomínkami jest živořením, stárnutím,“ přetrhl ji Ladislav. „Emilko, našel jsem tě náhodou, jako poutník nachází drahokam na cestě své. Ty máš ozářiti chmurný život můj i nechci tedy, aby přišel zloděj —“

Ladislav váhal s dopovězením.

Emilka pozdvihla k němu tázavě oko.

Ladislav přitiskl ji k sobě celým žárem vášnivého přívalu a skloniv ústa svá až ke rtům jejím zašeptal: „Budu psáti otci tvému, aby mně drahokam ten střáhl.“

Doktor sklesl na lavičku stojící vedle něho, zatřásl se na všech údech, v celé podstatě své, prsa se mu prohlubila, stlačil vší silou víčka na oči, ale zpod nich vydraly se mu dvě velké lesklé slzy a braly se smutně dále jako dvě žalující holubice vyletěvší ze zavražděných nevinných těl.

„Ne, Ladislave, pro bůh, ještě ne —" vyvinula se Emilka Ladislavovi z náručí.

Ladislav se zarazil.

„A ty mě miluješ tak horoucně a —" .

„Ladislave!" zatřásl se hrozivě Emilčin hlas.

Ale hned na to vrhla se opět na jeho prsa a bylo slyšeti dušené vzlykání.

„Ty nevíš — Ladislave — nevíš —," ale nemohla dále.

Tak blízko byl doktor Emilce a nevěděl, jakou vzbudil v ňadrech jejích bouři.

Ladislav dotekl se rty svými jejího čela.

„Piš, Ladislave – piš — piš," tiskla ruce jeho.

Zahrála hudba.

Doktor zůstal opět sám.

Seděl dlouhou dobu beze hnutí — jako mrtvola — mumie.

Pak zdálo se mu, jakoby všechno to byla pouze fata morgana — noční.

Konečně přišel k sobě —

‚Nač jsem žil?' byla první jeho myšlenka.

„A . . . aspoň pro budoucí
poutníky a poutnice
urovnávej silnice",

zachvělo smutně duší jeho v odpověď jako šelest padajícího podzimního listí, kolem úst utvořily se mu hrubé záhyby se sarkastickým úsměvem a obé ve tváři jeho zkamenělo. —

Bylo hluboké ticho, jen kovářík bušil kdesi tělem svým v barikády jehličí —

Když se společnosť chtěla rozejíti, nemohli doktora najíti. Marné ptaní, marné hledání.

Ladislav nespal celou noc.

Druhý den odjel od svého strýce bez rozloučení.

XVI.

Ve středu po oné zábavě, asi ku páté hodině odpoledne, jel Malík se ‚Švýcarem' a bělošedým koníkem svým po silnici dolů lesem ku B . . . Když byl asi uprostřed lesa, spatřil před sebou člověka jdoucího týmže směrem ku B . . . Byl to doktor.

Krok jeho byl volný, matný, hlava jako v zamyšlení ku zemi sehnutá a držel se stále po pravé straně silnice, úzce vedle lesa.

„Švýcare, švihni valacha."

Koník poskočil a vůz zadrnčel.

Doktor sebou trhl, obrátil hlavu, zarazil se, ohledl se kolem pomaten, pak skočil na pokraj lesa, v tom se ale opět zastavil, váhal, sehnul se a utrhl u nohou svých květinu, jakoby chtěl čekati na Malíka. — Najednou však sebou opět trhl a chtěl již zmizeti mezi křovím —

„Pane doktore, prosím, pane doktore," vzkřikl na něho Malík silným svým hlasem.

Doktor se zastavil, ale neobrátil se.

„Kam to . . . prosím, kam chcete . . ." zastavil se Malík.

„Tady v dědině — pacienti — v Hozdci —" ukazoval doktor květinou, kterou držel v ruce, obrácen k Malíkovi bokem.

„Ale tadyto přece ne — houštinou — vždyť byste se celý rozedral. — Prosím, pojďte si sednout —"

Doktor váhal. Tvář jeho byla bledá, kolem úst sarkastický úsměv se skamenělými záhyby a oko se lesklo.

„Nu prosím — pojďte — vždyť z B . . . máte do Hozdce tu nejkrásnější cestu."

Doktor na něho chvilku hleděl, pak přikývnul a usedl k němu.

Švýcar švihl koně.

„Co to máte za květinu?"

Doktor ji prohledl.

„Co? — Hvozdík."

„A nač ji máte?"

„Nač? — Říkají jí také slzičky — panny Marie."

„A nač ji máte? Voní?"

„Nevoní."

„Máte ji rád?"

„Mám."

„Proč?"

„Tak — ze soucitu — jsou to slzy — slzy — nešťastných —"

„Vy jste jaksi prodchnut poesií. — A co je vám? Vy jste bledý. — A kam jste se to poděl onehdy v neděli?"

„V neděli? — Já — a večer! — Přišla žena — dítě jí umíralo."

„A proč jste nám to alespoň neřekl? Co jsme se vás nahledali!"

„Povinnost — nemohl jsem — povinnost —"

„Víte co, pane doktore — zajeďte k nám —"

„K vám?"

„Emilka vám zahrá na klavír."

Doktorovi se lesk očí zjemnil.

„K vám — zahrá na klavír — zajedu."

Vyjížděli již z B.... a chvilku na to blížili se k zahrádce. — Tu zazněly sem z horního pokoje zvuky klavíru a Emilčina zpěvu — ‚Zahučaly hory,‘ šumělo to bolně a nekonečně od topolu k topolu. — Doktor napřáhl hlavu, vyvalil oči, zatajil dech a počal se na celém těle třásti. Najednou to jím zalomcovalo jako zlý duch a v témž okamžiku byl již dole s vozu.

„Nemohu — pacienti — nemohu —“ zadrkotal zuby a než se užaslý Malík mohl obrátiti, zmizel již za zahrádkou. —

Byla dnes temná noc. Měsíc a hvězdy zahaleny byly mraky a vítr lítal, plakal a chechtal se v topolech kol mlýna jako psanec. Mlýn klepal, zdálo se, hned zdlouhavěji a hned rychleji, jakoby naříkal. Doktor stál k němu přitisknut a hleděl, jak valí se vlny z pod kol, jak vrou, syčí a stříkají kolem pěnou a zdálo se, že ony hučí to z jeho prsou:

„Bloudím kolem jako vyhnanci ráje a nemohu do vnitř... Jako Kain ukrývám se v lesích a roklinách a nemohu nalézti pokoje ani zapomněti na sebe a bol svůj... Jako Samaritán sbírám nemocné a obvazuji rány jejich a v srdci mém se rána nezavírá... I chtěl jsem rozevříti ji více, ale anděl, který zadržel ruku Abrahamovu, ochromil i mou... Chtěl jsem vrhnouti se v orgie těchto vln, ale co by říkal Ladislav — a pacienti —“ A doktorovi vyhrkly slzy. — „Ladislav,“ zahučelo pak ještě jako ozvěnou z prsou jeho a zmizel ve tmě noční...

* * *

Uplynulo čtvrť roku.

Ladislav psal příteli svému do Prahy následující psaní:

„Ve mlýně u B.... dne $^4/_{12}$. 187*

Drahý příteli!

Jsem Ti již dlouho dlužen list, kterým bych Ti konečně vysvětlil a dopověděl to, co jsem napsal v onom listě, který jsem Ti psal, když jsem od strýce přijel domů, a co jsem byl nedokončil nevěda sám, co bude následovati.

Matce nezmínil jsem se tehdy o ničem. Roztržitosť, zmatek, sklíčenosť, úzkostlivosť a muka všelikého druhu byla celým mým životem prvých desíti dnů v rodné vísce, když najednou dostal jsem z T.... telegram tohoto znění: „Přijeďte hned. Pan doktor má silnou horečku. Uzdravení pochybno.“ Můžeš si mysliti, jaký účinek mělo to na mě a na matku.

Druhý den ještě byl jsem v T....

Strýc byl bez vědomí.

„Oho — ne — stůj — vrah — Ladislav — O Ladislávku — ne — ne — já neublížil —“ a podobná jen přetrhávaná slova a divoký smích slyšel jsem z úst jeho.

Z Marjánky nemohl jsem nic jiného dostati, než tichý pláč a že jednou celou noc nebyl strýc doma a ráno přišed ulehl a od té doby nevstal.

Dva dni po mém příchodu zemřel.

Ve mlýně dostalo se mně vysvětlení, ne však bez úžasu a bolu. Ležela Emilka, když jsem tam přišel, na loži bledá a s ranami po celém těle. Chudera nebohá, nemá posud zdravé barvy; jest slába a bleďoučka — až průhledna — jako měsíční paprsek. Stojí vedle mne, ruka její chvěje se na mém rameně, hledí do listu, který ti

píšu, čte a po líci kanou jí drobné, tiché slzy — zpomínkou! Vypravovala mně tehdy všechno.

Slyšela prý, že strýc do T . . . přicházel jenom v noci a v noci odtud opět odcházel. Bloudil po lesích a chodil od dědiny k dědině po pacientech.

Vzkázala prý mu několikráte, aby k nim přišel, ale neučinil tak nikdy.

Ženy, které ho v lesích potkávaly, vypravovaly jí o něm nedobré pověsti. Vlasy prý měl rozcuchány, šat v nepořádku a oči prý se mu leskly jako bazilišku.

Jednou odpoledne prý šla Emilka na ‚kazatelnu', aby si připomínala ony slastné chvíle .... Stála nějakou dobu s hlavou složenou na ruku loktem se podpírajíc o štít kazatelny a hleděla zamyšleně dolů. Jak dlouho tak stála, nevěděla. Pak prý se obrátila chtíc jíti domů. Učinila krok a zaslechnouc jakési šustění pozdvihla oči. A tu prý spatří strýce deroucího se nedaleko z houštiny: vlasy zježeny a zcuchány, šat rozedrán, kolem úst zkamenělé záhyby se sarkastickým úsměvem a červené oči plály prý mu jako bazilišku. Emilka hrůzou zkameněla. V tom ji strýc spatřil, napřáhl ruce a divoký skřek vydral se mu z prsou. Emilce udělaly prý se mžitky před očima, uskočila zděšena na stranu a dále neví. — Spadla s kazatelny po straně dolů —

Náhodou sbírala žena nějaká nedaleko kdesi chrastí. Slyšela divoký útěk po stráni dolů a děsný křik: „Vrah — Ladislav — vrah —" Běžela po hlase a našla zkrváceno a bez sebe ležící tělo Emilčino —

Nešťastný, nešťastný strýc! Příteli, jest mně do pláče, když vzpomínám na konec a na celý život jeho. Myslil jsem, že dovedu tak lehce prohlednouti lidi se všemi city jejich a zatím o osudné vášni jeho musela mně vypra-

vovati Emilka teprvé tehdy, když byl již pod drnem. Snad bylo příčinou mé krátkozrakosti to, že jsem nikdy nedovedl a posud bych nemohl představiti si ho v milostném nějakém poměru ku ženě. Počínal si sice jeden čas velmi nápadně, ale já pokládal to za pouhé projevy hypochondrie, která se u něho tytýž dostavovala a z níž jsem ho také použiv svého vlivu na něho brzy vyléčil . . . . Vyléčil? O smutný, tragický konec! Jestli kdo zasloužil si blaženého stáří a lehkého usnutí, byl to jedině můj drahý, nezapomenutelný strýc — to dobré, dobré, dobré a zase jen a vždycky dobré srdce! —

Příteli, nemohu dále — až dokončím novellu svou, poznáš strýce mého lépe!

Tvůj

Ladislav.“

Selanka.

Stojí hory, stojí
chmurné proti sobě,
jak dva velikáni
na matčině hrobě.
U nohou jim děva,
květné jaro, leží,
v zrcadélko zírá,
jak jím mraky běží;
v zrcadélku vidí
mračných vrchů patu
a na každé patě
holubičku, chatu.
U jedné z těch chatek
lilje kvetla bílá,
poklad rosných perel
v zlatém ňádru kryla:
nebyla to lilje,
ale děva krásná,
blahodyšný hájek,
studánečka jasná.
Den jí vlas dal zlatý,
vesna kyprosť těla,
oči dalo nebe,
líce růže rdělá.

Rostla, rostla v stíně
mateřiny lásky,
jak ta rybka mladá
v řece pod oblázky,
kojilo ji blaho,
kolíbala píseň,
nevina jí tkala
blankytných snů tříseň...
V druhé chatě zlatě
Jeník bujel statný,
kochalo ho zdraví,
vzrost mu dalo zdatný;
plná jeho líce
v červánku se smála,
v očích párek jisker,
v jiskrách něha tála.
Byl jak motýl hravý,
všude slasť mu kvetla,
ze samoty bájky
obraznosť mu pletla.
Srdce jemu tálo
v klínu rodné matky,
ale sluncem vzplálo
u protější chatky.
S Andělkou si hrával,
oči její bodré
do srdce mu vsely
nezabudky modré.
Rostly dítky, kvítky,
jako tráva z vody,
jak dvě holoubátka
plny božské shody.

Nad hlavou jim vesna
růžolící letí —
jak tu zaplesaly
sladkém ve objetí!
Jeník lově jásal
na blankytné hladi,
před chaloupkou děva
sedla do kapradí.
Nejraději dlíval,
kde se chata milá
na zrcadle vody
vábně obrazila:
ku obrazu panny
pozorně se plavě,
do dveří a oken
háčky vpustil hravě.
Z vody panna hledí
usměvavou tváří,
zoubky perličkami
na hladině září.
Zahleděl se Jeník
do těch očí jasu,
do těch růžných tváří,
do těch zlatých vlasů,
a tu se mu zdálo,
jakby živa byla,
vždyť se na něj smála,
na šátečku šila!
A ta její ňádra
ve vln tichém běhu
jak se pozvedala
sladkou dýšíc něhu!

A když rybu chytil
panna vzhledla milá,
jakoby se jiskra
z vody vynořila
a z hlubiny modré
po ní ruce vztáhla —
oj jaká tu radosť
do srdce mu sáhla!
Tak jim pluli dnové
nevinou a plesem,
králíkům jak hravým
pod zeleným vřesem.
Anjelina panna,
květné jaro svěží,
jakého to ptáčka,
v srdelénku střeží?
Podivného ptáčka:
z červánku krev pije,
po celý den zlato
z kyprých ňader lije;
podivného ptáčka:
umí čarovati,
chaloupky si staví,
z noci den si zlatí,
on i skrze slzu
růží vidí příval —
před chatou kdy šila,
o Jeníku sníval.
Šila pilně, šila
do města i hradu,
do šátečku všila
obrázečků vnadu.

Ale divno, divno,
co ten ptáček zpívá,
jedny obrázky jen
do šátečku všívá:
Jezírko a lesy,
čluny kolotavé,
na těch člunech sítě,
rybáříky smavé;
a ty rybáříky,
jak tak zvolna šije,
přečnívá muž náhle
přemohutné šíje —
aj to Jeník, rybák!
Jak to panna zřela,
zachvěla se v srdci,
zořicí se rděla.
Byltě Jeník jonák,
jakých světem málo,
na čele den jasný,
v oku nebe hrálo,
z vonna vzduchu háje
proudem sílu píval,
červáneček zdraví
po líci mu splýval;
a ta jeho láska
jak noc jarní milá
všecko vůkol panně
ve ráj proměnila,
ve ráj proměnila,
v nebe s andělíčky,
nebe se jim skrylo
pod jasnými víčky,

pod jasnými víčky
a ve srdci zlatém
jako motýl pestrý
v květu přebohatém.
Což tu plesávali,
sladkém ve objetí,
nad hlavou jim vesna
růžolící letí....
Stojí hory, stojí
chmurné proti sobě,
jak dva velikáni
na matčině hrobě;
ale v klínu jejich,
co tu blaha pučí,
samo nebe se tu
milovati učí.

Ot. Sadovský.

Stará kaplička.

Noc jako tvůrčí myšlénka,
do nebe zlatá okénka.
Stár, nahrben a o holi,
hle, mnich se vleče po poli,
mu na rtu šumí prosbička —
tu stará dumá kaplička
pod uschlou jabloní.

Mnich zlíbal matce boží šat
a sklonil hlavu dumou jat...
Sto kroků dál kdys stával dům,
teď svědkem jeho zbylý rum;

tu kojila ho matička,
kde boží dříme kaplička
pod uschlou jabloní.

A kolem poušť, dřív samý květ
a čilý hošík nyní kmet.
Jak lítával tu veselý
a modlíval se v neděli
zá maminku a tatíčka,
kde v růžích stála kaplička
pod květnou jabloní.

Než jednou vichrem z blízkých hor
se doplížil k nim černý mor
a tichým krokem slídiče
on schvátil oba rodiče;
i sdřímla s otcem matička,
jim v hlavách dumá kaplička
pod květnou jabloní.

Tu jinoch divým bolem štván
tak mnohý prošel cizí lán;
a když bol v dáli neutich',
tu stal se z něho šerý mnich —
však v srdci jedna prosbička
jak v poušti stará kaplička
pod uschlou jabloní.

„O matko boží milosti,
mne z trudu noci vyprosti!
Dnes pětkrát dvacátý již sníh
zanechal stopu v kadeřích;
o, kéž mne smrt již uhýčká,
kde boží dříme kaplička
pod uschlou jabloní.“ — —

Noc jako tvůrčí myšlénka,
do nebe zlatá okénka.
O jistě, že ten bledý mnich
k nim hledě blahem sdřiml tich:
hle, svisla hlava stařičká —
a nad ním dumá kaplička
pod uschlou jabloní!

Otakar Sadovský.

Starý král.

Byl jeden král a ten měl mladou paní,
vše sličnou vnadou zakvétalo na ní;
sám — uschlý jeřáb, hlava opršelá,
a její pověsť širým světem spěla.
I miloval ji jako perlu drahou,
jak v oku vlastním jasnou zřítelnici
a svadlý květ jak okřívá zas vlahou,
tak jemu býval úsměv její v líci.

Však pojednou se udála s ním změna:
hradem se plížil ztichlý jako pěna,
svou ženu hlídal, střáhl její dvéře —
— čeť v knihách starých o žen proněvěře! —
Hrad vystavěl pak moře na pobřeží,
a třebas jeho mladá žena pláče,
ji ukryl do těch osamělých mřeží,
jak tvrdý ptáčník jarní volné ptáče.

Jedinou těchou starému byl králi
jen švarný soudruh, rytíř přišlý z dáli,
jejž brzo sobě zamiloval vřele.
S ním na hry jezdil, na turnaje smělé

a blízko sebe zámek vystavěl mu
na patě skály pod ženinou věží.
Když bral se od ní, zavítával k němu,
by v jeho klíně usnul spánek svěží.

Však na hon král a soudruh kdysi jeli,
i spatřil král tu náhle prsten skvělý
na prstě mládci — krev mu v srdce hnala —
takový prsten žena nosívala!
Než přece klíče od vězení zlaté
na ňadrech nosil, nikdy nedal z ruky;
i ve snu třímal o pevný pas spjaté,
by znikl tajně zžírající muky.

Co krásného, to všechno mile baví,
i krásná hudba i let písně hravý;
nad poupě vonné každý hlavu skloní,
ve stínu lípy každý se rád cloní.
Květ lotosu, jejž něha obestýlá,
zář jitřenčina, nad vodami jitro,
a krásná žena všechněm stejně milá —
a proto králi červ tak hryzl nitro!

Již neměl klidu; na kvap hon dnes skrátil,
hned k ženě jel a — druh se domů vrátil.
Pochybou zmítán, vášně furiemi,
s třesoucím okem stanul mezi zděmi —
— aj, prsten ženin jak se z dálky blýská! — —
I bylo mu, jak plavci, bouří černou
když tonoucího ujme ruka blízká —
a zahanben stál před svou ženou věrnou.

Již ve snu se k ní více nepřikládal,
by zrádný šepot, tajnou vášeň zbádal;

i věřil zase svému druhu mladu.
S ním na hry jezdil, brával v tížích radu,
i ve hrad k němu od ženy zas chodil.
A za věrnosť i v kolbách mužnou slávu
si umínil, že zanechá mu podíl,
až stáří kdys mu skloní ve hrob hlavu. —

Tak bylo dál. Než přece jednou zase
král z nedůvěry černé polekal se.
Pozval jej rytíř k sobě na hostinu,
již ustrojil na poctu nevěstinu,
jež z dálných krajin jej tu navštívila.
Proud zlatých vlasů po plecech jí ploval,
milostnou pleť jí jemná řasa kryla,
i něžný půvab, kyprý ňader ovál. —

Král užasl a zbledl jako stěna;
klíč za ňadry — a to jest jeho žena:
ten krásný vzrost, ten plný zákvět v líci! —
— K vězení letěl — našel ženu spící —
ten starý děj se znova odehrával:
zahanben sklonil zbraň již napřaženu,
a napraviť své nedůvěry nával,
již nehlídal a nestřáhl svou ženu. —

Ba docházel teď denně do podhradí,
kde v prvních snech si ráje tkali mladí,
kde byla stejná cizinky té vnada!
A když jí rytíř v lokty šíji klada
proud vlasů hladil, tiskl ke rtům rety,
král blažen býval mysle na svou paní,
na lásky pocel, srdce horké vzněty
a zřídka jen kdy třímal klíče v dlani.

Proč nedýchal by jasmín vždy touž vůní,
když na témž roste jasném na výsluní?
Proč nezkvétal by svlačec stejným květem,
týž vánek sladkým když ho zlíbá letem? —
Kde jedna vláha — drobná rosa padá,
kde jedna síla — slunce — plane hřejná:
tam mnohá věrně podobna je vnada,
tam mnohý muž i mnohá žena stejna!

Byl sňatek pak; král milou na památku
jim zlaté věno vybral k tomu sňatku,
a na důkaz, jak cení věrné služby,
laskavě vzal i na se úřad družby —
ba praví se, že na svou ženu mladou
již zapomínal — klíče rezavěly — —
byl oslněn snád cizinky té vnadou,
on, bílá hlava, jeřáb opršelý?! —

Buď jakkoli — vždyť pravdy nikde není,
a pověsť pouze v toto končí znění:
Druh o svatbě hned mladý králi svěřil,
žeť kralevič a na zkušenou změřil
ta moře sem; teď s bohatýrstva znaky
již navrátí se v náruč otce kmeta,
by s mladou ženou potěšil ho taky
a byl mu těchou na stará již léta.

Král zaplakal a v těžkém zabrán hoři,
když od břehu již stupovali k moři,
jim žehnal ještě — šeptal blahopřání.
Vždyť naposled as vidí mladou paní,
a plachty lodní v let již roztaženy! — — —
Zda zaplakal zas, rval si vlasy s čela,
když našel průchod — ale nikde ženy,
to pověsť dávná tajně zamlčela!

Svatopluk Vojmír.

Odpověď.

Až Balkán duní z dálavy
a lesy třesou vrcholem,
jak aga chvátá zápolem
na stráně srbské Moravy.
Tam Jiří Černý — rájin syn —
sám vzdor a zpurnosť hajdučí
setřásl s šíje područí
a vzpouru nasel do dědin.

Nespěchej, ago, darmo spěch;
brus raděj přilož na meče!
Mníš ty, že Jiří uteče? —
To ještě nikdo nezaslech'!
A vojska máš, že kdyby kdes
uprchl krásně v pustý les,
ty bys ho snadno všude chyť,
po stromech zvěšel jeho lid!

Přec aga tmy své pohání,
až voj se dává do křiku;
hle tamo v těsném prosmyku
blýská se Černý ve zbrani!
Vzal aga posly ze svých čet,
ti šli — a zpátky hryzli ret.
Co přinesli? Oj třeste se,
už aga s vojem hýbe se!...

Ej — haha — Turčín se strání,
se srbských kvapem uhání,

třebas byl pyšně vzkazoval:
„Vzdejte se, psové, složte zbroj,
sic našich šípů mračný roj
vám slunce do tmy zahalí,
rozmetá lebky o skály!“

Ej — haha — Turčín se straní
se srbských kvapem uhání,
když Jiří hrděj' odvět dal:
„Jdeš-li nám slunce zastínit,
budem bít v blesku handžárů,
za vašich stanů požáru;
a chceš-li zbraň, pojď si ji vzít!“

Svatopluk Vojmír.

Českých bratří štědrý večer.

Sněhové mraky po nebi se honí,
po lesích smutné vítr hrany zvoní.
Zemřelo dávno bujné lesní žití...
po horách vlků slyšet jenom vytí.
Strašno zde v horách! Meluzina skučí,
zlonosná bouře po skalinách hučí...
Sněhové mraky po nebi se honí,
po lesích smutné vítr hrany zvoní.

Bože můj, lidé, co vás doma trudí,
jaký vás osud v kraje tyto pudí?
Stařečku starý, hrob již na tě kyne
a ty chceš složit kosti v zemi jiné?
Mladý ty muži s odhodlanou tváří,
štěstí-li tobě v kraji cizím září?

Dítky tvé mdlejí, žena blízka smrti...
Rcete mi, lidé, co vás doma drtí?
Pověz mi, starče, kam se ubíráte?
Otcovskou střechu komu zanecháte?
Smutno zde... mraky po nebi se honí,
po lesích smutné vítr hrany zvoní.

„Postůjte!“ stařec zavévodil lidu,
„ve vlasti každý sledně slož svou bídu.
Dětičky! jsme již na hranicích vlasti,
až sem nás četné vypudily strasti;
pro víru bratr poutnickou hůl chopil,
přetěžkou slzou vlasť svou drahou skropil.
Postůjte, dítky! — *Štědrý večer* právě:
oslavme Krista, aby ve své slávě
šťastně nás vedl dálné do ciziny,
šťastněji doveď drahé do otčiny.“
Posvátné ticho... mraky jen se honí,
po lesích smutné vítr hrany zvoní.

„V cizině dálné vaše četné vzdechy
hlásejtež povždy přenešťastné Čechy.
Ubohá vlasť má jednou z hrobu vstane,
svobody duch a pravdy lidu vzplane.
Slábnu již... tuším hodinu já svoji...
Podej mi, kněži, tělo pod obojí...“
Pokleknul kněz a lid se modlil tiše. —
Mraky se dále honily výš výše.
Ze rtů teď zvolna slova starci plynou:
„Bože můj, bože, bratrové proč hynou?
Odpusť mi, bože... vyjde hvězda spásy?
nadejdou lidu mému blahé časy?...“

Zaskučel vítr, hory zastenaly,
sněhové mraky v rej se nový daly.
Poklesnul stařec... jaké podivení!
Po horách, lesích bylo utišení. —
Prchnuly mraky, živlové též litý. —
Ze mraků jasná hvězda nocí svítí.
Pozdvih' se stařec, šeptnul: „Drahé děti,
kéž se tak bouře vaše porozletí.
Jitřenko vlasti, hvězdo všechněm drahá,
zasviť nám Čechům... až nebude vraha..."
Ustlavše starci v hrobě ve sněhovém
zalkali jak by vlasti nade rovem.

Fr. M. Vrána.

Barbarossa.

Barbarossa, Barbarossa —
tajnou zvěsť tu vánky nesou,
do černých ji lesů šumí;
krkavců sbor kolem hory
krouží jako teskné dumy.

Pod zemí ve skalní sluji
Barbarossa hlavu kloní —
divné sny mu duší tíhnou,
divné sny se hlavou honí:

Sní o časích svého mládí,
o své moci, o své slávě,
sní o bojích Saracenských,
o křižácké o výpravě.

Sní, a časy dále letí —
rudý vous již skalním stolem
prodral se mu mocným proudem,
stůl obepjal třikrát kolem.

Barbarossa stále dřímá,
hlavu k prsům nakloněnu,
kolem hory sbor krkavců,
hora sama — v tichém stenu.

Sto let zašlo; — skála puká,
mocný král se ze snů zdvíhá
a s ním kolem mužstva řady —
divný blesk se v očích míhá.

V očích blesk a udatenství —
každý svých se chápe zbraní,
sluj podzemní plna lesku,
plna smíchu, radování.

„Již-li čas, či ptáci dosud
obletují kolem horu
a svou píseň krákorají
nám ku pohřebnímu choru?“

„Již-li čas, se zbraní v ruce
vyřítiť se na svět celý,
či snad ještě dále spáti
v skalním hradu osud velí?“ —

„„Dosud, dosud, Barbarosso,
havrani jsou v lesa stínu,
čas tvůj ještě nenadešel —
dále dřímej v skalním klínu!““

Smutně král svou hlavu kloní,
v divné sny se zase noří,
v divné sny o slavném mládí,
o bojích, o slávy moři.

A s ním všechno vojsko jeho
ve podzemní skalní sluji;
kolem hory ptáci krouží,
děsné v lesy větry dují:
„Barbarossa, Barbarossa!“

J. Bráďelský.

Lesů král.

„Hoj v let, hoj v let zas, vichřice,
a v mladé zaduj háje!
Tam v chýži s matkou děvice
jak zlatý úsměv dennice,
jak první květy máje.

Mé srdce v touhy plamenech
a bolesť v bledé líci —
jen hlučně dál, ať na ústech
svůj žhavý jednou shasím vzdech
i vášeň hárající!“

Oj zvučí kraj, oj zvučí dol
a vichrem jezdec letí,
a žasnou lesy kol a kol,
když snáší se tam přes vrchol
jak chmury ve podletí.

V tom bokem z tmavé doubravy
již hlédne chýže bílá,
jak dubům tmavým pod hlavy
by z rána v závoj mlhavý
tam usedla si víla.

A slyš ten hlučný, divý zpěv,
jak šelmou v houští kvílí;
hoj dubům věstí vichru hněv,
že před chaloupkou krále zjev
tu v pozdní noční chvíli.

Ve smíchu jezdec čelo zveď
a náhle dolů sklání;
zplál mocným ohněm lačný hled,
jak slunka paprsk, naposled
když blýskne vodní plání.

„O krásné děvy, zbloudil hosť,
rád spánku tepla hledá,
jen pokyňte, dám perel dosť
a zlata drahý třpytný skvost,
jen líc když zkvete bledá.

Tam za lesy můj pevný hrad
a v síních plno lesku,
ba nemá tolik jarých vnad,
tak zářivých ni luna snad,
co pluje po nebesku.“

V tom v chýži rudý lampy svit,
v něm tré se postav kmitá,
když ve plášť venku poukryt
král vítěznou již tuchou zpit
v síť dumy černé splítá.

Hoj lampa náhle zahoří
a zdi se nachem lesknou,
šíj první dívka pokoří
a k jezdci v bázni hovoří
a mluví s duší tesknou:

„Oh naše matka chořička,
jak lípa nachýlená,
dech její v poli bludička
a v podzim úsměv sluníčka,
když vítr chladný stená.“

A za dívkou král s hněvem zřel...
však tiše stín zas tmavý
se oknem úzkým pozachvěl;
a druhá dívka, v srdci žel,
teď k jezdci slovo praví:

„Ó znám, ó znám už, králi, hlas
a na čele to kvítí —
tvé sliby vábné klamy zas
a zraku tvého žhavý jas
tak divně ze tmy svítí.

Jen dále zajeď ve spěchu,
až kde se les tam kloní,
snad ždanou skytne potěchu
tam rosa mladá na mechu,
tak vábivě co voní.“

A ticha náhle houština
a hlavu zvedá mlází,
tu v smíchu třetí dívčina
svit lampy rudý zhasíná
a v hovor s králem vchází:

„Ó nechyl čela ve hněvu,
dám náhradu já skvělou,
jen pozři svou teď na děvu,
co v teskném čeká úsměvu
a touží nocí celou.

Sem, vzácný hosti, přisedni,
sem blíže k mému boku
a touhou na mne pohlédni,
ať dříve než se rozední,
znám lásku ve tvém oku!“

I stoupá stínem jezdec blíž,
tvář osmahlou v plášť skrývá;
— hoj truchlí nízká, bílá chýž,
když děva sklání tělo níž
a směle dolů kývá.

A sahá jezdec po šíji,
hlas taje na rtu s těží,
kol pasu rámě ovíjí
a líbá čelo lilijí
a tiskne ňádra svěží . . .

Zas zvučí háj a zvučí dol
a vichrem král zas letí,
a smutně hledí stráně kol,
když snáší se jim přes vrchol,
jak chmury ve podletí.

A s větrem splývá dívčin vzdech
a ptákem k nebi pne se:
Ó„ nech mne králi, nech již, nech
a pusť mne dolů v rosný mech,
neb navrať sestrám v lese!“

Leč král jen samý tvrdý smích,
jak divé zvuky lesa —
a v tom už v loktech královych
vzdech dívčin kolem náhle ztich' —
a dívka na zem klesá.

Jan Hudec.

Tymko Padurra.

Literární vzpomínka.

Oj, bývalo kdysi na bujné Ukraině, že dobrodružní pěvci své smutné i divoké písně po roztáhlých stepech roznášeli; ty písně větrem letěly od prahů Dneprových přes dumající mohyly k sinému Donu i ku břehům černého moře, hlásajíce slávu molodců záporožských — — —

Oj, bývalo kdysi — — není víc.

Vymřelo pokolení pěvců národních; — dnes neuslyšíš už s vrcholu mohyly za vsí ukrainskou neumělých zvuků lyry neb kobzy provázených zpěvem. Sklonil již pod bujnou trávu šedivou hlavu svou poslední lyrník — poslední slepec kobzař.

Však z hynoucí již lodyhy národní poesie ukrainské vypučely ještě dva krásné květy, nestejné sice velikostí, však stejného půvabu. Tato dvě kvítka stepní jsou: Taras Ševčenko a Tymko Padurra.

Dávno před dobou, kdy musa Ševčenkova k nejkrásnějším plodům svým ladila struny, zahřměly válečné písně Padurrovy, zahlaholily tklivé dumky jeho po širé hetmanštině, Polsce i Volyni. Však zjev Padurrův byl jako meteór. Objevil se, elektrisoval veškeren národ — ale jako náhle a skvěle se zaleskl na temném nebi, tak neočekávaně shasl. A nad to, právě když Ukraina i jihovýchodní Polska zvučely dumkami jeho, pozdvihl mohutný hlas svůj věštec litevský a zazněly první zvuky *umělé* lyry ukrainské. Proti

těmto věštcům zjev Padurrův ustoupil do pozadí, alespoň za hranicemi Ukrainy. Revoluce pak polská, jež v patách šla za revolucí v polské literatuře, vtiskla Padurrovi do ruky meč, odňavši jemu zlatou lyru jeho navždy — —. A s paprskem poesie shasl i veškeren žár jeho energie; žije v odloučenosti, ba v zapomenutí od veškerého světa vadnul duch jeho, a celý ostatní dlouhý život jeho zůstal neplodným. A tak žádné z velikolepých nadějí skládaných do mladistvého básníka, nesplnil ni muž ni stařec. Sotva rozvily se v první květy — spálil je mráz.

Vše to přispělo k jeho zapomenutí, zapomenutí však nespravedlivému. Genius Ševčenkův dávno již znám jest po širém vzdělaném světě; jméno Padurrovo podnes hluše dopadá ucha Slovana západního a nenalézajíc v srdci ozvěny mizí beze stopy. A přece jest Padurra zjev neobyčejný, básník národní nevyrovnaný!

Hle jaký jest o něm úsudek uznaných autorit v literární historii: V. Pola, K. Vl. Vojčického a jiných:

„Jest on poetou národním v pravém toho slova smyslu. Písněmi svými šířil velikou mysl v Ukraině, aby vzbudil v ní památku slavné minulosti; mnoho jich přešlo na věčnou paměť v ústa národu a v daleké budoucnosti opakovati budou budoucí pokolení písně toho věštce, ač nebudou věděti o jich tvůrci. Ve zpěvných dumách, které tak chtivě každé ucho chytá, jež k srdci lnou, vykreslil on celý život kozácký, shrnul v ně slávu bojovného plemene a zachytil jedním črtem charakteristiku národu. Kdysi, až zaslechneme dumky historické, vzpomeneme si na Padurru; a nejenom my, ale všichni se ohlédnou v celém Slovanstvě za ním, neboť písně jeho prosté i dumy mají ten význam v literatuře naší, co básně Hesiodovy v literatuře řecké.“

Ovšem setkaly se básně Padurrovy i s úsudky opačnými, a sice v některých časopisech píšících v interesse ruském, kdež upíráno mu i názvu poety. Úsudky ty z veliké části zrodivše se z tendence politické nemohou brány býti za objektivní a spolehlivé. A v odpověď jim hřměly již jeho ukrainky i dumky žalostnou notou po dvorcích šlechtických i pod vesnickou střechou; neklamný to důkaz, že Padurrovi jako málokterému básníkovi podařilo se šťastně zachytiti nejvlastnější zvuky poesie prostonárodní.

Než nemůžeme s druhé strany zamlčeti, že uznati Padurru i spisovatelé polští dlouho byli na vahách. Hlavním toho původem bylo nářečí, jež Padurra pro básně své zvolil. Známe dvojí literaturu ukrainskou: polskou a maloruskou; však máme-li Padurru vřaditi do jedné z nich, seznáme, že činíme tak neprávem. Nepsalť on ani polštinou ani spisovnou maloruštinou, ale vyvolil si nářečí předdněprovské, nářečí maloruského lidu v polské Ukraině čili hetmanštině — neužívaje nad to graždanky, nýbrž latinky!

Vše to, upevňujíc zvláštní oddělené postaveni jeho znesnadňovalo jeho uznání od spisovatelů jak polských, tak maloruských. A tak říci bychom vlastně měli, že Padurra sám pro sebe literaturu tvoří, kdyby dnes o věci té dávno již nebylo rozhodnuto. Vzata totiž za rozhodující známku tendence jeho plodův, jež dává mu ráz čiře polský.

A tak dočkaly se básně jeho v Polsce trojího vydání, nemluvě o nesčetných opisech jednotlivých básní kroužících po Ukraině, Podolí, Volyni a východní Haliči; nemluvě o tom, že některé písně jeho podnes v lidu žijí z úst do úst přecházejíce.

Tomáš Padurra jest rodákem největšího epika ukrainského Sev. Goščiňského. Narodilť se oba v Ilińcích na Ukraině a nelišili se mnoho ani stářím. Padurra narodil se 21. prosince 1801, Goščiňský byl jen o několiknáct měsíců mladší. Zvláštní náhodou oba poetové přilnuli k sobě v útlém mládí velmi důvěrně a Padurra ještě v pozdních letech vzpomínaje na doby dětské často opakoval, že on a Severyn naučivše se ministrantuře sloužili rázem při mši svaté i byli pyšni ze svého úřadu jako nejprvnější hodnostáři církve.

Již první vychování jeho mělo rozhodný vliv na všechno budoucí jeho smýšlení, bylť otec jeho Polákem nenávidícím z té duše Moskalův; i vypravoval často Tymkovi o dědu jeho, jenž připojiv se ku konfederaci barské v jedné potyčce od Rusův byl rozsekán. A jako otec slávou výprav vojenských i jmény polehlých za kraj rodinný rozjařoval srdce Tomášovo, i bratří a sester jeho, tak zbožná matka píseň bázně boží i lásky ku vlasti zpívala dětem svým.

Se smýšlením takovým odešel Padurra z rodiště svého na gymnasium Vinnické. S Goščiňským rozešli se brzo po tom, ježto otec Severynův přesídlil do jiné krajiny a od té doby nesešli se Tomáš se Severynem v životě nikdy již. Na gymnasiu učil se Padurra málo, ale vyznačoval se neobyčejným nadáním, i stal se brzy miláčkem soudruhů, jimž zpíval dojemné melodie ukrainské, i užíval v rozmluvě s nimi pouze nářečí maloruského. Zamilovalť si je od dětství nesmírně a nejmilejší zábavou jeho bylo naslouchati povídkám dávných podání. Zvláštní zase vliv měly naň dumy zpívané od lyrníkův, co přecházejíce po kraji s písněmi o činech praotců vštěpovali v srdce posluchačův lásku k národu i slávě. „Kolikrát vás," opakoval ve starobě, „slyšel jsem ve svém dětství! Dnes zhluchly písně,

zpěváky hroby pokryly — já pouze zapomenouti nemohu na písně ani na tebe, lyrníku z Kalníka, který čarodějnou notou ozdobil jsi sny mého dětství, ovál život kouzlem tesknoty a vlil v duši mladou tu milou lítosť za uběhlou minulostí, jakou bylo přeplněno tvoje stydnoucí již, leč šlechetné srdce…“

Rozmařen jsa pověstmi i dumami lyrníkův ukrainských odešel r. 1820 na lyceum Křemenecké, na onu slavnou školu, z níž vyšla mladá mohutná Polska. Tam zamiloval si fantastického Ossiana a především boha mládeže polské, Byrona.

Než v r. 1823 pojímati počal v mysli své jeden pevný, životní cíl: *Umínil si napsati děje Ukrainy v písních.* Jestliže komu, úkol ten mohl podařiti se Padurrovi; byltˇ odkojen písněmi pěvcův, znal nářečí ukrainské, i studoval pilně v archivech zvláště klášterních. Učitelé jeho: Alois Osiňský, Joachim Lelevel udělovali mu vzácné rady i dodávali mu ku práci té srdce; a slavný pěvec zpěvův historických Julian Ursyn Němcevič blahořečil práci jeho.

Tento úmysl svůj Padurra pevnou vůlí prováděl, a tím se děje, že první práce jeho poetické následovaly po sobě poněkud systematicky. Básně, jimiž děje Ukrainy obsáhnouti chtěl, rozdělil ve dvě skupiny: ukrainky a dumy. Řadu ukrainek zahájila první báseň jeho vůbec: Lyrnyk, jenž ho rázem za vyvolence Mus pasovala. Krátká to básnička, však podána v ní dokonale známá kdysi na Ukraině, vyhynulá dnes postava maloruského zpěváka, jenž v různých končinách Malé Rusi různě jmenován býval: teorbanista, bandurista, kobzař i lyrník. I Ševčenkovy básně introdukuje, a tím jakoby zpívá kobzař; ale kdežto tento kobzař Ševčenkův je reálnější, pravdivější — vystupuje u lyrníka

Padurrova zvláště jedna vlastnosť v popředí: je to jeho tendence vlastenecká, jíž stává se lyrník Padurrův apoštolem svobody.

Hned za lyrníkem následovala báseň „kozák," která Padurru určitě charakterisuje, jejíž ozvěnu nalézáme ve všech bezmála plodech Padurrových. Ukrainka tato jak opisy tak tradicí nejvíce mezi lidem se rozšířila. Nic divného že ještě dnes slyšeti v Haliči mládež ve sboru zpívající začátek kozáka:

Zakotyw sia misiać w chmari,
swyszcze bura po horach,
posnnułyś niczni mari
prospaty sia w czaharach...

Česky:

Zatočil se měsíc v chmury,
sviští bouře po horách,
zmizely obludy noční
povyspat se v houštinách...

Báseň tato líčí kozáka ukrainského v celé kozačí svévoli, bezuzdné svobodě i pravdě — lépe než všeliké o něm výklady historikův anebo svědkův očitých.

Z té doby pochází také kozácký pochod Padurrův „Ruchawka," jakož i některé básně polské, jichž divoký ráz má vznik svůj v tajných spolcích politických, v té době v Polště nade vši míru zavládnuvších. Bylo to v době, kdy národ polský do šíleného podniku se pouštěl, dobyti zpět ztracené svobody; v době té i Padurra jal se prováděti předsevzetí veliké i originalní.

Již na lyceu seznámil se s pověstným Václavem hrabětem Řevuským, jehož lid ukrainský zve Zlatou Bradou. Dobrodružný tento hrabě, jenž za mladého věku byl u vojště rakouském sloužil, náhle po pádu Napoleonově opustiv

Evropu odešel s malým průvodem na východ mezi kočující Araby. Tam přijal jejich šat, přijal obyčeje, náboženství, řeč jejich, a Arabové ho učinili svým emirem i šejkem, a nový emir nazval se Tag-el-facher-Abdel-Niszan.

Kolem r. 1820 však vrátil se Řevuský do Polsky, do svého sídla Savraně. Než svého šatu orientálského ani způsobu života již neodložil. Stáj byl jeho residencí, sedlo poduškou, burka pokrývkou; kolem sebe měl jen krásné koně i četné dvorské kozáky. Oblečen v bílý arabský plášť, se závojem na hlavě, s kopím v ruce činil v čele zástupu svého koňmo vyjížďky v daleké strany: Znaly ho Podolí, Ukraina, Volyň, poznal ho i Krym. Mickěvičův Farys je týž hrabě Řevuský.

S osobností touto seznámil se též Padurra a co nejdůvěrněji se s ním spřátelil; skončiv studia svá neoddal se žádnému stálému zaměstnání, ale rozeným jsa poetou oddával se onomu snivému i dobrodružnému životu, z něhož nejpěknější básně jeho se vyprýštily. Dlíval u knížat Sanguškův ve Slavutě, nejčastěji však u hraběte Řevuského, při jeho pěkných koních i vybrané družině kozácké, s ním větrem projížděl roztáhlé stepi ukrainské a snil o vzkříseni slavné kozačiny. Napsal tehdy ukrainku „Zolotaja Boroda“ (Zlatá brada), a šest dum: Konasewycz, Muraszka, Rożyńśkyj, Sierko, Tetera a Roman z Koszyry.

Všecky tyto dumy jsou veliké ceny poetické: zvláště pak duma první o Konaševiči a třetí o Rožiňském. Dumy tyto jakož i dosavadní ukrainky své naučil dvorské kozáky Řevuského zpívati při zvucích teorbanu. Kolik set kozáků připoutaných oddaností k hraběti i Padurrovi mocným sborem zpívalo je za básníkem a slavný svého času teorbanista Widhort roznesl je v opisech po dvorech šlechtických a šířil mezi lidem.

Tehdy to na počátku r. 1828 zrodila se v Padurrovi veliká myšlénka, jež podporována jsouc Řevuským došla brzo svého uskutečnění. Padurra snil vždy o vzájemném spolku Ukrainy a Polsky. V připravovaném boji Polsky s caratem Ukraina měla věrně po boku státi Polsce. Než mysl lidu třeba bylo k boji roznítiti. A tuto úlohu přenesnadnou, ba nevděčnou přejal Padurra. Umínil si proputovati Ukrainu v postavě lyrníka, zazpívati synům Ukrainy písně své. A básník provedl tento apoštolský úkol svůj s nadšením básníka hodným.

Plynul po řece Bohu v čajce kozácké k černému moři, až přijel ku Kizy-Kermenu. Snad že okamžik ten pouti jeho byl nejvznešenější: stanulať mu před očima veškera minulosť dávného kozáctva, tanula mu na mysli otázka, co poví potomkům jejich. A tyto city, to nadšení přelil v báseň Weślari, napsanou v Kizy-Kermenu. Budiž dovoleno položiti zde ukázku básně té v doslovném převodu, ač dobře vědomi jsme si tím, jak daleko nedostatečným jest ona obrazem originálu.

Na západ slunce v chmury se skrylo,
zařvala bouře i vln šum;
při čajkách moře od pěn se zdulo, —
hej! bratři, do vesel, do dum!
Nežli osvítí večerní zora
kypící od vírův tůně,
vyduj nás, větře, ať staneme klidně
v Kizy-Kermena lůně.

Z krajův dalekých, z přetěžkých příhod
neseme, děti burlácké,
krev na oděvech, kletbu národův,
drahé to lósy kozácké.

Na stepích vichr posuší burky —
eh! Již budem v domácí pláni —
A či nás haní, či klnou Turci,
k nám až jich neslyšeť láni.

Při ohně zbytku, s koni v přípřeži
košoví bratři veseli;
z plecí jančarky, čašky ve dlani,
v ústraní tichém zasedli.
Přemnohá kořisť sousedům vzatá
krvavých vzpomněla prací;
zapěnil číše horoucí nápoj:
Za naše štěstí, burláci!

Radosť ozáří rodákům líce
osmahlé z bouří, z nehody,
jak uzří kořisť, jak jim povíme
veškery svoje příhody.
K jejich loupeži svou přičiníme!
Pastviny šable má všude!
S šablí na čajce bídou nezhynem,
dokud co sousedům zbude!

Nad šabli jiných bohův nemáme,
to nám po předcích zůstalo;
svého ni panstva hranic neznáme,
neb srdce pána neznalo!
A hrdé duše neznaly nikdy
poklony, nízké pokory:
Planiny mořské — naše oltáře,
prestoly — vysoké hory!

A nechť po vlnách kypících vod,
nechť v stepích větrem kočujem,

všude rozkošně jak bůh národův
nad volným světem panujem.
Eh! od plének již špatná výhoda
nepřeje chrabré rodině:
stánek náš — chmúry, dům náš — příroda,
otčina — hroby v pustině!...

K nám pojď, kdo práhneš dobra zažíti,
tu ho je zarovná plnosť:
s námi budeš jak na nebi žíti,
neb naší modlitbou volnosť!
V ní se zrodili, s ní my jsme všude,
nezříme konce ni mezí;
na celém světě my jenom lidmi, —
zbytek je v přírodě rezí.

Nám že klániti špatným se tvářím? —
A komuž nesou poklony
z carstev bezmezných, z moří obsáhlých
jazyky, víry, koruny?
A my, lid chrabrý, v bojův požáru
tužíme na nich bulaty,
za hroby předkův, předkův oltáře,
za tebe, milá Síč-Máti!

Ó Máti naše, ty jenom volně
v celé Slovanův rodině
plémě rozkošné, hrdé, svévolné
vodíš jak anděl v pustině!
Ni my za tebe nevčasným skonem
nechceme ve prach se drobiť!
Ni tvojí slávě okážem hanu,
pokud s kým možno se pobíť!

Česť vám, zemřelým! pokoj vám, prachy,
které smrť schvátila dravá;
zpívají o vás rodinní ptáci,
vám v dějech hřmí píseň — sláva.
Pěňte se, vlny, hřmějte jaňčarky,
šeří se Síče končiny:
Hurrah, molodci! udeřme v číše!
žehnejte moře hlubiny.

Za veslaři následovala pak celá řada ukrainek a ostatní jeho dumy. Byla to doba plná nadšení, plná poesie pro našeho lyrníka, jenž v byronském blouznění mněl se býti Childe-Haroldem, cestujícím po Slovanstvě. Po celý rok chodil od osady k osadě, z kuřeně do kuřeně. Přišed započal svým „lyrníkem:“

Në żury sia, mij chażiaju,
në za datkom ja idu;
ot tak siadu, zaśpiwaju,
widśpiwaju, taj pidu.

I zpíval dávnou, zašlou slávu kozáckou, zpíval slavnou budoucnosť. Všude zaséval símě boje proti Moskvě; za vůdce stavěl jim Zlatou Bradu. — A pouť jeho nebyla bez účinku. Tak aspoň Poláci píší o výsledcích cesty jeho: Ukrainky jeho rozléhaly se po svaté stepi, všude ho vítáno i hostěno způsobem staroslovanským. Starcům pamětníkům Síče poslouchajícím ho se slzami v očích vyrývala se z úst slova: Chërowyme nasz! (Cherubíne náš!), a když odcházel, žehnáno ho patriarchálně: Wo imja Hospoda, naroda, joho pokoliń, ich spasinia. Amiń!

Po celoroční pouti, pochodiv Ukrainu od Dnëpru k Donu až ku kozákům černomořským, Padurra vrátil se

r. 1829 k hraběti Řevuskému. Snad dlouhé otálení Polákův zavinilo, že jak Padurra tak Řevuský čekáním rozmrzelí v nadšení svém ochabli; snad stejný účinek liknavosti oné jevil se ponenáhle i u lidu ukrainského. Teprve po roce dáno z Varšavy znamení k boji. Však bylo již pozdě! Zápal první minul, místo horoucího hesla „powstajmy“ zavládlo chladné „czekajmy“. A tak míjel měsíc za měsícem; Řevuský místo aby byl splnil skládané do něho naděje Ukraincův, kalil se po celou dobu tajemným jakýmsi smutkem. Konečně vzbouřila se Volyň, Podolí i západní Ukraina, a tehdy teprve přijel i Řevuský se svými kozáky i s Padurrou, ale nebylo v něm již energie; bez reptání podrobil se vrchnímu velení jiného. Došlo k bitvě pod Dašovem, v níž povstalci poraženi a v níž Řevuský ještě statečně bojoval. Však od té chvíle zmizel jako kámen ve vodě; od toho okamžiku nikdo o něm nevěděl: snad padl v bitvě. „Zhynul tajemně, beze stopy, co ne každý dovede,“ poznamenal o smrti jeho životopisec jeho L. Siemieński.

Po pádu přítele a ideálu svého Padurra více se nevzmohl; pozbyl naděje v budoucnosť. A co asi hlavní příčinou kleslosti jeho bylo — toť úplný nezdar velikého úmyslu jeho — zbortění naděje na sloučení Ukrainy s Polskou. Pod vlivem tím napsal ostatní své básně: mandriwki (písně pocestného), burlaczky a monholky. Lišíť se ony již úplně od básní jeho předešlých, zejmena od bujarých, divokých, plných bujné energie ukrainek. Mandriwky jeví zřejmý postup ku melancholii, beznadějnosti a kleslosti na duchu. Již v první, „Ukraině“, básník jen lká nad ubohou, snivou stepí, ale passivně, jakoby z pozadí, pohlíží k tomu, co se děje. Rozhodně smutnějším duchem naplněna jest mandriwka druhá „Do Dnipra“: Subjektivismus zde vystupuje v popředí, ana idea vlastenecká bledne. Básník pře-

stává býti tlumočníkem lidu . . . Neustálenosť, nespokojenosť a rozervanosť dostupuje vrcholu svého v třetí a poslední, nadepsané „Mandriweć“. Duše básníkova, s níž opadaly květy života, jež nenašla uspokojení v tomto světě cizím, jejíž nejsvětější touhy nevyplněny, nejskvělejší naděje skáceny — duše jeho touží po odpočinku — on vidí jediný útulek, jediné uspokojení ve smrti. Z apoštola Síče stal se Ahasver stepi.

Mandriwkám připojené dvě burlaczky a jedna monholka celkem zdají se mi býti úplně bezvýznamny daleko nedostihujíce jiných plodův Padurrových.

Těmito básněmi skončil Padurra r. 1832 svou poetickou periodu. Po 40 let ostatního života svého až do r. 1871 byl on člověkem na duchu pokleslým. Usídlil se v dědině Machnówce a žil v úplné odloučenosti od světa. Od té doby počínají výmysly o životě jeho. Nikdo nevěděl o jeho příbytku; mnozí vydávajíce známé básně jeho za útvory lidu tvrdili, že Tymka Padurry nikdy ani nebylo; ba spolužák Padurrův Olizarovský rozhlásil r. 1836, že se Padurra zastřelil. Zprávy ty v časopisech sem tam roztroušené jednak Padurru bavily, jednak zlobily; a když r. 1842 knihkupec Jabloňský ve Lvově vydal bez jeho vědomí sbírku básní pod názvem „Pienia Tomasza Padurry,“ v níž některé jeho písně libovolně pozměněny, některé pak jemu neprávem přisouzeny byly, umínil si konečně vystoupiti před obecenstvo se sbírkou básní svých r. 1844 pod záhlavím „Ukrainky z nutoju Tymka Padurry.“

Čím byl Padurra starší, tím byl nepřístupnější, hrdější a domýšlivější. Přísnou kritikou týral všecky nevyjímaje Mickěviče. — Další zprávy o životě jeho jsou jen úryvkovité. Roku 1848 byl v Praze na slovanském sjezdě. Upomínkou na to je krátká báseň maloruská nadepsaná:

Słowenka do Jozypa Pawła Szafaryka. — Roku 1854 napsal poslední báseň svou vůbec: Hetmańci. Od té doby psal jen své úryvky prosaické, psal ku básním svým přípisy, pořádal je pro budoucí úplné vydání a psal k básním maloruským slovné polské překlady.

Padurra nenapsal mnoho, a za života svého ještě méně dal vytisknouti. Teprve po jeho smrti vydáno vše, co z péra jeho vyšlo, tak jak to byl uspořádal. Zanechal všeho všudy asi 60 básní, z nichž většina jest psána malorusky, ostatní polsky. Jednotlivé skupiny, na něž je rozdělil, jsou: 15 ukrainek, 11 dumek, 3 mandriwky, 2 burlaczky a 1 monholka; ostatní zahrnul ve skupině Riźnośti (různosti).

Až na dumy všechny tyto básně jsou lyrické, ba i v dumách jeho moment lyrický v popředí stojí. V ukrainkách vylíčil básník Ukrainu, *jak* žila; předvádí tén ukrainský lid, jehož každý stav dochází v jedné básni své repraesentace. Ukrainky jsou obrazem někdejší válečné Ukrainy. — V dumách svých pak přistoupil Padurra ku vlastnímu, životnímu cíli svému, vypsání dějův Ukrainy v písních. Padurra jest mistrem charakteristiky. Několik slov — několik črtův — a typus postav jeho vysvitne co nejpraegnantněji. I v dumách jeví se tato vlastní jemu úsečnosť. Nikde neplýtvá slovy ni barvami. Děje samého v dumách obyčejně pomíjí klada následky jeho. — Ukrainky i dumy jsou s nepatrnými výjimkami básněmi čiře národními, čehož nejvýmluvnějším důkazem, že ujaly se v lidu jako skutečné písně prostonárodní.

Mimo uvedené básně Padurra napsal ještě několik jiných, které však se nezachovaly. O některých se tvrdí, že je básník sám v pozdějších letech zničil. Avšak mnohem důležitější jest záhada, psal-li Padurra jaké delší básně epické. Neboť mnoho se namluvilo o jakémsi romantickém

epu „Karolu", o jakési básni druhu Byronova Dona Juana, o „Dušence," podobné látkou řecké pověsti o Psyché, a konečně básni neobyčejné krásy nadepsané „Kudak." O této tvrdil pan Maryan Vaśutyński, přítel Padurrův, že byla Padurrovi — ukradena; a ztráty té nemohl prý si básník beze srdečného žalu připomenouti. Ze všech tuto uvedených básní ovšem nenašlo se v pozůstalých rukopisech jeho ani památky.

Z prací prosaických Padurra zůstavil tyto obrysy historické: Kozaki ukraińskie, Bogdan Chmielnicki, Jan Sierko a Jan Mazepa. Sebraným spisům jeho předeslán je životopis jeho zpracovaný dle autobiografie, odkudž i my jsme čerpali své vědomosti o životě básníkově.

Básníkovi bratří i sestry předešli ho všichni na věčnosť: Roku 1871 zůstal Tomáš sám jediný z celé rodiny. Tehdy odevzdal všecky rukopisy své do rukou jednoho z přátel; pak odešel ku příteli svému Maryanu Vaśutyńskému, a v domě jeho 20. září téhož r. 1871 skončil ten divný život svůj.

Nemohli jsme do úzkého rámce vzpomínky této vtěsnati všech básní Padurrových: mluviliť jsme jen o básních maloruských a rovněž nyní na závěrek připojujeme slovo všeobecné pouze o básních, o nichž tu dosud bylo mluveno.

Maloruské básně Padurrovy majíce býti poetickou historií Ukrainy tím samým nesou na sobě jednotný, význačný ráz elegický:

Hej! de toj czas, jak buły u nas
zëmła, sława, lude! —

Proszliść w ślozach, z pamjatok — prach,
a dii — snom?...

Deż sława nasza, de nasz son podilyś?

Zvláště pak dumou o Rožinském vane žalobný elegický ton, jenž dostupuje začátkem čtvrtého odstavce vrcholu svého:

Tak tut buło, — jak měnuło,
pytajte witru stepom...
Jak dywluś sam — zdajut sia nam
i dii i prawda snom!

Bo szlach, szczo wiw w step Kozakiw,
kuszczamy ternu poris;
waliw chrebet poniaw oset,
de kołyś szumiw haj spïs.

I zhłuchła wiśť, de złożyw kiśť
ostatnij kozačkyj szczep!...

Není básně, v níž by Padurra nevzpomínal slavné minulosti lidu maloruského; však nemalý jest též počet básní, v nichž vyslovena naděje ve slavnou budoucnosť. Tak ukrainka „kozak" končí:

Szcze toj witer powiwaje,
szczo bunčzuky kołysaw!...
szcze żar kosziw ně potach,
szcze jak anheł pisoń hlas
budyt naszych predkiw prach —
kołyś wnuky zbudyt was?

A jinou zakončuje:

Wilnych wnuky złuczim ruky,
a syła wse zmoże!...
I werne właśť, i sławu daśť
wilne Zaporoże!

Však antipathii upřímného Slovana budí verše, jež dýší příkrou nenávistí ku všemu, co ruské: bylť Padurra co do smýšlení svého čirým Polákem, jenž nepřipouští v mysli své žádné jiné ideje, byť sebe vznešenější, kromě zubožené Polsky s Ukrainou. Však ponechme rozhodovati o oprávněnosti kleteb jeho — těm smutným dobám, v nichž verše ty psal.

Jeť zásluhou nenávisti té proti Rusům, že pojal dávné kozáctvo v celé jeho pravdě a divokosti, a že se tím vyhnul vadě, již Poláci vytýkají Záleskému, že prý kozáci jeho mají do sebe příliš mnoho uhlazenosti salonní. Kozáci Padurrovi jsou tvrdi, ukrutni, svévolni a hrdi, ale všecky vlastnosti tyto mají vznik svůj v touze po volnosti a svobodě jim od sveřepých nepřátel odnímané. Kozák nesnese nad sebou pána:

Swojeho panstwa hranyć nëznajem,
bo serce pana neznało!

Ba ještě v pozdní době života, když utuchla již v Padurrovi básnická žíla, rozpoutal ještě na chvíli orlí let svůj — i zapěl hrdou odpověď Slovanů na vyzvání Mongolů:

My z wika nëmały pana,
në budem maty i hana!
Cześć ducham predkiw smerť hościam,
sława nam i naszym kośtiam!

Charakteristiku kozáků, oblíbené to thema svoje, zachytil zvláště ve stejnojmenné ukraince „kozáku“:

Joho śloza në spëniaje,
win në lubyt łesnych słow,
szczo tam w nebi... te në znaje,
a na zëmli znaje — krow.

Kołyż kozak pana znaw,
witky Boh w nia duszu wnis?
Z czołowika ptachom staw,
bo w strëmeni kińskym zris.

W stepi maje rist i wik,
jak step dykyj obyczaj;
Joho bohactw małyj lik —
kiń, ratyszcze i nahaj.

Ciłym jidłom — z chliba kruszka,
ciła wticha — samnyj śpiw,
puszcza — łiżkom, deri — poduszka,
odeżoju — zwir z stepiw.

Sam, jak dykyj syn pryrody,
de pokaże matywu twar,
krasiat zëmlu, krasiat wody
krowi riczky i pożar.

Na konyku deń i nicz
honyt witry jak Mohoł:
Joho panstwom — Maty-Sicz,
Spïsa — skïpetr, kiń — prystoł!

Në dla likiw wże ta błyżń,
w kotrij spïsu napuwaw,
bo sam lubyt kińczyt żyzń,
jakby duszu czort schwataw!

Na pryrody majistati
tilky sławi bje pokłon,
lubwy w serci, a w bułati
swojich diiw czytyt ïkon.

Všecky divoké vlastnosti kozáků Padurrových protiváhu svou nalézají v bezmezné lásce k vlasti, Matce-Síči. Jak dojemně končí dumu o Sierkovi:

A ty jak wyjdesz z posered myru,
  i derń zalaże na hruď;
Eh! czy na hrib twij, pro twoju łyru..
  zhadaje w myri chtobuď?...

Może në bude komu zhadaty...
  może i diżdu kołys...
No ty Wkraino, ty mëni maty,
  szcze i za hrobom prysnyś!

Stepi nelíčí Padurra tak krásně jako Malčevský; než nedají se ani obrazy stepné obou básníků řádně přirovnati, ježto Padurra líčí pouze step noční, ponurou. Ani jeden obrázek stepi u Padurry není jasný, přívětivý — jenom buď bouře, buď noc!

Czorne more z tumanu łyszczyt w dalëczini,
w krowawij łuni sonce tachne pry zachodi.
na stepach wid kurhaniw protiahnułyś tini,
z szumom chwył hude piśni dycz na son pryrodi.

A dumka Sierko začíná:

Sumno i temno — misiać hliboko
za chmaru w nebo zabih;
w tabori stychło, stepom szëroko.
dym po mohylach zalih.

A podobným obrazem vstupujeme do ukrainky Weśłari, do dumy Roman z Koszyry a jiných. Ponurosť krajin Padurrových jest též jednou stránkou vlivu Byronova. Jak

veliký vliv Byron měl na Padurru, vidno již z toho, že Padurra sebe nazývá Childe-Haroldem; básně pak na lyrnické své pouti napsané tituluje „z puti Czajld-Harolda po Słowianszczyni.“ — Zvláště vyniká u Padurry přední Byronova vlastnosť: hrdosť a vzdor. Jest arci rozdíl mezi nimi. Padurra je speciálnější, národní. Byron je tlumočníkem lidstva, Padurra Ukrainy. Ovšem tím je Byron kolosálnějším: on vzdoruje samému bohu, Padurra jen caru. Jeť Padurra zosobněná hrdosť kozácká.

Není Padurra genius, neboť nebyl originálem; však nedostatek ten nahražuje na druhé straně dokonalým pojetím, reprodukcí i zdokonalením poesie národní. Ano, byl Padurra posledním lyrníkem Ukrainy polské, tak jako Ševčenko posledním kobzařem Ukrainy ruské. — I nemohu než opakovati památná slova Polova o Padurrově poesii pronešená: „Písně jeho mají ten význam v literatuře naší, co poesie Hesiodova v literatuře řecké.“

V. Houdek.

Ó ty jsi plakala!

Ó ty jsi plakala, víc netaj se mi tím,
jsi krásna v pláči svém, když dechem nevinným
ti něžná touha aneb tajný žal
své perly v bledou líci rozsypal;

Když v prsténcích tvou šíji vroubí hebký vlas
a v srdci čistém rozvlní se lásky hlas
a temná nevýslovná záhada
vždy nové slzy loudíc dumať pobádá.

Jen pověz mi, jaké jsi city tajila,
když jsi se bleda v ranní zoři modlila
a ven zírala v němý sněžný kraj,
co vítr pěl svou o skonání báj?

Když růžový keř jarní zbaven ozdoby
se chvěl, jakby se lekal svojí podoby,
když zimní stromů rozléhal se kvil
a sténal háj — že v život uvěřil?

Ó vím, i v tvého žití klidné zrcadlo
jak sněhů v pláň ti žalů s mládím napadlo
a touhy vše a snové o štěstí
se dotkly duše tvé co liché pověsti.

Jen v život věř! V těch strastných perlách štěstí zdroj!
jen v lásku věř a ve srdci svém trudy upokoj!
Ty slzy v štěstí věřit naučí
ta víra otevře ti lásky náručí!

Romuald Rakovec.

Rád zpomínám.

Rád zpomínám, když měsíc lesklým jasem
své stříbro hází v tůni rybníka
a v klátících se břízách teskným hlasem
ves ptactva švehol temně zaniká;
když utuchne i ševel na vší hrázi
a vlna v písek, v lesklé oblázky
s tou pěnou čeřivou na břehy hází
v klín tiché noci krásné obrázky.

Znám z nich tak mnohé! Mnohé pohynuly
jak pěna v poroseném rákosí
a mnohé srdcem, duší sladce hnuly,
že upomínka oko zarosí.
Ty znáš je též, neb vídalas je se mnou,
když bloudili jsme v borův zášeří
a vánek noční hrál svou rukou jemnou
tím čerstvým břečťanem v tvé kadeři.

Kdy na břehu ve bledé luny záři
jsme stanuli u blahém nadšení —
klid nevinnosti chvěl se na tvé tváři
a ve srdci mém snové vznešení,

tu nad námi v sbor zašuměly jedľe
a veský zpěv k nám zazněl z podálí:
tys ruce sepjala a rety tvoje zbledlé
se chvějíce modlitbý šeptaly.

Tu cítil jsem, jak cherub lásky sklání
svá křídla nade spící krajinou,
ó, cítil jsem, jak svaté požehnání
tvou duši pojí v lásce s duší mou....
Rád zpomínám, když měsíc třpyty rosí
a jedle šumí v tiché pohádce,
když touha slzu v oko moje nosí
a do srdce sny o vlasti a o lásce.

Ty mládí sny! Jak mihnou bujnou hlavou!
V nich počal milovať jsem otčinu,
z nich tkal jsem v srdci vřelosť pravou,
v nich touha má se vzňala po činu...
Vy mládí snové s perutnými křídly,
rád v objetí vždy vašem okřeji,
rád vzbouzím city, které povystydly
a živím v duši víru, naději.

Romuald Rakovec.

Vzpomínám . . .

Den kdy libý k noci čarovné se kloní
a zemi tklivé „s bohem!“ šepotá,
po horách kdy slední pablesky se honí
a v šerém háji slavík klokotá,

květ kdy růží rdělých sladkou vůní dýchá
a hvězdy zří k vod jasným hlubinám:
tehdy ve budoucno zírám klidna, ticha
a minulých dob slastí vzpomínám.

Vím, ó vím, že v nitru Tvém žár lásky planul,
ač ústa Tvá cit svatý tajila;
vím, dech úlevy že srdcem chorým vanul,
když lásky hledem jsem je hojila!
Mně vždy na blízku Tvém bývalo tak volně,
jak ptáčeti, jež letí k výšinám — — —
Proč jen zachvívá se srdce mé tak bolně,
když minulých dob blaha vzpomínám?

S družkou šťastnější Ty stoupneš ku oltáři,
však duše Tvá se bolem zachvěje;
smutek ve Tvojí vryt bude sličné tváři — —
ó pohřbena již každá naděje!
Klidna jsem — a klidně do budoucna zírám,
neb vím, že záhy, záhy zahynu;
vzpomínajíc Tě však hořkou slzu stírám
a prchám v domov svůj — svou cizinu!

Josefina Tálských.

Snění.

Mě zefýr mladého zval jara,
kde háje březového stín.
Dnů zašlých zjevy milé, vábné
se noří duše ze hlubin
a nitra mého jaly klín.

Ten háje zášer, ptáčků pění
a sivý mráček na nebi
mi mládí mého skoky, snění,
hry bujné v tichém oužlebí
i rodné kreslí podnebí.

Ta laň, co nad potůčkem stává,
mně první lásky vrací čas:
dvé očí temných, věčně sladkých
mou duši hřeje, blaží zas —
a ve snu líbám černy vlas.

Šum bílé břízy, jara vánek,
to píseň mojí rodičky:
kéž by mě v sen zas kolébala,
jak když jsem býval maličký
a hrál si u své matičky!

B. Bračický.

Na jaře.

Můj pozdrav ti, ó jaro vznešené!
buď vítáno v své nové kráse,
kam hlédneš, tam se nebe rozklene,
a všecko vůkol slastí zachvívá se.

Buď vítáno! Tvůj pestrobarvý háv
tak krásně lesy, nivy přiodívá —
což divu, že i srdce mého cit
se novou slastí znova pozachvívá!

Buď vítáno v té chvíli blažené,
kdy v mém i srdci dávné ledy tají,
a jak tvůj vlahý větřík zimu zažene,
tak v něm též nové květy zakvítají.

Buď vítána, ty dobo blahých chvil,
v níž s přírodou i lidské city pučí,
dej bůh, by sen můj se mi vyjevil —
bych klesl opět lásce do náručí!

J. Soukal.

Ráno v lese.

Z ranního lesa vystupují páry
a ptactvo svoje pění v jedno slilo;
ó jak mne všecko mile okouzlilo,
když usedl jsem na kmen stromu starý
a pozoroval, jak tu kolem čilo.

Mne povždy cosi víže k tomu lesu:
ten jeho šumot nade vše mně milý,
kdes u potoka vykouzlím si víly
a zírám k jejich půvabnému plesu
a zapomínám na své trudy chvíli.

Ó lese, z rána jak jest v tobě krásně,
má duše v tobě pohnutím se chvěje,
ty mocnější jsi nad vše čaroděje,
ty důstojný jsi nejkrásnější básně,
vždyť v tobě štěstím na sta hrdel pěje.

Kéž i můj život rosou nebes svlažen
tak roztomilé chová v sobě zkazky,
kéž oblétá jej milý anděl lásky,
kéž štěstím jiných rovněž sám jest blažen,
bez přetváření a bez klamné masky.

J. Soukal.

Dumka.

Tak divně bývá v duši mé,
jak jaro by jí spělo,
od doby, kdy mi oko tvé
vstříc božsky pohledělo.

A v srdci mém vše směje se
a výská, blahem pláče,
jak znovu v něm by zpívalo
snů dávných mrtvé ptáče.

A přece vím, ach dobře vím,
to jaro že jen zdání,
že jeseň klade v duši mně
své sední teplé vání.

A ptáče zpěvné v srdci mém
že pěnkavka je mladá —
když pozpívá a odletí —
sníh první na zem padá.

J. Brádelský.

List.

Tvým přítelem? — —
Já byl jsem jím!
Já byl jsem jím, kdy duše Tvoje tichá
se nehalila ještě v kouzla ona lichá,
kdy nestínil Tvé čelo hříchu mrak,
a krásou svatosti Tvůj zářil zrak.
Tu byl jsem přítelem, Tys byla chloubou mojí
a často pohlížel jsem v rozechvění
v Tvou jasnou tvář, v níž andělské se snění
a božský mír rozvíjel v čarný květ.
Tys byla chloubou mojí, sladkou útěchou,
kdy žalů peruť stíny své mně v duši kladla,
kdy naděj v ctnosť a krásu pravou vadla
a zoufalosť se drala v útrobu!
Tu bílým ramenem mou šíj' jsi ovíjela —
mně zdálo se, že slza v oku Tvém se chvěla —
a purpur retů svých jsi tiskla ke rtům mým,
neb hladilas můj vlas svým prstem růžovým —
tu povstával jsem žalů ze hrobu.
Ó krásné chvíle to, tak tiché, slastné! —
v nich snové moji ubledlí
se v hrdou výši zase pozvedli,
tak vysoko, tak vysoko! — —
Já naslouchal jsem tluku srdce Tvého
a cítil bouřný spěch Tvých ňader, lící žár,
já první záblesk zřel jsem oka ze snivého,
jenž nebyl přátelství, leč vřelé lásky dar.
Ten přijal jsem — jsa jenom přítelem! —

Jak volno bylo mně, když mohl jsem směle
v Tvou duši vkládať pravdy šlechetné
o čisté mysli, kráse, lásce k vlasti vřelé,
a když jsem zřel, jak vezdy s radostí
jsi naslouchala! Tvoje ústa tehdy svata byla.
Leč nyní, nyní? — Tesknou žalostí
se srdce moje chví, když zpomínám
na onu chvíli, kteráž rozdvojila
tak náhle cesty naše — moji k pustinám,
jež krásnou zdobena přec upomínkou
jest milejší mně Tvé, co k různým výšinám
svůj nese let, v nichž duše štěstí strádá,
v nichž temný hříchu stín se v srdce vkrádá.
Já často zpomínám, leč darmo přemýšlím,
proč náhle tak Tě změněnu jsem zřel,
proč něžný ctnosti pel
jsi bezstarostně svrhla s krásné šíje
a zamítla's ty pravdy, které v duši Tvoji
Ti vkládal ten, jenž byl Tvým přítelem,
Tvým pravým přítelem!

J. Brádelský.

Josefině.

Ach, mladičké mé naděje
tak z duše moji mizí,
jak zpěvné ptactvo na podzim,
když letí v kraje cizí.

Ne, ani tomu nevěřím,
co teď se ve mně děje,
že bych byl hájem bez písní,
že byl bych bez naděje.

V mou duši sněhy padly jen —
ty na jaře se ztratí,
a s ptactvem zpěvným o máji
se nová píseň vrátí.

A byť i s písní nepřišla
tak mnohá naděj milá,
jen, bože, *jedna* kéž by se
v mou duši navrátila!

Fr. M. Vrána.

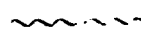
Po letech.

Já dávno již jsem dozpíval
té blahé lásky píseň,
a v chorém srdci zůstala
jen teskná po ní tíseň.

Ba dávno již jsem doplakal
na hrobě svého štěstí —
a co mi po něm zůstalo,
to vám ty vrásky věstí.

Teď nezpívám ni npláču —
když mezi hroby prodlím,
tu minulých dob zpomínám
a tiše se jen modlím.

J. Dubský.

Ex libris amorum.

A přec — já píši přec!
Snad zpozdilým mne proto budeš zváti
a prostým citům s družkami se smáti;
však nehledej v těch slovech lásky hnutí,
jež hrdé srdce ku pokoře nutí;
já v pozdní večer nechápu se péra,
bych žal Ti sdělil, muka tisícera,
bych o milosť snad prosil, žebral Tebe,
neb okem uslzeným želel svého nebe.
Já nechci pěti píseň lichotivou
neb u verš těsnat něžných citů květy;
mé duši zcizely ty vábné světy,
kde snívala kdys krásné štěstí báje,
než anděl osudu ji vyhnal z ráje —
a proto více slzet nebudu;
já navykl již svému osudu
jak spustlým stěnám žalářovým vězeň
a chladně zřím v tu bouři života
jak plavec lhostejný, když praská stěžeň
a divý vichr v plachty burácí;
ba tou měrou jest měřen život lidský,
že stráviv šťastný živel démonický
již chladně čas, jenž zbývá, utrácí. —
Nuž poslední to „s bohem“ ještě přijmi
a zapomeň pak na mé poblouzení,
na krásné, šťastné mladické to snění,
jen zapomeň — chci býti sám a sám;
chci bez vzpomínky pustou drahou jíti
a bez touhy a lásky život žíti —
jen Ty když šťastna budeš!

J. Dubský.

Z bouří přechodních.

Novella *V. Hradeckého.*

Soumrak padal na klidné Stření.

Do modrého vzduchu trčely nevysoké věžky střenského zámku, jenž se spíše turecké pevnůstce než obydlí panskému podobal. Pod kopečkem, na němž zámek stál, šli krok za krokem starý pan rektor s panímámou trochu se projít a trochu se poohlédnout, zda by se nenaskytla nějaká novinka, která by je vyrušila z nudy venkovské jednotvárnosti. Povídali lidé, že pan rektor musí věděti, kde se která myš ve Stření hne — ale bože! což pak by již bylo do toho venkovského života, kdyby se jeden o všecky a všickni o jednoho nestarali jako v jediné rodině? Tak to již bývá, že celá dědina veselí se na každé svatbě, ale že také celá dědina truchlíc doprovodí každého, kdo ji navždy opouští, aby si po tom lopotném životě odpočinul — tam na pahorku pod zeleným drnem.

A právě s tohoto pahorku přicházel proti učitelovic manželům nějaký cizinec.

„Panímámo, toto bude nějaká novina," povídá pan rektor. — „Kdo pak to asi je?" A neodvraceje oka od příchozího šňupl si. Pak podržuje na palci ještě trochu tabáku do zálohy, vytřeštil oči a skrčil nos i ztajil v sobě

dech — Řekl bys: Teď kýchne, až se ten zámek v základech otřese — no, jestli pak? — A zatím i panímáma, ač prsty její pilně pletly punčochu, prohlížela si neméně bystře cizince. Byl to štíhlý mladík. Slaměný klobouk nesl v ruce: vždyť se z něho pot bez toho jenjen lil; přes ruku měl přehozen svrchník. Rozhlížel se po těch zelených lesích, jež soumrak barvil na fialovo, jako člověk, jenž po dlouhé době zase navštíví krajinu známou i milou, budící v něm zhaslé, dávno zapomenuté dojmy.

Zpozoroval brzy přicházející proti sobě učitelovic manžely; chvilku na ně upřeně hleděl, pak zdálo se, že je poznal. Upomenula jej bílá hlava páně rektorova pokrytá domácí čepičkou, která asi tak dlouho sloužila šedinám učitelovým, jak dlouho pan rektor vychovával mládež střenskou.

Příchozí zamávl již z nějaké vzdálenosti kloboukem na učitele. „Dobrý večer, pane rektore!“ —

Učitel pozdvihl čepičku, ale neodvětil, jenom tím upřeněji pohlížel na mladíka a při tom polohlasitě pravil: „To je nějaký známý, panímámo.“ – Než tenkrát ani panímáma nevěděla rady.

„Což mě již neznáte?“ pravil mladík, když k nim došel. „Nepamatujete se již na ty nešťastníky, kteří kdysi k vám utekli schovat se před Prusy?“ — Teď se učiteli rozbřesklo: „Pan Hlavinka!“ —

„K službám,“ poklonil se zas jinoch, „a těší mě, že vás nalézám dosud tak čilého jako před pěti lety — hahaha! víte, jaký jste měl tehdy o nás strach, že nás Prušáci všechny vezmou s sebou a poženou nás proti našemu vlastnímu vojsku? Bylo mi tehdy osmnácte let a vypadal jsem statněji než teď — viďte pane, rektore? Vy jste si mne teď asi jinak představovali? ‚Za pět let!‘ říkala jste mi,

panímámo — ‚to z vás bude, Vašíčku, pán, až bude radosť na vás se dívati: sesílíte, snad i trochu stloustnete —‘ Nu — vaše proroctví trochu selhalo — což? Odpouštím vám z té příčiny také, že jste mě hned nepoznali.“

„A dovolte, pane Hlavinko,“ vytrhl jej učitel z proudu, „to ještě pořáde do škol chodíte?“

„Ještě jsem nevychodil,“ usmál se jinoch, „ale již to bude co neviděť, za rok“ —

„A co zamýšlíte potom?“ vyptával se dle zvyku svého pan rektor důkladně dále.

„Pak“ — smál se jinoch — „pak otevru ve Stření svou advokátní kancelář.“

„To jistě spěcháte k našim polesným,“ rychle obrátil učitel hovor jinam; „slyšel jsem, že oni jsou vaši příbuzní.“

Jinoch potakal, přál jim dobrou noc i stoupal po mírném svahu k zámečku. Ze zámku, jenž se nalézal bezmála ve stavu spuštění, stálo nyní jen přízemí, obydlené pouze panskými úředníky. Asi před rokem dostal se tam nový polesný, k němuž náš příchozí spěchal.

V zahrádce před zámkem pobíhalo několik děvčat. Zalévaly květiny, jedna něco okopávala, jiná plela. — Jinoch zastavil se u plotu a zadíval se na to rozkošné hemžení. — Děvčata pobíhala s konvemi sem tam a pracovala o vyhrnutých rukávech i podkasaných sukénkách tak horlivě, že si ani nevšimla, kdo se to u plotu zastavil, a že je tedy jeho hlučné „pomoz pán bůh, děvčátka!“ překvapilo, jako by z čista jasna bylo zahřmělo. — Polekaně vzhlédly ku plotu — soumrak nedal ihned skrze tyčky plotní rozeznati opovážlivce, jenž je z práce vyrušil.

Jinoch se za plotem potutelně smál.

Konečně jedna přiblíživši se k samému plotu vykřikla: „Václav!“ — A již letěly z ruk motyky a válely se konve. —

Co potom následovalo, nemůžeme vypisovati. Dosti na tom, že hluk, jaký povstal, velmi jasně doletěl i uší pana rektora a panímámy, kteří vraceli se s důležitou novinou do školy. Zaslechli křik ten i uvnitř zámku, a paní polesná vycházela již na děti chtíc jim řádně domluviti, že takový hluk tropí — ale sotva do dveří vstoupila a uviděla, jak děvčata vedou Václava v triumfu přes dvorek, když zapomenouc, proč vlastně vyšla, vrhla se Václavovi kolem krku a srdečně ho zulíbala.

V tu chvíli skládala se veškera domácnosť polesných ze samých ženských. Bylo to pravé požehnání boží, ty děti polesných: bezmála půl tuctu děvčat a tři synové, již všichni mysliveckými mládenci; nejmladší, Jan, byl příručím v samém Stření. Náhodou byl polesný i Jan v lese a tak octl se Václav v kruhu naprosto ženském. Nemůžeme o něm říci, že by byl v takovýchto bitvách velikým hrdinou býval, ale u střenských příbuzných byl to případ mimořádný. U nich byl Václav jako ve svém domově. A děvčata také bez okolku se do něho pustila: jedna mu vzala klobouk, druhá svrchník, jiná zas cestovní mošnu — a ostatní ho usadily na pohovku. Vedle něho usedla paní polesná a utírala mu ob čas zpocené čelo.

„To jsem vás překvapil, tetinko," počal konečně Václav veselým a hřmotným hlasem, když se ta dívčí vřava kolem něho poněkud utišila. Ale sotva to řekl, začal hluk znova. Všecky chtěly mu na to něco říci, a dobrá teta opět usmívajíc se pocelovala ho na čelo.

Nemohlo býti lepší duše na světě nad paní polesnou! — tak mluvili o ní všichni, kdo ji znali. Na Václava shrnula všecku míru dobroty své; vždyť byl on synem po její nejlepší přítelkyni. Václavova nebožka matka a paní polesná střenská byly si od nejútlejšího mládí více jak sestry.

A že nebožka láskou mateřskou zasypávala Václava, milovala jej i paní polesná více než všecko své ostatní příbuzenstvo. Však Václav také nikam tak rád nešel na návštěvu, jako ku polesným. „Jen když jsi's na nás zase vzpomněl, můj Vašíčku," pravila paní polesná odcházejíc do kuchyně, „to nás těší." —

„A teď děvčátka," počal Václav, když byla odešla, „teď se zpovídejte, jak se vám v tom nešťastném Střeni líbí. Věru je to zastrčeno mezi horami jako ptačí hnízdo v haluzích."

„Pěkně se nám tu líbí, a tobě se tu musí také líbiti, a musíš tu zůstati přes celé prázniny," spustilo jich zase několik.

„Oho! To bych se Vám tu brzy zmrzel. Což pak mne ještě neznáte, že jsem mrzout?"

„Však ono tě Střeni připoutá k sobě, počkej jen, Vašíčku, až poznáš střenskou společnosť."

„Á —" podivil se Václav, „ve Střeni že je interessantní společnosť? Prosím vás, seznamte mne s ní, prozatím aspoň dle jména."

„Jest tu na příklad slečna Helena Mrázova," jala se vypočítávati Katuška, jež jsouc z děvčat nejstarší, řečnívala za druhé.

„Mrázova?" pozastavil se nad tím Václav. „Nemá ona bratra Adolfa — mlynáře?"

„Mlynáře! fi!" ušklíbla se Gabriela; „kdybys řekl: básníka — filosofa" — a děvčata se dala do smíchu.

„Ovšem, ovšem že má, znáte se tedy přece," odpovídala na otázku jeho Katuška s jakýmsi uštěpačným přídechem; „však on na tebe také vzpomínává. Vyť prý jste spolu studovali?"

„Ano,“ odtušil Václav poněkud tišeji a tvář jeho se trochu zakabonila — „kdysi; je tomu asi osm let, co jsme se neviděli.“ —

„Kolikrát se nás ptal, přijdeš-li k nám přece na návštěvu, a vždy přikazoval, abys ho neopomenul navštíviti.“

„Uvidíme,“ prohodil Václav; — „a což — má to býti ta celá střeňská společnosť?“

„Ó — jen počkej! — pak tu je Marička Bláhova, sestra našeho doktora, naše přítelkyně, s kterou tě co nejdřív seznámíme.“

„A pan rektor s panímámou,“ podotkla žertovná Gabriela.

„S těmi jsem se znal dříve než vy,“ prohodil Václav. — Všeobecné divení. — „V skutku, vždyť já jsem ve Střeni starý známý: byl jsem tu celý týden schován před Prušáky —“

„A to je hezké! on se dá od nás seznamovati se Střením a sám je zná lépe než my.“

„Ne tak. Tehdy jsem tu Mrázových neviděl, bezpochyby uprchli před Prušáky zas někam jinam; a váš doktor, tuším, je zde teprv od nedávna.“

„Pravda, on je tu asi dvě léta, a Marička teprve půl roku.“

„Ale nesmíme zapomenouti pana důchodního,“ pokračovala děvčata v seznamování.

„Na mou věru! že jsme naň ještě nevzpomněly!“ podivila se Katuška.

Václav na ni tázavě pohlédl.

„Ostatně ho můžeš seznati ještě dnes; jeť on naším denním hostem.“

Snad by bylo seznamování trvalo ještě dále, kdyby tu chvíli nebyly se dvéře otevřely; vešel jimi polesný a Jan.

Nastalo nové vítání, vyptávání a odpovídání, divení a smích, až konečně paní polesná objevivši se s kouřící mísou učinila hovoru konec.

A jedva že pojedli, otevřely se dvéře poznovu, aby vpustily nového příchozího: střenského pana důchodního.

Pohyboval se u polesných zcela nenuceně.

Malá Emilka donesla mu ku stolu ihned sedadlo a sama si sedla vedle chlubíc se svými krasopisnými pokroky. Důchodní chválil, haněl a při tom hovořil bezmála s celou rodinou; s polesným o lesích a s děvčaty o projektovaných zábavách; Jan vykládal své dnešní příhody při obchůzce po lesích, a paní polesná majíc ruce složeny na klíně, usmívala se mlčky jenom na Václava.

Když se důchodní vzdálil, Jan uvedl Václava vyprovázeného mnohohlasným: „Dobrou noc, Vašíčku!“ do světničky jemu vykázané.

Václav byl v pravdě unaven. Rozložil se na pohovce a díval se po svém okolí. Byla to neveliká prostora mohutně zaklenutá, jejíž veškeren dojem soustřeďoval se ve slově: massivnosť. V jednom koutě stála veliká černá kachlová kamna, na nichž ležel černý lev s ohromnou hlavou. Na zdech visely tři obrazy stejné velikosti. Václav vzal svíčku se stolu a posvítil si na ně. Byly to staré ocelorytiny představující tři okamžiky ze života Josefa Egyptského.

Tím byl se svým zkoumáním u konce.

Postavil svíci zase na stůl a chystal se ku spaní. Ale mezi tím se zamyslil: „Tedy Adolf je zde,“ promluvil pak polohlasitě, a tvář jeho se znova zamračila. „A on se zajisté doví, že jsem tu návštěvou. — — Nebudu-li nucen, nepůjdu tam,“ rozhodl se konečně a rychle ulehnul.

Ale nemohl usnouti. Byloť mu na nejvýš nemilo, že se tu setkával s Adolfem Mrázem. Kdysi bývali spolu nejlepšími soudruhy: kde byl Václav, tam byl s ním jistě i Adolf. Bylo to v oné době, kdy mladá mysl nejvíce náchylna je k romantice. — Avšak perioda tato u Václava rychle přešla, jakož vůbec veškero duševní ústrojí Václavovo spočívalo na půdě velmi pohyblivé. Dospívaje sbližoval se pořád víc a více s přísností a pravdou života; čeho vídal jen ranní červánky, toho seznával i polední úpal a mrazivou noc. Byl přístupen pravdě životní a měnil svůj názor světa. Poesie dosud jemu byla svatou, však jenom poesie pravá. — Ač sám city svými byl poetou, ač zachoval si ve veliké míře schopnosť pro nadšení — přece nikdy verše nenapsal, nenáviděltʼ špatných veršů jak svých tak cizích, a málokdy nadšení svému dal slovy průchodu. A tak posledním následkem poznání jeho byla uzavřenosť.

Však Adolf nemínil tak snadno vzdáti se „poesie mládí", jak říkal; „ku próse života je času ještě dost." A tak místo aby z romantické choroby vystřízlivěl, on jen tím tvrdošijněji se do ní zakousával. To věčné vzdychání Adolfovo Václava konečně domrzelo, a on stával se k němu nápadně chladným. Následovaly mrzuté výstupy mezi nimi, až konečně Václav i těch jsa syt odhodlal se přetrhnouti niť přátelství jejich a počal se Adolfa straniti. Když pak Adolf se studií sběhl, aby pomáhal otci, po němž měl děditi mlýn, tu oddechl si Václav, mysle, že tím bude navždy zbaven vzdychavého přítele. Však mýlil se v Adolfovi. Ten psal mu několikráte, ale ovšem všecky listy zůstaly bez odpovědi.

Poslední list dostal od něho Václav přede dvěma lety. Bylo to veršované přání k Václavovým jmeninám.

„Toť hrozné!" zvolal tehdy Václav smáčknuv zlostí

list; dopálilať jej ta poesie vanoucí z toho růžového papíru se zlatou ořízkou, na němž drobňoučkým, ozdobným písmem napsány byly verše plny nesmyslné romantiky; „a tato hatlanina je napsána k *mému* svátku!“ zhrozil se Václav.

I tento list zůstal bez odpovědi. —

A teď přišel Václav sám do Adolfova domova! Věděl sice kdysi, že je Adolf ze Stření, ale nyní, kdy dávno byl na něho zapomněl, nepřipadlo mu dokonce, že by se tu s ním setkati mohl. A setkání s ním bylo nezbytno! Adolf zajisté se za těch sedm, osm let, co se neviděli, nezměnil; vždyť ho sestřenice dnes nazvaly básníkem — ale ony zrovna řekly: básník-filosof! — Na Václavu vystával studený pot. „Ten člověk se tedy dal i na mudrování! No, chraň mě, pane bože!“ —

A myšlénky ty stávaly se mu čím dále tím nesnesitelnějšími, nedávajíce mu usnouti. Mocí se z nich vytrhl: „Vem ho ďas!“ — a zahrabal se do peřin. Ale brzy opět se z nich dobyl. Vzpomnělť si, jak před pěti lety v témže Stření ve škole pan rektor je poschovával před Prušáky na půdě do sena; jak se strhl tehdy srdcelomný pokřik: „Už jsou tady!“ a on to zatím jenom jeden sedlák ujížděl z lesa. Vzpomněl si, jak potom Prusi do Stření přece cestu našli, a jak konečně jeden důstojník pana rektora strachu a je vazby zprostil. Upomenul se, jak v den bitvy u Dubu duněla země od ran dělových a jak se Střením proháněli ti hrozní vítězové kralohradečtí...

Obrazy ty vystupovaly a zase mizely v mysli Václavově, stávaly se pořád mlhavějšími, až konečně unavení zvítězilo nad znepokojenou myslí jeho....

Druhý den ráno odešel Václav s Janem do lesův a slíbili vrátiti se teprve v samo poledne.

Chodili již dlouho po lesích, když Jan pravil: „Teď vylezeme ještě na onen kopec. Lidé tam říkají ‚na hradě'; avšak zřícenin tam není žádných." — Václav byl úplně srozuměn.

Když přicházeli již k úpatí hory, uviděl Václav, že cesta vede kolem nějakého stavení, ukrytého zpola stromovím. „Co je to za osamělé stavení?" zeptal se Jana.

„To je Mrázův mlýn," odpověděl tento.

Václav se náhle zastavil. „A nemůžeme nikudy obejíti?" ptal se pak rozhlížeje se kolem. „Nerad bych se s ním setkal."

„Nemůžeme," řekl Jan; „ostatně — vždyť půjdeme jen mimo."

Václav vida nezbytí šel váhavě ku předu; svěsil hlavu a zamyslil se i zamračil, že mu osud pořád toho nešťastného Adolfa do cesty staví. V tom chytil ho Jan za rukáv. Václav vzhlédl před sebe. „Nevěsta," šeptal Jan.

Přes cestu ze mlýna do zahrádky šla několik kroků před nimi dívka. Tvář jí nebylo viděti, poněvadž ji stínil před paprsky slunečními šátek stažený přes čelo. Zdálo se, že si příchozích nevšímá. Alespoň vešla se sklopenou hlavou do zahrádky.

Václav zahleděl se mlčky na ni.

Byla oblečena jednoduše, bezmála po venkovsku. Pravý rukáv měla vyhrnut, tak že z něho velmi koketně vyhlížel kulatý loket a bílé nadloktí. Z pod šátku na hlavě hrnuly se hojné proudy hnědých vlasů a oblétaly plná ramena. —

„Vesnická sirena!" zahučel Václav skrze zuby.

Zašli.

Mlčky počali vystupovati do kopce, který strměl nad samým mlýnem.

„Chtěl bych se založiti," rozvázal konečně Jan, „že nás z okna viděli přicházeti, a že Heleny by mnohem více bylo potřeba v kuchyni než v zahrádce. — Dej si pozor, Vašku!" dodal pak s drsným smíchem přímo se na Václava obraceje. „Ne nadarmo jsem ji nazval nevěstou. Mělať již půl kopy ženichů, ale ona je všecky odbývá — její muž prý musí býti básníkem! — A je ti to také poblázněná hlavička;" pokračoval pak polo zlostně, polo satiricky. Vychován jsa drsně i prakticky byl urputným nepřítelem snění a vzdychání — a každého vzdychálka by byl ze zlosti uškrtil. „To ti ona večer zpívá a lká a vzdychá do těch lesův a vzdychá po měsíčku a — —" Jan zlostí všecek zčervenal.

„To se tedy neliší mnoho od svého pana bratra?" dí na to se smíchem Václav, ač ten smích byl polo vynucen.

„Adolf?" — počal se Jan kohoutiti znova, — „ten zas jen chodí tam v olšině vedle potoka se zamoučenou čepicí, s dlouhou dýmkou a brejlemi na nose a páchá verše: Mně smutno tak je, tesklivo — eh!" A Jan si při tom odplivl. „Anebo zas chodí, jako by hledal včerejší den a mudruje při tom bůh ví jaké nesmysly. Jednou ho potkám —" Jan se při tom rozpaloval pořád víc a víc — „potkám a chci se ho ptáti, jestli mu ta vydra v jeho rybníku ještě nějakou rybu nechala. Ale on, jak mě uviděl, začne hned s tváří nesmírně učenou: zdali prý vím, od čeho pochází facka, že prý se mu to právě ve hlavě vylíhlo. — Zapomněl jsem hned na vydru. ‚Facka?' řku — ‚od ruky; od čeho jiného? — chcete-li, mohu vám to dokázat.' — Ale on, jakby nic, začal mi vysvětlovati nějaké latinské slovo, které prý znamená tvář, tak nějak: faci — faci — —"

„Snad facies“ pomohl mu Václav.

„I vem je čert; tak to nějak bylo — a od toho prý pochodí facka. — To ti máš mudrlanta! Dělá, jak by se byl z flašky Šalomounovy napil — a je zatím moudrý jako jeho plundry!“ — A Jan si ještě jednou po myslivecku zaklnul.

Václav se smál jak té charakteristice tak Janovu kohoutění, až se za boky popadal. Došli zatím na horu a Václav jal se témě prohlížeti; našel jen násep a příkop — pomník to šerého předhistorického pravěku. O nějaké zdi nesvědčilo ni to nejmenší. — Vrátili se do Středí v pravé poledne.

Unaven nezvyklou polodenní procházkou zdřimnul si Václav po obědě. Když se probudil, dali mu lístek, jejž prý pro něho donesla služka od Mrázů.

Milejšího překvapení zajisté nemohli Václavovi připraviti. Zakaboniv se rozbalil list; vypadla z něho navštívenka, na jejímž rubu stálo známou jemu drobňoučkou rukou napsáno:

„Tedy Ty jsi to byl, co jsi dnes chodil po místech bývalého hradu rytíře Doubka! — Svého přítele jsi při té příležitosti již nemohl navštíviti? To je hezké od Tebe! — Doufám, že co jsi zanedbal ráno, učiníš odpoledne. Očekává Tě s roztouženou náručí Tvůj věrný až do smrti přítel — —“

„Již jsem uvízl v jeho klepetech,“ obrátil se Václav k Janovi, jenž za ním stál nabíjeje pušku.

„Jen dej pozor, ať neuvízneš i v jejích,“ dodal Jan.

„Jeli to tak nebezpečno, pojď se mnou,“ vybídl ho Václav. Ale Jan nechtěl o tom ani slyšeti. „Dej mi svatý pokoj. Já bych nevydržel dělati klidnou tvář k jeho hatlaninám. Máš-li mě trochu rád, nežádej toho ode mne.“

S resignací ve tváři vybral se tedy Václav sám k Mrázovu mlýnu.

Již uviděl v olšině běleti se zamoučenou čepici Adolfovu. Adolf šel s hlavou sklopenou, s rukama na zad složenýma — brejlemi jako by něco hledal, po pěšince proti Václavovi. Tři kroky před Václavem zdvihl náhle hlavu jako z hlubokého zamyšlení a rozpřáhnuv ruce zastavil se.

„Konečně — konečně!“ zvolal theatrálně, „konečně přicházíš opět, abych tě po té době věčnosti sevřel v tuto svou vroucí náruč.“ A objal Václava dosti patrně se mu vzpírajícího.

„Děkuji, děkuji za uvítanou,“ vybavoval se Václav rozpačitě z náruče Adolfovy; „nevěděl jsem, žes nyní tady ve Stření.“

„Ó, za to jsem já věděl hned od prvního okamžiku, kdy's do našeho skromného Eldorada vkročil, že's tu. — Totiž,“ dodal poopravuje se, „poznal jsem tě, když jsi dnes ráno návštěvou svou poctil mé zamilované místečko — to poetické zátiší moje tamhle.“ Ukázal při tom na hrad.

„V skutku byl jsem to já,“ podotkl Václav, jen aby něco řekl.

„Vždyť moje milující srdce ihned poznalo přítele dlouho postrádaného,“ vyletěl Adolf již zase do větrných sfér poesie. „Šel jsem, příteli, tu po této pěšince — jeť to obyčejná moje procházka — a dumal jsem právě o tom, jak nepohodlným zařízením jest to ohromné množství lidských řečí na světě. Kdybych já na příklad nyní zatoužil poznati cizí kraje — a zajel na příklad k Hottentotům anebo k Peršanům atd. — kam pak vystačím s tou hrstkou řečí, jež znám: němčinou, latinou, řečtinou, frančtinou, nepočítaje češtiny?“ — Pan Adolf totiž studoval nižší gymnasium i domníval se býti oprávněn vydávati se za

znalce řečí klassických. Frančtině pak také se na gymnasiu učil celý rok — a dosud si leccos z toho pamatoval — tolik aspoň, tvrdíval, že by se s rodilým Francouzem bez nesnáze dorozuměti mohl. — „A zase naopak: jak znamenitou bylo by úlevou lidstvu," mudroval Adolf dále, „kdyby byla na celém světě jen jediná řeč — jen jediná literatura! Odpadlo by pak to obtížné překládání — vím totiž, jak to obtížno: a překládal jsem přec jen své vlastní básně z češtiny do němčiny! — — to by vše pak nebylo potřebno! — — áh!" vytrhl se náhle sám z proudu, aby se rychle vrhl do druhého — „tu přichází moje sestra; zajisté nemá ani tušení, jaký vzácný host zavítal do skromné domácnosti naší! — Moje roztomilá sestřička Helena — můj drahý přítel a kollega Václav — víš, o němž jsem ti tak mnoho — mnoho napovídal!"

Helena stála před Václavem v růžových šatech a klonila koketně hlavu.

„V skutku, pane Hlavinko," počala sladce, „znala jsem vás již dávno — aspoň vašeho básnického ducha —"

„Nevím, zda se nemýlíte, slečinko, co se té poetičnosti týče," vyrušil ji Václav, jemuž se ty řeči pomalu začaly nechutiti; „já studuji práva, nejnepoetičtější vědu na světě —"

„Ó — a to má býti protidůkazem mých slov?" podivila se Helena; „tu vizte mého bratra — je mlynářem — a jaké krásné verše píše!"

„Nepochybuji — ovšem — arci toť případ kromobyčejný," koktal kloně se Václav.

„Vždyť přece, milý Adolfe, neodepřeš panu Hlavinkovi, aby musu tvou poznal."

„Ó zajisté! můžeš ty třebas přednésti některou mou báseň — třebas balladu tamhle o hradě, víš, kočičko?"

svolil velmi ochotně Adolf; „v skutku, drahý Václave, moje sestra znamenitě deklamuje.“

Václav chtěl opět říci, že nepochybuje, ale v čas ještě si vzpomněl, že to již jednou řekl a tak se jen mlčky uklonil. Pozorovalť, že komplimenty jsou tu na denním pořádku.

Helena se rozplývala tou chválou čepejříc se pořád povážlivěji.

Václavovi zatím vystupoval z té deklamace studený pot na čele. „Ó blažený Jene!“ povzdechl v duchu.

Adolf zatím vypraviv Helenu do kuchyně, aby vzácnému hosti klidné jejich domácnosti nějakou maličkostí se zavděčila — uvedl Václava do besídky, kdež se usadili.

„Avšak Helenka nás vytrhla z naší zajímavé rozmluvy,“ vzpomněl si zase. „Jí také neleží nic jiného v hlavě než poesie. K rozpravě učené nemohl jsem jí dosud přiměti.“ —

Václav jí v duchu politoval. Znamenalť nyní, že asi jedině vlivem Adolfovým stala se takovou. Jaká škoda toho děvčete! litoval jí opětně. Bylať Helena v skutku hezkou. A jakým právem člověk tento přistřihoval veškero okolí své nepřirozeným střihem svým, dělaje z pěkných, obyčejných lidí karikatury? Václav cítil, že se nitro jeho počíná bouřiti. Však opanoval se rychle a znamenal, že Adolf je v plném proudu učeného výkladu o babylonském zmatení jazyků.

„Přemýšlel jsem již mnohokrát,“ slyšel ho Václav vykládati své učené náhledy, „zda by se nedala vytvořiti jedna jedinká řeč pro všechny lidi, ať tak dím, universální řeč, která by z každé řeči něco obsahovala, a již by pak všichni národové přijali. Tím by zlu bylo pomoženo; a já se těším tou skvělou nadějí, že se to mému úsilo-

nému hloubání podaří. Což ty, drahý příteli, o tom plánu myslíš? Není on hoden, aby mu člověk životní síly své obětoval?“

Václav jej poslouchal jako u vidění. Vždyť ten člověk nemá všech pět pohromadě! Počalo mu býti v jeho přítomnosti bezmála úzko. — Co měl říci?

Počal se konečně omlouvati, že ho myšlénka ta originálností svou překvapila, avšak že se mu zdá, kterak Adolf béře na sebe práci, jež by snadno mohla přerůsti jeho síly, — že je ta myšlénka asi předčasnou. —

Avšak tím jen dostal se Adolf do plamene.

„Ó díky, díky!“ jásal rozpřáhnuv k Václavovi ruce; „tedy konečně dostalo se mi zaslouženého uznání — a to od soudce kompetentního! Zajisté přišel jsem na svět daleko před svým časem — proto vrstevníci moji mne nepochopují; domnívají se, ti nadutí hrdopyškové, že kdo s nimi na stejném stupni nevzdělanosti nestojí, že ten je blázen, a místo aby si vážili toho, že mají takového člověka ve svém středu, utopili by ho na lžičce vody. Však já se také té luzy straním — a lituji tebe, příteli drahý, že nucen jsi s takovými nevzdělanci a nevědomci obcovati. Nuže teď oddám se studiím svým tím horlivěji, když ony tvým slovem nabyly sankce.“

Václav byl na konci té řeči všecek pobouřen povstal a snad by nebyl slov svých vážil na zlatých vážkách, kdyby nebyl, vzpomenuv si, že tu je přec jen hostem, svého hněvu vší silou ukrotil. Vsak trvati déle pohromadě s tím člověkem, jenž o lidech Václavovi drahých tak urážlivě mluvil, bylo nemožno.

Rychle tedy se počal poroučeti, a ačkoliv Adolf neměl chuti tak snadno ho propustiti, přece tenkrát Václav stál urputně na svém.

„Ale tak aspoň počkej, až Helenka nějakou pochoutku donese," držel ho Adolf za rukáv.

„Prosím slečinku mnohokrát za odpuštění," vymknul se mu Václav.

„Nu — tedy, když jsi tak neoblomný — ale škoda! kde pak jen ta Helena uvázla? Heleno! pojď honem! Náš host již odchází. — Ona by tě jistě ještě ráda viděla — no já se budu těšiti, že nás zase co nejdříve — zítra — navštívíš! a tu si pak pohovoříme o našich náhledech a plánech! Ty's jediný na světě, můj bratře! (Václav měl co dělati, aby se uhnul objetí.) Nikdy — nikdy jsem si tak od srdce nepohovořil — věru! ale Heleno! No škoda — škoda! Tak s bohem, s bohem! na shledanou!"

Václav upaloval ze zkaženého vzduchu Mrázova mlýnu, jako by mu mlýn nad hlavou hořel.

Nyní pustil teprve uzdu svým vzbouřeným citům! — Avšak hněv ustoupil politování, když vzpomněl Heleny. Onať nezavinila ničeho: veškera odpovědnosť padala na hlavu Adolfovu. — Avšak — zarazil se náhle — nejsou oni v tom stavu spokojeni? Nejsou v pošetilosti své šťastni? Měl on právo, je z klidu jejich vzbouřiti, ukázati jim, že kráčejí cestou nepřirozenou, že až dosud nejsou lidmi — nýbrž karikaturami lidí? . . .

V takových myšlénkách došel k zámku; tu zaslechl dívčí smích a hovor, v němž — jakož to ve střenském zámku již jinak býti nemohlo — rozeznal hlas Katuščin.

Šel po hlase — medový zápach ho ovanul.

Tu za rohem zámku rozkládala se velebně košatá lípa a pod ní stály lavičky, na nichž si hověla polesných děvčata.

„Á tu přichází náš hrdina z pruské války," vítala ho Katuška běžíc mu naproti; s ní zdvihly se i ostatní

a obsypaly ho otázkami. Ale Václav nespěchal s odpovědí; on se zadíval pod lípu, kde zůstala sama jediná dívka — jemu dosud neznámá seděti pilně šijíc.

Katuška zpozorujíc, kam se zahleděl, jala se ihned představovati: „Naše milá přítelkyně Marie Bláhova. — Tobě asi již nemusím Václava představovati, Maričko? Znáš ho již z našich řečí tak dobře, že bys ho sama našla mezi tisíci.“ A nedadouc ani Maričce ani Václavovi dostati se k slovu, zahrnula již zase Václava desíti otázkami: jakže pochodil u pana Adolfa, zdali ho nevytrhl z básnění, co dělá slečna Helena — a chudák Václav nevěděl honem, kudy z konopí. Byl by rád trochu pozoroval svou novou známou, a Katuška ho nepřipouštěla k dechu. Konečně se stával hovor všeobecnějším, a Václav, aby pozornosť se sebe úplně odvrátil, chytil malou Emilku, posadil si ji na koleno a houpaje ji pozoroval Maričku, která málo účastníc se hovoru hleděla si pilně své práce. Jen po chvíli vždy utkvěla na Václavu pohledem. Byla jemné, bledé pleti, a temné oči její obestřeny byly stálým závojem teskné melancholie. Mluvila málo, však slova její melodickým hlasem pronesená hřála, rozehřívala: bylať mluvena od srdce. — Jaký to rozdíl mezi ní a affektovanou Helenou! Václav kochal se vědomím, že jest zase mezi lidmi, lidmi srdečnými, přirozenými.

Poznamenal po chvilce, že, soudě dle lašského dialektu, jakým Marička mluvila, není střenskou rodačkou?

„Ovšem — bezmála bych nebyla ani vaší krajankou, neboť ze svého rodiště mám jen kousek na hranice slezské.“

Byla tedy z té milé krajinky, v níž Václav tak rád dlíval, jež byla kolébkou zemřelé matičky jeho, v níž poznal ten dobrosrdečný lid! Jak se mu dnes zdálo to různořečí v jejích ústech libým, měkkým! —

Katuška navrhla malou procházku kolem zámku. — i zdvihli se. Nyní teprve všimnul si Václav postavy Maruščiny: byla vzrůstu štíhlého, a celá bytost její měla na sobě pel oné jemnosti, pro niž neznáme krásnějšího jména než: ženskost; jež svatou úctou plní každého, jež úsměvem odzbrojuje a snivým pohledem plným dobroty z nepřátel činí si otroky. Oj, snivé oči — snivé oči — jaké to kouzlo v sobě chováte! — Dlouho nebyl si Václav vědom toho účinku snivých očí, účinku bledé tváře dívčí; teprve v tomto okamžiku pocítil, že se v něm děje něco, čemu se nevědomky poddával...

Zadumal se a šel vedle ostatních jako ve snách...

Co se to s Václavem dělo? Katuška pohlédla tázavě na něho. — Byl to ten Vašek, který je včera překvapil v zahrádce, jenž pln smíchu a živosti přestupoval práh tohoto zámečku? Kde byl Václav v myšlénkách? — Bloudil v jakési zahradě — podle něho šla dívka — ale to nebyly snivé oči Maruščiny — ani její bledá tvář. — To děvče vedle něho bylo sám smích; pobíhalo sem, pobíhalo tam, laškovalo s ním jako s loutkou, škádlilo a zas ho udobřovalo hladíc ho po tváři. — Kdo byla ta dívka? — — ah! vzdechl z hluboka.

Hahaha! zazvonil vedle něho Katuščin smích. „No tys tam u svého přítelíčka Adolfa nasákl vzdychavostí. Už mně tam do smrti nesmíš!“ A zase spustila svým zvonivým smíchem.

Václav nevěděl kam dáti oči. Co si to o něm Marička pomyslí? Sotva se s ní seznámí a již dělá takového morousa! Zdálo se též, že Marička podivně pozoruje zamyšlenou tvář jeho, která nesouhlasila nikterak s tím obrazem, jaký o něm jí vymalovala polesných děvčata.

Marička právě již odcházela domů. Tu seznal Václav,

žeť nejvyšší čas, aby situaci změnil ve svůj prospěch. Navrhl, aby šli Maričku vyprovodit — a tak sešli s pahorku zámeckého dolů do vsi. Bylo již pološero — táž asi doba, jakou Václav včera do Stření dorazil.

Nad chýže slamou kryté nesl se vzhůru modravý kouř, a na okolní kopce kladla se mlha ...

„Tak krásně je tu," pravil Václav Maričce popošed s ní o několik kroků před ostatní společnosť. „Jak blaze je vám, jimž dopřáno prožiti život ve čistém, rajském vzduchu venkovském, jenž nezná vášní, jímž nezmítají bouře velikého světa. — Jak blaze je vám, co žijete v zátiší tak milém, v kruhu přátel srdečných."

„A přec bych ráda seznala ten život velký, plný ruchu, hřmotu a velkolepé práce; byla blíže pramenům, všeho toho, čeho venkovu jen odpadky se dostávají."

Ubohá! myslil Václav; kdybys život ten seznala, zkusila a shledala, že celý ten život jest jenom pln strázně, že popudem k činnosti tak velkolepou se zdající je sobectví, ctižádosť a závisť — kdybys prohlédla tu líčenou zevnější krásu, kdybys viděla všecky ty choré, bledé tváře — oh! tolik bledých tváří — kam by se poděl ideální tvůj názor. Václav měl zkušenosť tu, však litoval, že ji má — a maje za blažena každého člověka, kdo ku poznání holé pravdy nedošel, nikomu ku poznání tomu nenapomáhal. Že ale ani proti svému přesvědčení mluviti se neodvažoval, stávalo se obyčejně, že nedovedl rozmluvu podobnou vésti dále. A tak i nyní svěsiv hlavu zadumal se opětně. Na štěstí Marička neuhadujíc, co se děje v nitru jeho hovořila po malé přestávce opět dále: „A zase — máte pravdu — myslím, že bych velmi tesknila po těch lesích a chudých horských chýžkách. Ó jistě, jak krásně je v těch lesích! Kolikrát umdlená chůzí usedla jsem do mechu a byla

svědkem toho rozkošného života lesního, pozorovala bystrou srnku, nebo skoky veverky. — Ó dobře máte! Nedala bych svůj divoký les za nejkrásnější parky velikých měst, bublání potůčku za hučení veliké řeky — ani tu bílou chaloupku za vaše pošmurné paláce. — Hle! tuto můj palác!“ dodala pak zastavivši se před jednoduchým, přívětivým domkem, v němž s bratrem bydlila.

Podávala mu ruku. On váhal ji uchopiti, ale pak chopiv se jí, nepouštěl, zahleděl se jí do tváře, která pod pohledem tím zaplála temným nachem. Co bouřilo jemu v nitru, to vyjevil jí tento pohled. —

„Dobrou noc!“ zvolala náhle Marička blížícím se děvčatům polesných. Václav pustil její ruku a odstoupiv přál jí chladně dobrou noc. Nechtělť se prozraditi; rychle se tedy obrátil a šel k zámku nazpět. Pocítil lehké chvění: vždyť držel ruku její ve své — a očima vpíjel se tak důvěrně do tváře její; — sladké trnutí proběhlo mu údy. Zdálo se mu, že někdo otvírá za ním okno — mimovolně se ohlédl: večerním šerem pozoroval v okně postavu, ana sklání hlavu ku kvítkám na okně postaveným — zajisté otevírala jen, aby ta kvítka měla čerstvý vzduch!

Václav byl rád, když přišli nahoru, a jen že povečeřeli, vzdálil se do své světničky, omlouvaje se, že má psáti nějaké listy.

Ovšem měl psáti listy — jen že jich nepsal... Rozchodil se po světničce — a zamyslil. —

„Piš nám hned, jak dojdeš,“ zněl mu v uších jakýsi hlas; hlas do nedávna tak milý — od nedávna zněl jako výčitka...

Chtěl psáti — namočil péro — a přemýšlel, jak by měl list začíti — ještě nikdy mu list nedělal takových obtíží! — Přemýšlel a jezdil perem po papíře. Náhle se

zahleděl na papír — četl na něm: Marička — Marička — Marička — byl v myšlénkách nevědomky psal její jméno. Mrštil perem, vstal od stolu a ulehnul.

Usnul s pevným předsevzetím, že zítra ráno odejde do lesů se strýcem polesným anebo s Janem a že se nevrátí až večer.

V skutku odešel záhy z rána; paní polesná protestovala, dokud ji slyšeli, proti tomu plánu a volala za Václavem, že ho bude k obědu čekati, ale Václav směje se stál na svém pevně. Chce prý, pravil, také jednou zkusiti, jak to chutná, když člověk chodí po celý den nemaje v ústech než kousek suché kůrky. Strýc měl z toho velikou radosť. Bylť mužem otužilým, a hochy své všechny vychoval takovouto drsnou methodou i spravedlivě hněval se na ty bobaprázdné vychovatele, jichž chovanci vycházejí do světa zchoulostivěli a vyhýčkáni...

Bylo již pozdě večer, když se Václav vrátil; únavou klesaly mu nohy; dnes věru nemusil dlouho čekati, až mu spánek zavře víčka.

Vstal následující ráno čilý a bystrý. Katuška uvítala nelíčenou radostí jeho usmívavou, do červena vyspalou tvář, a ačkoliv by ráda byla jej měla doma, by měla s kým laškovati, vypravila jej přece raději do lesa, jenž měl naň tak blahý účinek. A věru poradil se Václav znamenitě, když chůzí lesní léčil vzbouřený poklid své mysli. Pozorovalť, že v srdci jeho děje se obrat jakýs — lekal se ho, neb nedozíral jeho následkův. —

Však celodenní procházka se strýcem a ty hovory jejich brzo vrátily mu klidnou mysl. Zdálo se mu, že jest již zase dosti pevným, aby odolal útoku snivých očí. — —

Když se dnes z odpolední procházky své vracel domů, zamířil pod lípu, aby si odpočinul. Zaslechl hlas důchodního. S kým pak se asi baví? — Pod lípou seděla Marička. Když Václava spatřila, polil ji růměnec. On to znamenal a srdce v něm zabušilo. Litoval toho, že sem zašel, však teď odejíti již nemohl. Vrhl se tedy udatně do boje.

„A — vy zde besedujete," oslovil je, usadiv se k nim. —

„Čtu slečně Maričce monolog Hamletův," vysvětloval důchodní Václavovi.

„Jakže!" zhrozil se tento, „a to je věru amusantní lectura! A vy jste při tom, slečinko, neusnula?"

„Musím tedy vysvětlovati opět," jal se znovu mluviti důchodní. „Vzal jsem tuto knihu slečně Maričce z rukou. Seděla tady sama tak zahloubána do Hamleta, že neslyšela, neviděla — a když jsem knihu uchopil, polekána vykřikla. Snad myslila, že to na ni přišel ten duch, otec Hamletův —"

„Je to pravda, slečinko," ptal se Václav, „skutečně vy sama jste knihu četla? Ó, řekněte, že vás pan důchodní předčítáním svým chtěl trápiti a kterak jste mi velmi povděčna za to, že jsem vás příchodem svým zbavil muk dlouhé chvíle."

„Lituji, že vám nemohu učiniti po vůli, pane Hlavinko; věc se má skutečně tak, jak pan důchodní na mne žaloval, a mně nezbývá, než prositi vás za odpuštění, že jsem si tuto knihu vzala nežádavši za dovolení. Šla jsem okolo vaší světničky, a — odpusťte již ženské zvědavosti — nahlédla oknem dovnitř. Vy jste tam nebyl, ale za to ležela u okna na stole tato kniha. Nemohla jsem odolati i podívala jsem se do ní. Hamlet! Zdálo se mi, že jsem to jméno kdysi slyšela — vzpomněla jsem si, že můj bratr

kdysi o někom řekl: ‚To je také takový Hamlet!‘ — Pak doložila přidušeně: „Nemyslila jsem, že budete na knihu tak žárliv —“ a oči, které se zprvu trochu zajasnily, obestřely se zase těžkým závojem.

„Tedy se zase osvědčilo staré přísloví, že zapověděné ovoce nejlíp chutná!“ jal se Václav kazatelským tónem polo komicky mluviti.

„Jak!? Nazýváte Hamleta zapověděným ovocem?“ zvolal důchodní vytřeštiv prudce oči na Václava. Marička rovněž pozdvihla náhle očka a utkvěla na okamžik s výrazem podivu tázavým pohledem na tváři Václavově, ale ihned zas je sklopila tím hlouběji; na tvář její vzlétl lehký ruměnec a její nožka počala hrnouti před sebou písek.

„Bude vám podivno,“ odpovídal Václav, „slyšeti o Hamletu takový úsudek paedagogický z úst jinocha, jenž studuje práva. Však i když vyznati mi jest, že jsem výrazu toho použil jen z nedostatku jiného vhodného — přece bych slečince sám té knihy nikdy byl neodporučil.“

Důchodní zavřel knihu a upřel tím bystřeji oči na Václava, jakoby čekal ještě mnohem více, hlavní věc, důvody, pohnutky. —

„Nuže poslyšte: „Být či nebýt!“ počal Václav odříkávati zahleděv se na sklopené oči Mariččiny:

„Zda šlechetněji duchu snášeti
ostny a hroty vzteklé štěsteny,
či zbroje se na příval nátisků
vzdorem je skončiti? — —

Jaká to pěkná slova a jaký jed v nich ukryt! — Proč buditi před časem — a snad svévolně, bezpotřebně — všecky ty bouře duševní, o nichž by srdce žijící v zátiší snad nikdy nezvědělo? Nač pamatovati člověka na útrapy

nesčíslné, jimiž by jej osud obmysliti mohl? Já aspoň nemohu nazvati šlechetným člověka, jenž sám sténaje pod tíží bolu a s osudem i světem jsa v rozepři i svého bližního připravuje o to jediné a nejdražší dobro — poklid mysli a oddanosť v osud svůj.“ — Kdyby Václav, jenž slovy těmi již mířil na samého důchodního, byl obrátil se k Maričce, byl by viděl, jak ona po celou tu dobu smutným pohledem svým tkvěla na něm; a pohled ten jakoby v tušení mluvil: Ubohý, on je nešťasten!

„Dle vaší theorie, pane Hlavinko,“ odvětil mu důchodní, „by tedy lidé nesměli odvážiti se přemýšleti o sobě, o světě, ani o příčinách toho, co jest — nýbrž sedíce hezky v teple žíti si bez myšlénky, idyllicky ze dne na den. — Proč jste mi to neřekl před třemi lety? byl bych vám dal dobrou radu, — abyste totiž studoval theologii, — neboť tuším práva vás nezachránila ani od skepse ani od světobolu?“

„Té rady bych byl nepoužil, pane důchodní; neboť by byla již před třemi lety přišla pozdě. Vyznávám, že jakým jsem teď, byl jsem tehdy již také.“

„Aj, již tři léta hledáte marně poklid duševní?“ A pohled důchodního utkvěl s účastenstvím na Václavu.

„Právě proto, že znám, jaká to jsou muka,“ rozhorloval se Václav, „mám tolik lásky k bližnímu, abych nikomu jich nepřál, tím méně pak, abych koho zbavoval pokladu nějakého proto — že ho sám nemám. — Vizte tam toho sekáče na poli! On seká na cizím za bídný peníz — ve svém domově má jenom jednu kamenitou stráň, kde se mu nedaří než zemčata — a on si při tom zpívá, a ví přec, že to krásné obilí, jež seká, není jeho; on si vesele zpívá, neboť nehloubá, *proč* není jeho. — Myslíte, že by dobře udělal, kdo by ho na takové myšlénky přivedl? —

Anebo vizte v kostele tu stařušku, ana se vroucně modlí, aby bůh dětem jejím štěstí popřál. — Myslíte, že by jí posloužil ten, kdo by v ni zasel símě pochybování?“

Za této řeči kroutil důchodní usmívavě hlavou. „Tušim, pane Hlavinko, že se v této věci neliší naše mínění od sebe, myslím však přece, že ani vy nejste v šiku nepřátel pravdy a — —“ Důchodní chtěl ještě něco říci, však Václav ho předešel.

„Lituji jen jedné věci, že pravda není vždy blaživa. A co pomůže píditi se po pravdě, zbavuje-li blaženosti? — Já vytkl bych lidem za nejvyšší cíl: Buďte šťastni!“

„I když by tohoto štěstí nabyli nepravdou?“

„Nenazývejme nepravdou, co můžeme míti za krásný, blaživý sen!“

„Jen škoda, že pak procitnutí je tím trapnější!“ odtušil téměř zlomyslně důchodní.

„Však my nejsme oprávněni, z tohoto šťastného snu koho buditi,“ horlil Václav.

„Dobře, ponechejme tedy každého samému sobě, ať si sní jak dlouho chce. Ale když se pak přece jednou probudí — pak pozná: Bože! to vše byl jenom sen! — A pravda? Ta holá skutečnost, šlapoucí v prach vše ideály — ho ohromí — a on, nemá-li náhodou pevné vůdčí ruky — klesati bude hloub a hloub, a stane se snad obětí zoufalství.“ —

Za těchto slov důchodního objevilo se u rohu stavení děvče sloužící u doktora Bláhy a vyřizovalo Maričce vzkázaní od pana doktora, aby přišla domů.

„A co se stalo?“ ptal se důchodní.

„Je tam nějaká žena s pohmožděnou rukou.“

Marička slyšíc to rychle se zdvihla. „Dokončíme

podruhé,“ pravila k Václavovi a důchodnímu; „dohodněte se zatím o theorii, já půjdu provádět praxi.“

Udiven jsa obratem tím nebyl Václav nějakou chvíli ani slova mocen. Konečně obrátiv se k důchodnímu zvolal: „Jaké to děvče! Toť anděl sám! Z čeho by jiná omdlévala, — ona jde a obvazuje rány: neštítí se bolestí tělesných — a seznamuje se s tou prohlubní strastí lidského ducha,“ dodal pak pohlédnuv na odloženého na lavičce Hamleta.

„Není to děvče,“ odpověděl chladně důchodní, „jakých jde patnáct na mandel. — A u takové je pak poznání nezbytným.“

„Avšak k čemu má býti poznání dívce,“ horlil Václav, „jíž úloha jiná vyměřena než myslícímu muži, — ženě, která v té právě věci má až do posledního vzdechnutí dítětem zůstati, která nás svým poetickým nazíráním do světa má se skutečností smiřovati? — A k čemu konečně má toto strastiplné poznání býti tolika lidem, kteří by bez něho byli bývali šťastni?“ —

„Hm“ — usmál se důchodní — „k tomu, aby projdouce touto trpkou školou poznání a zkušeností vytříbili se, aby svlékše starého člověka jenž bývá obyčejně sobcem — oblékli nového, jenž ví, co to jest láska k lidstvu.“

„Vidím, že opakujete starý náhled o tom, jak dobro prýští se ze zla: pročež že zlo je nutno. Já zase došel jsem tak daleko ve svém uvažování jako Byronův Kain: Když lidé prošedše školou utrpení docházejí štěstí — zda nebylo by lépe, aby zla vůbec nepoznali?“ —

„Čítám se též mezi ctitele velikého lorda,“ vyznával důchodní — „avšak v této věci příčí se jeho myšlénka mému přesvědčení. Uznávám zlo, neštěstí, utrpení — snad ne za nezbytno — avšak za potřebno k dosažení pravé

blaženosti. Neznám jiné cesty, která by k ní vedla, kromě této kamenité neschůdné stezky, nad níž zuří ustavičné bouře. Marně bloudí, kdo ji chce obejíti; nedojde ku bráně pravé, trvalé spokojenosti!“

„Dovolte, pane důchodní, ať vás za radu vezmu ve zvláštním případě. Vy znáte dobře pana Adolfa Mráze. a znáte tedy jeho dosti podivínskou povahu. Vidíte — bylo mi ho onehdy líto, když jsem viděl, na jakém scestí jest — že upadá do bezplodného, ničemného mudrování, z něhož nic nekouká, a že mrhá čas mizerným veršotepstvím. Ale pozoroval jsem, že je při tom spokojen; ten kruh myšlénkový, v jakém se pohybuje, nedá mu zakusiti nepokojů duševních — on je šťasten; — a já bych si nebyl mohl odpustiti, kdybych jej byl vytrhl z poklidu a postavil do víru bouří. Ať raději dělá verše, aby v nich mohl fabrikovati bol, než aby mu bol skutečný přiváděl verše do péra.“

„Ta změna by se vám na něm ani nebyla povedla,“ smál se důchodní; „již jsem to zkoušel já vzrušiti jej z jeho spánku k životu — avšak je to u něho marno. I jeho sestra nasákla tím vzduchem — i u ní je vše práce marna. — Ale řekněte mi na své svědomí, pane Hlavinko, zda byste chtěl býti takovým nanic člověkem jako ten Mráz? Či můžete ho nazvati v pošetilosti jeho šlechetným? Ptejte se lidí, čím komu prospěl — uslyšíte naň jen nekalé neb aspoň pohrdlivé řeči! On zavadil o vzdělání — — a zůstal na polocestě státi. Jest proto, jako každý nedouk, domýšlivý, následkem toho hrdý — a tvrdý k neštěstí jiných — neboť dosud neví, co to bída!“

Proti tomu nebylo odvety.

„Vy se tedy domníváte, že každý člověk, jenž chce se státi dokonalým, přijíti musí k poznání a projíti pak tou trpkou školou bouří?“

Důchodní pohlédl na Václava; v pohledu tom bylo čiré podivení. „A nejste vy sám uprostřed bouří přechodních? — Či rozvíjíte vy se pochodem nepřirozeným, zvláštním?“ otázal se pak.

Václav sklonil málomyslně hlavu.

„A jak se to skončí u všech?“ zeptal se pak s takou oddaností, jakoby důchodní byl Sibyllou.

„Slabé duše podlehnou — a těm není vyváznutí jiného než —“ nedomluvil, jen mávnul rukou; „jiní zase utlumí všecko poznání, nemajíce srdnatosti protlouci se tím vojem útrap, aniž také dosti zmužilého sebezapření opustiti náhle tento krásný svět; konečně poslední, vyvolení, protlukou se svírající je zevšad skepsí, nihilismem, světobolem, bolem lásky zhrzené i mukami sebezhrzení — protlukou se jimi na světlo svobody a pravdy a vedeni jsouce velikými idejemi lidstva nalézají klidu duševního v práci nás i jiné oblažující. Jsmeť odsouzeni žíti ve vězení, jež nazývá se světem — nuže čiňme si vzájemně vazbu tu snesitelnou. Naším prvním heslem buď: láska — a budeme šťastni.“

Důchodní vstal a podal Václavovi pravici a upřímně mu ji stiskl. Pak odešel do svého obydlí.

Václav zůstal pod lipou seděti. Nad ním poletoval roj včel, a sbíral med z vonných květů lipových. Bylo mu to bzučení tak milé, přítulné, blaživé; zdálo se mu, že všecky ty včelky jsou takovými sekáči jako tamhle ten na protější stráni, jenž dosud vesele si prozpěvoval a kosu poklepával — —

„Tak vracíme se po dlouhém bloudění a přemítání zase k tomu, cos Ty, božský spasiteli, za zákon i proroky postavil, hlásaje evangelium lásky . . . .“

S věže kostelní zazněl zvonek. Zvonili klekání. Sekáč

naproti smekl svůj širák a podepřev složené ruce o kosu modlil se „Anděl páně.“

Jak dávno tomu již, co nenaslouchal Václav zvukům zvonu vybízejícího k modlitbě s takou nábožností jako dnes! Dnes rozezvučely se mu všecky zvony — a zněly tak slavnostně; vzduchem nesla se líbezná harmonie — byla to chvíle sváteční, chvíle, jejíž vládkyní byla poesie.

Zdálo se, že klid slaví vjezd svůj do srdce Václavova. V okamžiku tom byl by láskou svou obsáhl veškeren svět — byl by nerozpakoval se dáti život svůj za trpící lidstvo. Srdcem jeho zvučel jediný akkord tak vábný, tak oblažující: láska! Ó, kéž by mohl vrhnouti se duši stejně s ním cítící na rozbouřená prsa — a jediným žhoucím čistým polibkem vysloviti svatý cit srdcem se mu proudící!

Nedaleko ozval se hlas — to Marička! Chtěl vyskočiti, běžeti jí naproti, klesnouti k nohám — však probůh! vždyť on — nesměl! Jediný hlas zvrátil všecku harmonii okamžiku předešlého v dissonanci — hlas to hrozný, zahlušující — to hlas svědomí! Václav nesměl vzhlédnouti na Maričku okem láskou roztouženým!

Jediný paprsek — a po něm tím větší tma! —

— — — — — — — — — — — — — — — —

Sekáč naproti přehodiv kosu na rameno ubíral se domů. O, co by byl Václav dal za klidnou mysl jeho!

~~~~~~~~~~~~

Opět odešel Václav nazejtří ráno do lesů, žádaje od nich, čeho mu dáti mohly jen na chvíli, ježto na vždy toho nabyti nelze — zapomenutí!

A zdálo se, že s myslí veselejší se vrací zpět.

Na odpoledne téhož dne pořádal důchodní malý výlet
~~~~~~~~~~~~

do lesa, k němuž pozval též Helenu. Pravil zlomyslný důchodní Václavovi, žeť se přece musil postarati o deklamatorní program.

Cílem jejich bylo skalisko strmící ze stráně údolní kolmo až k vrcholům stromů. Došedše na místo rozložili se po mechu pokrývajícím témě skaliny. A sotva se poněkud rozhovořili, požádal důchodní jakožto pořadatel výletu Helenu za přednesení některé básně Adolfovy.

„Snad zná slečinka jeho elegii na onen hrad nad mlýnem,“ přidal se k myšlénce důchodního Václav. Znamenalť dobře, že by mu zlosť jen tolik pomohla co Janovi, jenž leže za ním hryzl ho vztekem do ramene.

Heleny nebylo potřebí dvakrát prositi; a brzy rozléhaly se lesem překrásné verše, dítky Adolfovy Musy, deklamované pathetickým hlasem Heleniným. Nikdo ovšem nevěděl z deklamace nic, a Václav pamatoval si jen první verš:

„Oj! vy černé věže!“

Hlučný potlesk odměnil deklamatorku. Však ona jsouc již v proudu, nemínila tak snadno se své výše sestoupiti.

„Ta elegie se mně ani tak nelíbí, jako jiná báseň lyrická, pravila upírajíc oči na Václava, jakoby čekajíc na jeho vyzvání.

„Nesmírně se nám zavděčíte slečinko,“ pravil on, podržev ovšem pro sebe: čím.

A již zase spustila:

„V mém srdci smutno, podivno,
že ani nevím, jak —
a hned zas skáče radostí —“

„A neví, chudák, proč —“ vskočil jí rychle do deklamace důchodní. Jan chtěl vypuknouti ve smích, ale včas ještě jej stlumil vtlačiv tvář do mechu.

„Ne — tak to není, pane důchodní, toť by se přece nerýmovalo;“ i počala zas nedadouc se másti:

„— a zase skáče radostí,
jak po mezi ten pták. —
A já jdu lesem s bolem svým —
Mus štědrých milenec;
má hlava klesá k zemi níž —
na tváři bledý ruměnec . . .“

„Bledý ruměnec?“ zdvihl se z mechu důchodní.

„Nu ovšem; viďte, to zní poeticky?“ dožadovala se pochvaly Helena.

„Hm, hm,“ — natáhl se zas důchodní.

Však bylo nebezpečí, že zbývá jim snésti ještě hodnou sílu těch skákavých a vzdychavých veršů; i vzchopil se Václav chtěje proud té poesie přetrhnouti a nadšeným hlasem zvolal: „O blahoslavené Stření, jež plodíš takové poety! — A třikrát blahoslavené, že odchováváš tak citu plná srdce!“

„O, že tu není básník sám!“ posteskla si Helena, „aby sám slyšel chválu svou!“ a vděčný toužný pohled byl Václavovi odměnou.

„Veverka!“ zvolal v tom Jan ukazuje na blízký strom. Skutečně tam skákala veverka rychle uskakujíc se stromu na strom. Václav chytil Janovu ručnici a běžel za ní s důchodním a Janem. Nemohlo býti vítanější příležitosti, aby se vyhnul deklamaci, která by nebyla tak snadno vzala konce.

Dostihli veverku v malé vzdálenosti od skalky. Seděla na haluzi a dívala se bystře na ně. Václav namířil, ale hned sklonil pušku, řka: „Nemohu ji střeliti, je mi jí jaksi líto.“

„Jděte, vy jste baba,“ smál se důchodní, „ukažte,

já ji srazím.“ Na ta slova Václav pozdvihnul pušku a střelil. Rána zahoukla lesem . . . .

Týmž okamžikem doletěl k nim výkřik od skalky; obrátili se, a tu již spěchala k nim Katuška volajíc: „Probůh, pojďte honem, Marička spadla se skalky!“

Václav upustil pušku a spěchal dolů pod skalku. Tam ležela na zeleném mechu bezduchá Marička. Ve tváři vždy bledé nebylo ani kapky krve.

Kus od ní ležel Václavův klobouk.

Václav vrhl se k ní na kolena a chytil hlavu její do svých dlaní.

Již také doběhli Jan a důchodní a ostatní společnosť. Nikdo nevěděl rady, až první se vzpamatoval důchodní. „Jene, utíkejte rychle pro povoz do zámku. Také doktora přivezte s sebou. A vy, děvčátka, doneste tam z potoka vody.“ Pak přiklekl k Maričce. „Je mrtva?“ ptal se šeptmo Katušky, která naslouchala dechu.

Jakkoli však řekl slovo to šeptem, Václavu bylo, jakoby je mu byl hřímal stonásobným hromem. „Mrtva!“ vykřikl a proud slzí vyhrnul se mu na chladnou ruku Mariččinu, již líbal.

„Je živa,“ řekla Katuška; „dýše, ač slabo. Bojím se více, že si něco zlomila.“ Pohlédla při těch slovech nahoru na skálu měříc výšku její. Skalka byla na tom místě asi 3 sáhy vysoká. Důchodní sledoval její pohled. — A co to zas? Nahoře na samém kraji skály stála Helena a hleděla na ně dolů. Ruce měla sepiaty, ale nejevila hrůzy, nýbrž jakési nadšení.

„Blázní to děvče?“ dopálil se důchodní.

„Nespadněte, Heleno!“ volala Katuška.

„Jdete hned od kraje?“ poroučel důchodní.

Ale Helena jakoby jich neslyšela — stála tam pořád a oči její zářily.

Důchodní vyskočil a běžel nahoru k ní a odvedl ji se skály dolů. Ona se nebránila, ale tvář její se také nezměnila. Když přišli dolů k Maričce, chytila důchodního za ruku a pravila pathetickým hlasem: „O, proč jsem to nespadla se skály já? Jak krásná by to byla smrť! Vy všichni byste stáli okolo mne lomíce rukama, a Václav by klečel podle mne a líbal by chladnou ruku moji slzami zmokřenou — Adolf by na mě napsal balladu — ach! jak to Maričce závidím!“

Štěstí, že každý byl zaměstnán nehodou Maričky, a že tedy řeči Heleniny nikdo nedbal. Neboť právě počínala se Marička probírati z mrákot.

Důchodní odvedl Václava, jenž neďovedl žalu svého udržeti na uzdě; obávalť se, aby chování Václavovo Maričku více nepobouřilo: „Jak se to jen stalo?“ ptal se Katušky, která s nimi šla.

„Když jste odběhli veverku zastřelit,“ vysvětlovala ona, „vzala Marička tvůj klobouk, Václave, kterýs tam nechal ležeti, řkouc, že ti dá zaň kytku, a prosila nás, abychom jí neprozrazovaly. Ohlížela se po kvítkách, když ji naše Gabriela upozornila na krásné pomněnky pod samým pokrajem skály. — „Ah, ty mu tam dám,“ řekla radostně Marička a seskočila na úzký výstupek. „Aby jen nepřišli, než budu hotova,“ pravila a ve spěchu zdobila ti pomněnkami klobouk. Při tom ovšem nedržela se rukou ničeho. V tom houkla rána, Marička, stojíc na úzkém kluzkém kameni nad propastí, se lekla, sklouzla a zmizela pod skalkou. — Tu ta kvítka ještě za kloboukem zbyla,“ dodala Katuška podávajíc Václavovi klobouk.

„Oh! prokletá kvítka, jež jste zavinila její nehodu!

Jaká to kletba na mně lpí, že kam kročím, poklid a štěstí odnímám!“ A vypukl v nové bědování.

Důchodní jej těšil, až jej poněkud uchlácholil. Václav strhl klobouk s hlavy a zadíval se na ty modré nevinné pomněnky — ty tam dala její ručinka . . . a Václav počal je horoucně líbati. Důchodní se naň díval a kolem úst mu pohrával úsměv, ale jevila se v něm jen láska a dobrota.

Náhle objal prudce Václava. —

V tom zahrčel v údolí vůz. Katuška odskočila pod skalku; a za chvilku, když vůz zase údolím hrčel, vrátila se k důchodnímu a Václavovi a pravila: „Tedy přece; levá ruka je zlomena.“

Jaká to byla noc pro Václava! — —

„Můj synáčku, tebe netrápí jen ta včerejší příhoda,“ pravila paní polesná na druhý den Václavovi přišedši k němu do světničky, odkud nechtěl dnes nikam se hnouti. „Neboť za to ty nemůžeš, co se včera stalo. Tebe tísní něco jiného . . .“

Místo odpovědi vrhl se Václav tetě na šíji a zaplakal.

„Pojď, mé dítě, posaď se vedle mne a odlehči sobě. Pověz své tetě, co tě trápí a spadne ti těžkosť se srdéčka.“

Dobře to hádala paní polesná; četla na smutné tváři Václavově, že mu srdce krvácí.

„Vy jste dobrá jak anděl, drahá tetinko,“ počal Václav, „a nechci vám smlčeti svého neštěstí. Vždyť tuším, kdybych neměl komu se sděliti, že bych sešílil.“

Přejel si rukou čelo i oči a uchopiv pak ruku tetinu políbil ji vřele a nepouštěje jí ze své mluvil: „Vy víte,

drahá tetinko, jak — nedlouho po smrti nebožky matinky mé, po onom dni, jenž byl příčinou tolikera neštěstí mého — otec vida blížiti se i svůj konec, povolal do domu našeho tetu Amalii, vdovu po svém bratranci, aby v případě jeho smrti jmění naše spravovala. Bohužel nebyla obava otcova bezdůvodna. Teta Amalie přijela se svou dcerou Eliškou sotva několik dní před otcovou smrtí. . . . Vynesli jsme ho za matinkou . . . Vy znáte Elišku" — obrátil se pak Václav náhle k paní polesné — „víte, jaké to děvče dobré, hezké a plné ohně —" Odtud mluvil Václav pomaleji, jakoby s přemaháním. „Studoval jsem tehdy v blízkém P . . . a trávíval prázniny doma. Vycházel jsem po několik prázdnin málokdy do společnosti jiných obmeziv se na společnosť onu, kterou mně poskytovala naše domácnosť; většinu času prolaškoval jsem s Eliškou, která nepoznavši dosud touhy po hlučném životě společenském ráda dlívala se mnou buď mě dle bujné povahy své škádlíc, buď zapřádajíc se mnou hovory vážnější. Ó jak jsem býval v těch chvílích šťasten! Zdálo se mi, že v srdci se mi usídlila ta jedině pravá láska, zdálo se mi, že Eliška jediná může mě šťastným učiniti. — —

Procházívali jsme se zhusta samotni po zahradě, po blízkém lese. Teta se o nás nemnoho starala — aspoň se zdálo, že ona nic proti tomu nemá, vidouc mne a Elišku neustále spolu, vidouc naše laškování a slyšíc naše hovory, jež — čím víc Eliška dospívala — braly na sebe ráz milostný. Ba všichni domácí uvykli tak tomu, viděti nás pohromadě, že si šeptali velmi hlasitě o nás jak o snoubencích . . .

Loňské prázniny v posledních dnech — mluvil jsem již častěji o svém odjezdu — a Eliška při těch slovech vždy z veselosti náhle se zasmušila. Poslední den k večeru

seděli jsme — Eliška a já — ve světnici u kamen, ve kterých poprvé ten podzim praskal oheň; — venku skučela vichřice a říjen opovídal svou vládu. Bylo nám příjemno u kamen a v teple zářících očí. — — V rozmluvě nastala přestávka — oba bezděky vzpomněli jsme na můj zítřejší odjezd.

„Budeš pro mne plakati, Bětuško?“ ptal jsem se jí položertovně. — Ona na mě pohlédla smutně, unyle, a pravila chvějivým hlasem: „Vždyť ty zas přijedeš, můj Vašíčku!“ — A při tom jí skápla slza na mou ruku tak horká, až mě pálila. Potom položila hlavu na má prsa; zulíbal jsem jí z očí slzy a vpil se pak do jejích rtů... Když jsem se z opojení té chvíle vzpamatoval, stála před námi teta Amalie. Její tvář neprozrazovala ani hněvu, ani bolesti, ani zase radosti. — Nemohl jsem myšlének té ženy nikdy prohlédnouti.

„Co to znamená?“ ptala se, jakoby nebyla ani tušila náklonnosti naší obapolné, kterou zajisté přece již dávno znamenala; ptala se chladně, ne laskavě, ale též ne přísně.

„To znamená, milá tetinko,“ pravil jsem, „že toto políbení zasnoubilo naše duše i prosíme za vaše požehnání.“ — —

Od té chvíle, drahá tetinko, byl jsem zasnouben a v lásce své šťasten — až do včerejška....“ Václav vzdechl, mávl rukou i svěsil beznadějně hlavu.

Paní polesná vybídla jej laskavými, dobrotou oplývajícími slovy, aby dopověděl.

„Dopovím, tetinko; všechno vám povím, vždyť bych zemřel, nemoha střásti se sebe té tíže.

Byl jsem šťasten svou láskou, dokud jsem nevyšel ze zátiší našeho. Vítězil jsem, dokud jsem nespatřil nepřítele. —

Včerejší nehoda, jejíž vina bezděky lpí na mně, padla jako blesk do mého srdce a zažehla tam žíravý plamen. K čemu jsem se nechtěl přiznati, že Elišku zastiňuje v mém srdci obraz jiný, mně daleko vábnější, co jsem dosud přemáhal všemi silami — to vybuchlo náhle, zjevně, neodolatelně. — Přesvědčoval jsem sebe zprvu, že Marička je pro mě jen zajímavou dívkou, nutil se ke vzpomínkám na Elišku — — včera jsem seznal, že jsem sama sebe jen oklamati, podvésti se snažil! —

Oh, tetinko! obětoval bych sebe tomuto mnou zaviněnému žáru, odešel bych od Maričky daleko, aby plamen v mém nitru neměl potravy — avšak toho nemohu, poněvadž vím, že jsem stejný cit vzbudil i v Maričce. I ona mě miluje, i ona miluje hluboce — vím to, poněvadž jest povahou mně velmi příbuznou — i mohu tedy o ní souditi. Toť moje vina, vina tím hroznější, poněvadž může zlomiti síly dívky tak jemného srdce jako je Marička. Toť ona vina, jež mě nešťastným činí — ó proč žiji, abych lidem jen neštěstí rozsíval, poklid ubíral! Kam kročím, všude na paty mé neštěstí se lepí — jsem proklet!“ — — zamumlal sotva srozumitelně.

„Dítě, mé nebohé dítě — jaká to slova děsná! — Modli se k bohu, on tě posilní, abys neklesl — —“

„Nemohu, tetinko, nemohu se modliti — —“

„Vzpomeň si na svou nebožku matku, k ní se obrať — ona ti slíbila, že bude tvým strážným andělem — ona vleje ti útěchu v rozželené srdce —“

„Mluvte, tetinko, mluvte mi o mojí drahé matince! Ona když umírala, odkázala mě na vás, drahá teto, pravíc: Ona bude od nynějška tvou matkou — — Ona vás tak milovala — ó mluvte mi o ní — —“

Venku padal teplý tichý déšť na vypráhlou půdu. —

As po hodině vyšla paní polesná ze světničky Václavovy utírajíc sobě uplakané oči. Ve dveřích ještě se obrátila, vrátila se po prstech k Václavu dřímajícímu na pohovce a udělala mu na čele kříž šeptajíc: Pokoj s tebou!

A týmž časem dole pod zámkem doktor Bláha seděl u postele své nemocné sestry. Levá ruka její ležela ovázána a nehybně natažena.

Pravou ruku Mariččinu držel doktor ve své a hladil jí vlasy z bledé tváře.

„Psal jsem matince o tvé nehodě, Maričko; doufám, že hned přijede a pak budeš míti po trapné chvíli, když já chodím po svých nemocných.“

„Ubohá matinka se zbytečně poleká,“ pravila Marička slabým hlasem.

„Psal jsem šetrně a nekladl na tvé poranění váhy. Za měsíc budeš bohdá již moci choditi a pak to již půjde rychle.“

„A chudák Václav,“ pravila po chvilce Marička, a přes bledou tvář přeletěl jí temný ruměnec; — „ten se asi pro tu nehodu trápí; a přece jsem vinna jen já, že jsem tak lekava. Neviděl jsi ho dnes? Nepřišel ještě poptat se na mne?“

„Vždyť tam dnes prší, sestřičko; on asi bude seděti pod střechou.“

„Myslíš, že by se dal deštěm zadržeti od mé návštěvy?“ — ruka její stiskla mimovolně bratrovu a oči utkvěly na něm tak prosebně, jakoby chtěly říci: Neber mi mé naděje! —

Doktor pohlédl zkoumavě na Maričku, a přihnuv se k ní, pravil stísněným hlasem: Maričko — ty — Václava —“ Nedopověděl; ona sklonila hlavu na podušku a zahořela ve tváři jedním plamenem. „Miluji“, vydechla pak.

Doktor chvilku mlčel, pak políbiv ji na čelo pravil: „Bůh ti dej štěstí, sestřičko!“ —

Odpoledne téhož dne přišel Václav k Maričce. Doktor uvedl jej k ní. Václav vešel váhavě — a ve tváři byl jak socha nehybný. Přiklekl u lože a zakryl si rukama tvář. —

Marička shrnovala mu vlasy z čela, které vždy zase nazpět spadovaly.

„Ty trpíš, Václave,“ vydechla po chvilce, „a přece ne ty, ale já jsem tím vinna.“

„Anděli můj, ještě mi blahořeč — což zasluhuji té dobroty? — Můžeš mně odpustiti, Maričko? — o ne, nemůžeš, vždyť ty nevíš — A dobře ti, že nevíš, pak bysi zhrozila se, že tvoje ruka mohla kdy vlasy moje hladiti —“

Slova ta mluvil hlasem téměř nesrozumitelným. A dobře, že mu nerozuměla! byl by sen lásky její o tolik krásných chvil se zkrátil!

Než ubohý Václav! Jak tomu bylo v srdci! Věděl, že nesmí Maričce pravdy pověděti, poněvadž znal jemné srdce její — a jaké bylo pak jednání jeho, když pravdu skrývaje jí lásky své neodnímal? — Zdrcen vrátil se do zámku.

Co měl činiti? Kdo mu tu poradí?

Přemýšlel. — Konečně rozhodl se, že odejde stůj co stůj. A co řekne Maričce? Jak bude si ona odchod jeho vykládati? — Napíše jí list, že za důležitými příčinami musil odejíti, ale že se brzy vrátí. — Ne, ne! Takové lži není schopen! A což bylo mu něco důležitějším než ona? — Raději vyloží jí pravý stav věcí, zapřisáhne ji, aby naň zapomněla, že není hoden její vzpomínky — —

Sedl a napsal několik řádků; ustav přečetl je — a smačkal list: Jak bych jí to mohl poslati? Vždyť bych ji tím zabil! — A zase chodil, nevěda rady, po světnici.

Nemůže sám nic dělati; zaprosí tetu, aby, až sám odejde, Maričce pověděla, že on je zasnouben, a že — —

Rychle odešel k tetě. „Žena je nejlepší lékařkou srdce," pravil si po cestě.

Umluveno. Paní polesná pochválila jej, že neposlal listu, který by byl měl zajisté jen nešťastný účinek, a nevědouc rady lepší slíbila, že poslání Václavovo převezme; jemu samému pak radila, aby odešel co nejdříve ze Stření, ježto by otálení jen na škodu býti mohlo.

Václav určil, že odejde zítra ráno.

Ale jen kam? Domů? Tam bude pod jednou střechou se svojí nevěstou, na niž by ani pohlédnouti se neodvážil — A což mohl někam jinam? — Půjde domů. Cítil se k tomu kroku dosti silným; vždyť odejde-li od Maričky, — pak ať si jde kam jde, ať se s ním děje co děje — jemu to bude lhostejno. Vždyť jeho srdce je již mrtvo, jeho nic více nezabolí. Odtrhne se od Maričky — vyrve její upomínku ze své mysli: — zahyne-li, dobrá; přežije-li to, bude chladný, necitný ku všemu, ku světu i k sobě. Co mu po tom, bude-li Eliška s ním, a s ní on nešťasten?

A vypukl v pláč.

Druhý den po probděné noci za samého svitání rozlučiv se Václav se všemi a poprosiv ještě jednou tetu, aby poselství jeho dle dobroty své vyřídila, vyšel ze zámku. Tam čekal naň někdo, na něhož Václav od nešťastné příhody na skalce nebyl vzpomněl — důchodní. Mlčky podali si ruce, a Václav to považoval za zcela přirozené, že důchodní ho vyprovázel. — Nemluvili spolu: Ač neznal dů-

chodní dosahu Václavova bolu, ctil přece opravdivou bolesť jeho.

Když se měli rozejíti a podali si ruce, pozoroval Václav, jak důchodnímu z oka krade se slza a rychle ubíhá po tváři do vousů — — O čem mluvila ta slza?

Václav vrhl se mu do náruče. „Nezasloužil jsem tolik soustrasti," pravil mu; „nebyl jsem k vám dosti upřímný. Ale nežádejte toho ode mne; odkazuji vás na svou tetu."

„Přeji vám jen, abyste vybředl z těchto bojů zdráv, neraněn a nevysílen. — Vy z nich vybřednete," dodal pak pln důvěry, „a pak bude vaše štěstí tím nezkalenější."

Ze zámku sestupovala paní polesná na návštěvu k doktorovic Maričce. Ta ji uvítala radostným úsměvem. — Než ne dlouho pohrával si úsměv s jejími rty; znamenalať brzy jak ze tváře paní polesné tak z jejích slov, že jí má říci něco smutného.

Vyslovila zjevně svou předtuchu. „Co je s Václavem?" doptávala se plna úzkosti.

„Mám vám vyříditi nejsrdečnější pozdrav od něho —"

„Kde je?"

„Odešel, Maričko."

„Probůh! a proč? Jistě byl odvolán náhle!"

„On musil odejíti — ubohý — — Vzkazuje vám, že vás miluje, ale prosí vás, abyste naň zapomněla —"

„Řekněte mi vše, paní polesná: — on mne *nesmí* milovati?"

Paní polesná posvědčila smutně hlavou. Výkřik ze zdrceného srdce rozlehl se pokojem — — A na několik

okamžiků zapomněla Marička na Václava; vždyť ta chvíle připravila ji o vědomí — —

A zatím došel Václav svého domova. Uvítali ho dosti chladně. Teta pohlédla na jeho osmahlou tvář a podotkla, že asi hodně pochodil střenské okolí; při tom poznamenala, že tam nepříliš stloustl — naopak, že zhubeněl jako chrt.

Václav nevydržel dlouho v domě. Vyšel ven na dvůr, povítal se s Turkem, který se trhal na řetězu štěkaje naň radostně. Ale Václav ani naň nevolal veselým, hřmotným hlasem svým, ani s ním neposkotačil, nýbrž pohladiv ho šel volně dále do zahrady.

Sklopiv hlavu kráčel pomalu po stezce. Vedle něho pestřily se květiny, nad ním skláněly stromy své větve obtížené ovocem — on si neutrhl, ku květinám nepřivoněl — na ně nepohlédl —

Tu zadupaly po příčné stezce chvátavé kroky, zašustěly ženské šaty — a proti němu vyběhlo děvče s radostným smíchem v ruměnné plné tváři a ve krásných modrých očích. To jeho nevěsta! „Vašíčku!“ a pověsila se mu na krk. — Ale co to? On jí neobjal — jenom tak hledí — bolestně, a ještě jaksi: zhrdavě! — přešel ji mráz.

„Ty jsi zas tak smuten,“ řekla neodstupujíc od něho; „kdybys nebyl trochu osmahl, řekla bych, žes velmi bledý; a zhubeněl jsi. — Proč na mě tak hledíš? Tys nemocen! Co je ti?“

Ale on jen odstrkuje ji jemně, chladně od sebe. „Nic, nic mi není. Nech mne, nech; jsem — jen tak unaven — od cesty.“

„Sedni si sem do besídky, donesu ti čerstvé vody — anebo mléka — nebo chceš něco jiného?“

„Ne — ne, nic nechci. Pojedl jsem teď, když jsem přišel.“

„Nechceš nic ode mne — ani's mne neoslovil ‚Bětuško‘ — Ani's mne nepolíbil, a neviděli jsme se přec tak dlouho!“

A pohlédla naň; a pohled ten mluvil: O Václave! já bych shořela láskou a touhou!

Co měl Václav dělati? Chytil její hlavu do rukou svých a políbil na čelo — při tom mu skápla slza na její líce. Pak rychle vyšel ze zahrady ven do polí.

Ona postála, zahleděla se za ním — pak se otočila a odběhla — za chvíli rozlehl se po zahradě jasný zpěv její — —

Ó, což byla Václavovi ta pole úzka, těsna! Svíralo jej to, byl by chtěl vyletěti k nebi — byl by — oh! raději by chtěl býti zahrabán ve chladné zemi za pokrm červům, než býti hříčkou a obětí těch bojův a bolů — na pospasy vichřicím života . . .

Jak sebou povrhoval v tom okamžiku! — Jak se cítil bídným, jak nehodným lásky Mariččiny! — Na ústech jeho zmíralo slovo: kletba! — Nevěděl, jak se dostal do lesa. Tu trprve, když ovanul ho živičný svěží zápach, probudil se ze svého zdrcení. — Vrhl se do mechu a skryl do něho svou tvář i tisknul se k zemi . . .

Konečně si ulehčil; byl již soumrak a tedy čas, aby se vrátil.

Jaké to byly dny, které prožil tehdy doma, ve světničce, z níž nevycházel! — Byly ony jedinou nepřetrženou myšlénkou, myšlénkou hroznou: sebezhrzením! Tys zasnouben, od nevěsty své milován — a miluješ jinou! Kolikrát bylo mu, že není z tohoto labyrinthu východu jiného než sebevraždou . . .

Konečně seznal, že pobyt jeho v domově tak osud-

ným by se mu státi mohl, jako byl pobyt ve Střeni trapným. Když na něm utkvěl smutný pohled Eliščin, v němž zračila se jemná výčitka, když pozoroval, že teta znepokojená jeho chováním halí se v trapné mlčení ukazujíc jen tvář plnu starostí: seznal, že toho stavu, jenž nechtěl se změniti, déle nesnese. Rozhodl se tedy, že odjede do Prahy, ač prázniny teprve sotva z polovice uběhly. Rozhodl se, že odjede — a že se nevrátí tak brzy: Snad — tak šeptal si — zapomene na tebe i Eliška, kterou bys beztoho šťastnou učiniti nemohl; snad pozná jiného, bude míti příležitosť porovnati jiné muže s tebou, sezná jejich přednosti, jakými ty se vykázati nemůžeš — a nalezne v lásce jeho štěstí. — Odsuzoval sám tento hlas, uznával ho za sobecký — a přece byl on hojivým balsámem duši jeho a dohnal jej k brzkému rozhodnutí opustiti domov, Elišku, tetu i vše, co ho tu kdysi poutalo, — přesaditi se do nového života. Nedělal si při tom naděje na Maričku — cítilť, že ona jím asi opovrhuje po jeho odchodě a seznavši jeho vinu, a nebyl by nyní za živý svět před ni předstoupil. Umínil si obrátiti všecken zřetel ke studiím a pak obětovati veškery síly své národu, lidstvu . . .

Oznámil ráno tetě, že chce do Prahy, a ještě týž den odpoledne odjel. Když odcházel ze své světničky, obrátil se ve dveřích ještě jednou a rozhlédl se po té malé prostoře, kde tolik vytrpěl, a která mu tolikerým utrpením stala se milou. — Dal jí s bohem, smutně a s těžkým srdcem. Odcházel mrtvě — srdce jeho otupělo — —

Políbil Elišku, ale políbení jeho bylo chladné, jeho srdce o tom nevědělo. Rychle sedl do vozu a odjel. Zdálo se mu, že mu spadl těžký kámen se srdce, že se probouzí z dlouhé choroby; pohlédl na svá zavazadla — na to, co vždy odvážel s sebou, když odjížděl z práznin, na to je-

diné, co nyní vezl s sebou z domova — srdce se mu sevřelo, zatesknil po uplynulých šťastných dobách dětství — Zakochal se v upomínce — i bylo mu zas milo, příjemno...

Opouštěl rodiště své — kdy je zas uvidí? . . .

Asi měsíc po odjezdě svém dostal Václav list z domova. Poznal ruku Eliščinu. Obsah jeho byl:

Milý Václave!

Neminu se zajisté daleko pravdy, řeknu-li, (ustal ve čtení a zamumlal: Psala to Eliška, ale slova diktovala teta; a zas četl chladně dále:) že letošní prázniny měly na nás rozhodný účinek. Volivše sobě společný život, nepovážili jsme tuším ni jeden ni druhý, že nám bude seznati blíže jiné lidi, činiti pozorování i porovnávání vzájemná; nepovážili jsme, žeby takovéto seznání činěné po rozhodném kroku našem nám oběma osudným státi se mohlo. Snad jsme k takovému poznáni již oba dospěli —

Mohu Ti býti zajisté jen povděčna za to, že se tak stalo před uzavřením doživotního slibu, i berouc své slovo v příčině našeho zasnoubení nazpět zprošťuju Tě zároveň slova Tvého.

Pozdravuje Tě moje matinka, jakož i

Tvá upřímná *sestřenice* Eliška.

Když list dočetl, Václav sbalil jej zas a odložil stranou. Pohlédl oknem ven: „Velmi rozumný list,“ zahučel, — „ale nač se tolik namáhala?“

Pak se zas pustil do své práce, z níž ho list vytrhl.

A ještě jeden list z domova došel Václava v Praze — asi půl roku po prvním. Neobsahoval nic než lístek, na

němž četl Václav dvě jmena, a pod nimi stálo: snoubenci. Jedno z těch jmen bylo Eliščino . . .

Ani tento list nevyrušil Václava z chladné jeho nálady. — Co mu bylo po tom? Co mu bylo po všem? Snad by byl tehdy stejně chladně odložil list tento, kdyby místo Elišky tu bylo stálo: Marie Bláhova . . .

Měl po zkouškách. Den na to sedal na dráhu.

„Kam pak až?“ tázal se jeden bývalý kollega.

„Do Kijeva,“ odpověděl lakonicky Václav. Konduktor přirazil dvířka.

Když se vlak rozjel, Václav vytáhl několik listů z kapsy. Vyňal z nich jeden zaslaný jemu ze Střeni, a četl — po kolikáté již?

Drahý příteli!

Neuvěříte, jak jste mě listem Svým potěšil. Konečně po dlouhé době chmur a bouří první paprsek rozehřívajícího slunce. Volil jste velmi dobře, rozhodnuv se odejíti na svatou Rus — a já nemohu nic více, než úmysl Váš vřele schvalovati a práci Vaší přáti z té duše zdaru. Rusi je potřebí takých lidí jako jste Vy, horlivých apoštolů vznešených idejí: národnosti a lidskosti. Tam čeká Vás blahodárná práce. A v práci jediné Vaše spasení.

Píše Vám to člověk, jenž, co píše, činí tak z přesvědčení i zkušenosti vlastní. Nedomnívejtež se, že ten duševní poklid tak mnohých lidí zjednán byl snadno, a že jediný Vy jste si ho krvavě dobyti musil. Nechť Vás nezaráží, že já obyčejně se pohybuji v hravém humoru: však ť jsem i já jej koupil za drahý peníz! . . .

Až budete blažen z vykonané práce, a poznáte onen cit, jaký se srdce zmocňuje, když jsme někoho oblažili, —

až vzpomenete těch bouří přechodních jako dávného snu, — vzpomeňte si pak též, že Vám to předpovídal Váš atd.

Druhá psaní nesla ruskou adresu; byla poslána z Kijeva od jednoho přítele Václavova, jehož byl on požádal, aby mu na Rusi nějaké místo zjednal. — Skutečně nabídnuto bylo Václavovi úřednické místo při správě jednoho velkostatku nedaleko Kijeva, a Václav nerozmýšleje se přijal je.

Odejel — a nebylo po něm bezmála dvě léta ni slechu ni dechu, až —

Však dříve se vraťme k naší nemocné, již jsme přespříliš dlouho zanedbali.

Několik dní po odchodě Václavově ze Stření dojela tam Mariččina matka. Byla to paní vysokého vzrůstu, obličeje dobrotivého, jímž získávala si v prvním okamžiku veškeren svět; kdo znal Maričku, prvním pohledem uznal ji za její matku. Paní Bláhová stala se hned první den pobytu svého ve Stření srdečnou přítelkyní paní polesné. Zvědělať od Maričky, jak soustrastně, ba mateřsky laskavě paní polesná po těch několik dní o ni pečovala, trávíc většinu dne u jejího lože.

Jakou úlevou bylo Maričce láskyplné mateřské srdce! Nešťastný ten, kdo toho pokladu nemá! — —

Zlomená ruka hojila se ovšem rychleji než rozervané srdce. Však i ta bolesť se mírnila; v náručí matinky své zpovídala se Marička ze své lásky a matka znala lahodící léky pro raněné srdce svého dítěte.

Uplynulo léto; Marička chodívala již do lesa — a vůčihledě se zotavovala — — Často provázel obě dámy důchodní i bývalo ho vídati v horlivém hovoru s Maričkou. — Štěstí dvou srdcí leželo v jeho rukou!

Jednou ráno v posledních dnech říjnových vrátila se paní polesná nahoru do zámku stírajíc' slzy s očí; před zámkem se ještě zastavila a zamávla šátkem za ujíždějícím vozem, jenž odvážel paní Bláhovou i Maričku ze Střeni.

Odjely do rodiště Mariččina, malého města P . . . na hranicích moravsko-slezkých, kde obývala paní Bláhová v malém starožitném domku o jednom poschodí.

Sotva před rokem byla Marička opustila tento dům. Opouštěla jej tehdy s dětinskou teskllvostí — a jak se nyní vracela? Uplynuly šťastné doby dětství — ona dospěla láskou . . .

Málo vycházela z domu, na tož pak aby byla vyhledávala společnosti. Za to ať jsi k nim přišel, kdy přišel, vždy jsi ji našel uprostřed kupy dítek. Byly to dítky, které do školy ještě nechodily — všechny z chudobných rodin P . . .ského předměstí. Marička brávala je s sebou domů, když je zastala na ulici, a dítky přicházely k ní ponenáhlu den ze dne přivádějíce i jiné. A tak se stal starožitný domek na náměstí malou dětskou zahrádkou. Matky přicházejíce si podvečer pro své dítky blahořečily Maričce i paní Bláhové jako svým dobroditelkám.

Minula zima — jedna i druhá.

Ve starožitném domku na náměstí P . . .ském rozhostil se nerušený poklid. V očích obou obyvatelkyň jeho vyčetl jsi spokojenosť — štěstí. Blažilo ť je oblažovati jiné.

Dopisovaly sobě se střenskými známými. V dopisech paní Bláhové mluveno zhusta o Václavu; za to listy Mariččiny jména jeho neobsahovaly.

Tu náhle došel na Maričku list — z Ruska.

Plna podivení otevřela jej — nezmínilť se jí nikdo, že by Václav byl se odebral na Rus; — list byl nadepsán: Velectěná slečno! — kdo pak jí to psal? Ruka ta jí byla

neznáma. Neviděla nikdy písma Václavova. — Četla — a zatím matka její sedíc nedaleko pilně jí hleděla do tváře. — V tom vzlétl na tvář Mariččinu živý růměnec — list počal se jí chvěti v rukou a slova na něm počala se rozplývati jejími slzami. Konečně vyskočila a vrhla se matce své do náruče. „Matinko — on mi píše!“ volala objímajíc matku. „Čtěte — čtěte, moje drahá matinko!“ — Paní Bláhová vzala list a jala se čísti:

Velectěná slečno!

Jsem přesvědčen, že podivením Vás naplní list poslaný z kraje, v němž že byste známého někoho měla, asi ani netušíte.

A já bych tento list svůj považoval za opovážlivosť, kdybych mohl jednati jinak. Však nemohl jsem více mlčeti — Maričko! nepoznala jste ještě, kdo Vám to píše? Utuchly již tak ony upomínky střenské ve Vaší mysli, že nevzpomínáte již onoho ubožáka, jehož osud si vyvolil, aby se stal příčinou všeho utrpení Vašeho? Či zahladila Jste dávno každou vzpomínku naň majíc jej za nehodna jediné myšlénky Své? Však ne — Vaše dobré srdce nemůže býti tak ukrutno — vždyť odčiňuje-li se vina utrpením, pak prošel jsem trpkým očistcem. Zdaž i Vy jste mi odpustila?

Odejel jsem z naší společné vlasti sem na svatou Rus v úmyslu maje nikdy více neodvážiti se prositi Vás za odpuštění, jehož jsem se tehdy v pocitu veliké viny své nadíti nemohl. Však když jsem nyní po dvouletém bezmála pobytě svém v tomto novém domově po neunavné práci docházel utišení rozbouřené mysli, když počínal jsem domácněti v novém okolí svém, jež mě jako bratra přijalo a jako bratra zamilovalo, tu počaly zalétati myšlénky moje z rozsáhlých stepí ukrainských na milou Moravěnku naši — zatesknil

jsem po krásné duši, kterou jsem poznal ve Střeni. — Odhodlal jsem se konečně psáti Vám list. Odsoudíteli mě pro tento krok, uvažte v laskavé mysli své aspoň to, že nemohl jsem jinak, že bez vůle následoval jsem hlasu lásky své . . .

Jsem dnes úplně volným, neboť Eliška dávno se provdala vrátivši mně dobrovolně mé snubné slovo. Vím, že Vaše ruka dosud zadána není, — nevím ovšem, zda též Vaše srdce.

V případě, že srdce Vaše dosud mne nehodného daří láskou, dovolíte mi, bych směl ucházeti se o ruku Vaši u Vaší paní matky?

Budu čekati odpověď Vaši co den, co hodinu — Vy nemůžete býti tak tvrda, byste muky mé prodlužovala. O, pište, pište — byť jediné slovo — budu je jako svátosť chovati — to jediné, co budu od Tebe, Maričko, míti, zavrhneš-li mne. —

List byl bez podpisu; nebylo ho věru potřebí. Paní Bláhová četla — ale zdálo se, že jí obsah listu nepřekvapuje. Usmívala se sotva viditelně, a kdyby možno bylo odmysliti s tváře její ráz dobroty, bylo v úsměvu tom pozorovati přídech chytrosti, — jakoby úsměv podařeného tajného plánu . . . Obrátila se k Maričce tážíc se jemně: „Nuže, Maričko, co odpovíš Václavovi?“

Marička ji objímala skrývajíc zardělou tvář svou na jejích ňadrech. „Ach, matinko, — jsemť všecka bez sebe — nevím ani, jak bych mu to napsala — —“

„Odepíšu mu tedy já, drahoušku můj, ano? Co mám jemu napsati?“

„Pište mu, pište, matinko; napište mu, že ho čekám, že ho posud — —“ Ostatní slova udusila na mateřských prsou.

Nějaký týden potom přihrčel před starožitný domek na náměstí kočár.

Marička šila u okna a matka šukala po světnici. Když se kočár u domu zastavil, pohlédla Marička oknem ven a vykřikla: Matinko! — Matka spěchala k ní.

Ale Marička již zase hleděla oknem dolů — a v obličeji byla všecka červená — a kdež se najednou poděl nyvý smutek jejích temných očí? Objala matku a přitiskla hořící tvář na její líce. „Probůh, matinko, je to vskutku on?“ — „Ale, Maričko, co pak se *mne* ptáš? vždyť jsem já ho nikdy neviděla. — A to že by byl Václav?“ dodala pak prohlížejíc si ho. Však i Marička měla co hleděti, jak se celý změnil! Ta tvář, kterou viděla před třemi lety hladkou, byla nyní ostíněna plným hnědým vousem a byla bezmála dvakrát tak široká jak ona studenská tvářička ze Stření. Věru, kdyby nebyly z ní hleděly tytéž sivomodré, dobré oči, byla by se Marička přela, že to Václav ani není.

Seskočil s vozu. Hle! jak tam na té Rusi se zakulatil! kdež je ten štíhlý mladík střenský?!

Marička hleděla naň, sama ukryta jsouc za záclonou. Vešel do domu.

Již stoupá po schodech — zvučný hlas ptá se služky, je-li paní Bláhová doma — — Rychle pryč! Marička prchla do druhého pokoje.

Však již byl čas. Zaklepal na dvéře a vešel.

„Váš láskyplný list milostivá paní, oprávňuje mne ku kroku tomu,“ pravil neuznávaje za potřebno, představovati se — a paní toho v skutku nepotřebovala, neboť podávajíc obě ruce Václavovi, řekla: „Buďte mi na stokrát vítán, drahý můj synu,“ a slzy ji polily.

On políbil jí vřele ruku. „Však chci slovo odpuštění, jež jste mi od Maričky poslala písemně, i slyšeti z Vašich úst.“

Však matka nemohla více odpověděti. — Za ni odpověděla dcera. „Václave můj!“ — jedno mihnutí a Marička ležela na prsou jeho . . .

Ó, kolika slzami koupila si tento okamžik proplakaný na drahých jeho prsou!

Však ona jich nečítala — ona o nich nevěděla; okamžik tento setřel všecky slzy z upomínky její. A matička její usedla na pohovku a dívala se skrze slzy s úsměvem nevýslovně blaženým na své šťastné dítky; Marička vpila se zrakem v jeho oko, a on utkvěl rtem svým na jejích ústech: . . A matinka opakovala před sebe blaženě: Moje dítky, moje dítky . . .

Pod lipou u střenského zámku shromažďovala se obvyklá společnosť. Však dnes nebyli tu všichni. Paní polesná a dvě dcerušky její byly daleko odtud — až na slezských hranicích. V mlčení polesného bylo dnes něco slavnostního. Za to rozvázal důchodní. Žertoval s děvčaty a byl vůbec výtečného rozmaru.

V tom kde se vzal — tu se vzal pan rektor. „Sláva našim mladým Rusům!“ volal zahnuv kolem rohu k lipě — a mávaje starou čepičkou nad bílou hlavou podával všem po řadě svou tabatěrku.

„A což,“ ptal se pak dle zvyku svého, když se utišilo všeobecné kýchání, mající svůj původ v jeho tabatěrce, „pojedou oba ihned zase na Rus?“

„Ovšem pojedou,“ potakal důchodní. „Uděláme tak všichni, viďte, pane rektore?“

„To si už my staří rozmyslíme. Spíše by se tam měl podívati tamhle pan Adolf Mráz.“

„Ano ten profilosofoval svůj mlýn,“ povzdechl komicky důchodní. — „Teď může psáti jen samé elegie.“

„Jaké ještě štěstí pro něho, že si vzal Helenu ten bohatý řezník,“ podotkl učitel; „jinak by mu nezbývalo, než dáti se na žebrotu.“

„Je to ovšem špatná výměna: řezník za básníka,“ ušklíbl se důchodní, „ale jediným prostředkem, který Helenu k rozumu přivésti může, je ještě život rodinný. — Za to Adolfovi již sotva co pomůže.“

„Kdyby se byl místo pitomých rýmovaček chopil měřice,“ rozhorlil se polesný, „a nechaje planého mudrování v olšině byl pilně obcházel ve své mlýnici, nemusil by teď svým příbuzným býti na obtíž!“

„Nedovedl vyšinouti se k bojům přechodním,“ podotkl jakoby pro sebe důchodní; „nemohl z karikatury státi se člověkem a z práce plané probřísti k práci vědomé a oblažující . . .“

Zima.

Už k nám přišel onen drsný kmet,
co každoročně v našem kraji bývá;
hustý vous mu kryje hněvný ret
a jíním protkán po pás mrakem splývá.

Temná noc mu leží v stínu řas
a po brvách lesk ledných perel kmitá,
sníh má vkydán ve kosmatý vlas
a halena, ta všecka ledem kryta.

Světem kvapí bouřný jeho spěch,
a ve mracích kdy kyjem pádným pálá,
z ňader jeho ledný vane dech,
a všecko vůkol mráz a zimu sálá.

Zatřese jen vlasem šedivým
a s nebe hned se spousta sněhu valí,
hory kryje rouchem mlhovým
a matku zemi v bílý rubáš halí!

Na krovy nám metá sníh a led
div nezavěje drobné naše chatky —
takto u nás řádí divý kmet,
a kam jen dýchne, plno jinovatky.

Jakby v máji každý strom se skví
a každý kolík v teplém kápi chodí,
květná louka pode sněhem spí,
a přec se kvítek na tisíce rodí.

Okna kvetou, kvítím září bor,
i na blankytném kvete na nebesku
zářných hvězdic jasnoskvoucí sbor,
kdy pláň se třpytí v démantovém lesku.

Jednou jasně svítí sluníčko
a podruhé zas sníh se v okna mete:
V chatě-li jen bude teplíčko,
pak buď nám vítán, divotvorný kmete!

J. L. Měrotínský.

U potoka.

Mrtvé ticho nade krajem tíhne
a kam jen v dálku širou oko stihne,
neuzří než mlhu, led a sníh,
jenž shrnut leží ve hlubokých závějích.

I ten potok v běhu bystrém skřehnul,
a podál na vrby sníh mrazný lehnul;
nahé proutí nad ledem se chví
a na ně krystal sedá ledový.

Opeřenců bystrých zvučné zpěvy
nám odvanuly zimních vichrů hněvy —
chvílí sýkorka jen zaželí,
až člověka to v srdci zabolí.

Naříká, že jaro uplynulo,
že tolik písní v sněhu zahynulo,
že je zmařen pestrých květů skvost,
že odlít' slavík, ztichnul zpěvný drozd . . .

Proto teskno jí v tom kraji hluchém
a zřídka ubohá jen letíc vzduchem
v píseň rozvlní svůj bědný hlas. —
Neb kdož to ví, zda uzří jaro zas?! —

J. L. Měrotínský.

Obraz.

Strom suchý praská v kruté vichřici,
já samoten jdu pustou ulicí,
déšť se sněhem mi v oči zašlehne,
a řízný vichr v uši zalehne
jak v srdce výčitka.
Té spousty běsné já se nelekám,
vždyť horší není nežli bída, klam —
a ty já dobře znám.

A jak tak jdu, kdy prudce chumelí,
v tom dešti obraz uzřím umělý:
stavení nízké, chudá světnice,
u stolu lidé jako z květnice, —
ó štěstí rodinné!
Hle matce v klíně dítko, anděl sám,
své ručky zvedlo k nočním modlitbám
a žvatlá: „Odpusť nám!“

A viděl jsem, jak otci v objetí
po otčenáši dítko zaletí,
jak šťastná matka dítko zulíbá,
než ve spánek je růžný zkolíbá
a v tichou píseň svou.
Já viděl u kolébky s otcem máť
se ve polibcích dlouhých objímať —
ó šťastni nastokrát!

Dál kráčím rychle pustou ulicí
v tom dešti, sněhu, vzteklé vichřici,
mráz chvěje tělem, všude vztek a hněv,
a v uších čarovný tak zní mi zpěv,
o kterém darmo hlava moje sní.
A myslím jen na štěstí toho chrám —
snad také ono luzný jest jen klam,
který já dobře znám.

Fr. Hostivít.

Matce.

Tys říkala mi vždycky:
„Já ráda snesu žal,
jen kdyby tobě jednou
bůh milý štěstí dal.“

A od té chvíle smutné
tak mnoho prchlo let,
a srdce mé se trápí,
a spásy nevidět.

Ty tážeš se mě vždycky:
„Nu jak se, hochu, máš?“
a já Ti musím lháti:
„„Tvůj splněn otčenáš.““

A při tom oko Tvoje
se slzou zalije,
a dojata pak šeptáš:
„Vždyť pán bůh dobrý je!“

Fr. Hostivít.

Při měsíci.

Zář stříbrnou rozléval po potoku
ubledlý měsíc tichem putující,
a čilé vlnky v rozpustilém skoku
laškují v záři čarovně se skvící,
jež v perly mění pěnu v bystrém toku,
co v šeř se halí stromy dumající.

Kol pozdní noc tak tichá, zádumčivá,
list nehne se a vrba povzdech tlumí,
jen smavých vln zní ke mně hudba tklivá,
jež spřádá se u věčně tajné dumy,
a věčným kouzlem srdce rozechvívá,
jež rádo jí tak z plna porozumí.

Ó krásná noc, tak vážná, tajuplná,
jen pohled jeden hvězdnou na oblohu,
jen zřít, jak stříbrem ozářena vlna,
jak víla stápěla by svou v ní nohu,
tu rychlý šust — u zřídla pije srna,
zda ještě víc se obdivovať mohu?

A zdřímlý údol ověnčený lesy
v měsíčném jasu libě sobě dřímá;
kde za dne hlučné slavíváno plesy,
teď klid posvátný mocně tebe jímá,
že nevíš, bůh-li vládne zde či běsi,
zda hluk to bystřiny či v dálce hřímá.

Ó noci tajemná, ó luno jasná,
vy družky milé jdoucí lesem, plání,
ty zastři žal, ty rozsvěť žití krásná,
kde mizí vzdech i lidstva bědování,
kde v chorá srdce hudba znívá spasná,
a člověk k člověku se v lásce sklání!

Fr. Hostivít.

Ó kéž by vzali . . .

Zapadá slunko podzimní
tam v cizí pustou dál —
a duši snivé, mladistvé,
jak by ji smutek obepjal.

A ptáci táhnou ku horám
přes tmavý lesů klín; —
ó kéž by vzali na křídla
můj žal v těch krajů němý stín.

Jan Hudec.

V zamyšlení.

Trudné myšlénky mou hlavou plynou
jako mlhy noční temnotou,
zadumán v nich nešťastný duch bloudí,
srdce zachvívá se tesknotou.

Nikde hvězdy — nikde smilování!?
Nikde ani zásvit naděje —
Vůkol tma — a kam jen noha kročí,
všude osud metá závěje.

Jsem jak opuštěný mladý orel,
od čeledi svojí zrazený,
když jej v smělém letu střela stihne
a on klesá k zemi zraněný,

Marně mocná rozepíná křídla,
marně zraky vzhůru upírá —
Oj, těch výšin nikdy nedostihne!
Orel — mladý orel umírá.

J. Dubský.

Když slunka úsměv zlatý...

Když slunka úsměv zlatý
vyhasne na věky —
kdo ozáří pak, bože,
ten prostor daleký?

Kdo chmury, děsné stíny,
noc s mrazem zapudí,
kdo pouvadlou zemi
ku jaru probudí?

Ó leká mě tvůj osud,
ty země drahá mi,
ach, kéž bych tě moh' svými
zahřívat ňadrami! —

Ó cítím, jak mé srdce
na tobě závisí,
když sirou, opuštěnou
duch tebe myslí si.

Bez květů, vůně, záře,
prostou vší lepoty,
na věky zahalenou
v závoje temnoty. —

Ó hrozný je tvůj osud
ty země drahá mi,
oh, kéž bych tě moh' svými
zahřívat ňadrami! —

Když slunka úsměv zlatý
vyhasne na věky —
kdo ozáří pak, bože,
ten prostor daleký?!

J. Kallus.

K srdci mému mluví všecko.

K srdci mému mluví všecko:
slunce, květ i oblázek,
nad vším plesám jako děcko,
nový shlídnouc obrázek.
K srdci mému mluví všecko:
slunce, květ i oblázek!

Na zemi, jak na oblohu
v stejném patřím pohnutí;
shaslé hvězdy vzňať kéž mohu,
růžím bránit v svadnutí.
Na zemi, jak na oblohu
v stejném patřím pohnutí!

S přírodou se jedno stávám
den ode dne víc a víc;
kvetu s ní i opadávám
smuším s ní i jasním líc.
S přírodou se jedno stávám
den ode dne víc a víc!

Tisíceré pásky něžné
na věky nás spojily,
nechť ji halí roucho sněžné
neb háv vesny spanilý.
Tisíceré pásky něžné
na věky nás spojily!

Ve jinošském zanícení
srdce jsem jí zasvětil;
bez ní pro mne krásy není
ani žádných šťastných chvil.

Ve jinošském zanícení
srdce jsem jí zasvětil!

K srdci mému mluví všecko:
slunce, květ i oblázek,
nad vším plesam jako děcko
nový shlídnouc obrázek.
K srdci mému mluví všecko:
slunce, květ i oblázek!

J. Kallus.

Ku srdci mému...

Ku srdci mému se v dnech dětských anděl sklonil
a perel naházel do těchto jasných vod,
ohnivé démanty v ně s hvězdných očí ronil,
pak s libým usmáním odletěl na východ.

Leč v letech pozdějších se snesl démon k němu
na křídlech vichřice v jásotu divokém,
obrátil pohled svůj k pokladu čarovnému
skrytému na dně srdce mého hlubokém.

I rozpoutal v něm bouř závistí pekla jatý
a vášní zakalil ty vody průhledné
a děsně vzbouřeným uchvátil poklad zlatý,
zářící démanty a perly do jedné.

S jásotem divokým pak pryč odletěl s nimi
na křídlech vichřice daleko k západu,
a já teď běduji s pohledy zoufalými
nad srdcem zloupeným, prostým všech pokladů.

A nad mnou vysoko se vznáší anděl světlý,
zrak smutně odvrací od srdce hlubiny,
i slyším ze rtův jak bý jemu tony slétly:
Kde citův démanty, perly tvé neviny?

J. Kallus.

Genie tvůrčí . . .

Genie tvůrčí!
jenž nad mým čelem křídly chvíš,
ty jistě víš,
co komu osud určí
zda propasť či snad hvězdnou výš;
zda cesta na zemi
je trním vystlána či růžemi.
Ty jistě víš!

Ó nešťastný, kdo pozná
tajemství tvoje hrozná,
mu s líce zmizí nach;
sny zlaté s růžnou vesnou
mu náhle s nebe klesnou
a v temných shasnou hlubinách.

Ó vím, proč smutek líc mou kryje,
proč žádná radosť nerozvije
se v světě pro mne již;
proč písně mé jsou plny vzdechu,
proč více nedbám na útěchu
ni na volání: vzmuž se, vzmuž!

Ó nechte mne — jsem unaven,
po odpočinku toužím teď,
můj všechen květ sešlapán jeť,
můj blankyt mraky zahalen. —
Ó cítím, že jsem unaven
a k odpočinku čas že teď! —

Genie tvůrčí!
jenž nad mým čelem křídly chvíš,
ty jistě víš,
co komu osud určí —
zda propasť či snad hvězdnou výš;
zda cesta na zemi
je trním vystlána či růžemi.
Genie tvůrčí,
ty jistě víš!

J. Kallus.

Srdci lidskému.

Ó jak jsi hluboko ty lidské srdce kleslo
do prachu všednosti —
a smutně doznívá v tvém nitru svaté heslo
těch kouzel největších: tož lásky, volnosti!

Ó škoda záře tvé a vůně, škoda květů,
jež v blátě zmírají;
ó, kterak roznítiti k plamennému letu
tě pláčem mám svých strun, jež bolem pukají?!

Tvůj trůn je na nebi, ty perlo božských činů,
ve kruhu slunci, hvězd;
já toužit přestávám hvězdách a po vavřínu,
já toužím tebe jen ze prachu k nebi vznést!

Ta touha vznešená nechť lyru moji ladí,
kol záři rozlívá;
kéž kůra ledová, jež do kola tě hradí,
paprskem písní mých ve rosu rozplývá!

Kéž znova ozve se v tvém nitru svaté heslo,
tož lásky, volnosti; —
ó jak jsi hluboko ty lidské srdce kleslo,
tak vznést tě vysoko chci z prachu všednosti

J. Kallus.

Jaká to as síla jará...

Jaká to as síla jará
dnes mým srdcem pohýbá?
Duch můj vznáší se a hárá,
v zlatých snech se kolíbá.
Jaká to as síla jará
dnes mým srdcem pohýbá?

Tepna moje prudce tluče,
skráň má jako v plameni,
jak bych klesl do náruče
čarovnému zjevení.
Tepna moje prudce tluče,
skráň má jako v plameni!

V srdce moje plno zpěvu
v zlatých kane krůpějích,
jak bych k boku vinul děvu,
svými rty lpěl na jejích.
V srdce moje plno zpěvu
v zlatých kane krůpějích!

Co se to jen se mnou děje,
s kým se snoubí duše má?
Hudbou kolem vzduch se chvěje,
myrtou páchne, růžema!
Co se to jen se mnou děje,
s kým se snoubí duše má?

Ó to jistě Musa ke mně
s hvězdné výše stoupila,
strun mých dotýká se jemně,
zemi ve ráj změnila.
Ó to jistě Musa ke mně
s hvězdné výše stoupila!

Dnes mým srdcem síla jará
bouří, dme a pohýbá,
duch můj vznáší se a hárá,
v zlatých snech se kolíbá.
Dnes mým srdcem síla jará
bouří, dme a pohýbá!

J. Kallus.

Z cyklu „Jíní“.

Zřím poupat mladých do duší,
když ještě vichrů netuší;
jak zelených sní ve plénkách! . . .
Zda nespí v mnohém červa hnět? —
I zakývala holá snět,
a strom se pohnul v myšlénkách.

Tak mám tě, strome, na mysli,
jak haluze tvé posvisly,
jichž na mne květ se usmíval.
Teď každý trn a holý kmen
bol zradil velký, beze jmen,
co za listím se ukrýval.

~~~~~~

V zahrádce jsem se namanul,
kol besídky se břečťan pnul —
kdož urval růži ze křoví?
A jeseň bledá, spanilá
mně za listem list posýlá;
že dobře srdce mé to ví.

~~~~~~

Noc zimní v kraji táboří,
a jisker v sněhu zahoří
jak ohňů strážných tisíce.
Kol samý rov a bílý stan,
jen pro mne žádný uchystán:
jsemť na ztracené na hlídce.

~~~~~~

Mráz upjal život na zemi,
a teplo hřeje srdce mi,
a z něho plá jak z kamínek.
V chýš hrozí prstem suchý kmen;
přikládám žití ve plamen
chrasť tužeb, snů a zpomínek.

J. Vl. Hrubý.

~~~~~~

Lampa dohořívá.

Nuž rychle ještě, pokud v srdci žáry,
chci vzchopiti se k těžké noční práci,
bych, socho, v tebe z mládí vkouzlil tvary,
jež z mlhy upomínek se mi vrací.
Tvé zářné zraky nadchnu dechem lásky
a ústa tvá nechť mluví o mém bolu;
ne darmo vrývám v čelo ti ty vrásky,
vždyť víš, tak často truchlili jsme spolu.
Mým nitrem vzdorným vášeň zmítá divá,
a moje lampa — hle již dohořívá . . .

Pod ruky mojí vzmachem Mojžíš vzrůstá
a boha tvůrčí dech již vchází v kámen,
co vyslovit nemohla palná ústa,
to zrakem tvým teď sálá jako plamen.
V tvou ruku vtisknu ještě svatou desku,
nad slunce skvěj se zlatý lem tvé řízy
tak! na hlavu stkám gloriolu z blesků,
snad jejich září tma z mé duše zmizí.
Jak hrozně mi tvé mocné rámě kývá!
Znám pokyn ten — má lampa dohořívá . . .

Nad hlavou mojí lampy žár plá rudý
a ozařuje tvář mou stářím bledou,
nadarmo vymítám si z duše trudy,
v mé lebce divé myšlénky hru vedou.
V můj zrak se nevědomky slza vkrádá,
však dlouho ne, já setru ji svou dlaní,
duch nové dumy dále, dále spřádá
a nová slza vstoupne v oko za ní.
Mou bytostí zní jedna píseň tklivá,
já slyším ji: Má lampa dohořívá . . .

Noc černá šeré rozvěsila stíny
nad chudou chýží, v chrámě, ve paláci;
tu ční ten hrozně, tamo zase jiný,
až v dálce všecko v šeru mlh se ztrácí.
Lká tiše slavík, strom i keř usíná
a vzduchem vlají netopýří křídla,
had díru svou, pták našel houští stinná,
do bujné trávy motýl sed' u zřídla.
I v jizbě mé se krokem rychlým stmívá,
nad hlavou mojí lampa dohořívá . . .

Jsem unaven, hlava se k spánku kloní
a z ruky mdlé již vypadlo mi dláto;
před oknem mým se démonové honí —
v mou hlavu slétli zlatí snové za to:
zanícen líbám dívky rety svěží
na svojí šíji cítím hebké rámě;
má hlava mdlá na ňadrech jejích leží
a zlatý vlasů proud se spouští na mě:
Slyš — okno řinčí — démon smrti kývá —
vstaň — lampa života již dohořívá . . .

Jan Žeranovský.

Ze života Čelakovského a Kamarýtova.

Léta studií universitních (1818—1821).

R. 1817 Čelakovský dokončiv gymnasialní studia svá v Písku přišel po prázninách ve Strakonicích, rodišti svém, strávených, na podzim ponejprv do Prahy na studie, do I. ročníku filosofie, „logiky.“

Dávné sny a touhy jeho byly tím splněny, bylať Praha již tenkráte vábným střediskem snah a přání každého vlasteneckého študenta, tím více Čelakovského, že měl v ní shledati se po dvouleté vzdálenosti zase s kusem bytosti své, přítelem Kamarýtem, od kterého byl už po dvě léta odloučen a jen dopisy bohužel nám ztracenými spojen.

Kamarýt skutečně zavítal současně do Prahy na filosofické studie a ubytoval se společně s Čelakovským na kozím plácku u jakési Kociánky.

Známostí valných neměli tu zprvu ani ten ani onen, leda mezi kollegy, z nichž Chmelenský byl obou přítelem již z dob dřívějších a s Kamarýtem z Budějovic byl přišel, Marchal byl rodákem Velešínským jako Kamarýt, a Josefovic Jungmann spolužákem. Žili tedy hlavně sobě a svým studiím — jsouce si jinak blízci i chudobnými hmotnými poměry svými — a pak Praze, kterou prochodili a prozpytovali skrz na skrz, tu zkoumajíce zbytky jejích okras uměleckých a se divíce velebným památníkům dnů slavněj-

ších, tam toužíce na zkázu spůsobenou časem a jinými ještě vandaly, tu zas rozněcujíce city své k úchvatnému horování vlasteneckému. V létě bylo to zas okolí Prahy s četnými historickými památkami svými, kam zaměřovali chody své.

Professorové universitní, — vyjma jediného Bolzana — nezdá se, že by byli působili na ně nějak rozhodně; aspoň nezachovalo se v listech mnoho reminiscencí na ně; ovšem také přiznati dlužno, že zvláště těkavý duch Čelakovského nerad se dával upjati v pouta školské práce. Za to Bolzano působil za všechny. Jako vůbec vzácný tento muž, v němž stělesněna byla rozumná reformace křesťanství v duchu původní ryzosti, byl miláčkem posluchačů, tak stal se i miláčkem našich přátel, ba byl jim idealem učitele vůbec: nazývají ho „božským učitelem," sluncem, jež nelze skaliti ani schladiti; jeho slova byla jim svata a proto zajisté nauky jeho filosofické, aesthetické a náboženské nalezly úrodnou půdu ve srdcích jejich. Že tomu tak, dosvědčují i aesthetické jejich názory, které silno se opírají o Kanta a žáka jeho Schillera, jak ještě se zmíníme, a vlastní přiznání Čelakovského z r. 1851 (dle J. Hanuše str. 7), „že všecko, co z filosofie zná, děkuje téměř jen Bolzanovi."

Avšak dlouho přátelé naši nebyli ve vlastenecké společnosti tehdejší cizími: snahy, talent a studie jejich brzo sblížily je jmenovitě s Jungmannem a Hankou, a známosti ty jen zvyšovaly jejich blaženost. Ký tedy div, že nikdy nemohli zapomenouti na tento rok v Praze strávený a že jej počítali za nejkrásnější ve svém životě. „Blaženosti plní dnové žití našeho v Praze nejdražšími budou mně pouti vezdejší," zpomíná v pozdějších letech Kamarýt a jindy zas volá: „Kvasy veselé to byly, příteli, kvasy to bývaly v Praze

u tebe, když Kocianka přinesla džbánek piva a za groš chleba. — — O kde jsou ty časy!“ Ba ještě r. 1829 píše tato jemná, citupliná a útlomyslná duše: „Víš, jak jsme chodívajíce na sv. Volšanské pole, nízký, nepatrný hrob zasloužilého Procházky hledali a jakým citem jsme u něho poseděli a z mechu rostoucího jako z ostatků památky sobě brali?“ (31/4)

Že současnému ruchu literarnímu (jako vyjití Dobrovského historie literatury české, Hankových Starobylých Skládání atd.) Čelakovský i Kamarýt věnovali veškeru svou pozornosť a že čítali pilně české knihy a spisy starší, rozumí se při každém tehdejším vlastenci samo sebou: pohybovalť se veškeren národní ruch jen v kolejích literarních; naši však přátelé, byvše k tomu tak ve školách vedeni, všímali si také ještě pilně a od nejmladších už let svých literatury německé: Herder, Lessing, Goethe a Schiller byli miláčky jejich po celý život a vykojovali je poesií svou i směrem svým. Nepochybíme asi, domníváme-li se, že interess věnovaný najmě poesii prostonárodní vypěstoval v nich Herder; bylť to Herder především vedle jiných, jehož spravedlivosť a nové myšlénky u mladé generace s nadšením byly uvítány. I oba přátelé jali se sbírati písně, přísloví pořekadla, a vůbec zbylé ještě památky traditionalní literatury, třebas si ještě nebyli v plném dosahu vědomi, *) jakou cenu by práce jejich měla a jak by se jí zavděčili národu.

Tak uplynul ve spokojenosti a bezstarostnosti první rok filosofických studií, zužitkován byv od Čelakovského

*) Pravíť Kamarýt ještě 1820: „Sbírám pořád písně národní *k svému zalíbení*, jakousi velikou radosť mi působí.“ (31/4).

i Kamarýta plnou měrou a ve všech směrech na prospěch jich vzdělání, vlasteneckosti i osobních plánův i poměrů.

Avšak spolu nerozešli se v dobrém. Mívalif sice i dříve ostré hádky mezi sebou jmenovitě o otázkách literarních a vědeckých, při nichž Čelakovský nikdy nechtěl ani zdáti se poraženým. Byl ctižádostivý, energický, snadno vznětlý, neustupný, pravá česká lebka, avšak na druhé straně vrtkavý, jak sám sobě vyčítá a jak vysvítá i ze všeho konání jeho. Hned byl pln nadějí, hned pln zoufalosti a trpké satiry. I Kamarýt sice býval snadno vznětlý, ale jinak pravým opakem přítele svého: měkký, idyllický, skromný, trpělivý, praví sám, že u něho více citu se usadilo než zpytu, že více srdci žehnáno než rozumu. J. Plánek, (jenž má nehynoucí zásluhu, že byl v Čelakovském zbudil vlastenecké vědomí), píše v dopise jednom (V. Hanuš, str. 7) o obou: S Kamarýtem Čelakovský, ač laskavým přátelstvím a tím více svým básněním spojeni, často pro učené své hádky z hněvu nevycházeli a někdy celý den na sebe nepromluvili, ačkoliv jeden bez druhého z domu kroku nečiníval . . .

Byla-li to i tehdy učená hádka, která je rozdvojila, nelze si vybrati ze zachovalých listů; že však byla mrzutosť ta velmi důtklivá, vysvítá z dopisu datovaného dnem 6. září z Prahy, kterým Čelakovský přítele svého žádá za dovolení, aby směl „opět toho sladkého jména (přítel) užívati po dnech smutných a že těžce co kámen na srdci mu leží ona okamžení, kde ho pekelná náruživosť pojala v uzdu.“

A Kamarýt odpověděl na to: „— — — Ale k čemu toho připomínat! Buďme raději tím opatrnější, pokojnější, věrnější, mějme se rádi jako jindy a zapomenemeť na každou nepříjemnosť.“

A bylo zas dobře. —

Po prázninách r. 1818 Kamarýt odebral se za příčinou snadnější výživy na další studie do Budějovic a Čelakovský, jenž ne jako Kamarýt doma, nýbrž v Praze byl strávil prázniny, následoval ho vedle přátelské také asi z téže pohnutky, jež přítele tam zavedla.

Se srdcem hluboce zarmouceným Čelakovský opouštěl Prahu. Byli tu žili s Kamarýtem u sameho zřídla literatury, v srdci a matičce milované vlasti; byli se tu dostali do společnosti, již si byli již dávno obetkali glorиolou svých idealů, kdež do té doby celý vlastenecký svět jejich byl se obrážel v Plánkovi a několika druzích; byli tam u baťušky, zákonníka svého, jak nazývali Jungmanna a mohli slyšeti blahomluvného Bolzana: a teď bylo jim snad na vždy opustiti veškeren ten pro ně idyllický život, v němž si byli položili nejpevnější základ své mladistvě bujivé lásky k národu a idealům. Srdcejemný jest list Čelakovského příteli psaný, kterým loučí se s Prahou a — s Bílou horou, kam schválně před odjezdem svým si byl zašel . . ,

Aby však nebyli docela odtrženi od ní v Budějovicích, zjednal na radu Kamarýtovou v Praze ještě Macháčka, aby jim byl zpravodajem života jejího — novin v našem smyslu tehdá ještě nebylo žádných.

V listopadu konečně (jelikož tehdy školní rok počínal listopadem) oba přátelé sešli se zase v Budějovicích, aby tu poslouchali druhý ročník filosofický, „fysikou“ zvaný. Tu často zpomínali na Prahu a každou zprávičku odtud jako nejvzácnější a nejmilejší hosti přivítali. Půvab její zvyšovala ne pouze vzdálenosť jejich, ale zvláště také mělké a prázné přednášky zdejší. Kdež tu bylo Bolzana, zbožňovaného Bolzana! Aby si nahradili nedostatek ten aspoň částečně, pilně vzdělávali se sami, čítajíce nejnovější německé spisy filosofické vůbec a aesthetické zvláště, český

literarní ruch pak do podrobna stopujíce. Tak zajisté s radostí uvítali Rukopis Královédvorský, třebas nadšení pro něj zbudilo se v srdcích jejich jako Čechů vůbec, až cizina si ho všimla, mající již vytříbenější smysl pro prostonárodní poesii a až tam sensaci způsobil; jmenovitě však měl jako vůbec velký účinek bezejmenný spisek: *Počátkové českého básnictví*, téhož roku vyšlý. Dva tábory tehdy snažily se ustaviti pravidla české prosodie: tábor Dobrovského, hájící přízvučný rhytmus v poesii české, v němž najmě Puchmajer a Hněvkovský vynikali, a tábor mladé generace, v jehož čelo postavil se Jungmann a jež hájila časomíru jakožto jediné přirozenou prosodickou formu českých básní. Po dlouhých debatách, ve kterých Čelakovský hájil časomíru, k níž ho klonilo i dokonalé klassické vzdělání nabyté v Písku pod prof. Uhlem a pronikající i v pozdější jeho činnosti, přátelé naši přidali se také k táboru časoměrníků — ovšem *jen v theorii*, jako většina přívrženců strany této, v praxi užívali přirozenější češtině přízvučnosti a časomíry jen při antických a některých jiných cizích formách básnických a těchto málo. Zjev ten má zajisté pro celý spor svůj důtklivý význam.

Čelakovský pode vlivem „Počátků“ dal se tedy na básnění časoměrné, avšak složil jen dvě básně takto: ódu „na smělosť“ ve sloze alkaické a „Večerní patření“ v hexametrech; básně ty jsouce prvé nám známé české básně Čelakovského vůbec a vynikajíce bezvadnou metrickou formou i lepým uhlazeným jazykem, jenž ode prosy jeho v listech užívané dosti ostře se odráží dokonalostí svou, jsou nám zároveň důkazem jednak vlastenecké nálady a úcty před karakterem, jednak obrazem idyllických touh Čelakovského a že byl schopen stejně forem velkolepých i něžných; však již básně pocházející z r. 1819 složeny jsou přízvučně.

S českými spisy přátelé naši v Budějovicích měli po-

tíž; nedostávaly se jim v té hojnosti do rukou, jako v Praze, jmenovitě ne staročeské, k nimž tehdy šťastnou shodou okolností, objevem některých památek a pak zajisté též pod vlivem podobného směru současného v Němcích prohlíženo s péčí a dychtivostí obzvláštní. Smysl pro starou literaturu vypěstován u našich přátel v Praze, kde Dobrovský i Jungmann hlásali slovem i skutkem důležitosť památek starých pro kulturu, historii a filologii. Tu Čelakovský dověděl se o veliké sbírce stč. knih, již měl jistý kanovník Budějický; ihned zasadil se o to, aby sbírka ta stala se přístupnou jemu i příteli. Přímo však to nebylo lze, získal si proto Čelakovský sluhu kanovníkova, který mu také knihy z kanovníkovy bibliotheky vypůjčoval. Tato nevinná příčinka měla však následky těžké. Stihl totiž pan kanovník Čelakovského či (dle Hanuše) sluhu, an odnášel mimo jiné knihy i Husovu postillu. Ihned byl předvolán Čelakovský před katechetu z rozkazu biskupova, kterýž měl nad filosofickým ústavem podle tehdejších zákonů vrchní dozor, a po krátkém vyšetřování beze všeho z ústavu vypovězen. Slova jeho, že nečte knih těch pro „kacířský“ jich obsah, nýbrž pro starý jazyk, nedošla příznivého sluchu ani víry; církev zajímala tehdy své stanovisko k českým dějinám, jako kdykoliv jindy.

Těžce nesl Kamarýt nehodu přítelovu. Ale Čelakovský brzy asi vpravil se v osud svůj; z listů k události té se vztahujících zachoval se jen jeden a to Kamarýtův, ve kterém se táže, kde „zhejřilý František“ běhal a kde nyní je. Cestoval totiž Čelakovský po výhosti své po Čechách a tu oddal se dávné zálibě své — sbíral „hlaholy národa prvotního.“ Ovšem byly to pouze světské písně, jež sbíral; o duchovní postarala se jiná vyšší instance nařídivši učitelům, aby si jich pilně všímali.

Prázniny toho osudného roku, mocně na duševní rozvoj jeho působivšího, Čelakovský strávil doma, nejraději ve společnosti Plánkově, jehož, chtěje míti z něho proti jeho vůli „písničkáře“, neustále k literarní činnosti nabádal a také přiměl, že napsal jakousi tragedii a veselohru „Milovníci.“

Po prázninách pak r. 1819 Čelakovský šel opakovat „fysiku“ do Lince, buď že z českých „filosofií“ vůbec byl vypovězen aneb, což pravdě podobnější, že do Lince měl nejblíže. Avšak v Linci brzy zatoužil po vlasti: nikdež prý slunce tak libojasně nesvítí jako ve vlasti, nikde se rozkošněji nesměje jaro a léto, jako na polích našich, liběji sluch jímají slavíci naši; láska, věrnosť, upřímnosť ve vlasti jenom obcují s námi . . . tak a podobně dále Čelakovský horoval hned první měsíc svého tamějšího pobytu.

Ovšem k nešťastné výhosti, jejíž trpká chuť zastiňovala Čelakovskému hojné výhody vzdělanostní, vyplynulé z pobytu jeho v Linci, družila se — chudoba. Však věrný jeho Vlastimil — jak Kamarýt od r. 1819 na důkaz svého vlasteneckého smýšlení se byl přezval, zároveň s Čelakovským, jenž od téhož roku Ladislavem se podpisoval v listech svých, rovněž jako Plánek Janem Vlastislavem a Chmelenský Josefem Krasoslavem se přezval, — těší jej tím, že sdílí jeho zarmoucenosť a vyzývá jej k vytrvalosti, k doufání a k práci, jmenovitě poetické. Listy jejich od té — neboť od konce r. 1819 zůstalo veškero jich obcování obmezeno na dopisy a jen o prázninách, to pak někdy jen a na málo dní se vídali — plny jsou přátelských roztoužení a dojemných zpomínek. Ona vroucnosť a láska jejich vzájemná vzdáleností nic neochabla, než na sterých místech proráží v listech: ano již těchto počet totéž dosvědčuje. Vzdáleností srostla srdce jejich na dobro: léhajíc vstávajíc

myslili na sebe, v radosti i v žalu na sebe zpomínali, nic ani v cizině druh bez druha nekonali, ale vždy napřed v dopisech se poradili, svá předsevzetí a své plány v budoucno vždy spolu sdíleli. Bez Čelakovského Kamarýtovi bývalo smutno, ani „ty černé oči," ani ta hra na kytaře nedovedly ukojiti srdce jeho; načež Čelakovský zas píše, že v povětří rozplyne žalosť jeho, svěřená listu, že pospíchá k příteli útěchu zanechavši sladkého sdělení nešťastnému. Tak poskytuje se nám přátelství jejich, o němž Čelakovský sám vyznává, že zapustilo již takové kořeny, až ani hněv ani urážka ani která vášeň hýbajíc jím je podvrátiti nemůže a jež karakterisuje se i trefně zvoláním jeho: O jaké štěstí dalo mi nebe davši mi tebe, dojemný obraz českého Oresta a Pylada, jakých málo tak útěšných v dějinách literatury vůbec a naší zvlášť.

Konečně Čelakovský v Linci přece jaksi taksi zdomácněl. Nehledě k tomu, že již v listě ze dne 5. prosince Kamarýt vzkazuje pozdraviti „et Nanyn et bellam Rosalinam," varuje pak: „Noli amare Teutonkas!" seznámil se tu Čelakovský s bratrem Klicperovým, který často „zapoměnliva ho činil na všecky nehody a protivnosti" a nejmilejším jeho přítelem v Linci se stal. Jsa velmi vzdělán, maje bohatou knihovnu a trvaje v neustálém spojení s bratrem stal se nejstatečnějším pomocníkem studií literarních i existence a osobních interesův Čelakovského, takže pomocí jeho doufal dostati se na rok do Prahy a novinkami z literarního trhu českého i samého Kamarýta překvapoval. Též přednášek si zde více všímal a zvláště byl to prof. Weiss, kterému děkoval filosofický rozhled svůj v historii.

Z Lince datuje se také Čelakovského znalosť ruštiny. Zmíněný již Klicpera měl totiž v knihovně své též hojná díla ruská a upozornil asi Čelakovského na krásy ruské

poesie jmenovitě Karamzinovy, jejž také Čelakovský nejdříve jal se čísti. Fantasie jeho setřásla tu s perutí svých všechen tížící brak a osvěžila se zas k úrodné činnosti, ba energie jeho rozrušila se tak dalece, že nebál se již ani boje s osudem. „Ať se mi zatarasí dvéře, ať se mi zatarasí vchod i odchod,“ volá k příteli dne 18. prosince, „krása a ideal buďte heslo mé, jim za oběť, *buď jak buď*, kladu mladistvou sílu svou!“ A slova ta, pronesená v poměrech finančně i jinak mrzutých, nebyla pouhou frasí, v nich skrývá se kus karakteru, neboť Čelakovský dostál slovům těm ve všech četných a těžkých strázních svého života.

Učením se ruštině probudil se také filologický talent Čelakovského: slyšímeť brzy od něho, že chodě do školy se dvěma „Korytány“ učí se od nich slovinsky (čili, jak on dí, „po vindicku marlovat“) a že sbírá slovinské národní písně („vindičky“). Brzy na to dal se do polštiny, kterou se naučil plynně mluviti a posléz' do srbštiny se zabral. Cvikem překládal básně zvláště prostonárodní z jednotlivých jazykův a posýlal je na potěšenou Kamarýtovi jakožto stálou a toužebně vítanou přílohu k dopisům svým. Takto Čelakovský klada základy budoucí velikosti své nutil zároveň přítele svého, který nikdy nebyl zvláštním ctitelem grammatiky, aby rovněž jazykům těm se učil, a Kamarýtovi nezbylo než, chtěl-li listy přítelovy později dokonce cyrilicí psávané čísti, musil se učiti. Nedovedl toho však nikdy tak daleko jako Čelakovský, ačkoliv máme i od něho některé chvalné překlady z ruštiny (Děržanovinu odu „Bůh,“ Lomonosovo „Následování Joba“).

Při tom všem však český domácí život a domácí zprávy nejvíce je zajímaly. Každá nová kniha česká, každý časopis je předmětem jich sdílení, ba i zprávy o tom, co se k tisku chystá, neméně je těšily. Že mezi všemi sou-

časnými knihami Jungmannova „Slovesnosť“ největší radostí naplnila je, netřeba zvláště vytýkati; zmínky však zasluhuje chvalný obyčej tehdejší, že pokládáno za *povinnosť* každého Čecha takové knihy co možná kolportovati a v tom vzhledě Kamarýt naplňoval povinnosť svou v Budějovicích i v okolí čestně! Také současně vycházející sbírka divadel Klicperových fedrována byla úsilovně — vždyť sám Čelakovský tehda ještě Klicperu nazýval mladším Shakespearem! Takovéto zvelebování jazyka i písemnictví slovem i pérem byl celý tehdejší národní ruch a duševní život český. „Kdo k národnímu vědomí dospěl, toužil svou lásku k drahému jazyku mateřskému osvědčiti tím, že jím spisoval,“ ale také že české spisy a knihy kupoval a šířil.

„Slovesnosť“ dala asi také Čelakovskému podnět, že jal se užívati v listech svých latinky; prvý list latinkou psaný je ze dne 23. prosince 1819. Přítel Kamarýt beze všeho následoval ho, jakož také oba bystroduchými se prokázali davše brzy na to výhosť starému pravopisu a postavivše se takto rozhodně pod prapor Jungmannův, což nebylo tehdy tak malicherným skutkem. Vždyť rozpakoval se o rozhodném kroku sám Jungmann po 15 let!

Dávná záliba Čelakovského i Kamarýta k německé poesii neutuchla nikdy. Byli v mnohých vzhledech odkojeni myšlénkami německých výtečníků; a jako v Němcích kritika a aesthetika počala zajímati filosofické duchy první velikosti a stala se oblíbeným koníčkem badavosti zejména mladé intelligence, — Čechy pak vždy mocně prováný byly vzduchem odtud vanoucím, — není divu, že i naši přátelé pilně se jí obírali. Lákalať k tomu poesie Goethova i Schil-

lerova sama sebou, kdo jí chtěl užiti v plné hloubce i kráse, musel míti jakési předchozí vzdělání aesthetické; ale také Bolzano má velkou zásluhu o vytříbenosť a Kantovský směr aesthetických názorův jejich. Čelakovský ovšem již povahou svou více klonil se ke Goethovi a ničeho naň nedal dopustiti, Kamarýt pak více si obliboval subjektivnějšího Schillera. Než ani ten ani onen nebyli slepými stranníky, jako tou dobou často potkáváme i v samých Němcích.

Čelakovský, četl-li Schillera, tuť prý duch jeho se jen kolébá v nebeských harmoniích, v pravé říši idealů se kochá, vyveden živným slovem z nízké pozemskosti; ale slyší-li Goetha zpívati, tuť nejináč, než jakoby příroda prsem svým zdravotou napájela všecko, jakoby potůčkové medoviny se linuli . . . Schiller uvádí člověka mezi bohy, Goethe bohy ve společnosť lidskou . . .

Čelakovský rozděluje všechny básníky na materialní a formalní, jakousi to obdobu Schillerova rozdělení poesie na sentimentalní a naivní poesii, a obšírně vyloživ, co rozumí materií (ideu t. jakousi ve svém čistém vyložení a rozložení, čili ten námět sám pro sebe, který má býti umělecky spracován) a co formou (umělecký potah toho námětu na jiné zevnitř něho ležící předměty a soustavení obou ve šťastném závěru) a že každá báseň materii i formu do sebe míti musí, dle povahy a talentu básníkova však buď materialní stránka vyniká aneb formalní, kteráž druhá činí báseň abych tak řekl poetičtější, jelikož forma toliko z fantasie básníkovy pochází a je dítě tak říkaje šťastné doby a tím více podivu vynucuje, čím nedostatečnější je naše mysl, takové formy vyvozovati, kdežto materie každému zdravému rozumu je vrozena a básník umělcem jen v tom se objevuje, jak dalece nás k poznání jejímu přivedl neb čím čistěji a jemněji ji vyložil, a nejsa takto Čelakovský dalek

moderního stanoviska aesthetického, prohlašuje Schillera za básníka více materialného a Goetha více formalního: prvý více k filosofické, druhý k ryze poetické stránce náklonnosť jeví. Čelakovský pro svou osobu prý Goetha jako básníka více si váží. ($^{23}/_{12}$ 1819.)

Kamarýt v soudě svém o Goethovi a Schillerovi celkem shodoval se s Čelakovským; avšak o rozboru přítelově, co se materie a formy týče, nevyslovil se určitě, jeť prý prozatím rozum jeho ne dosti obrněný a lenivý. Až nasbírá „více látky a dokladnějších důvodů“, hodlá vydati o věci té obšírnější spis.

Co však podal o poesii Schillerově a Goethově, svědčí o jemném vkusu a nevšedním bystrozraku jeho a zasluhuje tím spíše zde svého místa, čím méně podobných rozborů ve své literatuře máme a čím řízněji to karakterisuje povahu, výši vzdělanosti a směr aesthetických názorů mladíka třiadvacetiletého.

Goethova prý múza beze zdoby zbytečné v prosté spanilosti, klidnou veselosť v oku usmívavém loukou se toulajíc, žádný kvítek neopomine, žádným nepohrdá, okotěšky, žluťáčky, plané růže, fialky, co se nahodí, citem a umem Glyceneiným v nejlepší věnec vije. Múza Schillerova již ozdobena, v štíhlé kráse, *co Juno* květnicí se prochází, okem ohněplným jímajíc věnec vije z nejplnějších růží, z fial a *vzácných* květin zahradních. Onano jestli pěje, ty nejvnitřnější, ty nejsrdečnější city budí, jeť zpěv její co potok chřestící, vina se hájkem oblíbeným: tato city nebeské pějíc, jako proud se skály se vrhnoucí. Onano radostí, slastí srdce očaruje, tato jímá rozkoší blízkou vytržení.

Goethe jest básník čistý, naivní více, Schiller sentimentalní, onen tu přednosť, tu libocitnosť do sebe má, že se jeho písně dají povolně provázeti hudbou, což prý dobře

poznával náš Tomášek; ne tak Schillerovy. Tak se mu dosavad zdají býti alespoň v básních drobnějších. Ve smutnohře mistrové oba, Goethe k tomu i v činohře i veselohře a což říci mimo jiné o Hermannovi a Dorotě? Tento mistrný jest následovník božských Řeků, Schiller z většího dílu Angličanů.

Goethe jest více spanilý, líbezný, Schiller velký, vznešený, *onoho milujeme, celým srdcem na něm závisíme, tohoto více obdivujem a ctíme* (bez ohledu na jich rozdílné genie, neboť Goethe patrně větší jest genius) . . .

Ovšem, praví dále, těžší jest k posouzení Goethe než Schiller, a *není-li čtenář jeho*

. . . . *der unbefangenste*, der ihn,
sich und die Welt vergisst, und in dem Buche nur lebt,

jakéhož sám sobě žádá, tomuť se ovšem nezalíbí. Příčinou, proč mnozí nedoceňují Goetha, myslí nejspíše býti i to, že „naivnosť poznati (a v ní tedy zalíbení míti) není tak snadno, jako velkosť a vznešenosť, a tím nesnadněji, čím více jsme se sami vzdálili prostoty přirozené.“ ($^{23}/_{1}$ 1820.)

Diviti se jest zajisté zralosti duševní našich přátel a ta vydává nejlepší svědectví o pilných studiích jejich. Že filosofická řeč jejich je ještě dosti tvrda, ovšem pravda a působilo tu jednak abstraktní pojímání krásna tehdá v Němcích běžné a u nás oblíbené, jednak tehdejší ještě nevyvinutosť jazyka českého, kdež terminů filosofických nebylo, jak o tom ostatně s dostatek svědčí i Palackého rozpravy aesthetické; nicméně nebylo asi mnoho Čechů té doby, jmenovitě ne mladíků, aby byli dovedli i takovým jazykem psáti o otázkách literarně-aesthetických a ještě méně básníků, aby s takovouto propravou byli se posvětili Umění.

Zmínili jsme se již, že pomalu osvěžovala se zas po pohromě Čelakovského stihlé poetická činnosť jeho. I zachovalo se nám z r. 1819 tré básní nejisto zda v Linci složených, z nichž v „Marinčině žádosti“ vysloveno, co rodiče mají činiti, až dcera jejich umře, ve „Vzpomínání“ touha po vzdálené Julince se opěvuje a v „lašťovičkách“ podána elegie na odletující lašťovičky. Básně ty složené přízvučně patří k slabším plodům Čelakovského, vyznačují se však dokonalou formou jazykovou; všemi vane jakási melancholie.

Daleko četnější a některé již dýšící pravou poesií jsou básně z r. 1820. V Šesterých knihách spisů básnických obsaženo jich šest a osm znělek. Jedna z básní těch jsouc velmi zdařile na spůsob národní složená znárodněla: „Děvče já ti udělám“ zpívá se tak dobře na Moravě jako kdekoli v Čechách. Jiné jsou rázu balladického, projevují patrně vplyv Goethův a Schillerův, jsouce jako Označení smrti pabásněním ballady „Erlkönig“, Plavba ohlasem Schillerova „Zvonu“ a Bělička rozvedením podobného motivu Goethova. „Třem světýlkům“ vadí mystika. V básni „v zahradě“ opěvuje blaho lásky, klada je vedle blaha plynoucího z umění, bohatství a slávy. Nám podobají se nejzdařilejšími „znělky“ dle vzoru Kollarových skládané jak provedeným motivem tak i dokonalostí a hojností pěkných obrazův a lepotou vůbec formy básnické. Čelakovský opěvuje v nich Nýnu, která srdce jeho i svět okolo něho zrájila, ji chtěl by opěvati jako trubaduři činívali; ztráta milenky však ovšem přivádí útrapy; než silné povahy ani tím se nezchabí. Jim pěje takto:

Vy, jenž trudná ňádra otvíráte
volněj, bratří, v chrámě přírody;
Vy, jenž hojných zlostí zárody
ke své škodě v světě potíráte;

Vy, jenž dny a noci provzdycháte,
želejíce lásky neshody;
aneb odkopnuvše mrzké návody,
velkou vlasti ztrátu se mnou lkáte:

Čisté duše! s losy nezbednými,
jimžto v zmatku tuto válčiti,
k břehu kroky pospěšte rychlými.

Zde je pevná loď a silné veslo:
kdož by nechtěl v kraj ten plaviti?
Slávie a krása! naše heslo.

Kamarýt čta takovéto básně jedenadvačetiletého Čelakovského cítil, že přítel ho předstihuje, avšak nepojala jej proto závisť, než upřímně uznává předáctví Čelakovského, o sobě pak prý by mohl nyní říci: Bývával jsem bývával, ale teď — nejsem nic. — — „Mne bys mohl praviti," dodává, „dokupčivšího kudličkáře." Pravda, poměry jeho v Budějovicích nebyly příliš povzbudivé. Bylo mu živiti se kondicemi a s elegickým povzdechem žaluje, kterak mu nezbývá pro sebe ani tolik času, aby mohl jako Čelakovský čísti „Slovesnosť", neřku-li Goetha, Shakespeara, Kosegartena a j. Radostí pak bylo v Budějovicích i jinak málo. Divadlo hráli prý „nicneznanti" či diletanti a když i zavítala tam r. 1820 společnosť Santrochova, nebyl pokrok valný. Město samo ovšem bylo německé, „našinců je zde maličičko," píše Čelakovskému. I odcizoval se v takových poměrech poesii, jakkoliv professorové hádali, že z něho bude básník. To pozoruje Čelakovský povzbuzoval jej k činnosti, jmenovitě poetické a aby nezapomínal jmenovitě překladu Gellerta, k čemuž však ovšem nedošlo, jelikož Hanka jej v tom předešel.

Čím více postupoval ku předu r. 1820, tím více Čelakovský osnoval nových plánů svého života. Mezi těmi hlavně mysl jeho všecku zajal úmysl odebrati se na Rus. Povolávalť tehdy car Alexander vzdělance západoevropské na Rus a Němci toho používali hojnou měrou. I nedalo to Čelakovskému a psal do Vídně na ruského vyslance Kolowkyna, aby mu poslal průvodný list do Petrohradu. Po svátcích velikonočních chtěl se vydati na cestu a v ješut byla všechna domluva Kamarýtova. Zdá se, že k tomu úmyslu přispívala též poněkud bázeň z výsledku zkoušky. K té byl potřeboval jakýchsi vysvědčení od bývalého svého prof. Böhma, nedostal však ničeho a pouze že měl důvěru u professorů, dostalo se mu dělati zkoušky bez předložených attestů. Zkoušky konal v březnu a vykonal je s prospěchem dobrým: to jako by bylo vyměnilo našeho Čelakovského úplně: průvodný list z Vídně došel, ale on volá: „úmysl můj již se zvrhl. Juchhej!“

Im Vaterlande
schreibe, was dir gefällt,
da sind Lebensbande,
da ist deine Welt!!!

Žil zase, jak sám píše, ve spokojenosti a „školní caparty do truhly uloživ,“ hledal úlevy a rozkoše v Goethovi *) a Shakespearovi.

---

*) Čta Goetha Čelakovský zvěděl i o poměru jeho ku krásné Fridrišce za Strassburských let. Nejsa nikdy a nikde necitelným ke krásnému pohlaví, utvořil si ideál o podobném poměru a idyllu tu chtěl také uvésti v báseň pode jménem „Venkov“; vida však prý román ten „zživotěný“ na Goethovi, upustil ač nerad od úmyslu svého. ($^{21}/_{3}$.)

Tím časem i Kamarýt zabýval se vážnými myšlénkami, osnuje plán pro budoucí život svůj; neboť studia jeho tímto rokem chýlila se ku konci. Klonil se ovšem jak z přání rodičů, tak i celou povahou svou ke stavu duchovnímu, nicméně přátelství mu nedalo, aby se neporadil dříve s Čelakovským.

Čelakovský, nebyv nikdy zvláštním přítelem stavu kněžského, neváhal vysloviti obav svých. K tomu pak přidružila se ještě afféra celé Čechy rozrušivší, že Bolzano koncem r. 1819 hlavně působením tehdy kanovníka Frinta byl svržen s úřadu svého, a to bylo disgustovalo Kamarýta již dříve. Vždyť byl Bolzano vzorem učitele i člověka, k němu lnul tak vroucně, že při zprávě o jeho svržení zaplakal a srdce naplnilo se zlou trpkostí a outrpností, „outrpností ale ne nad osudem muže toho, než nad osudem universitáty.“ Ba sděluje zprávu tu s Čelakovským praví: I kdybych plakati viděl muže toho, nemyslil bych, že snad pláče nad sebou, ale nad lidmi pravdu kamenujícími. Drahá, věčná Čechům památko a slávo, Huse! pro pravdu umučený! Shlédni dolů s nebes okem outrpnosti na osudy vlasti své! Hle, jak po tolika stoletích ještě žijí tyranové! ($^{10}/_{2}$)

A pod čerstvým dojmem události té bylo se rozhodnouti Kamarýtovi. Avšak brzy na to píše: Dle mého uznání nebudeť ono jináče, než že černý obleknuv pláštík na vždy výhosť dáti musím Lenkám, Julkám, Terinkám, Nynynkám a Fridriškám a budu milovati Magdalenu kající v slzách ještě ladnější, Marii a ty nejsvětější světice boží . . .

Tak Kamarýt tichý, nábožný, skromný, jenž společnosti nikdy nemiloval a také vlastností si neosvojil, kterými se její požadavkům vyhovuje, jenž nejraději o samotě se zamilovaným básníkem se procházel, v ní i na

dále žíti a přece mnoho působiti chtěl na roli národa, neviděl přece sobě výhodnějšího stavu i rozhodnul se tedy pro kněžství...

Také Čelakovského poměry se chystaly ke změně. S přítelem se sešed o svatodušních svátcích v Budějovicích, sdělil se s ním, že na třetí rok filosofie vrátí se do Prahy. A v Linci pouhá zpomínka na to vzbudila v něm největší nadšení. „Aj — horlí — Libušino věkovité krásné město! Kdož by po tobě netoužil? Tam se zdržují, aspoň větší díl nynějších synů vlasti; tam viděti našeho zlatinkého Jungmanna, tam — tam! Ó celá Linec mi rokem nedá, co mi Praha dnem poskytne.“ A nedbaje toho, že přítel už byl nohou v semináři, přemlouvá jej ke společnému pobytu v Praze. „Hleď, ať se tak stane — třebas i nouze ať časem na nás dolehne — třebať chudí co Diogenové u studny do kornoutu čerpali vody — my budem v Praze.“ Ovšem, píše vzhledem k prvému jich v Praze pobytu dále, „nesmíme co bubenečtí slavíci o samotě se lidí vzdalovati, nýbrž co domácné vlašťovičky prozatím k nim se přitulovati. Svět jinak nežádá! Kde jindy bohem vedený pěvec nalezl pohostinství, tu je nalézá marnomluvný břichopásek. Takť jest! Basta! Ty půjdeš — já půjdu.“ ($^{24}/_{6}$.)

Čelakovský ovšem šel, ale za Kamarýtem zavřely se dvéře semináře budějického.

Čelakovský, jehož živlem, jak sám se přiznává, byla změna, byl zprvu všecek rozradostněn z toho, že bude mu lze zase pobývati v Praze, ale pak počav uvažovati o své tam existenci, „obával se všeho a strašné jakési předcí-

tění jej docela malátného činilo.“ A tak po prázninách ve Strakonicích strávených, kdež také divadlo hrával, přišel do Prahy vlastně v zoufalé náladě. Avšak Čelakovský vyznával se již ve světě dosti zkusiv a neuzavíral se před ním, jeho živá povaha i tu se projevovala získávajíc mu obecně přízeň. Tak také brzy vyjasnily se černé myšlénky jeho a on opět píše o spokojenosti, když dostalo se mu péčí Preslovou výhodné kondice (učil sice pět hochů, ale měl za to celou stravu, byt a 200 zl.). Brzy také zdomácněl u Jungmanna a zajímavo jest, že tento světec na zemi i na všesudného a všude chybičky vidoucího Čelakovského uctivými dojmy působil, ba Jungmann nahrazoval mu dílem samého Kamarýta. K němu chodil na radu, jemu svěřoval se s literarními pracemi svými, s ním v rozhovoru tříbil své názory a vědomosti o literatuře, prosodii a o všelikých poměrech obecných. Jungmann pak vida v Čelakovském nadání svěřoval mu často práce své na opravu, z čehož nejednomu nadšenému listu ke Kamarýtovi děkovati máme. „Každodenně volám,“ psal na př. Kamarýtovi, „jen jedna Praha a v ní jen jeden Jungmann... Jungmann, Jungmann, ó co to jméno lahodí sluchu mému, jak blaží a pojí a dviže srdce mé!...“

Avšak kondice brala mu mnoho času, naříká hned z počátku, že sotva bude moci co dělati pro českou poesii, ačkoliv byla by prý největší jeho radosť býti „českým písničkářem.“

Aby pak „to líné tělo a ten ještě lenivější duch“ přece nějak byl obouzen, navrhuje Kamarýtovi, aby si od začátku nového roku 1821. posýlali každý týden po listě „původního i přeložení“, a to aby se přikládalo vždy za přílohu ku psaní. Nemohlo býti nic vítanějšího jako návrh ten Kamarýtovi, jenž na každinkou zprávu z Prahy a od

přítele čekal s touhou a radostí. A my také jen můžeme povděčni býti předsevzetí tomuto. Nebo pobídlo oba přátele ke stálé a úsilovné práci, tak že nejeden skvost básnický odsud se vyprýštil, a pak rozhojnilo korrespondenci jejich, v níž se nám zachoval neoceněný poklad pro psychologii a biografii obou přátel i jiných vzácných mužův a pro historii literarní neméně jako pro jazyk.

Tomuto svému slibu Čelakovský vyhovoval po možnosti, pamatuje ostatně i jinak na přítele svého. Předplácel mu ze svého knihy a žádal pak za ně jen polovičku, vyjednával mu všelijaké práce tiskařské i jiné, nad to pak, kde jaká vzácnější kniha vyšla, každou zasýlal na přečtenou Kamarýtovi, za kterouž příčinou měli i zvláštního posla mezi Budějovicemi a Prahou, jenž týdně listy i ostatní zásylky na vzájem doručoval. Že pak Praha, jak jsme se již zmínili, již tehdy byla neméně než teď střediskem všeho literarního ruchu, proto také listy Pražské překypují literarními zprávami; kdežto z Lince Čelakovský mohl příteli svému posýlati skoro jen výtahy z Oesterreich. Blätter, Erneuerte Vaterländ. Bl. a jiných listů, v nichž vyskytovaly se občas zprávy o českém životě, teď zprávu za zprávou zrovna sypal. Ovšem také současný ruch národní, který osvěžen a podepřen byl založením Musea českého, vydáváním „Kroka“, vycházením četných prací Hankových, jako vydáním Igora, Tristana a Starobylých Skládání, pak jeho vlastních písní, dále vyjitím Hněvkovského zlomků, Trnkových všenárodních povídek, Macháčkových překladů Goethovy Ifigenie a Horace, zvláště pak sensačním objevem Rukopisu Zelenohorského a Kralodvorského a básněmi Kollarovými, — o kterémž Čelakovský poctivou radosť z toho maje již r. 1820 Plánkovi psal, že zdá se mu převyšovati vše, co posud v básnictví českém bylo vykonáno, ba jehož

básně sdílené mu od Jungmanna jej takovým nádšením naplnily, že když předloženy byvše censuře z polovice přeškrtány byly, on ty vymazané „na pochoutku a místo pozdravu“ Kamarýtovi skoro v každém listu posýlával a sám své básně k nim připodobňoval, chtěje, aby Kamarýt je uznal za nerozeznatelné od Kollarových, — i konečně nespolečným duchem a vzájemnými boji poskytoval mu nevyčerpatelné skoro látky k dopisům.

Že tehdy i mezi Němci v Praze čilý ruch panoval, nelze pochybovati. Nehledíce na tehdejší stav Prahy a škol jejích, vidíme to z dopisů našich přátel. Jeden pak jich čin, že totiž němečtí študenti pražští vydali almanah, přivedl Čelakovského na myšlénku, něco podobného českého zaříditi. I psal a jednal v té věci již z Lince. Když pak po horlivém přičinění jeho i Kamarýtově sebrali sbírku básní *παντα περι παντων* uspořádanou, v níž od Čelakovského bylo básní 12, od Kamarýta 6, od Marchala 7, od jakéhosi B. 1, celkem tedy 26 básní s epigramy v zadu (celkem 16 archů) a k censuře to byli zadali, a když už i tiskárna Vetterlové vyzývala obecenstvo ku předplácení (cena byla určena na 1 zl. 45 kr.), dostali odpověď non imprimatur od p. censora Němečka. Je to jeden z nejrozkošnějších listů, kterým Čelakovský nehodu tu oznamuje příteli svému. Satira i nevázané rozhorlení na censuru a její počínání podány tak drasticky, že není trefnějšího památníku na proslavenou obmezenost tehdejších censorů Pražských. Tu poprvé satira Čelakovského objevila se v plné síle. (V „Sebr. listech“ podán dopis ten na str. 47.) Jediná útěcha jeho jest, že básně líbily se Jungmannovi a jiným na slovo vzatým mužům: „tito, prý, nám za více ručiti musejí.“

Přece však žádá přítele, aby nikomu, ani Plánkovi

o nehodě té se nezmiňoval, tázaje se ho zároveň, může-li některé z nich dáti do některého časopisu.

Přese všecku tuto činnosť však a upravenosť poměrů návaly těžkomyslnosti, která měla svou příčinu nejen v přílišných tělesných námahách, než i z vrtkavosti a měnlivosti ducha jeho plynula, neminuly Čelakovského na dlouho. Nejvíce mu srdce hnětla ta skromnosť a skrovnosť českého života. Vida ovšem on, mladík dvaadvacetiletý s hlavou plnou bujných ideálův, pln všepodnikavé chuti a netrpělivý zvolným rozvojem národní uvědomělosti, celý ten národní ruch na tak úzké kruhy obmezen a i tu pletichy, pomluvy, domýšlivosť, žárlivosť, osobní pohnutky a jiné přímětky společenského života bujeti a tytýž i nad věcí samou rozhodovati, zazoufal nejednou nad existencí našeho národa; aby pak síly si dodal, utíkal se — a to je pro celou dobu probuzení karakteristické — pro útěchu *do minulosti*. Ale tam bylo útočiště nejen jeho: na minulosti, na slavných dějinách českých naděje všech se zakládaly v budoucno a z ní, pokud k tomu nepřistoupila mravní podpora a pýcha plynoucí z ideje slovanské vzájemnosti, z minulosti slavné čerpána největší posila, útěcha a uvědomělosť, na ní a na idei oné vzájemnosti vykojena byla celá mladší generace, ba celý tehdejší národ český. —

Když takto v minulosť se pohružoval, zabral se zase jednou ve studium spisů staročeských. Zvláště pak oblíbil si tentokráte Kralickou bibli; četl pilně žalmy, Joba, píseň písní, knihu přísloví a nemůže se dochváliti velebných, velkolepých krás starožidovské poesie. Než filologický bystrozrak jeho dal mu zpozorovati i jinou ještě výtečnou stránku naší biblí a to byla jazyková. Vyzývá proto Kamarýta, aby učinil z ní fraseologický výtah, což prý „nebude penězi k zaplacení.“

Jinak studia jeho táhla se po výtce ke slavistice a to jmenovitě k ruštině, srbštině a polštině. Též písně národní v těch jazycích množily se mu pod rukama — myšlénka jeho, vydati sbírku národních písní všech slovanských národů, nabývala těla. Že mu při těchto studiích a sbírkách společnosť Hankova, jehož po několik let velmi si ctil a vážil, (jako později nebylo mu epigramu dosti ostrého, aby jej neuznal za hodna Hanky), byla prospěšna, jest věc nepochybná. Byltě vedle Jungmanna a j. také členem oné společnosti, jejíž členové za roční příspěvek nejméně 10 zl. účastni byli slovanské bibliotheky u Hanky chované, a pak byl mu tento jakousi autoritou ve znalosti poesie prostonárodní, jak jasně vysvítá z listů ke Kamarýtovi. Ostatně prý Hanka sám měl už velikou sbírku písní pohromadě, rovněž jako Šafařík i Kollar, jakož vůbec od objevení Rukopisu Kralovédvorského záliba v poesii prostonárodní kde kterého Čecha byla pronikla. Rukopis Kralodvorský sám teprve teď stával se kochankou každého českého srdce, zvláště mladé, nadšené generace a skvostem vůbec náležitě oceňovaným, co cizina a najmě jiní Slované proň se nadchli. Čelakovský neopominul nikdy v té věci přítele náležitě zpraviti. Tak píše na př. dne $^{25}/_{3}$.: „Ten (RK.) dělá u Slovanův účinek! Rusové praví, že je starorusky psán, Poláci že staropolsky a my Čechové že staročesky — z čehož následuje, že to staro- a staro- bývalo jedno, aspoň si velmi blízko. V polském jazyku již vyšel, od koho, posud nevím. Totéž v ruském od vice-admirala Šiškova v Sočinění ruské akademie. Toto přeložení zde již máme, já je ale ještě nečetl. Minulého měsíce poslala ruská petrohradská akademie p. Hankovi stříbrnou medailii“ apd.

Za to Rukopis Zelenohorský Čelakovský odbývá málo

slovy. Rukopis nebyl tehdy ještě tiskem vydán a koloval jen v opisech mezi českými literarními kruhy, proto Čelakovský sděluje jej celý s Kamarýtem; ale ani jedno nadšené slovo o něm mu nevyklouzlo pod péro, přes to, že jiní Slované již jej vydávali byť i podle nedostatečných transskripcí, a že u nich sensaci budil. Píše jenom, že „od *mnohých* jest za podstrčenou báseň udáván a P. Dobrovský prý patero důkazův P. Jungmannovi namítl o nepravosti její.“ Tak slovo Dobrovského účinkovalo i na ty, kteří jinak neuznávali rádi autority bez předchozího promyšlení a v národní poesii dosti byli obeznalí.

Studijní rok 1821. chýlil se ke konci a s ním se končila studentská léta Čelakovského. Byl rok ten strávil v samých slovanských studiích, stal se dokonalým panslavistou, jenž jedině „svatou Rus“ pokládal za spasitele i našeho; nebyl sice zanedbával studií jiných, jmenovitě ne klassických, učil se francouzsky, snad i anglicky, studoval vůbec tak pilně, až z dlouhého do noci vysedání onemocněl chorobou oční, ale z logiky dostalo se mu nedostatečné známky. Maje v takových poměrech voliti si stav, který by na dále odňal mu starosti o existenci, měl ovšem volbu ne právě snadnou. Na stav kněžský, ku kterému Kamarýt jej přemlouval, svobodymilovný duch jeho neměl chuti pražádné, ač vyznával jinaké jeho, jmenovitě z volného času a nezávislosti plynoucí výhody; druhá cesta byl stav professorský a k tomu projevil největší příklonnost a chuť, ale lehkomyslností svou (jak se obviňuje sám) zatarasil si cestu k němu, neboť nebyla mu povolena ani opravná zkouška po prázninách, za kterou žádal.

Toliko prázniny, jež stráviti v rodině barona Silbersteina, kdež nejspíše vychovatelem byl, pozvání dostal i přijal, upozadily na čas myšlénku tu; bylot cestování a vůbec styk s přírodou životní potřebou, osvěhou i ztělesněnou poesií Čelakovskému. I vydal se Čelakovský přes Turnov nejprve na čarovnou Hrubou Skálu, odtud pak, účastně se tu všech rozkoší cestovních, podnikal četné výlety do okolí (jmenovitě také k Markovi do Libuně) a prorejdil vůbec celou tu světokrásnou krajinu skrz na skrz. Chtěl také do Krkonoš a na Sněžku, ale uvázl v Arnsdorfě u Hostinného, kdež právě baron Silberstein na letním bytě dlel, na celé tři neděle a zapředl tu, jak se u Čelakovského rozumí samo sebou, i milostný poměr s jakousi „Nýnou,“ z něhož vyplynula pak německá báseň složená v genru zase Goethově — jako jeho Mignon. K cestě té vztahují se jménem svým také pozdější sensační články jeho: „Krkonošská literatura.“

Vrátiv se do Prahy počal tu opět horovati o Rusi. „Mé předsevzetí z vlasti odejíti,“ píše Kamarýtovi, „jest nyní nesklonitelné. Tuto zimu zde přetrvám ještě a bohdá v měsíci dubnu nastoupím dráhu svou. — — Nemni, že by toto bylo jakési jenom kypění krve, jakási nemoudrost hodinou pošlá, ne, na tom jsem se konečně ustanovil, co mi již po dvě léta na srdci hnětlo, co mi dnem nocí před očima vězelo“ . . . Co tam, to sám nevěděl, praví jen: „s tímto srdcem, které v mých prsou bije, s těmito podrobnými vědomostmi, které jsem si posud nashromáždil, doufám, že i tam opuštěn nezůstanu, tam mně v Slovanstvu bude volnější okres a ten, jenž ptactvo sytí a lilie šatí, i mne neopustí . . .“

Ale loučení nebylo tak snadné: „velkou, nezměrnou oběť tomuto předsevzetí, nežádaje náhrady, přináším; opouštím

vlasť, opouštím rodiče, opouštím tebe. — — Měj naději, nejdražší příteli, jakož i já mám. Nechť se rozloučí tělo v díly světa, duchové naši zůstanou vždy při sobě, vždy se budou objímati a spolu se těšiti . . .“ (2/12.)

Chystaje se takto v pravdě na Rus, pořizoval i různé záležitosti jako již na odchodné. Kamarýt byl mu poslal do Prahy sbírku svých básní, jimiž chtěl zakončiti poetickou činnosť svou. Když byly censurou po některých opravách, které Čelakovského rozhořčily v nejvyšší míře na tehdejšího censora, známého Zimmermanna, tak že po česku jej nazývá tesařem aneb raději drvoštěpem, povoleny, Čelakovský poslal je příteli, aby si je prohlédl a jemu pak do Prahy zaslal, by je vydati mohl ještě dříve odjezdu svého.

V prosinci r. 1821 dal také básnické prvotiny své, jež věnoval „drahému příteli“, do censury a prošly mu skoro všechny. Archy korrekturní posýlával Kamarýtovi. Ale nikoli tak snadno mu neprošla sbírka písní národních. Censorovi nelíbilo se, že Čelakovský mu podával takové „neesthetické věci, po ulici nasbírané písničky o Káči, Máři, Andulce, Jankovi,“ ba i samo jméno Čelakovský je prý neohrabané, a tak seškrtal mu polovici sbírky, že nezbylo Čelakovskému, než na radu Hankovu poslati vše do Vídně Kopitarovi, aby tam je censura povolila. Toho však už Čelakovský nemínil se dočkati . . .

Ale minul rok 1821, minula i určená k odjezdu na Rus doba, jaro roku 1822, Čelakovský však pořád ještě zůstával ve vlasti. Konečně vzchopil se a odejel do Vídně dodat žádosť svou za průvodný list a nejspíše i za nějaké zaměstnání na Rusi osobně knížeti Wolchonskému; ale nepořídil ani u knížete Wolchonského, s nímž nemohl ani mluviti, ani u vyslanectva našeho nic, uvízl opět ve vlasti . . .

Než teď jal se vážně přemýšleti o budoucnosti své. Živiti se kondicemi nebylo ani nic radostného ani jistého; na professuru bez vysvědčení náležitého nemohl, ač by se mu to bylo nejlépe ještě líbilo a hodilo. Chtěl tedy ještě jednou do Lince — ale ke své žalosti zvěděl, že byl zatím dobrodinec jeho Klicpera zemřel. Tak stál tu mladý léty ale bohat nejtrpčími zkušenostmi, po druhé dotknut citelně těžkou rukou nešťastného osudu svého. Jedna zbývala mu rada — přítelova, aby stal se knězem. A volný, bezmezím se toulající duch byl tak už skrocen, že jal se opravdu pomýšleti na bohosloví. Však byl to jen chvilkový rozmar; vzchopil se opět k „boji proti osudu", tak že brzy mohl odpověděti Kamarýtovi znepokojenému, co se s ním děje a starostlivému o hmotnou existenci jeho karakteristickými slovy: „Ptáš se, jakou výživu mám? Básnickou! Kdy co mám, jím, a kdy ne, nechám být. Štěstí, že při tom tloustnu. Ein Naturspiel! — *A stav?* nu o tom jindy; *ještě nevím, jak bude — avšak buď jak buď!*" —

Takovými bezstarostnými a sebevědomými slovy Čelakovský nezvoliv žádného určitého postavení, živě se zatím hodinami a věnuje se písemnictví skončil studentská léta svá . . .

~~~~~~~~~~~~

Rozloučivše se takto s Čelakovským, jako člověkem, musíme ještě několik slov věnovati jemu jakožto básníku.

Poetická činnosť jeho rokem 1821. nabyla rozmanitosti, plodnosti i hloubky utěšené. Jako byl už dřívějšími svými básněmi rázem povznesl se nade všechno tehdejší rýmování i klinkání, vloživ do básní ducha, oděv je v jadrný, zvučný, přirozený a přece ušlechtěný jazyk a dbaje vůbec
~~~~~~~~~~~~

pilně lahody a rozmanitosti formy, tak můžeme i nyní o něm totéž říci, jen že ještě vyšší měrou. Neměl soků jen v Kollarovi, básnil se vkusem vytříbeným na slavných vzorech moderních i antických, duchem prosycenym národní poesií slovanskou.

Třebas nebyly všechny básně jeho z té doby již ceny trvalé, na stupni vyšším než ho kdokoli jiný z předchůdcův i současníkův vyjma Kollara a částečně i Jungmanna dosáhl, byly zajisté a Čelakovskému sloužil stupeň ten jenom k tomu, aby po něm mohl se povznášeti k dokonalosti a výši pěvce „Ohlasu.“ Z r. 1821. přijal v „Šestery knihy“ jen šestero básní t. Hrdličku, Píseň při draní, Vodníka, Spokojeného harfeníka, na Helenku a Leden; avšak i z nich vidíme rozmanitosť látky i formy, ve které se pokoušel, vidíme tu i tam dospívající dokonalosť a jak Čelakovský již znalecky narážel na prostonárodní ton, dodávaje takto básním svým zpěvnosti a plynulosti; i šetrný ale zdravý humor vyznívá z některých těchto písní. Časoměrně složen je pouze „leden“, na němž si Čelakovský zakládal najmě pro slovanskosť konečných veršů jeho, které censura beze všeho propustila.

Však tím ovšem nebyla vyčerpána poetická činnosť Čelakovského. Vedle sbírání národních písní a vedle překladů z jazyků slovanských, jimiž klestil si cestu k vrcholu své slávy: Ohlasům písní českých a ruských a k nimž se přidružovaly překlady z Martiala, z němčiny (Vossa) a nejnověji také z vlaštiny („božského Petrarky“), počal skládati již v době té své květinové i satirické epigrammy, jimiž později tolik slávy i tolik nenávisti si byl vzbudil a ve kterých jednak jeho něžná, s přírodou spřátelená, ba splynulá mysl, jednak všecka síla jeho satiry tytýž jedem kalená plně se vyprýštila.

Ve všech těch směrech základy budoucí slávy objevují se nám sloučeny ve Smíšených jeho básních, vyšlých r. 1822., které tudíž poskytují obraz staveniska velkolepé budovy, z něhož pilíře a sloupy již na položených základech tu v podobě určitější, tam skrytější vyrůstají. Čelakovského r. 1821. a 1822. přirovnati bychom mohli k tomu poupěti, o němž pěje sám, že

z půle dříme ve své kráse,
z půle život prosvitá.

Frant. Bílý.

Překlad z Iliady.

(Il. γ 121—244.)

Iris pak k Heleně bělolokté přišla poselstvím
zelvě podobna její, milené Helikaona družce,
nebť Anténorovec ji chotí si pojal Helikaon,
Laodiku, všech Priamových dcer nejspanilejší.
V komnatě ji spatří, ana šat setkávala velký,
dvojvinutý, nachový, a vešívala zápasy hojné
Trojanův komonikrotných s chrabrými Achajci,
jak drsnou pod války rukou pro ni strádali bídy.
K ní tedy se blížíc tako rychlonohá děla Iris
„Pojď sem, děvče milé, bys divná uzřela díla,
tož Danaův kovokrzných a Troův koněkrotných.
Ti kdo dříve bojem slzavým se potýkali vespol
rovni na trojanské, záhubné dychtivi války,
ti hle nyní tedy mlčky sedí, ana ustala válka,
ke štítům skloněni, a podál tkví oštěpy dlouhé.
Avšak Alexandros s Menelaem, bojcem udatným,
oštěpometný boj pro tebe zmilená na se vezmou;
vítězovou ty chotí pak slouti budeš dozajista.“
Tak dí a sladkou roznítila touhu ve srdci
manželu po dřevním, rodičích i městě oteckém.
Ihned líce běloskvoucí zahalivši si rouškou
z komnaty rychle prchá, po skráni lejíc slzu jemnou.

Však sama nešla paní, — dvě s ní spolu kráčely služky,
velkooká Klymené s Aithrou Pithéa rozenkou.
Rouče potom spěly tam, kde Levá se nacházela Brána.
Tam byli kol Priama kmetové Thymoetes a Lampos,
Panthoos a Klytios, z Area zrozený Hiketaon,
Ukalegon pak a Antenor, věhlasní obadva.
Ti Troův kmetové u Levé si Brány zasedli.
Od vřavy válečné sic upustili, stíženi stářím,
však řečníci byli přece dobří, rovni cikadám,
jež v stromoví sedajíce lejí zvuky liliojemné.
Tož takóví Trojanů vojevůdci tu na zdi zasedli.
Jakmile pak Helenu spatří, ana kráčela ku zdi,
druh druhu křídloletá taková po tichu slova hlásal:
„Nic Troům nedivím se, ni Argejcům lepoplátým,
že pro paní takovou strázní se trudí dobu drahnou;
velmiť nesmrtným bohyním podobá se na pohled.
Než přece, ačtě taká, nech i tak na lodích pryč odejde,
neb by na neštěstí tudy zůstala nám i potomkům.“
Tak děli, a Priamos k Heleně hlasitá slova křiknul:
„Pojď sem, dítko milé, a přede mne si tuhle zasedni,
ať chotě prvního spatříš i přízeň i známé.
Vinna ty nejsi ničím, alebrž bohové sami vinni,
již slzavou tuto válku Achajců poslali na mne.
Pojď tedy a jmenem velikána tohohle mi označ,
ký to zde z Danaů jest muž, veliký a lepostný.
Jsoutě jiní ovšem ještě větší hlavy výškou,
avšak takto lepého, tak úctyplného mi ještě
nezřelo jest oko mé — muži královskému se rovná.“

Pak jemu zas čacká Helena slovy odvece takto:
„Úctu ty ve mně budíš, milený můj testi, a bázeň.
Kéž by se mi smrti záhubné bylo zachtělo, kehdy

tvého syna sledujíc jsem opustila komnatu, známé,
dceř svou roztomilou, své hodné družky zmilitké.
Žel, že se nestalo tak — proto teď pláčem se užírám.
To však tobě povím, nač pátravě ty mne se tážeš.
Tohle je Atreovec, šírovládný Agamemnon,
mistr v obém, i co král řádný i co bojce udatný.
Též deverem kdysi byl mi hanebné, žel, že není již.“

Tak propoví, Priamos však užasl a odvece takto:
„Atrevovče blahý, štěstí synu, božstva miláčku,
tak tedy nesmírnému velel tys vojsku Achajců.
Játť i ve vínorodých byl již krajinách země fryžské,
kde Frygy nesčíslné jsem zřel, muže rychlokomonné,
Mygdona lid bohorovna a národy Otrea krále.
Sangarských na březích měli tenkrát tábory hlučné,
kehdy ku vojsku jejich též já připočet' se pomocník
v tentýž den, co muživzdorné Amazonky přitáhly.
Však ni ti jasnookých Danaů počtem nedosáhli.“

Pak zas Odyssea zhlédnuv kmet opětně se tázal:
„Ajta, také tu o tomhle mi, dítko milé, kdo je, pověz;
méně hlavou vyniká sice než vládný Agamemnon,
širší však prsa má, silnější páže na pohled.
Zbroj sice válečná mu na půdě leží mnohožírné,
on však sám tudy jaktě beran řady mužstva prochází.
Játť aspoň s beranem ho porovnávám plnorouným,
jenž ovcí běloleskIých velké stádo prochází.“

Pak jemu diorodá Helena slovy odvece takto:
„Toť Laesteovec zase jest, Odysseus mnohoumný,
jenž ve veleskalné vychován byl vlasti Ithacké,
mistr to v obmyslech všelikých a radách velechytrých.“

Jí zase Antenor věhlasný odvece takto:
„Ó ženo, jistě nyní slovo neklamné jsi vyřekla.
Jižtě i sem čacký Odysseus jest druhdy zavítal
poslán v příčině tvé, chrabrým provozen Menelaem.
Já je pohostinským přijetím ve paláci pohostiv
zrůst jsem obou poznal tenkráte a záměry lestné.
Když pak do prostřed shluklých se vmísili Troů,
stojmo předčíval sice široplecý Menelaos,
však když usedli oba, vznešenější byl zas Odysseus.
A kdy veřejně řeči rozvíjeli záměry vlastní,
vezdy tu Atreovec Menelaos rychle mluvíval,
málo sice, však rázně — nebylť on mluvka nižádný,
než řečník jadrný, třeba byl lety o trochu mladší.
Když pak důmyslný vztýčil se ze země Odysseus,
vezdy stál a dolů zíral, na zemi zraky upřev;
nikdy také žezlem ni v před ni v zad nevláčel,
než pevně třímal napořád, muži hlupci podobný;
byl bys řek', že mrzout nějaký to a takto hlupáček.
Kehdy však posléze mohutný hlas z hrudi vyslal,
a slova rychloletá, zimním sněžinám přepodobná,
tuť by s Odyssevem již na světě nikdo se nepřel,
kdežto my přec tenkrát neužasli na postavu zříce.“

Ajanta spatří napotom a třetí klade jí kmet otázku:
„Ký zase tento tu jest z Danaů veliký a lepotný,
ten, co nad Argejské je mohutnoplecý a urostlý?“

Pak jemu zas Helena vlekorouchá odvece takto:
„Tuhle to Ajas jest velikán, ta hradba Achajců,
vedle pak Idomeneus mezi Krety, co bůh jsa lepostný.
Kol něho pak Kretští se kupí mužové vojevůdci.
Častokráte pohostil jej Menelaos udatný
v domě našem, kdykoliv k nám z Kréty zavítal.

Teď sice jasnooké tu všechny zřím Panachajce,
jichž bych, si vzpomenouc, i jmena ti říci dovedla,
dva však uzříti nemůž' oko mé, zda jsou tudy vůdci,
Pěstibiják Polydeukes a Kastor slavnokomonný,
vlastní to bratrové, ana táže mi počla je máti.
Což vůbec sem nepřišli z Lakedaimonu luzna,
či snad přec na lodích mořenorných k Troji přitáhli,
avšak teď se do půtky mužů spolu vmísiti nechtí,
ježto je hanba leká a ty výtky, jež ulpěly na mně."

Tak vece nic netušíc, že ty již žírná kryla země,
tam ve vlasti milé, v lokedaimonském kraji luzném.

J. Helenský.

O intelligenci.

Slovo „intelligence", kdož by ho neznal, kdož by ho nebyl už vyslovil? Jest to jedno z oněch slov, jež tak velmi často slyšeti, a přece většina těch, kdož je vyslovují, není si s dostatek povědoma jeho pravého významu. Ten je zajisté dvojí: vědecký či raději *psychologický* a *sociální* či společenský. Význam psychologický jest ovšem užší, nežli význam, ve kterém se užívá slova toho ve společnosti; v této slovo to má smysl mnohem širší, ale méně přesný a proto také často se ho zneužívá. Intelligentním sluje ve společnosti každý člověk, který slušně se šatí, o denních událostech plynně a s důležitostí hovoří a do společnosti (ovšem lepší) chodí. Jen zřídka klade se měřítko přísnější a požadavky se zvyšují.

Vědecký význam intelligence však jest takový, že rozumí se jím schopnosť poznávati, samostatně přemýšleti a rozumovati; v českém jazyce máme pro tento pojem také výraz rozumnosť. V tom smyslu dělí se i tvorstvo na intelligentní a neintelligentní a vlastnosť první přiděluje se toliko člověku, kdež ostatnímu tvorstvu se upírá, ač dnes již rozhodující kapacity i o intelligenci mnohých zvířat mluví, ne snad že by kterékoliv zvíře mohlo toho stupně intelligence dosíci jako vzdělaný člověk, ale že přece má jakous intelligenci t. j. schopnosť samostatně přemýšleti

a odtud vyplývající vůli a jednání, jakož i že nekoná vše slepým a nevědomým pudem.

Starší škola vyrozumívala intelligencí ještě něco jiného. Jí byla zvláštním poznáním zjednaným bez pomoci zkušenosti a smyslového názoru, vyšedším jaksi z nás samých. Filosofie Hegelovské školy potřebovala takovéhoto poznání, aby mohly pravdy její býti chápány. Filosofie dnešních dnů však staví na základech realných a nekombinuje věci, o nichž původcové sami nevěděli, jsou-li či nejsou-li.

Zde dobře bude rozeznávati intelligenci od intuice, jíž rozumíme jakési zvláštní tušení, „zvláštní stav vyššího vidění“, kteréž *pojednou* bez přemýšlení si objasní, čeho rozum jen po stupních se dodělává. Tak prý v tvoření uměleckém jest intuice uskutečněna.

Dle toho rozumí se tedy ve vědeckém smyslu intelligencí vše, co se vztahuje *k pouhému vědění*. Ale zde jest právě onen bod, v němž liší se smysl slova užší, vědecký, od smyslu společenského. Tak zajisté mluví se o vzdělání intellektualním naproti mravnímu vzdělání vůle a aesthetickému vzdělání vkusu a citu vůbec. Durdík ve své Aesthetice naznačil vzdělání rozumové vhodně názvem „osvěta,“ kdežto výrazu „vzdělanosti“ přiřkl onen širší pojem vzdělání celkového, pojímajícího v sobě vzdělání rozumu, citův*)

*) Aby věc náležitě byla jasna, dovolujeme si tuto poněkud zevrubněji objasniti, co rozumem, citem a vůlí rozuměti dlužno. Jak duševěda učí, veškero jednání pochází z vůle. Na vznik snahy a vůle působí nejvíce svět zevnější se svými rozmanitými údaji, avšak nepůsobí nikterak přímo, nýbrž naráží, dřív než se jakýkoli tlum vůle vytvořiti může, na dvojí prostředí, ve kterém dle duševní zvláštnosti toho kterého člověka se pozměňuje a potom teprve se jeví jakožto

i vůle. Intelligentním by tedy slul, kdo *má vědomosti*, beze vzhledu k tomu, zda citové jeho dostatečně jsou vytříbeni, zda vůle jeho nese se pouze k obecnému dobru a zdali povaha jeho ustálena jest.

Nejinak pojímá vědecký význam ten intelligence psychologická nauka, sama zahrnujíc v obor „rozumnosti" (intelligence) vše, co se táhne jen k rozumu, majíc naproti tomu pro city a snahy oddíly zvláštní. Jmenovitě pak spadá v nauce psychologické v oddíl „o rozumnosti": nabývání pojmů, tvoření soudův a závěrů, myšlení vůbec, obrazotvornosť, mluva, paměť, osvojování, pozornosť, vědomí i sebevědomí. Rozumnosť jest podle toho zpracováním, či abych tak řekl, praktickým užitím představ smysly nabytých; zkrátka: rozumnosť sestrojuje organismus myšlení.

O intelligenci v běžném toho slova smyslu řekli jsme si již, že ji rozumí se ta „lepší" vzdělanější třída společnosti. Nemluvíváme toliko o intelligenci celého národa; v každém užším kruhu vytvoří se jakási lepší částka, již

---

jeho vůle individualní. Tato dvoje prostředí, každému člověku vlastní, jsou *rozum a cit*. Tímto každý popud k činu, ať si vyjde odkudkoli, ovládán jest ihned jak nastane, a to obyčejně jedním nebo druhým mocněji dle toho, jak právě u kterého člověka buď rozum neb cit vůbec převládá aneb jakou měrou člověk sám v tu chvíli, kdy popud vznikl, podroben jest vlivu toho či onoho. Každý popud k činu, či raději ku projevu vůle, stane se tedy teprve prostřednictvím citu neb rozumu snahou takovou, jakou právě jest a jaké jsme si právě vědomi; i nemluvíme tudíž chybně, díme-li, že snahy a žádosti mají původ svůj v rozumu (intellektu) a v citech, z nich že povstávají a s nimi také zanikají došedše neb minuvše se uskutečnění svého.

tolikéž jeho intelligencí nazýváme. Dle počtu intelligence ceníme pak netoliko společnosť, nýbrž i celý národ. A to vším právem. Jen jistá míra intelligence dává národu právo, aby se počítal mezi národy vzdělané; jen dostatečný počet intelligentních hlav v národě a společnosti vůbec zjednává celku vážnosť. Již tento důvod postačuje, abychom předmětu tomu větší pozornosť věnovali, a abychom hlouběji vnikli v jádro věci, o niž jde.

Intelligence projevuje se na venek jistými znaky; jedním takovým znakem jsou skutkové: ‚Podle skutků jejich poznáte je', praví již písmo. Avšak také mluva odhaluje znalci vnitřní stránku lidskou; z řeči a z jednání stanovíme cenu člověka. Posuzujíce však lidské jednání a smýšlení, vždy musíme míti na zřeteli oba základy jeho, rozum i cit; neboť ony společně činí člověka takovým, jakým jest. Ač mnohdy u člověka jedno neb druhé převládá, nelze v celku trhati jedno ode druhého aneb snad jednomu přikládati výlučný vliv na sjednání vůle. Chtíce tedy míti člověka po vniterné stránce dokonalého nebudeme od něho žádati pouze, aby byl vědomostmi obohacen, aby pouze rozum jeho vzdělán a osvícen byl, nýbrž aby i druhá složka resultující vůle — citové totiž — náležitě byli vytříbeni a s rozumem uvedeni v soulad. Intelligentní tedy člověk musí zkrátka *jednati a smýšleti moudře a šlechetně*. Ta dvě slova — moudře a šlechetně — jsou karakteristickými znaky, nutnými vlastnostmi každého, kdo chce slouti se ctí ve společnosti intelligentním.

Jakkoli tedy smysl slova vědecký, označující pouze tvora rozumného, vědomostmi nadaného, zdá se býti nedostatečným pro požadavky intelligence ve smyslu socialním, myslíme přece, že nehrubě jest jím i zde pochybeno. Dobře jest známo, že stálým se vzděláváním a rozvojem rozumu

citům a zájmům vždy nová látka se poskytuje a zvolna jich směr pozměňuje. Zájmy prvotně čistě smyslné se vyučováním zapuzují aneb přeměňují a v citech prací rozumovou připravených ujmou se spíše kořeny pravých zásad ethických, než se státi může u člověka surového, bez veškerého vzdělání a vědění. Ač neschází důkazů pro úplnou neodvislosť vzdělání mysli ode vzdělání rozumového, — neboť začasto bývá smýšlení a jednání některého člověka v plném odporu s jeho rozumem — musíme přece mysliti zevrubněji věc ohledajíce, že jedno jest podmíněno druhým a že tam, kde rozum řádně jest vycvičen, snáze lze působiti i na cit a na vůli. Rozum jeví se býti zde nejvyšší instancí v tom asi poměru k ostatním stavům duše, jako jest otec k ostatním členům rodiny; on vládne svou autoritou, jest uznáván, poněvadž uznáván býti musí a ač tyransky si nevedl, přece vše řídí se za normalních poměrů v jeho smyslu; při tom však neupírá on práva ostatním členům a rád jich přání vyhovuje, kdy vidí, že může se tak díti ve prospěch jednotlivce a ne na ujmu celku. Má tedy rozum míti převahu, větší vliv na jednání lidské a není tudíž chybeno, propůjčíme-li název pro „rozumnosť“ dokonalosti člověka v celém rozsahu, tím méně, poněvadž i rozborem psychologickým docházíme téhož úsudku. Vědění naše zakládá se na počtu a řádném skupení se představ — *stavů duše prvotných.* První operace s představami spadají v obor „rozumnosti“ a teprve v druhé instanci na vstoupání neb klesání představ budují se city a vznikají snahy a žádosti, *jakožto stavy duše odvozené.* Z „intelligence“ tedy vyvinují se teprve city a vůle. Dle toho jest intelligence ve smyslu psychologickém matkou, z níž a k jejíž podobě rodí se cit a vůle a z té příčiny opětně lze názvu intelligence užiti ve společnosti o lidech osvícených i šlechetně smýšlejících.

Vytkli jsme karakteristický znak, nebo spíše obecný požadavek, jejž činíme na člověka intelligentního — aby jednal a smýšlel moudře ale i šlechetně, požadavek odůvodněný tím, že jest vyvozen z duševědy samé a proto jest přirozeným i správným.

Kdo tedy chce jednati moudře, sám moudrým býti musí. Ale moudrosť se s člověkem nerodí a my víme, že osvojiti si moudrosť stojí mnoho práce, píle, obětavosti a sebezáporu. Základem jejím jest vědění, vědění exaktné, positivné. Beze skutečných, positivních vědomostí nemůže se vyvinouti pravá moudrosť. Naopak, kdo bez vědomostí chce si hráti na člověka moudrého, vzdělaného, kdo jen tu a tam zachycenými frasemi šermuje, kdo bez důkladného, osobního přesvědčení, beze zkušenosti vlastní, bez vlastního poznání a nepohlednuv vědě tváří v tvář v náruč spekulaci se vrhá a bez vědecky platných návěstí soudy a závěry činí, ten vydává se na moře bez vesla. Kdo nerozborný dům chce stavěti, položiti musí pevné základy a neméně dobře znáti jakosť staviva, jakož i nejtrvanlivější formu a způsob stavby. A když vše zná a oceniti dovede, teprve předkem musí si sestrojiti plán, dle něhož by při stavbě bezpečně mohl postupovati.

K tomu všemu, k té jistotě a odůvodněnosti v myšlení a jednání — a touto právě musí se vzdělanec lišiti od člověka prostého, který zdravým rozumem a vtipem jsa obdařen při myšlení, mluvení i jednání svém postrádá toho hlubšího a pevnějšího podkladu — dopomáhají pouze vědomosti a sice vědomosti exaktní spojené ovšem s vědomostmi formalnými, jež se týkají nejvíce logického uspořádání myšlenkového materialu a jež vedou nás k tomu, že dovedeme vědomosti své veřejně osvědčovati a podati je uspořádané v celek.

Vědomosti formalní spůsobují hlavně vzdělání mluvnické, slohové a logické, jehož důležitosť jest neméně velika než důležitosť vědomostí exaktných. Ba starší školy výhradně jen jím se zabývaly a po dnes ústavy všecky věnují mu velikou péči.*) Kdo není znalý mluvnických zákonů jazyka, kterým mluví, kdo mluví a píše chybně, toho sotva asi čítati budeme mezi lidi intelligentní. Nejinak, kdo myšlénky své nedovede správně, v logickém pořádku, plynně a pěkně pronášeti — kdo vůbec slohu nemá.

Obé toto vzdělání, formalní i realní, nezbytně jest potřebné pro každého člověka vůbec, který jaksi veřejně vystupuje; u člověka však, který chce slouti intelligentním, vzdělaným, dokonce nesmí chyběti. Obé jest důležité velmi a jedno bez druhého nemá ceny; jedno doplňuje druhé. —

Vzdělání rozumové má ještě jinou důležitosť jak pro jednotlivce tak pro společnosť národní, že totiž spůsobuje vývoj společenského sebevědomí, jež jest podkladem občanské statečnosti. Statečnosť občanská jest podmínkou národního pokroku, života národního vůbec. Kde není statečnosti, tam jest ochablosť, z níž nerodí se nic řádného. Rozeznáváme dobře mezi statečností vzešlou z rozumového vzdě-

*) V Číně dbalo se těchto formalních vědomostí tak, že byli učenci konající státní zkoušky roztřiďováni dle zásoby slov, již každý měl. Resultát zkoušky zněl: učenec o stu slovech, jiný o dvou stech, třetí o pěti stech, tisíci slovích atd.; zdá se to býti poněkud bizzarním, avšak uvážíme-li věc hloub, není tak pošetila: muž o stu slovech jest muž mající sto jasných pojmův. Tím jest pověděno mnoho a skutečně bylo by lze nejen učence čínské nýbrž vůbec všechny lidi dle toho roztříditi. (Sr. *Kosmos*, Zeitschrift für einheitliche Weltanschauung, r. I. seš. 7.)

lání a mezi lichou statečností jen tak na oko se vypínající. Kdežto statečnost intelligence jesti zárukou bodrého karakteru, jest vypínavost a statečnost ústní karakteristickým znakem prázností a nevědomosti. Intelligence žádá a hájí svého práva důrazně a důsledně, avšak ona vystupuje důstojně, sebevědomě, neuráží jiných a vytrvá, kde nedochází ihned cíle. Intelligence a s ní statečnost občanská vede ke svobodě, bez níž neumíme si mysliti opravdový život jak jednotlivce tak ani národní. Ale jako jenom intelligence způsobilá jest, aby ku svobodě si dopomáhala statečným i zaroveň moudrým a opatrným jednáním, tak myslíme, že zase jen vzdělanci jsou schopni svobody užívati, se svobodnými zařízeními zacházeti a svobodu pěstovati. Proto jen dostatečně vzdělaný jednotlivec, jen národ, který má dosti četnou intelligenci může činiti nároky na svobodu jakoukoliv. Jen tomu, o kom se ví, že jí nezneužije, že jí nebude škoditi ani sobě ani svým bližním, může svoboda dána a ponechána býti, neboť: „Sám svobody kdo hoden, — svobodu zná vážiti každou.“ — Pravé vzdělání rozumové, způsobené vědomostmi exaktnými a formalnými, vede tedy k váženosti a ku hmotným prospěchům, vede také ku statečnosti občanské a svobodě vůbec, kteréžto vlastnosti nezbytnou jsou podmínkou zdravého života, čestné a cti hodné intelligence kteréhokoli národa.

Snahou již stávající intelligence musí býti, aby se doplňovala a rozhojňovala a k tomu má potřebí jednoho avšak mocného prostředku — *škol.* Škol, dobrých škol jest mu třeba. Dobré školy pak potřebují dobrého a vzdělaného učitelstva a podpory obecenstva. A tu rozhodně nejdůležitějším činitelem na vývoj intelligence nejen po stránce rozumové nýbrž i ve smyslu úplné dokonalosti

lidské jest učitelstvo. Učitelstvo bez rozdílu, od obecné školy národní až do stolic universitních povinno jest starati se ze všech sil o rozmnožování intelligentních členů v národě. Ovšem že musí býti se strany obecenstva mravně i hmotně podporováno, aby vliv jeho a působení řádně mohlo býti rozvinuto a se zdarem konáno. Má tedy býti učitelstvo zdrojem mocným a svěžím, z něhož neustále vychází proud živě probuzující a šetrně pečující o smysl a touhu po vědění a šlechetné vůli, po dokonalosti rozumové i ethické. Učitelstvo klade nerozborný základ ku chrámu intelligence národa, ono jej staví a dostavený ošetřuje dále, ono tvoří intelligenci a pečuje o ni i dále, když již ve veřejný život vstoupil chovanec jeho, pečuje stále o rozvoj intelligence spisy svými. Ono pomáhá tvořiti a udržovati literaturu. Má-li který národ vůbec příčinu vážiti si učitelstva, má-li se kdo vůbec starati, aby řádní jen mužové dosazováni byli v úřady učitelské, jest to zajisté národ český. „Pouze nejlepší mužové národa měli by býti učiteli!“ volal prof. Tyndall ve své řeči ke studujícím university College v Londýně a my slovům těm z plného přesvědčení přizvukujeme. Odůvodniti, proč, odpustí se nám zajisté, poukážeme-li jen k tomu, co do nedávné minulosti učitelstvo vykonalo a i jinde napořád vykonává. Přese vše to neoceňuje se u nás posud náležitě tento stav, a nemá ještě té platnosti a vážnosti ve společnosti, jakou má u všech jiných vzdělaných národů.

Vzdělání rozumové přináší samo s sebou, že intelligence musí býti také *pokroku milovna*. Nedostačí, aby pouze člověk sám po vědění toužil a jeho nabýval; intelligentní vzdělanec bude činiti vše, aby pokrok vědy a všeho, co dobrého s tím souvisí, cestu si razil a všude půdu připravenou nacházel. Tvrzení, že vše staré dobré jest, a že

zavádění novot nevede k ničemu dobrému, že pokrok vědy a svoboda myšlénky vede k neznabožství, k nemravnosti, a že podkopává základy zdravého bytí národního, nelze přisvědčiti: skutečnosť mu odporuje. Proto také nemá se lękati nových, velkých myšlének ani národ náš, když se jich nelekají jiní vzdělanější národové. Když mohl se obohatiti některou novou myšlénkou skoro celý vzdělaný svět, bylo by obmezeným stanoviskem hlásati, že pro nás, kteří přece chceme býti částí tohoto vzdělaného světa, jest záhubna. Ovšem platí slova ta pouze o skutečně velkých, epochalných myšlénkách. —

Tím bychom byli vyčerpali otázku intelligence rozumové. Rozhlédneme se nyní po oboru cítění a chtění intelligentního. Již dříve pravili jsme, že smýšlení intelligentního člověka má býti šlechetné; t. j. cit jeho budiž zaujat jen pro krásu a vůle jeho pro dobro. Jako rozum jeho bude jen milovati pravdu a nenáviděti nevědomosť, lež a křivdu, tak cit jeho bažiti bude jen po krásném a odvraceti se od ošklivého, a vůle jeho chtíti bude jen dobré a zavrhovati zlo. Pravda, dobro a krása — toť idealy lidstva nejvznešenější a kdo se snaží blížiti se jim, koná úlohu čistě lidskou, povznáší se ku pravé důstojnosti. Šlechetná mysl, *nadšení k idealnějšímu směru života* budou zrovna tak hlavním znakem intelligence, jako právě rozum vědomostmi opatřený a vlastním myšlením vyvinutý. Z přehluboké studnice citův a vůle, z bohatého toho zdroje, z něhož prýští se projevy života duševního, chceme dotknouti se jen některých stavů, jež nejdůležitějšími se nám býti zdají.

Žádali-li jsme, aby intelligence byla vzdělána i formalně, musíme s tím větším důrazem žádati, aby i výraz smýšlení byl jemný, příjemný, aesthetický. Tato forma *vý-*

razu smýšlení může ovšem býti jen u toho člověka, jehož smýšlení samo skutečně jest takové. Jako nemůže moudře a rozumně o věcech souditi a mluviti, kdo o předmětu nemá dostatečných vědomostí, rovněž tak neuslyšíš slova krásného z úst člověka, jehož mysl jest sprostá a necudná. Za našich dnů, „kdy život hospodní se stal velmocí, vzmohla se úžasně hrubosť, cynismus, frivolita a vše co hloupého a sprostého.“ *) Jakkoliv dnes i lidé namnoze rozumu vzdělaného a vědomostí nevšedních si libují v takých řečech sprostých a nemravných, a jakkolí mluvení a poslouchání podobných tlachanic se považuje za jakýsi výraz svobodomyslnosti, není to přec ničím jiným než hrubou surovostí a necudností, za niž se i mnohý prostý člověk do duše styděti musí. Intelligence se musí povznášeti vysoko nad takovou zhýralosť; její ukojení, její zábava a duševný požitek musí býti daleko jiný, vyšší, vznešenější.

Věda, umění, hmotný i duševný prospěch jakož i zdárné vychování národa jsou předměty, okolo nichž se bude otáčeti hovor vzdělanců. Lidé, byť sebe mohutnějšího rozumu, jichž mysl nenese se výše, již nelibují si v zájmech vznešenějších, stávají se čím dále tím více netečnějšími, až úplná omrzelosť života jimi cele zavládne. Láska ke všemu, což krásného a dobrého, nedá nikdy veselé náladě a upřímné bodrosti zahynouti, ba naopak jest ve stáří jakoby zrcadlem, v němž stařec vidí mladší svá léta, což jest mu posilou a potěchou neocenitelnou. Intelligence není netečna k vyšším směrům, tím méně může býti leniva; koná svou povinnosť s radostí a nadšením a nikdy neschází jí lásky ku svému povolání. Intelligence sama jsouc si vědoma své ceny jest taktéž uznalou k zásluhám jiných a vřele oceňuje dobré stránky

*) Reich, Studien über die Volksseele.

každého; jen černá duše libuje si v neustálých výčitkách, ve strannickém posuzování, v závisti a škodolibosti. Hledíc si sama dobrého svého jména nepokálí intelligence nikoho křivým podezříváním a pomluvami; nejsouc povrchní v ničem a snažíc se dobře uvážiti vše, než k výroku neb k činu přistoupí, nestává se nikdy vášnivou, mysl klidná neopouští jí ani naproti nepříteli; vždy jedná s rozvahou. Jsouc šetrna a nevydávajíc jmění na věci nepatrné neb marnivé jest přec obětovna a dobrotiva. Jsou lidé vládnoucí milliony, a přes to nevidíme je podporovati žádný dobrý podnik, žádný krásný neb užitečný předmět; užívají majetku svého jen proto, aby se skvěli před světem, dávají jen, když vědí, že budou velebeni za to, aneb zneužívají dokonce peněz ku podplácení, k falšování veřejného mínění, a vůbec ku zotročení duševnému i tělesnému lidu obecného. Mají-li ti a tací také právo, hlásiti se o praedikat intelligence?

Intelligence nesmí nevšímati si lidu obecného, prostějšího a pohrdati jím. Nedostáváť se každému státi se vzdělancem; veliká část lidu pracovati musí řemeslně, aby chléb si vydělala, a často mnohým jest zápasiti s bídou, tak že nelze jim dostatečně prohlížeti k vychování potomků; ti pak nenesou toho vinu sami, že jich vzdělání není valné. Zde intelligence může velmi dobře ku zlepšení jich duševního stavu pomáhati, ano intelligence jest povinna přidržovati lid obecný k dobru a naváděti jej k tomu, aby všímal si všeho, což jest lepšího a také tomu chtěl. Humanním, čistě lidským smýšlením naproti všem třídám společnosti mysl intelligence musí býti proniknuta a nikoliv vypínavostí, bezohledností a vysokomyslností.

Intelligence musí dále býti vlastenecká. Nebudeme odůvodňovati zde požadavek tento ale raději přihlédneme

k tomu, jakého druhu takové vlastenectví býti má a to jmenovitě u nás.

Původ a vznik lásky vlastenecké hledati jest v rodině a v příbuzenství. Členové rodin vázáni jsouce láskou rodinnou a příbuzenskou zajisté starali se všichni všemožně o blaho a rozkvět celé rodiny. Bylo jim to přirozenou povinností. V národě — historickým rozvojem rozšířené rodině — připadá, tušíme, taktéž každému členu úkol podobný a nikdo tedy nemá práva vymykati se z povinností týkajících se národního celku. O těch, jenž citu lásky ku svému lidu nemají, jenž svým smýšlením a jednáním od národního tělesa se odtrhují, zájmů jeho obecných si nevšímají anebo do konce se staví na stranu nepřátelskou posměch si tropíce a úklady strojíce snahám čelícím ku prospěchu národnímu, o těch dobře lze říci, že nejsou hodni, aby kterákoliv jiná společnost národní je v lůně svém chovala.

Nejpodstatnějším znakem národa jest jeho řeč. V ní, kteráž jest výrazem ducha, obrazí se veškeren vnitřní život národa; ona jest budovou stavěnou s rozvojem a pokrokem národa zároveň; jsouc prvorozenou dcerou ducha, duší národa, jest zajisté i zrcadlem kulturní výše toho kterého národa. Dbáti jazyka a tedy i literatury domácí jest starati se o pokrok národní vůbec; nevšímati si jich aneb jimi pohrdati jest národní sebevraždou. Dle toho pak zajisté vidno, jaké povinnosti má intelligence ku svému mateřskému jazyku a jeho literatuře. Avšak nedostačí pouze toto jediné. Pravé vlastenectví horuje pro vše, co jakkoli souvisí s duchem národním. *Každý* dobrý podnik slibující jakýkoliv prospěch má míti v intelligenci své zastance a podporovatele. Nelze zde omlouvati se kosmopolitismem a podobnými lacinými vytáčkami. Vždyť kdo nemá chuti starati se o pokrok doma, bude asi tím méně prospěšným pro široký svět. Dle

našeho náhledu prokazuje všeobecnému pokroku a dobru nejlepší službu ten, kdo se stará a koná povinnost tam, kde jí nejvíce potřeba a kde nejvíce prospěti může; kdo vymyká se práci a obětem doma, kdo nesnaží se, aby vlastní jeho lid se povznášel, ten nevalně může prospívati společnosti lidské vůbec. Ve společném zápolení a ve všeobecném „boji o život" nepřičiňovati se, aby domácímu krbu zabezpečena byla existence a sjednáno dobré jmeno, není jednání mužné ani intelligentní.

Avšak ještě jest jedna věc širšího pozoru hodna, že totiž *intelligenci nutno vychovávati.* Kolik pak jest těch, kdož by sami ze sebe bez pobídky, bez dobrého příkladu a návodu sami mohli přijíti na cestu pravou, v nichž by bez popudu rozsvíceno bylo světlo ukazující onu vznešenou úlohu — státi v popředí národní společnosti, družiti se ke kruhům těm, k nimž obracejí se zrakové domácí i z ciziny, býti representantem, učitelem, zastancem a mluvčím svého lidu — býti jeho dobrým geniem?

A kolik pak z těch, jimž dopřáno státi se syny almae matris, dojde toho vědomí, že vzdělání, jehož nabyli, nemá pouze sloužiti jim, aby si jen chleb vezdejší zaopatřili — že naopak vědomostí všestranně nabytých užívati sluší k obecnému dobru? Jest dbáti a starati se, aby mládež již k intelligenci byla vedena a vychovávána. Úkol ten připadá hlavně škole, avšak nedostačí ona jen. Jako škola na vychování vůbec nemůže míti vliv absolutný, neobmezený, jelikož nejsou jí po ruce a v moci její všichni činitelé, jenž individualní povahu chovancovu stanoví a vytvořují, tak ani na vychování intelligence škola nemá vlivu úplného a neobmezeného. Veliká částka úlohy té připadá veřejnosti. Kdož sám intelligentním býti chceš, musíš vedle intelligentního jednání a konání povinností intelligenci příslu-

šících také míti péči, aby mladá generace k intelligenci byla naváděna a odchovávána. Živé slovo shodující se s dobrým příkladem hraje ve vychovatelství úlohu velmi důležitou. A nejinak bude zde. Kde mládež nečte a neuslyší slova povzbuzujícího, kde nemá přístupu do kruhů lepších, aby příkladem povzbuzena byla k následování, tam od ní neočekávejme, že bude toužiti po vědomostech důkladných, neočekávejme, že bude mravů šlechetných a způsobův uhlazených, že bude snažení její poctivé a idealní. Jestliže se intelligentní třída vyhýbá styku s mládeží, jestliže se před mládeží zavírají dvéře domů lepších — co z ní má býti, kam má choditi? Není divu, že pak mnozí volí učazené hospody se vší svou duševní a mravní spoustou. Obraťme také jednou sem zrak svůj a úvahu svou a mnoho jinak v národě takovém, jako je český, nepochopitelného pochopíme. Ale u nás se žije ještě pořád bezstarostně, k červům hlodajícím o budoucnosti naší se nepohlíží. Na vážné a pronikavé úvahy není u nás kdy. Účinky však počínají se také již jeviti.

Než doufejme, že mládež naše, v niž národ skládá veškeru svou naději, nedbajíc nepříznivých okolností a všech svízelů, jakými se jí bráti jest, byť i neměla příkladů povzbuzujících v denním obcování, byť se jí třeba vyhýbali ti, jimž především přísluší ku mládeži mluviti upřímně a přátelsky, byť se před ní i nadále zavíraly dvéře společnosti lepší a ona sama ze sebe, povzbuzena myšlénkou, kterak je mládeží národa více než se obecně tuší nešťastného, nedá se másti příkladem vládnoucího egoismu a obecné netečnosti, ale majíc památný příklad a povzbuzení v mužích doby předchozí, v oněch Čelakovských, Jungmannech, Šafařících, Palackých i mnohých jiných, dá se již všecka do práce nezištné na národa roli dědičné, tolik očekávané a po-

třebné, připraví se již s láskou, jež nezná ustoupiti zlobě žádné, aby vstoupíc v život veřejný, dala lodi, na níž plujeme v nesnázích a nebezpečích, směr jistý a bezpečný, aby naplnila očekávání všech, kdož se zrakem mdlým ještě *k ní* jakožto k poslední spáse pohlížejí, aby stala se výkvětem, chloubou, aby stala se pravou intelligencí národa svého!

Jan A. Mrazík.

OBSAH.

Strana

